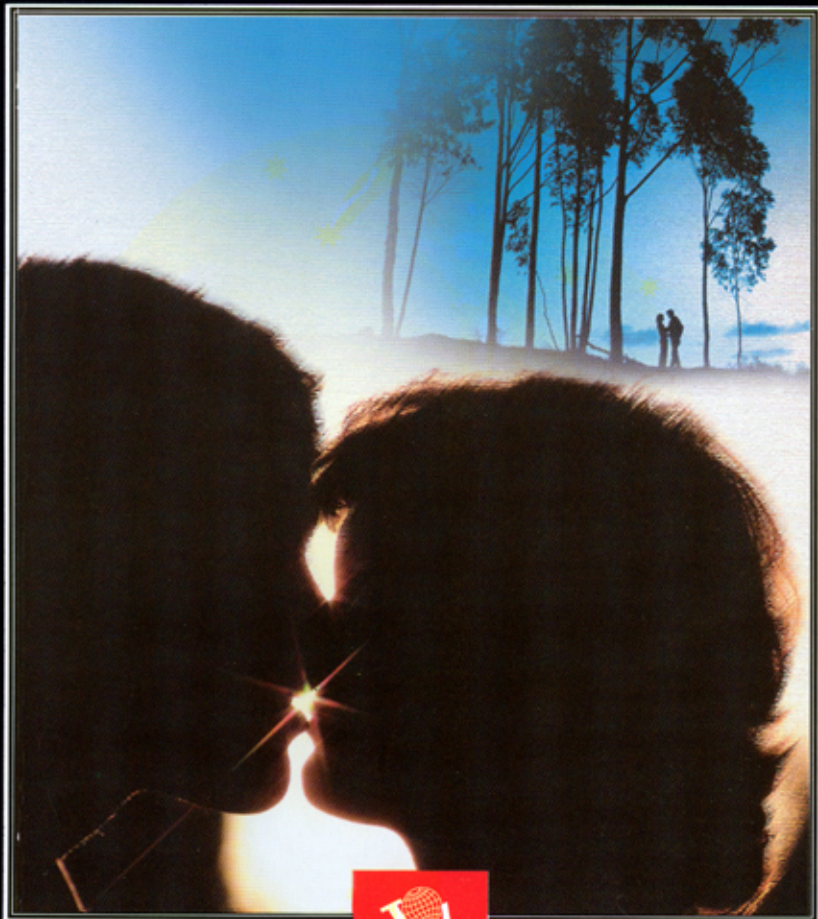

biblioteca scolarului

AURELIU BUSUIOC

SINGUR ÎN FATA DRAGOSTEI

AURELIU
BUSUIOC

SINGUR ÎN FAȚA
DRAGOSTEI

Ediția a II-a

Colecție inițiată și coordonată de Anatol Vidrașcu și Dan Vidrașcu
Conceptia grafică a colecției și coperta: Vladimir Zmeev
Ilustrații de Alex Ussow
Fotografii din arhiva autorului

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE:

Anatol Gavrilov,
Mihai Dolgan, Eliza Botezatu,
Vasile Coroban, Gheorghe Chira, Ion Ciocanu,
Andrei Țurcanu, Nicolae Bilețchi,
Mihai Cimpoi

Editura „Litera Internațională”
O. P. 61; C.P. 21, sector 1, București, România
tel./fax (021) 3303502; e-mail: info@litera.ro

str. B.P. Hasdeu, nr. 2, mun. Chișinău,
MD-2005, Republica Moldova
tel./fax (37322) 292 932, 294 110,
e-mail: litera@litera.ro

Prezenta ediție a apărut în anul 2004
în versiune tipărită și electronică
la Editura „Litera Internațională”.
Toate drepturile rezervate.

Editori: *Vidrașcu și fiii*
Redactor: *Petru Ghencea*
Tehnoredactare: *Lorina Gîncu*

Tiparul executat la Tipografia „Universul”
din Chișinău
Comanda nr. 2575

CZU 821.135.1(478)-34
B 96

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Busuioc, Aureliu

Singur în fața dragostei/ Aureliu Busuioc; (Bibl. școlarului; serie nouă/
col. iniț. și coord. Anatol și Dan Vidrașcu; conc. gr. col. și cop./ Vladimir Zmeev;
nr. 508) – B., Ch.: Litera Int., 2004 (Tip. „Universul”). – 344 [p.]

ISBN 973-675-233-X – ISBN 9975-74-840-6

821.135.1(478)-34

ISBN 973-675-233-X
ISBN 9975-74-840-6

© LITERA INTERNAȚIONAL, BUCUREȘTI, 2004
© LITERA INTERNAȚIONAL, CHIȘINĂU, 2004

TABEL CRONOLOGIC

1907

În familia
lui Ion Busuioc,
căpitan de mazili în
comuna Onești, județul
Orhei, cu ascendență
în familiile
Boși și Russo,
și a Teodorei Boțan,
casnică, se naște
fiul Alexandru,
viitor învățător
și profesor
de științe
naturale.

1907

În familia lui
Ioan Zaporojanu,
moșier, institutor în
comuna Oxentea,
județul Orhei,
și a Eugeniei
Popescu,
învățătoare, se naște
fiica Olga, viitoare
învățătoare.

1928

În familia
lui Alexandru și
a Olgăi Busuioc, în
comuna Cobălca (azi
Codreanca), județul
Orhei, se naște la
26 octombrie
fiul Aureliu,
viitorul literat.

1935-1939

Urmează
cursurile Școlii
primare de aplicație

de pe lângă
Școala Normală
Eparhială din
Chișinău.

1939-1944

Clasele 1-4 la
Liceul „Alecu Russo”
din Chișinău.

1944-1948

Refugiat de
război în Banat;
termină Colegiul
național bănățean
„C. C. Loga”
unde își ia și
bacalaureatul.

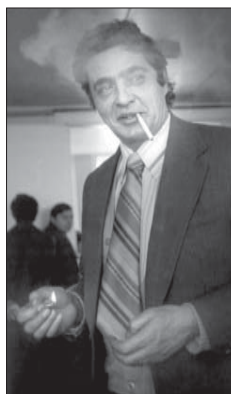
1948-1949

Școala
militară de
ofițeri Transmisiuni
din Sibiu, pe care, în
timpul examenelor
de absolvire, o
părăsește
ca să se alăture
familiei, obligată de
autoritățile sovietice
de ocupație să se
„repatrieze”.

1949-1950

septembrie-ianuarie
Lagărul sovietic
de filtrare de
la Sighet.
(Tatăl scriitorului
fusesse mobilizat în
timpul războiului
la Curtea

marțială, corpul
III teritorial Chișinău,
fapt care interesa în
mod deosebit
autoritățile
sovietice.)

1950

Depanator-radio la
un atelier
din Chișinău.
Student la Institutul
pedagogic, facultatea
de filologie, începe
să tipărească
poezii în
diferite publicații.

1952-1954

Redactor la
Editura de Stat.

1955

Apare prima
plachetă de poezii
umoristice *Prafuri
amare* și prima
carte pentru
cei mici
La pădure.

1954-1957

Colaborator
la ziarul
„Moldova socialistă”.

1957-1959

Redactor-șef adjunct
la revista satirică
„Chipăruș”.

1958

Scoate de sub
tipar placheta *Piatra
de încercare*.

1959-1960

Redactor-șef
la revista „Scânteia
leninistă” și la ziarul
„Tânărul leninist”.

1960-1962

Redactor-șef
la ziarul
„Tinerimea Moldovei”.

1961

Placheta
Firicele de floare

rară și cârticica
pentru copii
*Aventurile lui
Nătăfleață*, ultima
tradusă în rusă și în
numeroase alte limbi
din fosta U.R.S.S.

1963

Placheta
de versuri *Dor*.

1964

Volumul *Poezii
și placheta Stihii* (în
limba rusă).

1965

La congresul
III al scriitorilor
din R.S.S.M., în
deschiderea
dezbaterilor,
pledează pentru
revenirea limbii și,
implicit, a literaturii la
statutul lor firesc, fapt
care-i provoacă mai
târziu suficiente
neplăceri.

1966

Apare romanul
*Singur în fața
dragostei*.

1967-1968

Placheta
*Versuri și cârțile
pentru copii Cizmele
cocostârcului și Marele
rățoi Max*.

1969

Debut în
dramaturgie:
piesa Radu Ștefan
Întâiul și ultimul,
pusă în scenă
la Teatrul
„Luceafărul” de
Ion Ungureanu și
interzisă de

Cu Nichita Stănescu

autorități după
câteva spectacole.

1970

Apare la Moscova
placheta *Țvetnâie snî*
în traducerea lui
Iu. Levitansky.

1971

*Singur în fața
dragostei* apare,
în traducere, la Riga,
Moscova, Vilnius,
Bratislava. La
Riga romanul este
dramatizat, spectacolul
fiind jucat mai mulți
ani pe scena
naționalului.

Piese *Și
sub cerul acela... și
Toate trei anotimpurile
văd lumina rampei* la
Teatrul Național,
la „Lucaefărul”
din Chișinău,
la Teatrul din Bălți.

1973

Apare
romanul *Unchiul*

din Paris, peste un an
este editat la Moscova,
apoi în Cehoslovacia,
Germania (reeditat
de trei ori), Bulgaria,
și practic în toate
capitalele
republicilor
din fosta U.R.S.S.

1974

Pentru
ultimul roman
la Moscova i se
decernează
premiul
„N. Ostrovski”.
La Chișinău premiul
comsomolului îi
este refuzat.

1977

La Editura
“Literatura Artistică”
apare volumul selectiv
de versuri *în alb
și negru*.

1977

Este ales
secretar al Uniunii
Scriitorilor.

Cu Ion Vătamanu

1978

Scoate
de sub tipar
*Noile aventuri
ale lui Nătăfleață*,
traduse,
ca și celelalte
cărți pentru copii, în
franceză, engleză,
rusă, germană
și spaniolă.

1980-1981

Apar la Moscova
romanele *Unchiul din
Paris* și *Singur în
fața dragostei*,

la „Hudojestvennaia literatura”, iar la Chişinău un volum de *Scrieri alese*.

1984

Titlul de Maestru emerit al artei.

1985

Apar, în traducerea rusească a lui Lev Berinski, *Cântece de răsărit şi apus*.

1986

Sfârşitul secretariatului de la Uniunea Scriitorilor.

1986

Romanul *Local ploi de scurtă durată*.

1988

Placheta de poezii vechi şi noi, vesele şi triste, *îmblânzirea maşinii de*

scris. 1990 La Teatrul „M. Eminescu” din Botoşani se dă în premieră pe ţară *Radu Ştefan*. Aceeaşi piesă se joacă la Cahul.

1992

Placheta *Plimbătorul de purici*.

1993

Culegerea de versuri *Concert*, pentru care în 1996 i se decernează Premiul Naţional.

1997

Romanul *Lătrând la lună şi În căutarea pierderii de timp, jurnal cubanez*.

În toţi aceşti ani mai scrie scenarii pentru filme, traduce din A. Griboedov, N. Gogol, O'Henry, S. Petofy, A. Cehov, B. Johnson (*Volpone*) şi W. Shakespeare (*Richard al treilea*). Susţine rubrici scrise şi vorbite în diferite publicaţii şi la TV

AUTOBIOGRAFICĂ

Am venit pe lume la același 26 octombrie ca și Dimitrie Cantemir, (în ani diferiți, totuși), fără să-mi dau seama că mai târziu coincidența datelor avea să-mi rănească orgoliul, importantă mai mare acordându-se aniversării celui bătut de turci și fugit la ruși...

Spre mirarea și nespusa bucurie a tinerilor părinți m-am născut în cămașă, numita rufă fiind neîntârziat întinsă pe o stebluță de busuioc, iar după mumifiere păstrată cu sfințenie în lădița cu lucrurile de preț ale familiei și doar în rare ocazii demonstrată rudelor și prietenilor apropiați.

Acum șaptezeci și patru de ani

Din nefericire neprețuita relicvă s-a pierdut în vârtoarea evenimentelor ce aveau să se petreacă – ocupația străină, războiul, refugiul, fapt căruia îi datorez fără pic de îndoială toate nevoile ce m-au urmărit mai târziu, inclusiv dimensiunile pensiei de azi.

În primele luni ale vieții n-am avut parte de necazuri, adăugând vertiginos la cele cinci kilograme cu care m-am născut, prima încruntare de sprâncene a destinului fiind o bomboană, care mi-a rămas în gât în chiar ziua când împlineam nouă luni și ar fi putut lipsi cititorii de prezenta lectură. Spre nenorocul lor, al cititorilor, spitalul se afla peste drum și palma la fund a unui doctor priceput a

La trei ani, cu sora Teodora

Singur în fața grădiniței...

expediat bomboana asasină în lădiță, alături de lenjeria natală, iar pe neexperimentatul consumator de dulciuri în brațele familiei profund recunoscătoare.

Următoarea cumpănă planificată de Parce a venit peste șapte ani – școala. Dar până atunci – câteva cuvinte despre cei ce au contribuit la apariția mea și în mijlocul cărora m-am lăfăit toți anii aceștia ca în sânul lui Avraam.

Bunicii. Părinții mamei mai întâi. Ambii institutori, dar mai ales moșieri, fapt pe care, se știe de ce, am evitat să-l consemnez în autobiografiile din anii 50 – 90... La conacul lor, destul de paradit de altfel, unde mi-am petrecut o bună parte din anotimpurile calde, am învățat să mă tem de cai nărvași, de gânsaci agresivi și de cicăleala adulților, dar am deprins și gustul libertății, care gust mă ține prins și azi.

Părinții tatei. Mai precis bunicul, pe bunica n-am cunoscut-o, moartă cu mulți ani înainte de a mă naște eu. Căpitan de mazili, foarte înstărit dacă a fost în stare să crească, să mărite și să însoare omeneste opt moștenitori. Potrivit legendei, dar și unor documente, coborâtor din strămoși comuni cu Alecu Russo și alte figuri de vază.

Părinții. Mama mai întâi. Învățătoare, absolventă a Școlii normale eparhiale. O ființă blândă și iubitoare, o gospodină perfectă, dar și o educatoare care, în familie cel puțin, n-a știut să mânuiască vergeaua la timp, fapt speculat din plin de către fiul adorat (în propriul său detriment...)

Tata. Profesor de științe ale naturii, om iubit și respectat de concetățeni pentru cinstea, cunoștințele și înțelepciunea sa (ultima calitate, din păcate, netransmisă ereditar feciorului...). S-a zbatut

Casa părintească. Dărâmată de kolhoz în 1978

cum a putut să facă “un cineva” din cel ce avea să-i ducă numele mai departe, dar rezultatele sunt de față. Și toate acestea – pentru că a intervenit

Școala!

Impactul a fost teribil! Smult brutal din sânul biblicului bătrân și depus într-o bancă de lemn, cu minime posibilități de mișcare, obligat să trag cu un condei de piatră pe o tăbliță de ardezie neagră tot soiul de bețișoare și cruciulițe (slavă Domnului, s-a renunțat la aceste instrumente de tortură ale primului an de școală!), eu, cel care știam deja să scriu și

1936. Străjerul tatei

să citesc de acasă, unde învășasem aceste lucruri ca o joacă să mă pomenesc că s-a sfârșit cu joaca! Să mi se permită doar scurta zbenguială din infinit de micile recreații, să mi se ia preriile din domeniile bunicilor, munții și prăpăstiile din râpa de la marginea satului, sau imensul fluviu, alias râulețul Ichel, în care ciobanul Ioachim mă învățase să prind țipari cu mâna goală! Ce-mi putea oferi școala decât ore lungi pentru amintiri și fantezii de tot soiul?..

Cu tot regretul trebuie să recunosc azi că lovitura primită în primele zile de școală m-a marcat pentru toți anii pe care i-am mai

petrecut pe băncile negre, crestate de briceagurile predecesorilor, drept care n-am fost un elev strălucit, poate abia mediocru, cu mici tresăriri la unele obiecte. (Nu mă refer, ferească sfântul, nici la algebră și nici la chimia organică!)

Considerați cele scrise mai sus drept o scuză personală, nicidecum un rechizitoriu contra școlii, dar mă tem că a socoti cei patruzeci-cincizeci de fazani adunați într-o sală de clasă drept un tot omogen, cu care discuți cum ai vorbi cu o singură persoană, va mai da societății mulți, infinit de mulți inși instruiți mediocru și submediocru.... (Ah, autodidacții! Glorie lor!)

Așadar studiile. Cele mici – la Școala primară de aplicație de pe lângă Normala eparhială de fete, unde am avut-o directoare pe Elena Alistar, cunoscuta luptătoare pentru Unirea din 1918. Specificul acestei instituții erau șorturile vărgate gri-negru cu guleraș alb și fundă roșie atât pentru fetele cât și pentru băieți. Întru salvarea demnității de bărbat îl dezbrăcam de cum ieșeam pe poarta școlii (dar îl îmbrăcam numaidecât înainte de a intra în casa părintească...) Apoi a urmat Liceul “Alec Russo”, unde, încă dintr-a-ntâia, am avut ocazia să învăț ce înseamnă prietenia dintre etnii într-un mediu multinațional. Îmi amintesc și azi cu drag de colegi – regățeanul Zaharescu, fiul prefectului, găgăuzul Carapetru, fiul unui mare negustor de lână, rusul Efremov, moștenitorul unor mari moșieri, evreul Roitman, odrasla unui comerciant foarte bogat, polonezul Vitebski, fiul unui conte, dar și de voinicul Platon, cel cu haine de

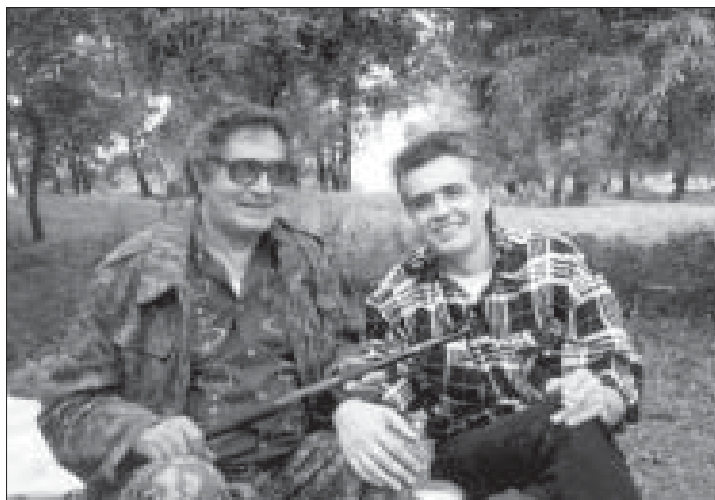

1978. Cu soția Tanți, fiica Mariana și fiul Corneliu

șiac, unul din numeroșii copii ai unui țăran nu prea avut din partea locului. Am fost nu o clasă, am fost o familie, din nefericire destrămată la 28 iunie 1940... De ” Școala mijlocie de zăci ani No. 12” pe care am frecventat-o în 40-41 prefer să nu-mi amintesc. A fost prima ciocnire cu limba ce avea să se numească mai târziu ”a lui I.D. Ceban”, iar după asemenea păsărească nu poți rămâne cu amintiri... Din patruzeci și unu până în patruzeci și patru am continuat studiile la ”Alec Russo”, dar le-am întrerupt din cauza refugului.

Le-am continuat la Timișoara, unde mi-am și luat bacalaureatul în '48 la Colegiul național bănățean ”C.D Loga”. Nu mai știu de ce am dat examenul de admitere la Agronomie, probabil pentru că se putea să-l treci mai ușor, apoi, luând seama că nu prea am vocații agricole, am ales Școala de ofițeri Transmisiuni din Sibiu (pentru care aveam și mai puțină chemare!), dar care îmi oferea cel puțin masă și cazare gratuite, scăpând familia de o gură în plus... La Sibiu am tot dus-o cu ”Să trăiți!” și ”Ordonăți?” până în toamna lui '49, când am fost nevoit să iau drumul spre Chișinău

Vorba e că tatăl meu, concentrat în timpul războiului la Curtea marțială, era căutat de autoritățile sovietice care, probabil, își imaginau că poate fi considerat criminal de război și un simplu conțopist... Descoperit de către sovietici în 1949, fusese internat în lagărul de la Sighet împreună cu mama și cele două surori. M-am alăturat lor pentru a împărți soarta familiei, salvând în felul acesta și armata română de un ofițer ostil mustrei și disciplinei cazone...

După câteva luni de ședere în lagărul numit am fost “repatriați” la Chișinău, unde ni s-a repartizat (pentru mulți ani înainte!) o cămăruță într-un subsol mai mult decât mizerabil. (Luând-o înaintea evenimentelor – după vreo doi ani de “cercetări”, și mai ales o dată cu moartea lui Stalin, tata a fost găsit “curat”, i s-a permis munca în școală, unde a reușit să se și afirme!)

De bine, dar mai ales de rău, Anul Nou 1950 l-am întâlnit la Chișinău. M-am angajat imediat în calitate de depanator-radio la un atelier unde am reparat amplificatoare antediluviene pentru cinematografele sătești, iar toamna am intrat la Institutul pedagogic pentru a-mi ridica nivelul de cunoștințe. Am rezistat aproape doi ani la gramatica lui I.D. și marxism-leninism, apoi, pentru a nu pierde și cunoștințele ce le aveam, am legat Institutul la gard.

Între timp, răsfoind manualele cât și cărțile ce se editau în număr destul de mare (mai ales traduceri din rusă), și comparând cele citite cu cele propuse spre studiu în instituțiile de învățământ, mi-am dat seama că procesul literar și cel al educației pășesc paralel. Și, bineînțeles, m-am îngrozit. Veneam de pe băncile unei școli care îi știa pe Eminescu și Creangă, pe Arghezi și Rebreanu, care promova o limbă literară aleasă. Aici – literatura începea (și sfârșea!) cu un Korneanu și Kana, cu Ponomari și Mospan, limba – de o sărăcie și vulgaritate vecine cu mizeria. Și, cinstit vorbind, dacă după lectura unui Barbu sau Voiculescu mă jenam să arăt lumii încercările mele de

Nepoica Sanda, speriată de bunici

a rima, socotind că ar fi un semn de bună creștere să mă păstrez în limitele amatorismului, aici am îndrăznit chiar să public.

Nu-i vorbă, azi nu pot decât să râd de cele arătate lumii în scris atunci, la începuturi, încetul cu încetul însă am mai prins ceva îndrăzneală și, cu toate că aș putea fi acuzat de lipsă de modestie, trebuie să recunosc că într-o anumită măsură am contribuit, dacă nu la ridicarea nivelului estetic al literelor moldovenești, cel puțin la reabilitarea limbii literare. În orice caz am crezut că am o cât de mică chemare a scrisului, altfel nu aș fi continuat... Am fost primit în Uniunea scriitorilor în 1954 pe baza a două volumeșe, unul *Prafuri amare*, cu poezii satirice și umoristice pe care m-aș

Tot Sanda, peste 15 ani. Nu se mai sperie cu una, cu două

jena acum să le citesc în public, altul *La pădure*, poezii pentru copii, o lucrare de care nu mă rușinez că am scris-o. Bineînțeles – atunci...

Odată turmentat de succesul relativ al primelor tipărituri, și mai ales îndemnat de dubiosul dicton că “românul e născut poet”, am scos una după alta cărțuile de versuri *Piatra de încercare*, *Dor*, *Firicel de iarbă rară*, *Poezii*, *Versuri*, *Vis color* și altele până prin '65, când am îndrăznit să atac proza.

Primirea bună cu care a fost întâmpinat de publicul cititor și de critică romanul *Singur în fața*

dragostei m-a făcut să cred că vocația mea cea adevărată este exprimarea obișnuită, firească, nesupusă regulilor versificației. Inițial romanul fusese conceput ca o parodie la proza ce se publica de unii nechemati, o replică la “era rău într-un kolhoz, (la o întreprindere, la o școală, etc..), dar a venit un președinte (un director, un responsabil etc...), neapărat comunist, care a reparat lucrurile în câteva zile”. Iar cum știam din auzite că și Cervantes scrisese bucată sa tot ca o parodie la romanele cavalierești, am găsit de cuviință să las poezia de izbeliște. Pentru o vreme. În rezultat am mai venit cu *Unchiul din Paris*, care, împreună cu primul roman a fost tradus practic în toate limbile ureseului, ba chiar și în cehă, germană, bulgară și nu mai știu care, permițându-mi astfel să mă consider în exclusivitate prozator. Tot în proză am mai comis și trei piese de teatru, una dintre ele – *Radu Ștefan, întâiul și ultimul* transformată de regizorul Ion Ungureanu și teatrul “Luceafărul” într-un spectacol atât de reușit, încât după vreo șapte reprezentații a fost interzis de către cc-ul partidului.... Am mai scris și proză pentru cei mici, *Cizmele cocostârcului*, *Aventurile lui Nătăfleată*, *Marele rățoi Max* – traduse și ele în engleză, germană, rusă, franceză și spaniolă, iar pentru cinema am scris patru scenarii.

Cum poezia, care se scrie mai repede, chiar și pe genunchi, nu-mi dădea pace, am revenit (după perioada “roză” de proză!) și pe domeniile ei cu *Îmblânzirea mașinii de scris*, cu placheta de

sinteză *În alb și negru*, broșurica *Plimbătorul de purici* și culegerea *Concert*, pentru care în '96 mi s-a decernat Premiul național al Republicii.

Între timp am reușit să mai fiu și funcționar. Redactor pe la edituri, salahor pe la gazete, adjunct la revista satirică *Chipăruș*, am fost redactor-șef la revista *Scânteia leninistă* și la ziarul *Tinerimea Moldovei* de unde în 1962 am fost pus pe tușă, după care am sfârșit cu funcționăritul.

În 1965, la congresul III al scriitorilor, mi-am permis o cuvântare în care am luat apărarea limbii noastre, drept care am avut de pătimt câte ceva din partea autorităților. Totuși colegii m-au ales în 1977 secretar al Uniunii scriitorilor, unde am stat, desigur din inerție, aproape zece ani, în care timp nici slujbă grozavă n-am făcut, dar nici de scris n-am scris... Romanul *Local ploi de scurtă durată* dat la iveală spre sfârșitul secretariatului nu cred că-mi face mare cinste. E un exemplu viu de cum poți pierde reperele când nu ții cont de îndemnul *Nulla dies sine linea*....

Acum, spre finele acestor notițe, ca nu cumva să se creadă că încerc să-mi dau cu roz biografia, voi spune deschis că am fost, pe timpul sovietelor, membru de partid. A fost o greșeală de tinerețe, pentru care mai plătesc și azi cotizațiile sub formă de regrete târzii și muștrări de conștiință. Dar istoria nu poate fi redactată...

După prăbușirea socialismului cu tot realismul lui socialist, ca o încercare (cam tardivă!) de a răzbuna timpul pierdut în încăierările cu cenzura și cei care o instalaseră mulți dintre colegii mei încearcă să se regăsească. Alături de ei – și subsemnatul. Am reușit să public piesa *Radu Ștefan* – interzisă și pentru tipar de către regimul trecut, și am mai scris și tipărit trei romane – *Lătrând la lună*, *Pactizând cu diavolul* (s-a tradus în cehă), și *Spune-mi Gioni, sau învățăturile veteranului KGB Verdicurov către nepotul său*. Nu știu care o fi valoarea lor estetică, dar știu că le-am scris cu multă dragoste pentru mult pătimta mea Basarabie și pentru mult încercata noastră limbă românească, limbă căreia mi-am permis încă pe vremuri să-i închin aceste rânduri

*Îi sunt și-i voi rămâne fiu,
Mi-i cântecul ei casă.
Frumoasă-i limba care-o știu,
E tragic de frumoasă.*

Aureliu Busuioc

SINGUR
ÎN FAȚA
DRAGOSTEI

L-am întâlnit, recunosc, într-un restaurant. De fapt, n-are importantă unde l-am întâlnit, pentru că l-aș fi întâlnit neapărat, îl căutam, iar locul n-are nici o semnificație.

Stătea la singura masă liberă, avea în față un coniac și o cafea abia începută, și după felul cum mi-a permis să ocup locul și apoi și-a întors, prefăcut distrat, privirile spre intrare, am înțeles că așteaptă pe cineva și că nu mă puteam considera decât un intrus.

Cum însă foamea îmi dicta alte reguli decât cele impuse de buna-cuviință, am preferat să rămân anume la masa aceasta.

Ați ghicit, desigur, că el avea să fie eroul a cele ce urmează și țin să vă confirm imediat presupunerea. Da, el avea să fie eroul celor ce vor urma. Atunci însă nu știam lucrul acesta nici eu, și cu atât mai puțin îl putea bănuî el.

Era un client vechi al acestui așezământ, am notat amănuntul din gestul gratuit al chelnerului de a-i scutura niște firimituri imaginare de pe fața de masă în timp ce asculta, absent, comanda mea.

Când cele câteva slabe încercări de a lega o discuție se izbiră de zidul impenetrabil al unor „da“ și „nu“ seci, mă limitai să-l examinez pe furiș: un prost, dar util obicei profesional, care mi-a cauzat destule neplăceri în viață, dar mi-a oferit și numeroase satisfacții în scris.

Era un bărbat sub treizeci de ani, probabil înalt (mai târziu m-am convins de justetea presupunerii), de o frumusețe rară. Una din acele frumuseți, pe lângă care treci fără s-o observi imediat, dar de care nu te poți rupe, odată observându-l.

Trăsături precise (și totuși mai mult schițate!), viguroase și aproape clasice dădeau feței lui o expresivitate uluitoare. Negru, aproape un mulatru, cu buze senzuale și nas roman, cu ochii negri, dar fără să pară mici, subliniați de niște cearcăne bine întunecate și ele, cu ovalul feței alcătuit parcă din numeroase linii frânte și totuși neașteptat de perfect, tânărul acesta nu putea să nu atragă atenția.

Nu m-aș teme să afirm, chiar cu riscul de a mă contrazice, că ar fi putut servi model anume prin faptul că toate amănuntele feței

lui erau în fină discordanță cu ceea ce ne-am obișnuit să numim model. Dar numai aparte luate! În ansamblu alcătuiau un tot armonios, așa zice etalonar, de frumusețe virilă.

Își cunoștea, probabil, calitățile, pentru că mă lăsa să-l examinez, fără să-mi dea de înțeles că am depășit orice limite, chiar ale unei banale curiozități.

Contrar aparențelor, era foarte agitat. Dar cu prefăcută indiferență își pironise privirile pe intrare, de parcă din clipă în clipă ar fi trebuit să apară îngerul să tulbure apele numai unuia lui știute. Era în starea aceea de nervi pe care o încercăm nu înaintea orei fixate pentru întâlnire, ci după ea, când am epuizat toate mijloacele din arsenalul de semne ce le posedăm toți: încă zece minute, încă trei minute; dacă trece chelnerul până număr la douăzeci – vine!... și așa mai departe... le știți prea bine!

Apoi am prins să observ crescând pe fața lui resemnarea. Resemnarea aceea ce ne cuprinde, când am mizat totul pe o carte și a jucat alta, și ne dăm seama de acest lucru abia când se împart iar cărțile.

Cât de ușor se puteau citi acestea toate pe fața lui! Acum le reconstitui din fragmente, se-nțelege! Dar cât aș fi dat să știu atunci că voi avea nevoie de fiecă amănunt, de fiecă nuanță în acea gamă de expresii ce se succedau pe fața lui ca imaginile pe un ecran!

Atunci voiam să plec, și numai olimpica lipsă de grabă a chelnerului mă mai reținea.

Când, după plată, am observat că pierdusem două ore pentru o cină de unul singur, prinsei să-mi beau în grabă cafeaua ca să mă ridic.

– Plecați? mă întrebă pe neașteptate.

– Da, zisei, trebuie să plec.

– Păcat. Eu vă cunosc.

– Nu mă miră, zâmbii. Am obiceiul să particip la multe șezători și alte sindrofii literare.

– V-am ascultat odată, întâmplător. Nu v-am citit.

– Mă bucură sinceritatea!

De fapt, nu mă prea bucura, dar înțelegeam că majoritatea oamenilor vor să pară altfel, neobișnuiți, când stau de vorbă cu un scriitor.

– Nu vreau să par altcineva decât sunt, dar într-adevăr citesc puțină, cum să-i zic... beletristică. Mă enervează uneori prea multa ei asemănare cu viața, iar alteori mă scoate din sărite siropul pe care-l servește drept viață...

– O, e alta discuția! Dar, fie-mi permisă remarca, cum poți ajunge la asemenea concluzii când nu citești?

În sinea mea aproape că renunțasem la plecare și n-am protestat când îmi umplu păhărelul din gărăfioara lui în timp ce vorbea:

– În primul rând, am spus că citesc puțin, n-am spus că nu citesc deloc; iar în al doilea rând, nu e suficient oare să știi doar o parte, ca să-ți poți imagina întregul? Mi se pare că aveți și o figură de stil, care uzează de acest procedeu... Litota, nu?...

– Da, făcui eu, e drept, dar trebuie să recunoști că nu e un compliment obișnuit și nici chiar plăcut să spui unui scriitor că nu-l citești!

El își sorbi cu înghițituri mici coniacul și zise:

– Amor propriu, orgoliu... Sunt sentimente care pot fi lezate ușor... Când vrem să fie lezate... Mi se pare că un scriitor nu trebuie să se teamă de asemenea lucruri. Dimpotrivă! Ca un om, hai să-i zicem, convențional, ales, care are de sondat cele mai adânci taine ale sufletului omenesc, el trebuie să fie o ființă fără sentimente, cel puțin în aparență. Ca un chirurg! Dacă e să taie, să taie, dar să poată răspunde de ceea ce face și să nu se teamă de răspundere pentru toți chirurgii! Sunt mulți, sunt extraordinar de mulți oameni care cearcă să-și ducă viața ca în romane. Uneori mi se pare că am citit prea mult...

Îmi făcea impresia totuși că vrea să pară un copil teribil!

– Nu te înțeleg, îl întrerupsei destul de brutal. Vrei ca literatura să dea rețete de viață, în așa fel ca astăzi dumneata să nu suferi că ea n-a venit la întâlnire?

El păli ușor, dar continuă pe același ton, oarecum obosit:

– Orice rețete ar fi absurde. Și ar fi absurd să le cerem! Fiecare om e o lume, o lume cu specificul ei, și doar mici tangențe, ce dau în totul lor un fel de lege, hai să-i zicem legea atracției umane universale, ne adună pe toți într-o omenire, un univers. Ar trebui scrise tot atâtea rețete, câte lumi! Absurd! Alceva am vrut să spun... Dumneavoastră, scriitorii, ziceți: „Am avut senzația că-mi trece o mână aspră peste coapse“, și comentați imediat toate suferințele bietelor coapse, dar n-am întâlnit niciodată în scrisul dumneavoastră descrierea senzațiilor ce le trăiește acea mână aspră, pentru că, probabil, are și ea senzațiile ei.

– Și totuși nu te înțeleg...

– Ca să mă înțelegeți, ar trebui să mă cunoașteți, remarcă el. Deși, dacă e să mă cunoașteți, o să mă înțelegeți cu atât mai puțin! Paradoxal, nu?

Majoritatea oamenilor pe care i-am întâlnit, și am întâlnit mulți oameni, s-au străduit întotdeauna, de îndată ce aflau că am meseria scrisului, să-mi comunice istoria vieții lor ca un fapt excepțional, inedit, ce merită a fi descris. Nici nu vă imaginați ce uriașă piedică în drumul spre oameni e amănuntul acesta! Banal, dar adevărat: oamenii trebuie examinați dinăuntru; când încep confesiunile, oamenii pot fi cunoscuți doar din afară. Oare nu vrea și tânărul acesta să mă convingă că e un caz aparte? Atâta doar că a găsit un mijloc mai inteligent să mă intrige?

La urma urmei, mi-am zis, diferența de vârstă dintre noi nu e prea mare (mai târziu m-am convins că am dreptate), experiența mea n-o poate depăși într-atâta pe a lui, ca să nu-i pot pătrunde lumea interioară și s-o cunosc fără frumuseți și alte floricele, și – iar la urma urmei – mare lucru să am încă o deziluzie și să nu fie el cel care ar fi putut să mă intereseze măcar cât de cât?... Hotărâi totuși să-l mai încerc puțin.

– Toți oamenii cred despre ei înșiși lucruri bune, socot cel puțin că viața pe care au trăit-o merită să fie așternută de cineva pe hârtie. O mică slăbiciune omenească, mișcătoare, de altfel. Să nu te superi...

– Nu mă supăr, mă întrerupse el, nerăbdător. Sunt matematician și caut să traduc orice fenomen în limba ecuațiilor și integralelor mele. Ciudat, nu? Singurul fenomen pe care nu-l pot integra în nici o formulă e scurta mea existență de până azi... Știu, el mă opri cu un gest, îmi lipsesc mulți factori, dar nu mă gândesc numai la azi, el arată la scaunul gol de alături, rezemat cu spătarul de masă în semn că locul e rezervat, și zâmbi forțat: Ba chiar să facem abstracție de azi!.. Oricum, nu găsesc ecuația...

N-aveam ce să-i spun. Să-i spun că viața nu poate fi modelată matematiceste? De ce adică să nu poată fi? Sau alte cuvinte fără importanță, doar de dragul de a spune ceva?

– Probabil că diferența de vârstă dintre noi nu e prea mare, continuă el. Oamenii din aceeași generație găsesc mai ușor limbaj comun, dacă nu se nasc bătrâni sau cu grăsime pe creier. Ați observat, probabil, acest obicei al unor semeni de-ai noștri... Urmărire... În sfârșit, un cântec prea des repetat. Da, până de curând am fost învățător la țară. Vă miră?

Avea spirit de observație. Această ultimă declarație mă mira puțin. Eram convins că am în fața mea un orășean tipic.

– Nu trebuie să vă mire! M-am menajat. O, de mine m-am îngrijit întotdeauna. Nu vă interesează problema intelectualului de la țară?

– N-o cunosc decât în linii mari. Dar există în fond această problemă?

Voiam să-l înțeleg cumva. Indiferența jucată a tonului, acum înțelegeam că juca puțin, mă jena. Și el, probabil, înțelegea acest lucru.

– Sunt multe probleme care nu există. Părinți și copii, de exemplu, și altele. Dar una dintre cele mai arzătoare probleme inexistente la ordinea zilei este... Cât de frumos sună...

M-a vizitat chiar a doua zi.

N-am stenografiat și nici n-am înregistrat pe o bandă de magnetofon ce mi-a povestit, dar nădăjduiesc că n-am schimbat prea mult din cele auzite, ba chiar am păstrat și narațiunea la persoana întâi! Singurul lucru pe care mi l-am permis a fost să intercalez în povestirea lui unele pagini (unele!) din caietul cu însemnări zilnice ale Vioricăi Vrabie, pe care, în seara aceea, Radu Negrescu a așteptat-o zadarnic la restaurant.

Cum am aflat de acest caiet și cum am reușit să-l răsfoiesc, e o întreagă poveste, iar dacă n-o istorisesc aici, o fac nu pentru că m-aș teme să vă plictisesc, dimpotrivă! ci pentru că e vorba de un secret profesional, și, nu trebuie să vă explic, știți prea bine cât de greu e să afli de la cineva o taină de breaslă!

Curios lucru, dar când s-a oprit în ușa cancelariei la braț cu Otilia, nici prin cap nu mi-a dat să-i cercetez picioarele sau bustul. I-am prins doar privirea, foarte nedumerită și speriată sub părul prăfuit ce-i cădea, bine pieptănat, pe ochi, și am înțeles imediat că știe totul.

Că Otilia („te rog să-mi spui Otilia Octavianovna!“) are (după o scurtă ezitare) patruzeci de ani neîmpliniți, predă lucrul manual la școala din localitate („o mizerie!“), a absolvit liceul de menaj („i se spunea „școală“, de fapt era liceu“), n-a fost măritată niciodată și e încă fată mare („bărbații sunt niște ticăloși, nu merită să le dai ce ai mai scump, îi știu eu!“).

De altfel, informațiile acestea le putea căpăta oricine chiar de la deținătoare, și nu mai târziu decât în primele trei minute de convorbire.

Îmi imaginam ce mutră făcuse când a întrebat-o: „Mai ești virgină?“, ca să mă descrie îndată pe mine, și încă în cele mai negre culori. „Fii foarte atentă! E cel mai mare ticălos de la noi. Ca toți bărbații!“

Nu mă înșelasem. Simții lucrul acesta din tremurul mânuței mici și umede de emoție, din privirea un pic obraznică, în orice caz superioară: „Crezi că nu te știu?“ și din vibrația aproape imperceptibilă a glasului, când se făcură prezentările:

– Vi-o-rica...

Îmi părea, se-nțelege, foarte bine, eram chiar încântat, aș fi dorit doar să știu: „Ivanovna“ sau „Vasilevna“? („Uite bine la mine, să vezi cum arată un corupător de minore de la țară!“)

Își smulse mâna cu un gest aproape disperat și repetă cu un glas mai sigur, deși forțat:

– Viorica! Viorica Vrabie! („Ca să știi: tovarășa Vrabie, și atât! Vă cunosc eu, bărbații!“)

Spănu se grăbi să întrerupă dialogul numai de noi înțeles, ca să rostească unul din numeroasele adevăruri, pe care le știa adesea pe de rost:

– Ehe, tovarășă Vrabie, dar are dreptate tovarășul Negrescu! La noi așa-i: cum intri în școală ca pedagog, s-a terminat cu Viorica și Marica – Viorica Ivanovna, Maria Vasilevna, iaca! Școlarii au nevoie de pilde bune! Și noi trebuie să le dăm pilde bune.

Ea zâmbi:

– Viorica Mircevna. Sună ciudat, nu-i așa?

Spănu constată cu multă profunzime:

– Ciudat, neciudat, n-ai ce-i face! Că nu mata l-ai botezat pe tata!

Otilia izbucni într-un râs cu hohote, care acoperi până și nechezatul lui Pinte. Spănu se simți obligat să adauge:

– Popa l-a botezat pe tatăl matală!

Spănu e un dobitoc. E de multă vreme directorul acestei școli, eu, cel puțin, acum doi ani, când am picat aici, l-am găsit director, și acum, când o să plec, tot director o să-l las. Se zice că e neam cu nu știu cine, lucru care nu mă interesează, cum nu mă interesează nici fecioria imaginară a Otiliei. Habar n-am de studiile lui, pentru că predă vreo cinci obiecte, ba odată, când am lipsit eu o săptămână întreagă „din motive tehnice“, a încercat să predea și fizica sub formă de convorbiri antireligioase...

– Ei, vasăzică, avem și franțuzoaică! ne comunică profund Spănu, când prezentările fură sfârșite și toate complicitățile făcute. Până la consiliul pedagogic mai este vreme, așa că mata, Viorica Mircevna, te poți aranja la gazdă. Ți-am găsit o gazdă bună, cam departe, dar la o gospodină puternică. Iaca, te-a conduce tovarășul Negrescu.

Privii la geamantanul ei cât un dulap și mă întrebai dacă nu-i totuși Spănu un om de spirit. Dar nu puteam fi moșic:

– La cine?

– La Safta lui Terinte, văduva. Peste râpă!

O să fie un spectacol colosal! Pentru prima oară în Recea-Veche! Numai trei zile! Cumpărați biletele din timp! Eu cu dulapul pe umeri și sfrijita asta alături, gata să leșine de spaimă la vederea primului vițel ce-o să ne taie drumul...

– Poate nimeresc singură? se interesă ea, destul de nesigur. De ce să deranjez pe tovarășul...

– Negrescu, o ajutați eu, scutind-o să pronunțe un nume odios, și dintr-o mișcare mă pomenii cu dulapul în mână. Era neașteptat de ușor. Boarfe, desigur. Fuste de nailon, bluzițe transparente, ca și intențiile ei de fugă, pe care a început să le coacă din clipa când a coborât din autobuz, ciorapi, cămășuțe...

Mă uitam la pantofiorii ei cu tocul cât un creionaș, ce se îngropau cu totul în praful fin și fierbinte de pe drum și încercam să mi-o imaginez în cizme de cauciuc, toamna. Când o lăsasem să treacă prima pe ușa cancelariei, îi văzusem bine picioarele. La dracu, le avea frumos sculptate!

Acum pășea alături. Îmi venea până la umăr. Avea fața albă, ochii albaștri sau verzi, nasul drept, iar gâtul neînchis-puit de lung și arcuit, ori poate părea așa, subliniat de tun-sura băiețească.

Și în general părea destul de înfiptă.

– Une garçonne¹, gândii cu glas tare.

– Știi franceza? se miră ea.

– Din fericire, nu. Știu foarte multe franțuzoaice.

Nu-mi răspunse.

Safta lui Terinte, dacă era aceea pe care o bănuiam eu, locuia departe. Geamantanul și tăcerea tovarășei de drum începeau să mă plictisească.

– Ce mai nou pe la târg? zisei într-o doară, ca să-i dau de înțeles că știu totuși să întretin o conversație.

Nu găsi de cuviință să-mi răspundă.

E o aristocrată, nu stă de vorbă cu hamalii.

– Noi, ăștia, țărani, trăim cum a dat Domnul. Nu știm ce se face pe lume.

Nu întoarse capul.

¹ O băietană (fr.).

– Te-am văzut alaltăieri la Filarmonică. Erai cu una din multe franțuzoaice pe care le știi.

Fusesem cu una roșcovană, Ala, nici nu m-a lăsat s-o sărut, era să pierd autobuzul.

– A, soră-mea!...

– M-a și izbit aseănarea. Ca două picături de apă...

– Avem mame diferite... Și tați... de altfel. Erai cu fratele?

Se opri ca să-și culeagă un pantof din praf. Îi întinsei mâna ca să nu-și piardă echilibrul. Se rezemă de mâneca mea cu un singur deget, de parcă s-ar fi temut să nu se murdărească.

– Mulțumesc.

– Mi-a făcut o deosebită plăcere.

Era o căldură grozavă. Satul părea pustiu. Oamenii plecaseră la cules porumbul, din când în când trebuia să ne lipim cu spatele de garduri, ca să facem loc vreunui camion plin vârf cu știuleți galbeni și mari. Când se risipea nourul de colb stârnit de mașină, hainele mele negre arătau tot mai jalnic...

– Și când zici că pleci? mă interesai.

– Unde?

– Acasă la mămica.

Râse scurt.

– Probabil de vacanța mare.

„Ehe! rânjii în mine. Să ne vedem peste o lună-două, când dau ploile! Adică, cine știe!...” Geamantanul începuse să prindă greutate, ca și oamenii pe care abia începi să-i cunoști. Numai că în cazul cu oamenii lucrurile se petrec mai adesea invers. Îmi amortise mâna și nu aveam nici un chef de vorbă.

– Mă cheamă Radu, Radu Negrescu.

Era caraghios, dar n-aveam ce să-i spun.

– Ivanovici sau Vasilevici?

E spirituală! Peste jumătate de an să te văd, porumbițo!

– N-aș putea spune precis. Am fost crescut într-o casă de copii.

Acuși o să izbucnească în hohote de plâns, o să mă sărute pe frunte și o să-mi mângâie părul: „Iartă-mă, te rog, n-am

știut. Dar în viața asta nu sunt numai dureri! E atât de bine să trăiești. În muncă se uită toate. Munca vindecă rănila cele mai grele, și unde mai pui satisfacția sufltească, ce...”

– Sper că elevii nu te numesc Radu!

– Nu. Nicolaevici.

– Ți-o fi rupt mâinile geamantanul meu, Radu Nicolaevici. Poate-l mai duc și eu?

Și totuși femeile sunt sentimentale!

– Vai de mine, Viorica Mircevna! Nici n-am observat că am un geamantan în mână! Credeam că e un plic roz și parfumat... Ai într-însul operele complete ale lui Balzac și Zola?

Se opri ca să rupă de peste un gard o crenguță de salcâm cu un ciorchine alb și colbuit.

– A înflorit a doua oară! Ia te uită! O să fie o toamnă lungă și caldă.

Îmi suflă drept în nas colbul de pe crenguță, o mirosi și se strâmbă.

– Nu mai e ca primăvara...

Cât romantism, Doamne! Și eu care-mi închipuiam că citește biografiile fizicienilor iluștri și dansează twist! Te mai pomenești că organizează un cor la școala serală și ocupă locul trei la olimpiada republicană.

Mă pomenii deodată vorbind:

– De ce, are și toamna farmecele ei. Când bate bruma, toate dealurile astea se fac roșii ca un ruj de buze. Și copiii vin la școală cu mustăți până la urechi. De vin nou. Salcâmi...

Și alte stupidități de felul ăsta.

I-am cântat, probabil, mult, pentru că atunci când reușii în cele din urmă să mă opresc, gâfâiam ca un cal bolnav de tignafes.

– Nu mă așteptam la atâta poezie de la un fizician! Predai de mult aici!

– De doi ani. Dar m-am pătruns adânc de poezia vieții la țară. Sunt un entuziast. I-am propus președintelui să construiască un cafe-șantan și o baie. Știi că ai să fii diriginta clasei a noua?

- E o clasă grea?
- Nu există copii răi, există învățători incapabili.
- Citești regulat ziarele?...

Dacă nu mă înșela intuiția, casa de peste râpă, cu patru ferestre și prispa trasă cu brâu albastru, cu doi cireși sau alt neam de copaci în pridvor, trebuia să fie a Saftei.

Trecui puntea îngustă, șubredă, fără balustradă (acum înțelegeam de ce-i văduvă gospodina: i s-o fi întors omul afumat de prin vecini!) și mă oprii în fața a trei-patru scânduri ce trebuiau să simbolizeze poarta.

În ușă răsări imediat o femeiușcă destul de tânără încă, se repezi la noi, îndreptându-și din fugă broboada neagră și cotcodăcind:

– Poftiți, poftiți, bună ziua! D-apoi v-am așteptat încă de ieri! Da poftiți, treceți! În casă-i răcoare, of! Mare năduf!

Femeia se învârtea fără nici un rost și încerca să-mi smulgă din mână dulapul. Îl depusei cu un oftat de ușurare și mă așezai pe prispă.

– Soțiorul? se interesă Safta. Și, fără să observe ochii mari ai franțuzoaicei, mi se adresă: Da pe mătăluță mătincă te-am mai văzut pe-aici! La școală. Treceți în casă! Poftiți!

Mă ridicai de pe prispă.

– Lele Safto, țin să te informez că sunt un misogin incorrigibil și prefer o existență solitară, de celibatar...

Arătai spre colegă:

– Iar în ce-o privește pe dumneaei, vezi să nu ducă lipsă de nimic, să se simtă ca la mămica acasă! Bun? Nu uita, Viorica Mircevna, la ora patru fix avem consiliu pedagogic. Directorul e un om sever și ține grozav la disciplină. N-am să intru în casă, deși nu mă inviți, te-aș sfătui doar să îmbraci un șorț negru, mai lung. Ca să faci o impresie bună la primul duminical consiliu pedagogic!

O salutai cu multă sobrietate, făcui din ochi Saftei și mă îndreptai spre poartă. Simțeam că mă urmăresc amândouă din prag. Pe punte lunecai, pe puțin să-mi rup gâtul, ieșii în drum și abia acolo mă întorsei.

Intraseră în casă.

3 septembrie, 196...

Sărăcuțul meu caiet cu scoarțe albastre! De trei luni n-am mai stat de vorbă cu tine... Și am atâtea să-ți spun! Că sunt învățătoare de cinci zile! Și nu undeva, ci la Recea-Veche! Sună frumos, nu-i așa? Recea-Veche! E un sat ca o jucărie. Căsuțe albe, pomi nenumărați, ca o pădure, ba chiar și o pădure adevărată de jur împrejur. Stau la lelea. Safta, o văduvă bună și iute ca un titirez. N-are copii și se-ngrijește de mine, de parcă i-aș fi cel puțin fiică. Cumsecade femeie.

Și ce primire! Să crăpați de ciudă, voi, scepticilor, ce mi-ați descris viitorul în cele mai mohorâte culori.

Când am coborât din autobuz, m-a luat în primire imediat învățătoarea de lucru manual de aici, un fel de caraghioasă de vreo cincizeci de ani (ea zice că are patruzeci neîmpliniți! Ah, femeile): „Te rog să-mi spui Otilia Octavianovna“ (era să pufnesc de râs), „școala de aici e o mizerie, o, liceul nostru de menaj! Ii zicea școală, de fapt era liceul“ și așa mai departe. La început o sfecelisem, pe urmă mi-am dat seama că e o coțofană inofensivă. Aproape ca Musea noastră. Știu toată biografia ei, știu că e fată mare, că bărbații nu merită să le jertfești tot ce ai mai scump... Lelea Safta zice că se culcă cu toți tractoriștii de la școala de seară. Treaba ei! N-o să-mi fac menajul cu dânsa! M-a întrebat în gura mare dacă sunt fecioară și m-a implorat să mă feresc de un învățător de aici, un „lovelasă“, cum îi zice ea, fără egal. În zece minute, cât am făcut cu ea până la școală, am reușit să cunosc cursul scurt al tuturor biografiilor corpului didactic!

M-au primit bine, au râs de „Viorica Mircevna“, ca de obicei, iar până la gazdă, la lelea Safta, m-a condus – ironia sorții – chiar „lovelasă“. Radu Negrescu, profesor de fizică și matematici, un bărbat de-o frumusețe să-ți stea ceasul. L-am văzut prin oraș, acum câteva zile, am stat chiar cu un rând în urma lui la Filarmonică, la Richter. Era cu o roșcovană. Ar fi putut avea mai mult gust... E însurat, dar nu trăiește cu nevastă-sa. Să-i fie de bine!

Face impresia unui băiat deștept, deși pozează. Pijon! Când am ajuns la lelea Safta, costumul lui negru arăta rău.

În aceeași zi am avut consiliu pedagogic. Primul meu consiliu! L-am cunoscut mai îndeaproape pe director. N-a făcut nimic să-mi schimbe impresia ce mi-a lăsat-o astă-vară la secția raională, când am venit cu numirea. Prost de rage, dar plin de importanță. M-a numit dirigintă la a noua „a“. Poame bune, mi-am zis: mi s-a părut că oftează toți ușurați când am acceptat!

Apoi prima zi de școală. Mă așteptam, ce e drept, la mai mult fast, e o sărbătoare totuși! A fost numai o cuvântare destul de ștearsă, a vorbit directorul. „Să fiți cuminți, să nu spargeți geamurile, să fiți „culturali“ și să învățați“. Copiii au aplaudat vreo zece minute, să se dezmorească. Am făcut cunoștință cu a noua „a“. Obrăznicuți, dar nimic grozav. O să ne înțelegem. Lecțiile propriu-zise încă n-au început. Facem „practică de producție“, de ieri. Mai pe scurt, strângem strugurii la vie. O să dureze vreo lună. Păcat. Lucrul acesta dezorganizează copiii. Să nădăjduim însă că o să fie totul bine.

Da, se uită cam strâmb la mine colegele. Nu le plac toaletele mele și nici tunsura! Îmi pare rău de ele, dar n-am ce le face. Lelea Safta zice de orice rochiță că mă prinde minunat! Bună femeie!...

II

A cincea săptămână de când m-am obișnuit să trec pe lângă școală, cum aș trece pe lângă orice clădire din sat, pe lângă sediul brigăzii ori pe lângă poștă. Adică la poștă intru de două ori pe zi în așteptarea „marelui semnal“...

La școală mă opresc în curte, îmi iau tinerele vlăstare și le mân ca pe niște găsculițe la ciugulit poamă. Suntem în perioada ce poartă mândrul titlu „practică de producție“, altfel – politehnizare a învățământului.

E o investiție de energie cu randament extrem de scăzut, dar părțile sunt foarte mulțumite: nici strugurii nu putrezesc pe deal, nici stomacurile copiilor nu se mai strică... În ce mă privește însă, mi se face greață doar la vederea ciorchinilor, noaptea am coșmaruri viticole și uneori chiar vinul mă pune pe gânduri. Am ajuns să-i invidiez

pe cei de la porumb ori sfeclă de zahăr. De altfel, invidia e reciprocă...

După-amiază, când îmi expediez discipolii pe la casele cui îi are, citesc până mi se umflă capul, dorm o oră-două și mă trezește cu precizia unui cronometru, la ora nouă, Maier, directorul nostru de studii.

Vine să bem.

Uneori scoate din buzunarul hainei de antilopă, arsă în câteva locuri de acizi (în doi ani nu l-am văzut să-și schimbe haina!), o sticlă de coniac ori de vișinată, de cele mai multe ori însă se așază tăcut la masă și oftează, ridicând din umeri. M-am obișnuit să-l înțeleg încă din prag, și în cazurile acestea îi arăt din ochi locul unde-mi păstrez rezervele, când le am, ori trec în odaia gazdei, unde dau dispozițiile necesare.

Maier se așază la masă, apucă de pe etajeră o carte la întâmplare și nu-și ridică ochii de pe ea decât să ciocnim. Bea fără să se strâmbe, cu înghițituri mici și nu mănâncă nimic. La întrebările mele răspunde cu o ușoară mișcare din cap, da sau nu, iar dacă se întâmplă să improvizez vreo nouă teorie, și lucrul acesta se întâmplă mai în fiecare seară, lasă cartea la o parte, închisă peste degetul arătător, ridică paharul și zâmbește. Nu știu dacă mă aprobă sau ba, nu știu dacă m-a ascultat măcar, dar nu-mi amintesc să fi lăsat cartea și să fi ridicat paharul în alt moment decât atunci când ar fi trebuit s-o facă.

Când terminăm sticla, de obicei pe la miezul nopții, mă oprește cu mâna la inimă să mai încep alta, se ridică, mângâie cartea cu un gest, de parcă ar șterge-o de praf, o pune la loc și pleacă grăbit, de parcă și-ar fi adus aminte subit că întârzie undeva.

După părerea mea, nu-i un interlocutor ideal, îmi place grozav să discut polemic, să mă încaier ori pur și simplu să-mi bat joc. Și totuși m-am deprins cu el; în rarele seri când, neștiut din ce motive, nu vine, simt că-mi lipsește ceva.

Ieri-seară m-a uluit grozav. A intrat ca de obicei, a scos din buzunarul hainei de antilopă o sticlă de rom „Havana“, a pus-o pe masă și mi-a făcut din ochi.

– Ești genial, Boris! îi spun pe nume, deși e mai în vârstă cu vreo cincisprezece ani decât mine. Pentru romul ăsta ar trebui ceva ananas sau banane, dar mă tem că e închisă duheana.

Făcu un gest de ascetă renunțare și se așeză la masă.

– Închin acest prim pahar pentru bărboșii care știu ce-i trebuie unui om de treabă! zisei eu, umplând ochi două păhărele, îl dădu de dușcă și se opri pe câteva clipe cu răsuf-larea tăiată.

– Hm!... observă el în cele din urmă.

Apoi luă de pe etajeră o carte, ceva despre Enrico Fermi. Privi lungă vreme portretul savantului, de parcă ar fi așteptat să afle ce se petrece în spatele ochilor scilipitori ai italianului, răsfoi câteva pagini și reveni iar la portret.

Lăasă cartea să se închidă peste arătător, umplu singur păhărelele și-l ridică pe-al său.

– Radule, și eu... închise ochii. Știi, și eu visam... să lucrez într-un institut... la Academie...

Răsturnă a doua oară păhărelul, până la fund, inspiră zgomotos și deschise cartea. Nu mai scoase o vorbă până la plecare.

Bău și paharul de țuică ce i-l umplui când terminarăm romul și ieși aproape trântind ușa.

Ciudat om, Maier!

Predă chimia, are vreo trei premianți pe la nu știu ce olimpiade, vreo cinci copii acasă și o soție veșnic încruntată sau poate bolnavă, dar n-am auzit niciodată să fi încercat măcar să iasă din văgăuna asta! E al doilea an director de studii. Se-mpacă cu toți, pentru că nu schimbă cu nimeni mai mult decât minimumul necesar de cuvinte, dar, deh, să-ți îngropi așa capacitățile, dacă știi că le ai? E în satul ăsta de prin cincizeci...

Trăgea un vântuleț subțire, dinspre sud, dar destul de înțepat și „bolonia” mea îmi dădea de înțeles că ar fi cazul să mai fac ceva mișcare, altfel pot îngheța. Dar mă gândeam la Maier. Probabil, n-am procedat strălucit aseară, când i-am deschis taina „marelui semnal” ce-l aștept de la Academie. O, nu mă îndoiesc nici o clipă că n-o să-mi pună bețe-n roate, dimpotrivă! L-o fi durut însă.

Mă opri din gânduri un bas profund:

– ...lucrează...

Tresării speriat și mă făcui roșu (din fericire numai eu pot simți acest schimb de culori pe fața mea – sunt foarte negru), mă făcui roșu, de parcă mă surprinsese cineva asupra unui lucru urât.

– Poftim? era Pantelimon, șeful brigăzii din sat, soțul Tamarei noastre.

– Zic, bine lucrează? arată la copii.

– O, da! Grozav! La anul, când o să avem și clasa a zecea, cred că o să puteți expedia toți colhoznicii la băi pe vremea culesului.

Brigadierul râse mulțumit.

– Glumești, dar să știi că ajutor avem. Altfel...

El ilustră cu un gest elocvent situația în care s-ar fi putut pomeni brigada fără acest ajutor salutar din partea școlii și aprinse o țigară.

– Cam răcoare, zise el. Măine-poimăine dă bruma...

Nu sufeream de reumatism și nu puteam prezice schimbarea timpului, dar în ce privește răcoarea, îl aprobai.

– Poate... hm... ne ducem la cramă oleacă, să ne mai dezmoțim?

Cum disciplina clasei a noua „b“, ce cu onoare o conduceam, n-avea de suferit de pe urma prezenței mele, hotărâi că nici lipsa mea nu va putea să-i dăuneze. Cu atât mai mult cu cât nu eram cu nimic îndatorat brigadierului.

Crama, de fapt căsuța pândarilor de la vie, era o sclipuire din piatră, destul de simpatică, cu un mic bordei alături, în care stăteau călare unul peste altul vreo șase butoaie potrivite cu vin nou. Probabil, rezerve menite să ridice sau să coboare, după împrejurări, moralul oaspeților, destul de deși în colhoz pe asemenea vreme.

Într-o odaie destul de încăpătoare, pe vreo trei paturi de metal, joase, stăteau în jurul unei mese improvizate din scânduri nerândite Spănu, franțuzoaica, Pinte și Elena Suru, fostă cândva elevă la această școală, acum instructoare de pionieri, nepoata brigadierului. Tamara Alexandrovna, lângă ușă, tăia niște felii uriașe dintr-o pâine coaptă, probabil, pentru un Gargantua din partea locului.

– A! Lobacevski! Poftim, poftim, luați loc la noi! Pentru brigadiereasa noastră, „bioloagă“, fizica și geometria erau două fenomene absolut identice. Și cinematografia, probabil, la fel, pentru că lui Maier îi zicea „Eisenstein“, avându-l în vedere, probabil, pe Mendeleev. Avea ea o pasiune pentru porecle savante.

Adică invitația la un „să ne mai dezmoțim“ nu era gestul unei inspirații de moment... Începeam să am succes!

Apariția mea stârni o bucurie generală.

Spănu lăsa neîmpărtășit unul din numeroasele adevăruri pe care le comunica desigur adunării, ca să-mi facă loc cu mare părere de bine:

– De-a dreapta tatălui, fiule!

Glumele lui aveau întotdeauna un efect răsunător. Pinte, geograful, care stătea între cele două fete, îmi făcu din ochi:

– Ai înghețat, Nicolaevici! Dacă nu știi să te încălzești!

Brigadierul mai aduse o strachină cu brânză și niște murături, iar unul dintre pândari depuse o căldare cu vin alb la mijlocul mesei, cu dexteritatea unei îndelungi experiențe, exact pe urmele mai vechi, dar roșii, ale aceluiași vas.

Se vedea totuși că întrerupsesem o discuție extrem de însemnată și agitată: franțuzoaica le povestea, probabil, ultimele noutăți cu privire la soarta tragică a minorelor pariziene, ori Spănu încerca să combată vederile antipedagogice ale vreunui director vecin, pentru că fericirea stârnită de apariția mea se stinse curând pe fețele mesenilor, ca să facă loc seriozității necesare în orice discuție importantă.

– Nu, Mircevna, zise directorul după o scurtă perioadă de acalmie, folosită pentru a închina un pahar de o curățenie destul de dubioasă în sănătatea „fizicienilor, care nu prea fac companie cu noi, bieți pedagogi, în veacul ista al tehnicii, dar ce să-i faci, așa-i vârsta, s-or îndrepta ei“. Nu, mata n-ai dreptate. Și ți-oi spune de ce. Țara și orașul, îi drept, au să-și ștergă cu vremea deosebirea, dar până una-alta n-ai ce-i face, țara e țară. Sat! Oameni cu vederi încă înapoiate. Nu zic de toți, Doamne ferește! făcu o mică pauză și ciocni cu brigadierul, dar nu bău. Sunt și la țară oameni înaintați! Ehe! Dar țăranii în cea mai mare parte au încă vederi vechi.

Și iaca vii mata, și te văd ei tunsă așa, nu, cum să-ți spun... Așa, știi! Nu, nu! Nu vorbesc chiar de mata! Și îmbrăcată cu rochia, să iertați, mai sus de genunchi, și cu buzele date... Iar mata ești pedagog. Ei îți dau copiii... Ți-i încredințează, ca să zic așa. Ei, cum vine treaba! Copiii văd acasă una și la școală alta? Da de ce? Cu mintea lui el nu poate înțelege. Iar părinții la țară nu știu încă pedagogia. Și autoritatea matală... șic! Așa că, vrei, nu vrei, dar trebuie să joci ca ei...

– Să te adaptezi la mediu, își aminti Tamara brigadieră, cea cu diplomă de biologie.

– Da, să te *adoptezi*! Iaca!

– Bine, dar spuneți niște enormități..., începu franțuzaica. Mă scuzați, dar... Fie, aveți perfectă dreptate, e una mentalitatea la țară, unde tradițiile sunt mai tari și așa mai departe, și alta la oraș. Ba mai mult, recunosc, fiecare are dreptul la gustul lui, dar trebuie să existe totuși o normă, un bun-gust general, care poate fi educat și care trebuie educat! Educate, nu impus! Iar din punctul acesta de vedere intelectualul la sat e un... un far! Da, un far, cum se spune!...

– Chiar far! se repezi pionieră. Când mă duc la oraș, mi-i greață să mă uit la fetele de pe stradă: niște mode, că le vezi tot ce au până-n suflet și niște clăi de fân în loc de păr, de se vede îndată că n-au nimica în cap! Far? Să nu te superi, Mircevna, dar ai să vezi că peste o vreme și mata ai să te...

– ...Am să mă dau la brazdă?

– Ei, interveni brigadierul, umplând paharele, da mai lăsați modelele celea, hai mai bine să închinăm! Că eu așa cred: trăim bine, avem de toate, și noi ce mânca și la alții de dat, și casele pline. De mode v-ați legat! Hai noroc!

– Moda îi lucru rău! constată Spănu, trântind paharul de masă. Țăranul să aibă podul plin, că modele or veni ele!...

– Numai nu acelea ca să-ți scoți buclele afară! adăugă ironic Tamara.

– Ei, și mata, Alexandrovna, sări Pinteia care tăcuse până atunci. Apoi se întoarse spre franțuzaică: Noi nu de mata vorbim.

Ea râse și pentru întâia oară mă privi. De fapt, își lunecă ochii și peste locul unde stăteam eu:

– E o neînțelegere la mijloc. Eu nu de mode ca atare vorbesc, deși își are rostul ei, și încă unul mare, și moda, ca un element de civilizație. Eu vorbesc de cultura pe care noi trebuie s-o promovăm la țară, de bunul-gust, de gustul pentru bunul-gust. Și nu de ceea ce numim de obicei cultură, cu cifre de televizoare, motociclete și aparate de radio...

Săraca fetiță!

Începea să-mi placă. Ori poate cele două pahare de vin...

De când îi dusesem geamantanul, în prima zi, nu mai schimbasesm cu ea decât vreo zece cuvinte, lipsite de însemnătate.

O vedeam aproape zilnic la școală, dimineața, când încerca să-și încoloneze discipolii dintr-a noua „a” – în ultimele zile chiar cu succes! – și pleca cu ei la vie. Aveam sectoare vecine, doar că ai mei păseau ceva mai vioi.

La consiliul pedagogic mi se păruse că-mi zâmbește complice la cele mai interesante maxime debitate de Spânu, dar n-aveam un chef grozav să leg prietenie cu ea: mă apăsa o experiență prea bogată...

Nu-mi urmasse sfatul: nu îmbrăcase un șorț negru și decent. Venise într-o rochiță excelentă, ceva deschis, nu mă prea pricep la culori, în orice caz din marginea rece a spectrului, albăstrie, desigur, cu jupon și pe niște cuie cum scrie la carte.

Arăta bine, chiar foarte bine, și dacă nu mă prea străduiam s-o examinez, înțelegeam lucrul acesta din privirile destul de mohorâte ale jumătății slabe ce participa la consiliu.

Săraca fetiță!

Își găsisese cu cine să discute!

Auzeam cuvintele fără să le pot urmări sensul în fraze, simțeam că discuția se înfierbântă din ce în ce mai mult, dar nu mă puteam obliga să ascult, să înțeleg ceva. Chestiile astea mă plictiseau, pentru că n-aveau nici un rost. Eu consumasem pe vremuri mult mai puțină materie cenușie ca să-mi dau seama de atâta lucru. Și Spânu, și Tamara, și ceilalți doi tinerei (cu brigadierul stăteam de vorbă a treia sau a

patra oară) erau niște tăblițe naive, cum sunt cele din cabinetul unui oculist, și pe care, cu ochi normali, le puteai citi la repezeală.

M-am surprins vorbind. Da, m-am surprins. Și-i vorbeam ei.

Mă ascultau toți. Spânu și ceilalți cu un zâmbet, în care își ascundeau de obicei teama, poate nu teama, în orice caz ceva asemănător sau apropiat, pentru că nu mă puteau înghiți și, bineînțeles, știau că se bucură de reciprocitate, deși nu-i uram, era prea mult pentru ei; ea, roșie, cu ochii în paharul din care abia gustase o dată și pe care îl învârtea mecanic în palme.

Îmi dădeam perfect seama că fac poză pentru ea, anume pentru ea, și totuși continuam:

– ...Și o să treacă un an-doi, hai să zicem trei, au să treacă trei ani, domnișoară, îi oprii protestul cu un gest, e un fel al meu de a glumi! *Mille pardons*, încercai să graseiez, cu un succes dubios, ce-i stârni o vagă încercare de zâmbet. Și... o să fugi! Da, o să fugi, în cel mai fericit caz! A doua alternativă necesită un caracter mai puțin temerar: o să te măriți. Cu Pinteia, sau cu un agronom. Nu te sfii, Pinteo, te folosesc doar ca material didactic! Și o să vă faceți o casă. Și o să faceți copii. Trei sau cinci. Fără soț. Și pentru că între timp o să fiți la cuțite cu tovarășul brigadier, o să vă cumparați o vacă sau o capră. Pentru lapte. Și o să crești păsări. Și o să speli vase. Și o să-l folosești pe Balzac suport pentru ceainic. Să nu se strice masa! Și o să vă duceți de două ori pe lună la club să vedeți filmele din vremea studenției. Iar dimineața și seara o să strigi franțuzește la vacă sau la capră să nu dea cu copita în doniță! În timpul liber ai să dai ceva știință de carte și copiilor la școală. Bineînțeles, dacă n-o să-l rogi pe tovarășul Spânu să te suplinească, până pui clizmă unui copil constipat. A treia alternativă n-o știu... Dixi!

Îmi băui paharul într-o liniște absolută. Abia apoi începu să râdă. Ea. Ceilalți mai pe urmă. Ca în povestea cu anecdota și girafa.

– Ești grozav, Radu Nicolaevici! Știi că ești grozav! Avea un râs molipsitor, deși cam nervos. Plin și în același timp

melodios, și pe o gamă destul de largă. Vrei să te dobor cu o întrebare? Numai cu o întrebare?

N-aveam nimic împotriva, pentru că râdeam și eu.

– Spune-mi, te rog, ești pe punctul de a fugi sau ai de gând să te însori cu... ei, cu Elena ori cu vreo agronomă?

Râsul conțeni. Pioniereasa se ridică, aruncă un „ei, știți... chiar!“ și ieși.

Brigadierul se grăbi să umple paharele, iar pe Tamara o prinse o tuse foarte seacă. Franțuzoaica îi privi pe toți nedumerită, apoi șopti:

– Am făcut o gafă? mi se părea că e gata să plângă.

O liniștii:

– Nu...

Pintea se ridică cu un aer solemn. Gafele săvârșite de alții nu-i răpeau pofta de mâncare, așa că înghiți cu un mic efort o îmbucătură prea voluminoasă și ridică paharul:

– Mircevna (de doi ani auzeam în cancelarie vocativele acestea „Ivanovici“, adică Spânu, „Nicolaevici“, adică eu, de obicei nu răspundeam, „Alexandrovna“, „Vasilevici“, „Mendelevici“ – fără prenume!), colectivul nostru îi un colectiv strâns, prietenesc, care colectiv m-a crescut și pe mine, și pe Ivanovna... Că eu aici am mântuit școala, adică șapte clase, că atunci era de șapte clase... Și pot să zic că m-am făcut om. Aici, iaca, tovarășul Spânu, Ivanovici, el mi-a fost învățător și acum pot să zic că mi-i coleg...

Pintea se întoarse spre director, ca să surprindă gestul aprobator al acestuia, și-l primi: Spânu începuse să moțăie.

– Da! Și vreau să spun că colectivul nostru, strâns, prietenesc... că în colectivul nostru..., pot să zic, sunt și neplăceri...

Nu mi-am putut imagina niciodată cum arăta știința aproape exactă a geografiei în expunerea acestui prostovan... Bietul băiat! Făcea jocul tuturor, deși cred că ar fi putut ieși ceva dintr-însul, iar acum, observându-l pe Spânu că doar-me, nu mai știa pe unde să scoată cămașa. Încercai să-l ajut:

– Autorul neplăcerilor sunt eu, tovarășă Vrabie. Cu milionul meu de păcate ar fi fost de-a dreptul păcat să nu las o pată neagră asupra acestui colectiv imaculat...

Tamara sări arsă:

– Măi, măi, măi! Ce sfânt buzat s-a mai aflat! Nu mi se deschide gura să vorbesc, dar...

Mă străduiesc s-o liniștesc:

– Nu trebuie, Tamară dragă (știam că adresarea aceasta o enervează), nu te mai omorî atâta, o să te ajut eu: după câte înțeleg, discuția trebuia să ajungă aici. Ei bine, mă adresai franțuzoaicei, e în colectivul acesta un cetățean, care acum doi ani și-a părăsit soția după o scurtă viață conjugală, de câteva zile, o soție atât de bună, atât de deșteaptă, atât de cuminte!... Și frumoasă! Și uite, umblă, sărăcuța, de doi ani, de doi ani tot umblă să se împace, iar cetățeanul nici nu vrea să audă de așa ceva, nici la adunările profesionale nu se duce să i se facă morală, nici de director n-ascultă, nici de colegi, de parcă ar trăi undeva pe lună, iar biata victimă nici n-ar exista!...

Mă întoarsei spre Tamara:

– S-a oprit tot la dumneavoastră, Tamara Alexandrovna?

Tamara își plesni palmele, invocând cerul. Brigadierul folosi pauza, ca să încerce o conciliere:

– Ia mai lăsați vorbele astea! Hai să mai gustăm oleacă, se răsuflă bunătate de vin, ce dracu! Radu Nicolaevici, fă-ne cinstea! Viorica Mircevna!...

Băui vinul. Era un vin al dracului de gustos! Cu Maier mă obișnuisem să folosesc lichide ceva mai tari: suferea de stomac.

– Eu sunt monstrul acesta, tovarășă Vrabie, soțul criminal, care înfruntă o soție nefericită, adică fostă soție, și un întreg colectiv... Vai! Și cum nu mai vreau să-mi cheltuiesc energia modestă în asemenea discuții, am terminat, iar gura mea uscată de sete stă la dispoziția matală, Pantelimon Trofimovici.

Brigadierul râse mulțumit!

– Iaca, vezi! Așa-i moldoveanul, se cunoaște: cum i-i rău, închină un pahar, cum i-i bine, iar închină! Mai lăsați și voi omul în pace, ce vă băgați în sufletul lui. Ia hai noroc!

Tamara îl săgetă cu o privire de sabie, dar nu făcu altceva decât să ofteze.

– Parcă noi îi vrem răul? Eh, tinerețe!

Spânu dormea de-a binelea. Aici avea să-și facă somnul până la completa trezie, pentru că de se îmbăta, rămânea în casa unde-l prindea amețeala și n-ar fi ieșit în stradă pentru nimic în lume. Mi se pare că abia când se-mbăta își dădea seama perfect de ceea ce trebuie să facă și devenea astfel un om ca toți oamenii. Dacă ar fi putut vorbi în starea aceasta, probabil că ar fi spus chiar și lucruri inteligente.

Cine știe!

Nu mă uitasem la franțuzoaică după ce terminasem de vorbit. La urma urmelor, cred că știa lucrurile acestea de la Otilia, așa că efectul declarației mele n-o putea zgudui. Și-apoi ce mă interesa efectul? Ce mă interesa fata asta, noua mea colegă, cu care nu schimbasem decât zece, douăzeci de fraze obișnuite?

Ce mă interesa că se dovedise a fi ceva mai inteligentă decât mi-o imaginam, mai frumoasă decât îmi păruse și mai înțepată decât o clasificasem?

Să fie sănătoasă!

Eu eram în așteptarea „Marelui semnal!”

Ea vorbi:

– Mi se pare că n-am dreptul să mă amestec în probleme care aparțin unui colectiv din care abia încep să fac parte, dar... Tunsurile acestea standard imprimă un aer de neresitate fețelor pe care le încadrează, le dau o expresie tip, dacă pot spune așa, ori, mai precis, le lipsesc de o expresie inedită. Eu cred că e treaba tovarășului Negrescu și a soției lui, ea accentuă bine acest „lui”, să trăiască împreună sau ba. Nu sindicatul poate hotărî ce e rău și ce e bine în viața intimă a doi oameni... Voiam însă să revin la discuția de la început, cu intelectualul și rolul lui la țară...

Brigadierul aplecă spre sine căldarea ca să măsoare din ochi vinul rămas și țacăi nemulțumit din limbă:

– Ia te uită cât a mai rămas! Da, la țară orice om învățat e aur, numai că de multe ori nici el nu-și știe prețul!

– Adică îmi dai dreptate, se repezi franțuzoaica, îmi dai dreptate, Pantelimon... ea ezită.

– ...Trofimovici! o ajută sec Tamara.

– Ehe-he, domnișoară, să-ți spun și eu, ca tovarășul Negrescu, dacă nu te superi! Parcă puține flori avem noi aici care nu știu să înflorească, și tare le-ar trebui grădinari! Am zis alta la început, dar vorbele celea cu moda eu așa le-am înțeles cu mintea mea, că nu de modă-i vorba, ci de viața ce-o duce țăranul: că de avut au acuma toți, dar de folosit ce au – nu știu!

– Și chiar vrei să vin eu să-ți fac o revoluție? se interesă sarcastic Pinte. În două zile, na: așa și pe dincolo! Fă ca mine!

– De ce, zise Viorica, e mai ușor să vii la om și să-i spui: „Bravo, bine faci ce faci. Iau eu exemplul tău!“.

– Uți de adaptarea la mediu, Mirceva, se repezi însuflețită Tamara.

Era semnul că trebuie să plec. De câte ori avea ocazia, și nu perdea nici o ocazie, bioloaga noastră ataca această temă. Cred că altceva nici nu știa. Probabil, o fi fost lucrarea ei de diplomă. Pe femeia aceasta obeză, cu vreo trei ani mai în vârstă ca mine, dar cu patru copii deacum, patru fete, pe care le îmbrăca mereu în rochii de aceeași culoare și croi, spre marea invidie a vecinelor, o știam încă de la universitate. Se pregătea de diplomă în anul când *alma mater* își deschidea porțile în fața mea. Încercasem pe atunci să-i fac curte, o seară întreagă, chiar cu riscul' unui scandal de la mătușă-mea, dar nu putusem scoate din ea decât nesfârșite hohote de râs. Era durdulie, dar bine făcută și eșecul lăsase urme adânci și pe multă vreme în sufletul meu de tânăr nevinovat.

Acum mă enerva grăsimea ei exagerată, scenele de gelozie ce le făcea bărbatului peste gardul școlii, pentru că erau vecini cu școala, vădita satisfacție cu care primea lingușirile lui Spânu și a celorlalți, doar pentru că era soția puterii din sat, mă enerva însuși gândul că-i făcusem odată, ori încercasem cel puțin, să-i fac curte. Adică faptul acesta mă amuza mai mult. La o adunare, așa, de-al dracului, am făcut o aluzie la întâmplarea aceea.

– Mata trebuie să știi, tovarășe Negrescu, mă luă la o parte după adunare Spânu, că nu toate glumele sunt folo-

sitoare. Nu se poate să bați în autoritatea unui pedagog de față cu colegii lui!

Pintea închise ușa în urma noastră și mă opri.

– Nu-i bine...

Habar n-aveam ce nu-i bine. Că vorbisem ori că plecam?...

– Nu-i bine..., se rezemase de un perete și sufla greu. Era cherschelit.

– Nu-i bine...

O luai la vale prin vie.

Copiii nu se vedeau nicăieri.

– I-am trimis acasă! Îmi zise pândarul. Mi-a spus învățătoarea ceea să-i trimit... Care-a plecat...

La început, când nu bănuia încă nimic, Tamara încercase să mă pețescă. Ba chiar și pioniereasa îmi zâmbea destul de promițător...

La capătul viei, la intrarea în sat, mă așezai pe niște spaliere de beton, descărcate grămadă. Era pe amurgite. Jos, satul se întindea acoperit de-o ceață străvezie, nemișcată, în straturi; dealul Prunei, din cealaltă parte, avea culmea linsă galben de ultimele raze ale unui soare ce asfințise.

În fond ce voiau de la mine? Să mă împace cu fosta soție? Nu prea cred. Știau că e de prisos orice încercare.

Atunci?

Să-mi închidă gura?

Probabil. Dar inutil: n-o mai deschideam de mult și...

...Și nu mai venea „Marele semnal“!

Mă ridicai să plec.

Mă aștepta Maier.

16 septembrie.

...Încep să-mi cunosc puțin copiii. Acum îmi dau seama că la început m-au primit cu neîncredere, chiar ostil, deși într-ascuns ostil. Am douăzeci și patru în clasă, între cincisprezece și șaptesprezece ani. Era și de așteptat, nu sunt decât cu vreo cinci – șase ani mai mare ca ei! Mai în glumă, mai în serios îi încerc la franceza mea: cu excepția a vreo trei, mi se par îngrozitor de slab pregătiți. O să am bine de furcă atunci când începem lecțiile! Mi se par cam destră-

bălați, sunt obișnuiți să se strige la ei, cu toate că nici strigătul nu-mi închipui să aibă un efect prea mare. Am de gând să nu ridic vocea niciodată. Principial! Putem găsi limbaj comun și altfel. Cu fetele mi se pare că am aranjat treaba: discutăm despre mode. Le sticlesc ochii! Se îmbracă atât de oribil: rochii gata, toate pe-un calapod, de parcă ar fi cusute pentru copii orfani! Credeam la început că mă înșel, mă rog, la culesul viei nu poți veni îmbrăcat de paradă. Dar le-am văzut două duminici în sat, bieteles fete!

Cu băieții e ceva mai complicat. Am încercat, la pauză – facem pauze și la vie! – să discutăm ceva politică. Ioc! Altă dată le-am citit din „Tinerețea” un articol „pe teme morale” (iscălit de Pablo, se-nțelege!), ceva destul de încurcat, un tânăr face curte unei fete, îi propune mâna, ea acceptă și... îl așteaptă zadarnic de ziua nunții în fața oficiului stării civile... Natural, Pablo îi face praf pe amândoi, atâta doar că mi s-a părut prea patetic tonul. La care Armașu Ion, un băiat destul de dezghețat (de altfel, o rupe binișor franțuzește!), m-a rugat să-mi spun părerea în ce privește libertatea dragostei și perspectivele acestui sentiment în societatea viitoare... M-a salvat sfârșitul pauzei, dar le-am promis continuarea discuției într-una din zilele apropiate... De unde să iau „literatura”? Probabil, am sărit peste cal...

...Otilia m-a ucis cu atenția ei o săptămână întreagă. A înțeles totuși că nu și-a găsit o confidentă și m-a lăsat în pace. Bună cumătrită! Mi se pare că nu-i chiar atât de inofensivă.

Tamara, cea cu științele naturale, și Elena, instructora de pionieri, nu pierd nici o ocazie să-mi dea de înțeles că mă îmbrac prea „țipător” pentru un pedagog. Ieri am și avut o mică discuție, ca să nu-i zic conflict.

Pe la prânz am fost invitată de șeful brigăzii de aici, soțul Tamarei, la cramă, la „o vorbă”. Era directorul, Tamara, Elena și un cucoșel, predă geografia – Pinte. Apoi a venit și Negrescu. N-aveam ce face și am pornit vorba că n-ar fi rău pentru intelectualii de la țară, ba nici pentru sat chiar, să se mai ocupe și de propagarea bunului-gust, de formarea lui. M-am referit mai ales la îmbrăcăminte, la muzică, la multe

altele. Doamne, mi-am aprins paie în cap! M-a susținut ori cel puțin a încercat să mă susțină Negrescu și până la urmă a trântit ușa. N-am crezut că mai există asemenea idei și vederi înapoiate! Și sunt tineri doar, veniți aici să cultive, să ridice și pe alții la nivelul lor! Ferească sfântul, la nivelul lor trebuie să cobori! Îngrozitor! Negrescu mi-a prezis că o să arăt la fel peste trei ani. Ba mai bine mă spânzur!

Câte ceva mi se pare că pricep: Spânu. Un cetățean, care-a pus mâna pe școala asta cu vreo cincisprezece ani în urmă, cu „sfinți“, se-nțelege, departe de ochii controlului, departe de știință și intelect, iar ceilalți, mă rog, formați la școala lui... Și oricât ar părea de curios, nu s-a găsit nimeni, cel puțin în ultimii ani, să se ia de capul lui. Unul de-aici, din cei care-l cunosc în „lucru“... Oare n-o să-mi pice mie norocul ăsta?...

Mi-a plăcut brigadierul: un băiat simplu, cam sub papuc, dar face impresia să fie un om de treabă. În orice caz nu m-aș apuca să-l compar cu ceilalți...

III

Fiecare om are dreptul la o prostie în viață.

Pentru unii prostia aceasta e și ultima. Pentru alții prima prostie e un fericit prilej de a mai comite multe altele, și numai oamenii de teapa lui Spânu, al căror cap suportă infinit mai ușor chelia decât ideile proprii, nu fac prostii niciodată.

Pentru aceștia lumea e clară ca un pahar de apă, viața e o chestie pe care trebuie s-o trăiești, și îndoielile – niște nourași care pătează efemer albastrul nemărginit al existenței lor senine.

Dacă nu știam vreodată ce să fac, și lucrul acesta se întâmpla prea des, făceam toate altfel decât această ultimă categorie de oameni.

Și totuși săvârșeam prostii nenumărate.

Mătușă-mea, care m-a crescut după moartea mamei și pe care n-am încetat niciodată s-o consider o femeie demodată și genială (reușea dintr-o biată pensie să ne hrănească pe amândoi, ba să ne și îmbrace!), nu cunoștea, din fericire sau

ba, nici un postulat din ale pedagogiei și singurul îndrumar de viață, ce mi-l putea da, suna, în gura ei, cam așa: fă ce fac oamenii deștepți și n-o să dai greș niciodată.

De-aș fi știut care-s deștepții!

Proștii îi recunosc doar pe-ai lor, deștepții... știu ei pe cine să laude...

Dar nici prost nu mă socoteam, și tocmai asta mă îngrozea!

În cele din urmă am făcut și eu cum procedează toată lumea am hotărât să mă consider un om înzestrat și deștept și m-am fixat pe poziția asta cu fermitatea și tenacitatea unui brad pe o stâncă.

De atunci am început să fac prostiile conștient...

La facultate se vorbea de mine ca de o mare capacitate fizico-matematică. N-a știut nimeni niciodată câte efortări supraomenești am depus ca să susțin această părere eronată.

Cu câteva luni înaintea ultimelor examene, o colegă foarte binevoitoare m-a inițiat în anumite taine de existență, care m-au făcut să blestem sângeros toate nopțile nedormite asupra tuturor manualelor și formulelor posibile.

De câte ori drumul ales întâiul este și drumul cel bun!

E desigur o atitudine cam sentimentală și prea ușuratică, dar totdeauna rațiunea e mai presus de inimă? Și oare totdeauna respectarea normelor scrise și orale dă și o garanție de avantaj neîndoielnic celui ce le respectă?

Vai, ca infractor în domeniul acestor norme, nu aveam să fiu o fericită excepție!

Am cerut mâna colegei și, obținându-i consimțământul, am înregistrat căsătoria „civilă”, în imediata vecinătate a numirilor și licenței.

Ce știam eu? Ce văzusem eu? Ori, mai bine, ce pricepeam eu în pasul acesta, unde, o dată cu civilizația, instinctul de perpetuare a speciei, singur, nu poate fi un sfetnic de nădejde!

În urmă păstram o copilărie obișnuită și neobișnuită pentru generația mea.

Un tată virtual, doar două-trei fotografii, și durerea aproape simbolică a unor oseminte scumpe și necunoscute, risipite undeva în alte pământuri, probabil, nefertile și po-

sace, ca o cheazășie a unei datorii împlinite până la capăt. Și o dragoste de copil – nu, un dor de dragoste, niciodată trăit, dar purtat mereu din an în an, din vis în vis, ca o nepotolită sete de împlinire, dar și ca o pedeapsă nemeritată.

Mama. Aveam doisprezece ani când a murit. M-a iubit, tânjind după chipul acela ce-l purta într-însa ca o icoană. S-a veștezit tânjind și s-a stins tânjind. Acum înțeleg că nu pe mine mă mângâia, și ochii aceia mari, cu pupilele dilatate ca de o spaimă și o patimă, cătau dincolo de mine, prin mine și peste timp înapoi. Era tânga aceea nemărginită și neînțeleasă a unei păsări volnice, prinsă în colivie, iar viața și chiar eu, doar zăbrelele ce-o împiedicau să-și ia zborul departe, departe...

Dragostea mătușii, sora lui taică-meu, fată bătrână și dactilografă la pensie, ce avea să înlocuiască și asprimea, și duioșia, și nădejile părinților, n-a fost altceva decât o veșnică spaimă pentru ea, și o tiranie docil acceptată pentru mine.

Dacă nu m-aș teme să cad în freudism, aș fi înclinat să cred că mă considera excepțional și mă trata ca atare doar din cauza atașamentului ce-l au fetele bătrâne pentru obiecte! Mă socotea un lucru scump și mă ferea, geloasă, de orice atingere, de orice contact cu restul lumii. Și acum mă umflă râsul când îmi aduc aminte că și în anul întâi de facultate mă aștepta în stradă, răbdătoare și resemnată, ca s-o însoțesc la un concert sau s-o conduc acasă.

Curios! Pe atunci nu găseam lucrurile acestea neobișnuite. Poate pentru că, lipsit de mediul firesc, copilul din mine se dezvoltă prea încet? Ori poate pentru că, fără să-mi dau seama, acceptam ori cel puțin mă obișnuisem în bună parte cu concepțiile ei învechite, de care, ca un tânăr foarte citit, râdeam în sinea mea?

Cine știe!

Când am condus-o pe drumul din urmă, fără pompă și fără prieteni, eram în ultimul an și îngropam trist ultimul capitol din tinerețe.

Mă aștepta maturitatea și sfatul ei bun să fac și eu ce fac oamenii deștepți, ca să nu dau greș niciodată... Oamenii deștepți se însurau.

Ca și cei proști, de altfel.

Retrospectiv aș numi dragoste ceea ce a durat atât de puțin. Oricum dragoste. Cum am putea oare defini altfel afecțiunea ce-o manifesta un copil față de cineva, care l-ar fi învățat să fumeze, de-o vorbă, ori să-și facă un zmeu?

A fost dragoste chiar dacă ar trebui să recunosc că s-a născut ca primă reacție a unui om scăpat de tutelă, descătușat într-o libertate pe care n-o știa, n-o dorea deci, și nu era pregătit pentru dânsa.

O iubeam și mă îmbăta conștiința acestui lucru. O iubeam, dar lumea e plină de zvonuri.

Trecutul ei nu era impecabil. Știam acest lucru și nu voiam să-l știu.

Apoi au urmat binevoitoarele amănunte și bine intenționatele sfaturi.

Nu eram în fond altcineva decât unul din mulțimea celor care nu pot accepta posibilitatea unui Jean Valjean, cu atât mai puțin unul feminin.

La numai două săptămâni de căsnicie am refuzat categoric oferta de aspirantură la Academie, am cerut insistent, invocând cele mai neînchipuite motive, să fiu trimis în primul raion ce mi l-am putut aminti, am comunicat soției că „frumoasele zile din Aranjues au luat sfârșit, deoarece pe drumul pietros de pionier-misionar ce l-am ales, prezența ei ar putea fi o sarcină prea grea și o ispită prea mare.

I-am recitat cu emfază: „Tu crezi c-a fost iubire-adevărată? Eu cred c-a fost o scurtă nebunie“... Am declarat, mărinimos, că-i las locuința și că hotărârea mea este irevocabilă. În grabă mi se pare c-am spus chiar „irreversibilă“, dar, probabil, nu m-a ascultat.

Plângea cu hohote.

Acum doi ani, vara, la stația de autobuze din Recea-Veche Otilia a avut marele nenoroc să fie primul viitor coleg pe care l-am întâlnit.

Luasem între timp obiceiul să spun oamenilor tot ce cred despre dânsii.

Încă nu știam că într-o luptă e bine întotdeauna să ai și rezerve.

Acum le am. Și „Marele semnal“, și pe Maier, și pe mulți alții... Știi eu? Poate...

În sfârșit!...

Între 3 și 13 octombrie (nedatată).

Mi-am amintit azi de tata. Nu știi de ce, probabil pentru că am primit o scrisoare de acasă. Mama s-a făcut mai bine, se ridică de-acum. Din cauza aceasta se vede că mi-am și amintit de el. Mă străduiesc adesea să mi-l imaginez, pentru că nu-l țin minte precis cum arăta. Zadarnic. Îmi apare în fața ochilor doar o umbră cu mici amănunte, dispartate, cunoscute, apropiate, dar o imagine completă nu se încheagă niciodată. Ciudat, aveam vreo unsprezece ani pe atunci. Poate pentru că a murit brusc, neașteptat, în aceeași zi când l-au adus tovarășii pe foaia aceea de cort, zdrobit, însângerat. Se năruise un copac peste dânsul... Și cu atât mai ciudat cu cât îmi amintesc perfect tot ce mi-a spus. Mama stătea în coridor, albă, vorbea cu felcerul. Eu lângă patul lui, fără să înțeleg nimic. Ba și nemulțumită: fusesem chemată de la școală și chiar de la ora de franceză... Nu găseam nimic însemnat în cele ce-mi spunea, parcă n-ar fi putut să-mi spună același lucru peste o zi sau două?!. „Ascult-o pe mama, Rico. Să n-o obijduiești. Și nu uita cine ești, dar nici să nu învinuiești pe nimeni... Așa-i viața... Uneori însă trebuie...“ Nu mi-a mai putut spune ce trebuie... Am înțeles că s-a întâmplat ceva grav doar când a intrat mama și s-a prăbușit lângă patul lui...

Și când a încetat să se mai întoarcă seară de seară, ostenit, dar plin de voie bună și cu tot felul de jucării meșterite ori descoperite în taiga...

În '56, când a fost reabilitat și ni s-au dat niște bani, nu știi pentru ce, ni s-au întors și documentele, printre care am aflat un portret de-al lui. Singularul. Nu seamănă deloc. Nu știi de ce nu seamănă, nu pot spune în ce anume nu seamănă, dar știi că nu e el. Era altfel dar nu știi cum. Știe numai mama, dar parcă poți reconstitui un portret din cuvinte, oricât ar fi ele de bune?...

...Mi-a trecut simțământul acela de singurătate, care mă copleșea. Am niște copii buni, și n-aș putea spune de ce, dar mi se pare că o să ne înțelegem. Cred că țin la mine. Am adus într-o zi vorba de învățători: Lucica, în numele clasei, a declarat că cel mai bun învățător le este Negrescu. (Nici n-au avut grija să-mi spună că le este drag după mine!)

Ciudat om și Negrescu ăsta! Îmi place și mie fără să-l știu aproape deloc! Probabil că oftează multe fete, când se gândesc la el! Mie îmi place altfel...

.....

Nu știu cum se scoală restul lumii dimineța, eu știu însă că mă trezesc zilnic aproape la aceeași oră, zic „aproape“, ca să nu-mi pun bătrânul deșteptător într-o situație prea delicată. Stau în pat cinci-zece minute, apoi îmi fac toaleta. Și mă scol întotdeauna cu cea mai bună dispoziție posibilă. Am probabil un stomac formidabil. Deși îl îndop seară de seară cu ajutorul lui Maier și mai ales al coniacului, nu țin minte să mă fi ales vreodată cu o durere de cap. Ori c-o fi pricina paharul de lapte rece, ce-l beau înainte de culcare pentru „denicotinizare“? În orice caz am un organism sănătos, așa sunt de când mă știu și asta e principalul.

Da, și încă una: nu visez. N-am văzut un vis în viața mea, habar n-am ce înseamnă să ți se arate tot felul de fleacuri prin somn. Ori poate visez și uit tot până dimineță! Nu știu cauza, dar știu efectul. Cîstit vorbind, nu simt nici o părere de rău, ba dimpotrivă, cred că și din pricina asta mă scol cu o bună dispoziție. Precis! Chiar așa: ce mutră aș putea avea după o noapte de discuții pedagogice cu Spănu sau Otilia!

Mătușa Maria mă așteaptă în tindă, ține pe-o mână un prosop mereu proaspăt, iar în cealaltă un ulcior cu apă rece ca gheața.

După ceremonialul salutului de dimineță, neschimbat al doilea an, urmează dialogul „eu – mătușa Maria“, de fapt mai mult monologul „mătușa Maria“, fără vădite schimbări și el în acest răstimp. La început credeam că-mi face aporouri, apoi m-am obișnuit și mă străduiesc să-i alimentez speranța în ale medicinei, inventate de mine, se-nțelege.

E o familie de oameni foarte cumsecade, el motorist la grădinării, ea mai mult pe lângă gospodărie, și n-au copii. Dar nici nu-i pot avea. Am citit hârtia iscălită de-o somitate din capitală pe care scria clar „besplodie II st.“. Ea știe că e o situație fără ieșire și... nădăjduiește. E tema discuțiilor noastre matinale din ziua când le-am trecut pragul, acum doi ani. Câteodată participă și Ion, bărbatul, la aceste debateri, îmi ascultă invențiile, dând afirmativ din cap, dar înțelege că e un joc totu.

Lui îi spun Ion. Ei, deși protesta serios la început, mătușa Maria. Are pe puțin peste treizeci, dar suferința o face mult mai bătrână. O văd, când vine câteodată vreun țânc de la școală să mă cheme ori să-mi transmită ceva. Se îmbujorează toată, îl copleșește cu tot felul de întrebări despre frați și surori, îi umple buzunarele cu tot felul de bunătăți și abia atunci îi dă drumul.

Când se caută voluntari să mă cheme, se zice că-i o îmbulzeală grozavă la școală...

Apoi iau masa... Mănânc mult de dimineață, m-am depins așa, și-mi prinde bine, e sănătos. Mătușa Maria vorbește fără contenire, iar dacă se-ntâmplă să fie nevoie de-un răspuns, mă oprește speriată: „Mănâncă, mănâncă, las-că nu-i nici o urgență“.

După dejun mă duc la școală, dacă am prima oră, dacă nu – așa, să mă dezmoțesc. Și la plecare avem un ritual sfânt. La început, în prima zi, i-am spus ceva, în genul ăsta: „Stimată amfitrionă, părăsind ospitalierul dumneavoastră azil, am onoarea să vă doresc...“, și altele așijderea. I-a plăcut grozav și de-atunci mă întreabă în fiecare dimineață un cuvânt nou, pe care-l buchisește probabil în ajun prin cărțile mele. Și în dimineața asta m-a întrebat:

– Ce înseamnă „interdepartamental“?

Are o memorie colosală și o dicție s-o invidieze Teatrul Național!

I-am explicat că e vorba de un adjectiv, care poate fi tălmăcit cam așa: „Care coordonează activitatea feluritor departamente“.

– Aha, mi-a zâmbit ea. „Coordonează“ mi-ai lămurit joia trecută...

Odată mi-a spus:

– Ce om mai ești, Radu Nicolaevici! Ai venit la noi și nu vorbești ca alții, ca directorul vostru, ori ca Tamara brigadierului... Frumos le mai zici, învățat, și tare mi-i drag să te-ascult!...

Pas' de nu mai ridica nasul cu asemenea laude!

Azi n-aveam prima lecție și o luai spre iaz. Cu toată jumătatea lui octombrie, era o dimineață caldă, drumurile pline de praf potolit peste noapte, nu plouase încă niciodată, și copacii verzi, de parc-ar fi fost vară.

Iazul era un maț nesfârșit de apă, pe jumătate baltă lăsată de Dumnezeu, pe jumătate construit de-un deștept pe vremea modei de hidrocentrale colhoznice și lăsat în voia sorții, când se calculase că toată apa adunată va putea învârti turbinele gata cumpărate abia două-trei zile... Barajul disonant de înalt, privit dintr-un anumit unghi, dădea, profilat pe zare, un aspect industrial unei părți a satului.

În general lacul acesta, cu sălcii pletoase și coada năpădită până hăt-depart de trestii și populată de lișițe și alte orătănii, era una din frumusețile așezării și-mi plăcea adesea să-mi pierd diminețile ori serile de toamnă pe malul lui cu undița, ori, mai ales, în vreo barcă șubredă, cu arma, să rătăcesc prin gârlele din capăt, ca să dau frâu liber atavicultui dor de vânătoare ce trăiește în fiecare dintre noi.

Pământul uscat de secetă se fărâma aproape fără zgomot sub picioare. După vreo cinci sute de metri începea o cărăruie, care ducea la școală, croită de copii de-a dreptul prin grădini.

Mai aveam vreme suficientă, dar hotărâi să răsfoiesc ziarele.

Școala era o clădire nu prea arătoasă, construită chiar de săteni, cu vreo patru coloane ionico-dorice în loc de pridvor și cu pereții aproape netezi.

De pe ușa cancelariei ieșiră grămadă în coridor vreo câțiva elevi dintr-a noua „a“, mohorâți nevoie mare. Abia-mi dădură bună dimineața.

Până la semnalul de sfârșit al orei mai erau vreo douăzeci de minute.

Intrai.

În picioare, la biroul lui, stătea Spânu, alături, roșie, suflând greu, Tamara, și în fața lor, cu spatele la mine, franțuzaica.

„Bună dimineața“ mea primi un răspuns destul de șters. Intrasem, probabil, inoportun, dar mă făcui că nu iau seama la nimic, îmi luai ziarele și mă trântii pe scaun.

Spânu îmi arunca niște priviri asazine; fără nici un rost: hotărâsem ferm să nu mă mai leg de dânsul.

Prima rupse liniștea Tamara.

– Eu nu mai pot continua lecția!

– Ba eu cred că trebuie să te duci numaidecât în clasă, Tamara Alexandrovna! Nu se poate să-ți pierzi autoritatea în fața... huliganilor ăștia! protestă Spânu destul de apăsător.

Franțuzaica pufni sarcastic:

– Cuvântul „autoritate“ sună destul de ciudat după cele petrecute. Se învârti pe călcăie și se opri la fereastră.

– Da eu cred că alte lucruri par ciudate, zise Tamara cu ironie în glas.

– Tamara Alexandrovna, poștește, te rog, în clasă, zise Spânu. Tamara porni spre ușă. Iar matale, tovarășă Vrabie, matale să-ți spun așa... El se opri, așteptând ca Tamara să închidă ușa. Brigadiereasa o trânti și pașii ei apăsați răsunară pe coridor. Mata ești încă tânără. Când ai să ai păr alb ca mine.... Mata știi că Makarenko i-a dat o palmă lui... lui acela... și nu s-a mai prăpădit lumea?...

Viorica se întoarse deodată brusc spre dânsul, dar tăcu.

– Ei, eu cred c-am terminat, Viorica Mircevna, făcu Spânu împăciuitor. Ne-am cam înfierbântat amândoi, dar hai să facem pace. Așa-i munca noastră, nebună...

– Nu, tovarășe director, Bănuiam că nu-i ea chiar atât de calmă cum se străduia să-i pară vocea. Chestia începea să mă intereseze. Îmi plac grozav scandalurile: când doi oameni se păruiesc, sunt foarte cinstiți și sinceri, spun tot ce cred! Dialectic! Din confruntarea părerilor se naște adevărul! Nu, repetă ea la fel de calm. Când mi-ați încredințat dirigiența

acestei clase, știați că e o clasă dificilă și, probabil, ați așteptat de la mine să fac ordine. Cu ajutorul dumneavoastră, se-nțelege. Dar ceea ce-ați făcut azi nu se poate numi ajutor. Ați jignit copiii, iată ce-ați făcut. Dacă începeau să manifeste un fel de stimă pentru mine, azi, aici, i-am înșelat, da, i-am trădat, i-am înjosit, pentru ca m-ați pus în situația asta!

Spânu se așează la biroul lui și prinse să răsfoiască niște hârtii. Era o veche tactică, cu ajutorul căreia evita discuțiile ori se străduia cel puțin să le dea un ton oficial:

– Nu mai fă și mata o dramă și nu spune așa vorbe mari! Mata vorbești din cărți, da eu știu lucrurile din viață. Și apoi, nu suntem la oraș! Nu le-a mai fi nimic, „jignit“, „înjosit“, „trădat“!... Ia-i așa cu vorbe de-aestea și mâine-poimâine ți se suie în cap, te pândesc noaptea la un colț și te taie! Te taie...

Franțuzoaica îl întrerupse:

– Tovarășe Negrescu, mata cum te-ai simți dacă ai avea șaisprezece ani și cineva ți-ar întoarce buzunarele pe dos de față cu prietenii?

Spânu sări opărit:

– Tovarășa Vrabie, te rog să nu uiți că aici eu sunt director! Eu răspund de școală și nu mata! Și nu el! mă arătă cu capul, de parc-ar fi vrut să mă împungă.

Adică Spânu îi buzunărise elevii de față cu Tamara! Probabil, bioloaga venise să se plângă de cine știe ce crimă și Spânu folosise una din metodele originale de a face „poread-că“. Nici nu m-aș fi așteptat la altceva. Păi stai, drăguță, că asta-i floare la ureche! Câte surprize te mai așteaptă!

– Vreau să consult un coleg într-o problemă de pedagogie teoretică, zise franțuzoaica. Și cum te-ai simți, tovarășe Negrescu?

Al dracului femeiușcă! Voia cu orice preț să mă coboare din seninul Olimpului unde mă cățarasem. Lasă-mă în pace, duduie, eu am alte griji! E bine că nu te lași călcată-n picioare, chiar îmi place că nu ești prea mearsă la biserică și dai cu barda-n Dumnezeu, dar... Âstuia să-i trimiți un scaun în cap și tot degeaba. Pariez că n-are decât două circumvoluțiuni pe creier și alea că l-a scăpat maică-sa pe scară în copilărie! Să discuți cu el? Să te cerți cu dânsul? Nu-ți încreți fruntea, o să faci riduri și ai o frunte așa de frumoasă!

Mă uitai la ea, de parcă m-ar fi smuls dintr-o lectură extrem de interesantă și nu puteam înțelege încă despre ce-i vorba, apoi la Spânu, și făcui un semn din cap la ceasornicul din perete: furam un minut din recreație.

Spânu se repezi la butonul soneriei și-l apăsă cu amândouă mâinile, de parc-ar fi vrut să-l bage în zid.

Franțuzoaica nu spuse nimic, își puse paltonul pe umeri și ieși repede, fără să mă privească. Avea banderolă roșie la mânecă, era de serviciu.

Spânu se ridică de la birou și lăsă pe masă în fața mea un petic de hârtie rupt dintr-un caiet. „Lucico, scrisul era energic, ba chiar frumos, deși nu trăda calități caligrafice excepționale, știi ce vreau să-ți spun! Nu scriu cuvântul, ca să nu-l bonalizez. Diseară ai să vii, Lucico?!“ Era iscălit „I. A.“ I. A.? Aha, Ionică Armașu, era în grupul ce părăsea cancelaria când întram eu. Un băiat bun, la fizica mea chiar foarte bun! Frumos flăcău! Trebuie să-i dau de înțeles că „a banaliza“ se ortografiază puțin altfel. Și Lucica! O madonă ochioasă și visătoare ca Prințesa Lebădă a lui Vrubel, fetița contabilei de la brigadă, femeie tăcută și blândă ce mă saluta, adică îmi răspundea la salut dimineța, de parcă s-ar fi închinat unui Hristos... Ia te uită, dragoste! Într-un ceas bun!

Spânu tuși. Probabil, îmi era recunoscător.

– Ei? se așează la birou. Înțelegi ce-avem în școală?

Coridorul erupse de urlete și bocănituri.

– Tovarășe director, mi se pare... Adică ce mi se pare! Ești un mare ticălos!...

Ușa cancelariei se deschise, intră Tamara, apoi ceilalți învățători.

Spânu îi ceru brigadieresei catalogul clasei a noua „a“.

19 octombrie

...De ce mă gândesc mereu la N.? Nu m-oi fi îndrăgostit oare?

Cred că nu. Am vorbit destul de mult zilele acestea cu el, e într-adevăr un om inteligent. Și erudit! Mă miră doar că nu ia parte deloc la viața școlii. Se spun prostii mari în cancelarie, eu mă aprind, mă cert cu ei, mai ales cu Spânu și cu

Tamara, caut să-i conving – el zâmbește, ca să-l văd și eu, dar tace, ca și Maier. Of, Maier ăsta, se vede că n-a spus în viața lui o vorbă în plus!

Mă mir, de altfel: să auzi tot felul de enormități, păreri pline de pretenții și să taci, de parcă ar fi normal să fie toate așa! Omul acesta ar fi putut face treabă bună aici, Spânu se teme de dânsul, nu-l atinge niciodată. Ba chiar apelează la el: mai ieri a declarat nu știu ce prostie și s-a întors imediat spre N. „Nu-i așa, R. N. ? N. a luat cea mai serioasă mină: „O, da, se-nțelege!“ Nu m-am putut stăpâni și am pufnit de râs. Spânu m-a fulgerat cu o privire să mă înghită!

Otilia îmi zicea că e foarte rău de gură și se tem de el toți, „chiar și Tamara Alexandrovna, deși e soția brigadierului!“

S-o fi împăcat, s-o fi resemnat? Nu cred. Eu personal nu cred în resemnare. Când ai dreptate, când vezi răul, să te resemnezi?...

Probabil, vrea să plece și n-are nevoie de dușmani... Dar așa nu e mai josnic oare? Nu înțeleg nimic...

IV

Ieșeam de la magazin. Cumpărasem țigări. Trecea spre casă și dădurăm nas în nas.

– O, Jana d’Arc din Recea-Veche! În fond aş fi putut să-i spun ceva în cancelarie azi-dimineață, nu pentru că m-ar putea crede un fricos, ci măcar din cavalerism.

Nu-mi răspunse, nu mă privi și, cum își vedea de drum mai departe, pornii alături.

– Cred că prea le ei pe toate în serios. Ar fi bine să-ți păstrezi energia pentru încercări mai grele, colega!

– Îmi pare rău... ea ezită o clipă, îmi pare rău că am vrut să te angajez în chestiuni de care nu-ți pasă. Te rog să mă ierți.

– O, nu face nimic! Voiam doar să-ți spun că în rolul de Don Quijote, pe care vrei să-l joci, nu mă satisface postura unui Sancho... Și nici a lui Rosinante. Și eu l-am jucat pe Don Quijote la început.

– Și ți-au frânt lancea morile? acceptă ea jocul.

– Sunt niște mori moderne. Cu motoare. Cu diplome! Cu proptele.

– Și ai hotărât să te odihnești la umbra lor?

Începea să mă înfurie această mică sfântă mucenică, apărătoarea creștinătății!

Dacă lăsăm gluma la o parte, tovarășă Vrabie!...

– Eu nu glumesc...

Aha, bine!...

– ...dacă lăsăm gluma la o parte, vrei într-adevăr să-l reeduci pe Spânu?

– Nu. Vreau să-i arăt că știu să-mi fac datoria și nu permit nimănui să mă împiedice s-o fac. Altfel nu eram aici!

– Măi, măi! Ce vorbe uriașe! Speri într-o reușită?

– Da, sper. Ceea ce-a făcut azi, în cancelarie, e îngrozitor! Un pedagog nu-și poate permite asemenea ieșiri!

– Un pedagog! Ai spirit.

– Atunci trebuie făcut să înțeleagă că școala nu e vocația lui.

– Ca să înțeleagă acest lucru, ar trebui să aibă creier. Iar dac-ar avea creier, n-ar face ce face... Am ajuns de unde-am plecat?

Nu-mi răspunse. Pășirăm tăcuți câtăva vreme.

– După câte înțeleg, ți-a buzunărit clasa?

Ea izbucni:

– I-a adus Tamara Alexandrovna în cancelarie. Credea că e vorba de o caricatură la adresa ei. Am intrat când el îi percheziționa. Îți închipui! Percheziție! Nu puteam face nimic. Îmi venea să urlu. Am vrut să ies și m-am oprit.

Nu mă uitam la dânsa, dar ghiceam, simțeam că tremură.

– Și de-ar fi fost numai atât...

– Am citit bilețelul.

– Știi ce-a făcut?

– Bănuiesc...

– Nu, nici nu-ți poți închipui! striga aproape. A chemat-o pe mama fetei aceleia, Lungu Lucica. I-a propus... Mi-i rușine... Rușine! Își cuprinse în palme fața strâmbată de o grimasă de dezgust. I-a propus să-și ducă fetița la... la doctor... Și să-i aducă hârtie... Îngrozitor! Vin de la ei acum...

Da... Interesant! Văd de pe-acuma adunarea de mâine la director. Spănu: „Tovarăși, descompunere morală în școala noastră! Trebuie să luăm măsuri! Dacă ajunge vorba la raion... la minister... la...“. Otilia: „Eu, care până la patruzeci de ani neîmpliniți... Și un copil, o mucoasă de șaisprezece ani!... Nu, pe vremea noastră, la liceu... Doamne ferește!“ Pinte: „Principiile pedagogiei contemporane, care principii, adică noi, care avem datoria...“. Două tabere: scandal în una. Tăcere în alta. Și la mijloc mititica asta...

– La început l-a chemat pe tatăl băiatului. Un urs, era puțin amețit. „Știi de ce te-am chemat?“ – „Oi ști, tovarășe director, dacă mi-i spune“. – „Ai un băiat rău“. – „Apoi știu eu, cum l-a făcut mă-sa“. – „Da îi strică și pe alții“. – „Ei, chiar îi strică!...“ – „Matale, tovarășe Armașu, tot așa rău te purtai la școală?“ – „Nu, că n-am umblat“. – „Da când aveai șaisprezece ani te uitai la fete?“ – „D-apoi de ce să nu mă uit, mă uitam, numai că nu se uitau ele la mine!“ – „Ei, lasă gluma. Noi vorbim serios. La șaisprezece ani mata nu trimiteai scrisori de dragoste la fete!“ – „Nu trimiteam, că nu știam să scriu...“ Credeam că se umflă de râs toată cancelaria. S-au înțeles până la urmă să-l învețe minte pe fecioru-său. „L-oi învăța, numai că azi copiii îs mai deștepți ca noi! Iaca, dacă dumneavoastră, oameni cu carte, nu puteți să le veniți de hac...“

Apoi a chemat-o pe mama fetei.

– Și ce ai de gând acum?

– Nu știu. Când te-am întrebat azi-dimineață în cancelarie... ce te-am întrebat... Nu, nu! ea mă opri: era cât pe ce să-mi cer scuze! Voiam să mă controlez pur și simplu, nu voiam să te fac un aliat! Nu în buzunar, în suflet mi se părea că le bagă laba... și cine știe ce-am zis... Aveam îndoieli. Exageram poate...

– N-au îndoieli numai cretinii.

– Mulțumesc. Voiam să-ți știu părerea, se zice că ești un om inteligent...

– Mulțumesc. Nădăjduiesc că am reușit să te îndrept pe calea adevărului?

– De ce taci? Îți dai seama prea bine de toate.

– De aceea tac.

– Nu e un răspuns. Scepticismul dumneata nu construiește. E indiferența care aprobă în fond. Să nu mă-nțelegi greșit, nu sunt eu omul să facă morală, dar...

Mă consideră un sceptic. E o fată bună: eu mă credeam cinic.

– Te înșeli. Eu n-am principii de viață. Iar scepticismul e principiu. Eu am teorii. Și mă călăuzesc de ele. În cazul de față teoria mea e următoarea: specia umană degenerază și nimeni nu poate opri acest proces fără să fie caraghios.

– Cețos.

– Poftim! Viața e o luptă și așa mai departe. Oamenii se împart în buni și răi. Elementar. Cei buni și cinstiți mor în luptă. Pe linia întâi. Extenuați. Otrăviți. Vânați.

Ciurucurile trăiesc. Acasă, în spatele frontului. La aprovizionare.

Cei buni și cinstiți fac experiențe pe ei înșiși. Ard în laboratoare. Mor în pustietăți de sete și la poli de frig.

Cei răi trăiesc. Frecventează teatrele și restaurantele. Dictează gusturi. Călătoresc.

Cei buni și cinstiți vin la țară. Să ridice și pe alții. Să le deschidă ochii.

Cei răi au locuri calde. Se îngrașă și se plodesc.

De sute de ani. De mii de ani la fel! Pozițiile câștigate cu sânge de cei buni sunt ocupate apoi de răi. Cei buni cad. Se moare pe prima linie! Cu fiecă generație se nasc alții în locul lor, dar din ce în ce mai puțini...

Ajunsesem la puntea din fața casei ei. Se opri. Era întu-neric beznă și abia îi bănuiam prezența. Aprinsei un chibrit. În geamurile Saftei se făcu brusc lumină, ca în urma unui semnal.

Amândoi pufnirăm în râs.

– Ți mulțumesc că m-ai condus, Radu Nicolaevici, te-aș invita în casă, dar mă tem de un refuz!

Cum puteam s-o refuz! Mă temeam doar că, mă rog, gura satului... Ca la țară! A, nu se teme, ea are principiile ei? Cu atât mai bine!

Lelea Safta îmi sări în cale:

– Ne-ai lăsat ca niște văduve pe-amândouă! Măcar picior de om n-a dat pe-aici! Tovarăși se cheamă! Ia aprinde o țigară, să mai miroase casa a bărbat!

Era o odăiță mică, foarte curată, cu un pat înalt numai perne până-n grindă și o masă acoperită cu mușama înflorată. Într-un colț, vreo cinci icoane cu prosop și candelă, iar pe pereți, sumedenie de fotografii palide.

– Lele Safto, regret că împrejurări excepționale nu mi-au permis să plătesc acest nobil tribut de politețe...

Safta nu era mătușa Maria:

– Cu mine să vorbești ca oamenii, tovarășe, că eu nu știu pășărește!..

Lelea Safta se retrase discret.

– *Charmante!* Nu-i așa?

Frânțuzaica cuprinse într-un gest toată odăița. Se simțea și mâna ei, dar nu puteam descoperi în ce anume. Ori poate geamantanul ce stătea pe un scăunel sub icoane?...

– Și ai hotărât adică să păstrezi o strictă neutralitate, Radu Nicolaevici?

– Neutralitate? A, da! Da. E mai comod așa. Vezi că nu mă cruț! Răii îi poți ghici aproape cu ușurință. Dar pe cei buni? Prea des îi recunoaștem abia postum, Viorica Mircevna.

– Îmi spune Viorica.

– Încântat. Mie Radu.

Râserăm.

– Nu pot accepta „teoria” asta... Radu... În sfârșit, treaba dumneata. Adică nu. Dacă ai declarat de-acu că nu te cruți, aș vrea să-ți dau ocazia să guști din consecințele declarației! Zici că omenirea degenerază și răii iau locul celor buni. Perfect. Dar care-i criteriul de apreciere a celor buni? Și în ce categorie îmi dai voie să te includ? A bunilor? Te cred că nu! Cei buni luptă, dumneata meditezi. Cei buni înving, dumneata filozofezi și cedezi comod în fața celor mai mărunte obstacole! Mi se pare c-o faci doar pe teribilul și vrei să sperii lumea cu orice chip! Recunoaște!

Recunoscui. La urma urmelor, orice teorie perfectă devine axiomă și nu mai ai ce vorbi. Plictisitor. O discuție în controversă e de preferat oricărei prelegeri savante.

– Și ai vrut, cu toate acestea, să-mi ții o prelegere! Dar nu ți-a mers, nu-i așa?

Probabil, așa... Sigur că așa!

De ce nu-ți cunosc monologul lăuntric, Maier?!!

– Știi ce, Radu, ia povestește-mi mai bine de școala asta... Ești aici de doi ani, îi știi pe toți... Dar fără răutate, bine?

– Fără răutate?!

Părăsii casa Vioricăi pe la miezul nopții.

Îmi închipui cum m-o fi așteptat Maier! O fi citit cel puțin o sută de pagini până să plece.

Pe masă stătea o sticlă neînțeleptă de coniac și un pahar cu lapte rece. Buna mea mătușă Maria! N-ar fi uitat lucrul ăsta, chiar să fi dat sfârșitul lumii.

M-am trântit pe pat fără să mă ating de bunătățile de pe masă.

Sunt un mare porc, fără îndoială. Numai gușații n-au îndoială, dar în această privință puteam sta cu ei pe o treaptă. Să las bobocelul ăsta de fată la cheremul lui Spănu, al Tamarei, Otiliei? Nu că aș fi devenit sentimental, Doamne ferește, dar cavalier am fost întotdeauna. Și-apoi, la drept vorbind, fetița asta începea să-mi placă. Nu, nu ca fetiță! Avea ceva în cap. Un caz rar. Se zice că ideile și părerile unei femei reprezintă întotdeauna pe cineva. Când întâlnești o femeie deșteaptă, află cine e soțul sau prietenul ei.

Mă întrebam pe cine reprezintă căpșorul acesta îmbuibat cu o întreagă colecție de chestii inteligente.

Nu din alte pricini. Dintr-o pură curiozitate. Și bărbații pot fi curioși!

M-a întrebat aproape pe ocolite unde mi-i soția. Când i-am spus că habar n-am și nici nu mă interesează, nu m-a crezut. Cu atât mai bine. Mi se pare că femeile mă plac ușor. La ce bun s-o iau cu cobza, când peste o săptămână-două vine „Marele semnal“?

Iar pe acel cineva din spatele ei mi-ar fi fost prea neplăcut să-l las cu cioc. Și bărbații inteligenți sunt destul de rari. Din păcate...

Pentru prima oară de când mă știu am adormit îmbrăcat.

...Îngrozitor, sălbatic! Niciodată nu mi-am închipuit că se pot petrece asemenea lucruri, dar s-au petrecut. Mi-a buzunărit copiii, le-a spurcat sufletul, și toate de față cu mine, cu mine – dezarmată și pierdută! N-am să uit niciodată, n-am să pot uita cu ce ochi mă privea Armașu, când stăteam deoparte și-mi mușcam buzele!

Primul gând a fost să plec imediat la raion sau chiar la minister. Apoi m-am liniștit. Liniștit! Ce cuvânt! Dacă nu m-ar fi luat în râs, cel mult i-ar fi dat o mustrare! Să nu mai facă așa! Dar asemenea tipi trebuie alungați cu ciomagul, puși la stâlp și pălmuiți. Director, pedagog! Nici nu știu ce să fac. Și toată istoria murdară care a urmat, cu părinții, mai ales cu femeia aceea blândă și înspăimântată, mama Lucicăi! Doamne!...

Când am intrat în școală, copiii au lăsat ochii în pământ. S-au isprăvit zilele de sărbătoare, au început altele. Gata. Adio, dragoste și înțelegere! Salutare, franțuzoaică, ne-ai descântat destul, nu ești nici tu mai brează! Și cum ne-ai putut duce de nas atâta? Doar suntem oameni mari!

Și teoriile dumneavoastră, tovarășe Negrescu, vorbele pline de tâlc, olimpicul calm și seninătatea spiritului! L-ai lăsat pe-un – nici nu știu cum să-i spun! – să triumfe! Te-ai temut, da, te-ai temut! Și toate discuțiile de-apoi! Teoriile, vorbele mari. M-ai cucerit, da, recunosc, m-ai strivit la început, dar ai plecat din odăița asta și au dispărut toate iluziile, toate vorbele – pentru că altceva n-a fost! Cât de comod e să ne ascundem în spatele vorbelor mari, a unei fronde verbale, ieftine... Da, ești citit, gândești, spui lucruri neobișnuite! Da, ești un om neobișnuit, dar mai ales pentru că faci ceea ce ar face orice om obișnuit: să nu taci atunci când trebuie să vorbești ori să acționezi. M-ai copleșit, dar nu m-ai cucerit. A fost o rătăcire de-o clipă, mi-am revenit. Ai tot ce-ar putea constitui idealul unei găsculițe, ba chiar și al unei femei serioase, nu poți fi, n-ai să fii niciodată idealul meu!

Pablo nu m-ar fi lăsat așa. Ar fi făcut ceva din setea de poză măcar! Și dumneata poți poza, pozezi, dar numai când

ai suficienți spectatori și urmările nu pot fi cât de cât grave!
Doamne, oare așa e viața?...

.....

25 octombrie

...Azi e ziua de naștere a tatei. Ar fi împlinit cincizeci și doi de ani. A fost un om cinstit, știu lucrul acesta. Dacă nu l-aș fi pierdut... Am fost nedreaptă cu N. M-am lăsat furată de mânie.

– *Sine ira et studio!*¹ mi-ar fi spus tata.

Mă simt atât de singură! Pablo scrie că vine de sărbători. I-am trimis o scrisoare lungă și proastă. Veselă, dar...

V

Sâmbăta și duminica mi le decretasem zile de odihnă și petreceam de obicei în capitală. De doi ani, cu excepția vacanțelor.

În primul rând, ca să fiu la curent cu toate noutățile, de la teatru până la ultimele bârfeli din cercul prietenilor orășeni; în al doilea rând, ca să-mi pot susține moralul de bur-lac cu șampilă în pașaport la nivelul cel mai înalt.

Ochii lui Maier, care nu-și părăsea bârlogul nici măcar în vacanțe, sticleau într-un mod deosebit luna, când aștepta comunicatul meu, cum așteaptă un soldat scrisori de acasă.

Autobuzul care avea să mă scuture vreo două ceasuri sosea pe la douăsprezece și pleca aproape imediat. Bine dichisit ieșii din casă pe la unsprezece jumătate, după obișnuitul ceremonial al luării de rămas-bun de la mătușa Maria.

– Și nu uita de doctorii ceia, ai matale! îmi strigase din prag.

Cum puteam să-i uit? Îi aveam doar în mine.

Autobuzul nu se lăsă mult așteptat. Una dintre cele trei pasagere se dovedi a fi soția mea.

¹ Fără ură și părtinire (lat.).

Începe de la cap comedia...

Mă întorsei ca să nu-i întâlnesc privirea, dar mă strigă:
– Negrescu!

Nu eram foarte fericit s-o întâlnesc, dar aş fi stat cu ea de vorbă, numai că autobuzul putea să plece...

– Va trebui să renunţi la călătoria asta, pleci seara, sau poate pică vreo maşină de ocazie. Am venit cu o chestie foarte serioasă.

Ştiam aceste chestiuni foarte serioase. Ştiu că mă iubeşte mai mult decât orice pe lume şi e gata să mă urmeze la capătul pământului, cu atât mai mult cu cât ştiinţa a demonstrat fără drept de apel că pământul e rotund. Ştiam tot. Absolut tot şi totuşi nu puteam pierde autobuzul.

– Nu e nevoie de maimuţăreala asta. Am venit într-adevăr cu un lucru serios. Mai mult nu vin...

Perspectiva aceasta îmi surâdea. Avea o voce obosită, nu ştiu cum, stinsă, şi, probabil, anume notele acestea necunoscute din glasul ei mă convinseseră. Da, probabil, era cazul să punem punct jocului. Se întinsese prea mult, şi, ca orice joc prea lung, începea să plictisească.

– Siniora, discuţia va trebui să aibă loc într-o atmosferă coresponzătoare, vreau să zic, fără martori. Din nefericire, restaurantul nostru n-are separeuri...

Ea ridică din umeri.

Ce-ar fi fost?...

– Poate ne ducem la mine?... Desigur, reşedinţa mea nu poate satisface anumite exigenţe.

În doi ani o văzusem doar de vreo două ori, prima dată în cancelarie, exact atâta timp cât să ne zicem „buna ziua“, „nu“ şi „la revedere“, a doua oară pe-o frântură de clipă, când ieşea din casa Tamarei, lucru care m-a făcut să lipsesc o zi de la şcoală, cu preţul unei muştrări, de la Spânu. Pe atunci, zic „pe-atunci“, deşi nu trecuse mult timp, simţeam pentru ea doar un fel de ură amestecată cu teamă, şi singurul meu gând era să evit orice întâlnire. Acum, curios lucru, o priveam păşind alături, cum aş fi privit orice femeie pe care aş fi însoţit-o până la colţul următor ca să-i arăt strada de care mă întrebases.

Obiectiv nu puteam să nu recunosc că e frumoasă și că în doi ani nu se schimbase aproape deloc. Ba mai adăugase și ceva căldură la prisosul de frumusețe de care dispunea. Femininitate? Nu, femininitate avea și înainte. Căldură, anume căldură!

Un prieten din oraș încercase odată să-mi vorbească ceva de ea, că s-ar fi schimbat de nerecunoscut după... I-am rețezat vorba scurt și l-am rugat să nu mai revină. Nu știam nimic de ea și nici nu voiam să știu. Mă durea ceva, deși nu-mi recunoșteam nici mie acest lucru, mă duream poate eu însumi, eu, cel de atunci. Cel care ar fi putut fi altul decât egoistul de azi, cinicul. Ratatul... Ei nu, ratatul nu! Mai e mult până acolo!

Nu-și putu ascunde gestul, pe care orice femeie l-ar fi făcut: să măsoare cu ochi de gospodină odaia. Se așeză pe-un scaun fără să-și scoată paltonul (nu-i propusesem acest lucru), puse o linguriță pe farfurioară alături de pahar și împinse paharul la mijlocul mesei.

– Vreau să știi de la bun început că n-am venit nici cu rugăminți, nici cu speranțe, ea râse scurt și nervos. Am venit pentru o convorbire... cum se zice... de afaceri. Ciudat, nu?

Nu vedeam nimic ciudat.

– Eu sunt vinovată de toate, o știi chiar dacă n-aș vrea s-o recunosc. Ți-aș fi spus lucrul acesta mai demult, dar n-am putut avea o explicație. Aici însă nu e vina mea. Ții minte cum ai plecat de la mine?

Era greu să uit. Plecam din mine însumi, acumă îmi dau seama, din mândrie, desigur, dintr-o sută de alte motive, care, acumă știu, erau în fond unul singur: amor propriu terfelit, jignit, lezat...

– Anii ne fac sentimentali...

– O, nu. N-am de gând... În orice caz știu că aș fi fost alta, pentru că te iubeam. Măinile pe care ți le întindeam eu ar fi trebuit să fie mâna ce mi-ai fi întins-o. Ai fost crud, pentru că tinerețea e crudă. Azi ai fi procedat altfel...

Posibil. Chiar foarte posibil. Lucrurile acestea pot fi citite în orice manual de psihologie, nu mai țin minte la ce capitol. Și nu există lucru mai trist pe lume decât adevărurile care trebuie să motiveze ori să scuze ceva.

Înțelegeam, totuși, altfel o discute concretă cu tema „afaceri“.

– Ai să râzi de ce-o să-ți spun. Chiar ai să râzi grozav și se prea poate să dai iar vina pe așa-zisa logică feminină, care ți-a alimentat întotdeauna elocvența. Dar vreau să-ți spun că eu te-am iertat. Cândva ai să înțelegi ce vreau să spun. Ce spun acum. Eu te-am iertat!

Într-adevăr, logica feminină e o problemă care merită o atenție mai mare din partea celor competenți. Înțeleg, deosebiri biologice pot duce într-o anumită măsură și la altele, de ordin al psihicului, de exemplu. Dar... Oare să aibă dreptate sociologii cu femeile și cele trei-patru ore de timp liber în minus, și oare într-adevăr orele acestea să ducă la urmări atât de grave? Strașnică problemă și femeile astea! Pe cîntea mea!

Zâmbetul meu ironic n-o scoase din sărite. Era ceva nou. Ori poate nou era faptul că-și ieșise atunci din pepeni? Vorbisem cu ea doar o singură dată la plecare.

– Nu e nevoie să te gândești acum la cele ce ți-am spus. În liniște. Acum îți poți reaminti lucruri secundare, cum am cerut la alții să mi te întoarcă, cum... A fost o întunecare, poate, pe care eu mi-o scuz. Am venit să ne înțelegem care dintre noi va intenta acțiunea de divorț.

Dacă nu m-aș fi simțit ușurat, aș fi mințit, pentru mine cel puțin. Puteam fi cavalier. Dar nu fără o răutate:

– Cine e succesorul?

– Mă așteptam la lucruri mai înțepătoare. Îți pot spune: un magistrat.

– O partidă bună? Face?

– Îl iubesc. Și apoi știi că am gust!...

Era un compliment în fond. Măgulitor chiar. Ne lăsăm atât de ușor îmbrobodiți, bărbații!

Avea niște dinți orbitor de albi și egali.

– Sper că nu te-ai prea schimbat...

– Mai mult decât îți închipui! Pleacă într-un raion și am de gând să-l urmez. Din dragoste, îți imaginezi?

– La vârsta asta se poate iubi cu adevărat.

– Știi că nu mă jignești. Vrei doar să mă jignești. Te doare?

Sincer, mă durea. Adică nu mă durea. Era orgoliul în joc. Orgoliul și atât. E foarte bine să fii lucid. Dar și luciditatea apare cu vârsta... Mă durea.

– Te înșeli. Îmi place să spun oamenilor ce cred. Ce știu. De oamenii străini îmi pare mai mult rău decât de mine...

Mă durea, mă durea! Știa că mă doare, vedea că mă doare, simțea că mă doare! Că urlă toată ființa mea în spațele zâmbetului aceuia stupid, prefăcut ironic, în fond neputincios și jalnic. Cu ea făcusem primul pas peste pragul a ceea ce se cheamă viață, de mână cu ea ori mai bine zis împins de ea. Și cum era ea vinovată, de ce-și spunea ea vinovată, când eu, numai eu eram vinovat de toate, că în fața firescului eu, talentatul, flibustierul, semigenialul mă pierdusem ca un copil în fața a două cutii de bomboane felurite!

Ea îmi întinse două petice de hârtie în față:

– Nu prevăzusem mărinimia ta. Am scris două declarații, recunosc, dictate de el. E doar din justiție! Aceasta e declarația ta. O poți iscăli. Vom intenta noi procesul.

Iscălii fără să protestez.

Împăturii hârtiile și i le întinsei.

– La prima instanță va fi nevoie de prezența ta.

Mă înclinai foarte ceremonios.

– N-ai nimic de băut?

Îmi amintii de sticla lui Maier, lăsată în ajun. Bietul Maier! Ce știe el de instanțe și de idoli sfărâmați după ce ani mulți i-ai cioplit aproape inconștient!...

– Pentru tine, Radule! Pentru tine, Negrescu.

– Pentru voi!

Ea se ridică.

– E timpul. Nu vrei să mă săruți? Pentru ultima dată...

„N-ai mai sărutat niciodată o femeie?“, mă întrebases atunci. Mai sărutasem o femeie. O, chiar... multe... femei!... „Mincinosule dulce! Uite-așa!... Îți place?...“ Da, îmi place...

Îi sărutai amândoi obraji.

– Sărută-mă!

Îi ghiceam sub pleoapele închise ochii căprui, cu pupilele veșnic dilatate, ca de o spaimă.

– Sărută-mă!

Avea un păr moale, ce i se împrăștia atunci pe fața albă a pernei ca o pată de cerneală neagră mângălită și întinsă pe un caiet.

– Sărută-mă! Tare!...

Afară mătușa Maria chema puii. Unul din ei va cădea jertfă mesei mele de la prânz. Pe podele, paltonul ei mi se păru pe o clipă blana unui urs care acoperise un trup de femeie, cândva, în epoca de aur sau cel puțin de bronz a omenirii.

– Vrei să rupem hârtiile acelea?...

Nu voiam nimic. Voiam să mă știu departe, altul, mai bun sau mai rău, să nu mă știu deloc...

– Nu trebuie...

Îmi amintii deodată că o cheamă Lida. Ciudat, înainte, când mă gândeam la ea, nu-i gândeam niciodată numele! Lida!... Lida....

– Ai să râzi de mine... Ai să râzi...

– Lida!...

Cândva, în adâncurile de nepătruns ale timpului omenirea s-a născut fericită. A făcut-o nefericită credința.

Și eu credeam.

30 octombrie

...Se zice că N. s-a împăcat cu soția. Îmi pare bine de ei, deși nu cred: informația mi-a servit-o Otilia. Și nici nu arată ca după o împăcare. Acum îmi dau seama că m-am gândit mult la dânsul, mai mult decât ar fi fost normal. Într-adevăr are ceva ce atrage. Îmi place și, probabil, dacă n-ar fi fost Pablo și principiile mele cam demodate, m-aș fi îndrăgostit de el. Și totuși mă simt bine cu dânsul, ușor, de parcă ne-am cunoaște de o sută de ani. Dacă stau să-l compar cu Pablo, fără discuție că el e pe planul întâi. Pablo nici la brâu nu-i ajunge. Ei, dar... Îmi pare bine, mai bine zis mi-ar părea bine să se fi împăcat! Cumătrițele discută chestia aceasta agitate, de parcă ar fi în joc propria lor fericire! Tare mi-i scârbă!...

.....

...Lucica s-a mutat la Recea-Nouă. Câți copii au părinți atât de înțelegători! Eu aș fi spart capete!

Băieții au scris la „Tinerețea“. Mi-au comunicat în taină acest lucru. Înseamnă că nu m-au ostracizat! Parcă-l văd pe Pablo cu scrisoarea lor în mână: „Recunosc copita Vioricăi!“ I-am scris și eu imediat, ca să nu facă vreo prostie...

VI

Spânu se purta așa, de parcă nu se întâmplase nimic. Onoarea școlii era salvată, mama fetei celeia, Lungu, fusese mutată la contabilitatea colhozului, la Recea-Nouă, și bineînțeles își luase și fiica.

– A fost foc, se mulțumise odată să constate directorul. Altfel nu era fum! Credeți că degeaba s-a mutat muta ceea la un loc mai rău?

Otilia dispunea de amănunte în această chestie, se vedea pe mutra ei gravă, dar cu o expresie de nerăbdare prost ascunsă. De altfel, mai avea, probabil, și informații de alt soi, pentru că și Tamara, și instructora de pionieri cătau destul de prietenos la mine, iar într-o zi Tamara declarase în cancelarie, fără nici o adresă, deși, în afară de noi două, mai era în odaie doar Maier:

– Totu-i bine dacă se termină bine și omul se adaptează până la urmă...

Viorica mă ocolea. Fățîș nu. Aveam însă această senzație. În cancelarie arbora un aer independent, de parcă n-ar fi observat privirile vrăjmașe ale „grupului Spânu“ după cele petrecute la adunarea convocată de director. Nu se sfiise să spună tot ce credea despre felul cum e înțeleasă educația în această școală (în treacăt, nu mă cruțase nici pe mine!), dar n-o susținuse decât Petcov, un bătrânel care preda rusa și, cu câteva fraze foarte generale, eu. N-avea de ce să-mi fie recunoscătoare, dar orice om în situația ei ar fi căutat un sprijin. Și totuși se ținea bine, cu toate măruntele șicane ce i le făcea Spânu, care habar n-avea că biruitorii pot fi mărinimoși.

Biruiise doar, salvase onoarea școlii: orice om, care fuge când e acuzat de ceva, e vinovat fără îndoială!

Încercasem de vreo câteva ori să intru în vorbă cu ea, de vreo două ori o și condusesem până acasă, dar simțeam că se schimbase ceva, și ce anume nu puteam înțelege. Căutam să mă conving că, în fond, nici nu mă interesează nimic și totuși mă interesa. Cu ea puteam discuta. Maier mă asculta numai.

Maier mă vizita regulat, în fiecare seară, și tăcea.

La începutul lui noiembrie, în preajma sărbătorilor, îmi făcui pe neașteptate un prieten.

Imediat după ultima oră pornii spre poștă. Vreo câteva sute de metri mă însoți, până la poarta casei lui, Pinteia:

– Nicolaevici, dacă nici în anul curent nu ne cinstești cu persoana dumneata... Vreau să zic că dacă nu rămâi cu noi la petrecerea de sărbători, să știi că...

Ne despărțirăm fără să aflu ce anume strașnice măsuri vor fi luate în cazul că nu voi cinsti „cu persoana mea” petrecerea tradițională și-mi văzui de drum.

După calculele mele era timpul să primesc scrisoarea. „Marele semnal”.

Auzii din urmă niște pași grăbiți, care încetiniară în dreptul meu:

– Radu Nicolaevici, se poate să merg alături?

Era Armașu, dintr-a noua „a”, cel mai nefericit îndrăgostit de pe pământ. După felul cum tăcea, simțeam că vrea să-mi spună ori să mă întrebe ceva însemnat.

– Cântă, Ionică, ce te doare?

– Nu mă doare nimic. Așa, am văzut că mergeți singur și am crezut că poate vi-i urât...

Ia te uită, șmecherul.

– Mai scrii scrisori la fete ori ba?

Îl privii cu coada ochiului. Se posomorî.

– Radu Nicolaevici, dumneavoastră credeți că-i drept... ce-a făcut cu Lucica Lungu?

– Cine, Ioane?

– Cine... directorul!...

– Păi nu i-a făcut nimic! S-a mutat maică-sa la colhoz...

Nu putea s-o lase aici!...

– Da, spuneți așa ca să nu vorbiți cu mine.

Al dracului om! Cearcă și-ascunde ceva de ei. Copii!

– A făcut-o de râs în tot satul. Și degeaba. Că o fată ca Lucica...

– O iubești, Ionică?

Nu-mi răspunse. Voinic flăcău, aproape de statura mea.

– Și dacă-i așa, Ioane, ce-ai făcut s-o aperi? Să-i aperi cinstea? Ți-ai luat toată vina-n spinare și ai trântit ușa? Și ce vină aveai să ți-o iei toată asupra ta? Știi că era cât pe ce să zbori de la școală?

– Ei, nu mă mai prăpădeam eu... Că tot am să plec, mătincă... Tata zice să mă duc la o școală din oraș, c-aici colhozul mă așteaptă.

Ne oprirăm în fața poștei.

– Și zici că vrei să pleci... Bun... Nu-i rău!

Nu mai știam ce să-i spun. Nu-mi aminteam nici una din formulele ce trebuie folosite în asemenea cazuri. Să fi vorbit ca de la bărbat la bărbat!... I-aș fi comunicat alte formule. Sfaturi! Cât de ușor dăm sfaturi! Ca hainele folosite, pe care nu le mai putem noi înșine purta. Ți-i rău? Vai, fă așa! Ți-i bine? Ah, fă așa! E atât de simplu când ni se cer!

Ionică se hotărî:

– Radu Nicolaevici, directorul nostru...

Ce sfaturi dă pedagogia în asemenea cazuri? A, da: autoritatea!

– Ionică, n-ai vrea să vorbim despre altceva?

El râse:

– Știam că sunteți cu noi! Și fran... și tovarășa Vrabie! Și nu ne lăsăm noi așa! Nu mai suntem copii! La revedere, Radu Nicolaevici.

Îmi întinse mâna.

Ar fi trebuit să-l sfătuiesc să nu mai facă așa: cei mai în vârstă întind mâna primii.

I-o strânsei tare și el o luă pe lângă poștă la deal: drumul acesta ducea la Recea-Nouă.

...Lida îmi comunica în câteva rânduri foarte oficiale (se vedea că are un redactor jurist!), că hârtiile fuseseră primite, iar citația mi-o va trimite post-restant. Pentru o publicitate

mai mică. De altfel, în același scop și anunțul respectiv îl dăduse în ziarul din raionul unde avea să plece.

Dar plicul celălalt, cu antet și adresă tipărită la mașină, nu era.

Nu e nimic mai păcătos pe lume decât să aștepti. O fată, o viață mai bună, un tren, un pahar cu bere, un „da“ sau un „nu“...

Și trebuia să aștept.

4 noiembrie

...Pablo nu-mi scrie de două săptămâni. N-aș putea spune că sunt neliniștită, și anume faptul acesta mă neliniștește. De când nu mai suntem împreună zi la zi, am început să-mi dau seama de multe lucruri. E totuși un om al dispoziției, sunt sigură că dacă s-ar lua cineva de capul lui, ar putea face din el orice. Nu s-o fi luat oare cineva?... Dar e cinstit, cu toate acestea. Nu-l cred capabil de o porcărie, nu e în stare. De ce nu mi-o fi scriind? Câteodată mă întreb dacă n-am greșit, amânând pentru un termen nefixat răspunsul la „cererea“ lui. Alteori mă chinuie un gând rău, răutăcios – că nu l-am lăsat să vină și el aici, să mai fiarbă și el în zeama asta! Dar ține atâta la gazetăria lui! Ori poate nu i-ar fi stricat nici pentru gazetărie un pic de „legătură cu viața“? Ar fi fugit, bietul băiat!

Cu N. suntem prieteni la cataramă. Nu ne comunicăm încă intimități, dar avem ce vorbi. M-a condus acasă de vreo câteva ori. Nu-mi face curte. Am auzit că divorțează. Totuși mă pricep un pic la oameni!

Îmi place, e un băiat bun. Numai vezi, păzea, Viorico, să nu te îndrăgostești!

Spânul mi-a făcut ori, mai bine zis, a încercat să-mi facă un scandal grozav: am câțiva cu note rele.

Las', nenicule, că-ți arăt eu la consiliu!

Nici mama nu-mi scrie...

În ultima zi de școală, în fața sărbătorilor, mă aștepta o surpriză.

După consiliul pedagogic o condusesem acasă pe Viorica, se-nțelege, până la punte. Botezasem construcția asta subredă, „puntea măgarilor“, în gând, natural, pentru că n-o mai puteam trece din seara aceea.

Cu toate că întreg consiliul fusese, de fapt, un fel de reprezentatie în beneficiul Vioricăi: lăsase vreo cinci puturoși cu note proaste și îl făcuse pe Spânu să-și iasă din pepeni („mare nevoie de franceza matală, chiar au să se prăpădească în colhoz fără limbă străină!“), discutasem despre cu totul alte lucruri. Îmi plăcea fata. Știa ce vrea și posibil că o și invidiam pentru asta.

Bănuiam că societatea mea nu-i displace și o întrebam de ce mă evită, totuși, de câte ori are ocazia.

– Păi ești om însurat, dom' le, n-ai vrea cumva să-ți sar de gât?

N-avea nici un rost s-o contrazic...

Mă întrebam ce vreau de la dânsa. Să fi fost pricina doar că aflasem în ea un tovarăș de discuții și un ascultător nu prea docil? Prea puțin probabil. Atunci?...

Acest „atunci“ mă frământa când intrai în casă și-l aflai în fața etajerei, cu un volum din Enciclopedia în mână, pe brigadier.

– Nu te așteptai, tovarășe Negrescu, ai?

Nu mă așteptam.

– M-am sfădit cu nevasta. Hai cu mine...

– Unde?

– Hai. S-a vedea el. Îmbracă-te frumos.

Abia acum observai că era gătit ca un mire.

– Bine, dar diseară, la școală...

– S-a trece și fără noi. Învăță-mă și pe mine oleacă de viață, că avem cu ce-o trăi!

Se bătu cu mâna peste piept.

Nu-l cunoșteam pe omul acesta. La cramă, când făceam „politehnizare“, parcă-mi plăcuse.

Era o idee, deși, din curiozitate ori poate din alte pricini, aș fi rămas la serata de la școală. O să ne înglodăm, desigur, la ospătăria din raion, o s-o facem lată și o să ne-ntoarcem în zori îmbrățișați.

În cinci minute arătam și eu ca de nuntă.

La sosire nici nu observasem „GAZ”-ul din fața porții.

– La oraș, Vasilică, zise el șoferului, când trecurăm prin dreptul ospătăriei. În capitală!

Vasilică scuipă în palme, își frecă mâinile și mări viteza!

Satul natal, orașul natal, meleagurile natale! Niște locuri unde se trăiește mai ades cu inima, și mai rar cu rațiunea. Și totuși îmi plac dealurile acestea albastre și goale, solemne și priporoase, peste care s-aștern șoselele ca niște vârci pe-o față de bărbat. Și viile acestea îmi plac, înfipite adânc și hotărât în țărână, niște sonde să pompeze la lumină bucuria și lacrima din inima cu sevă tare a pământului.

Și geometria ciudată a satelor colorate îmbietor...

– Mi-ai aprins paie-n cap, făcu brigadierul. Credeam că doarme. I-am spus directorului câte ceva despre istoria ceea.

– Parcă erați prieteni...

– Ca prieten i-am și spus-o! dădu el din mână și oftă: Bine-i să nu știi ce fac și ce gândesc prietenii... Ce știam eu de Spânu? Hai noroc! Să fim sănătoși! Gâl, gâl, gâl... Prost un an, prost doi, dar cât se poate? Că-i de atâția ani aici. Poate că noi suntem proștii și ne credem deștepți? Și chiar tont să fie, cine să-l zădăre, să-l facă să-și scoată coarnele de bou, să le văd și eu? Și iaca, i le-a scos mititica ceea. Ai? Ca și ariciul, pan' nu-i bați în coasă, nu-ți joacă!

Și pe tine, nenicule, văd eu că n-ar strica să te calce pe coadă cineva, să-ți arăți colții, că-i ai, mi se pare. Adică te-a și călcat, de nu mă-nșel! Deocamdată bravo! Dar zi-i așa și mai departe! Să știi că-mi placi!

– Se vede că nu ți-ai venit încă în fire: ce-o fi pățit, adică, Filimon acesta, ce vrea de la mine? Așa-i?

Nu-i chiar așa, dar să admitem.

– Sincer vorbind, nu mă așteptam. În doi ani n-am prea avut ocazia...

– Da de ce! Spune drept: nici n-ai avut de gând să faci prietenie cu noi... Parcă nu te-am văzut deodată că n-ai venit la noi, da ai fugit din altă parte? Când n-ai trei ruble de rachiu, îs bune și zece copeici de pâine!... Zic de prieteni...

– Știi că nu ești prost, brigadierule!

El râse:

– Dar am zis eu că-s prost?

Tăcurăm câțeva vreme.

– Vrei să pleci de la noi, zise într-un târziu. Chiar așa de greu e să te aranjezi la centru?

Îl cercetai cu coada ochiului. Nu arăta să mă întrebe, mai degrabă afirma.

– Depinde unde...

– Și dac-ai stat totuna doi ani aici, puteai să faci oleacă de treabă bună...

– Se plâng elevii?

Lăsa să-i cadă mâna pe genunchiul meu. O avea destul de grea și, probabil, aspră. Îmi făcu din ochi:

– Ehe-he, dacă m-aș putea eu preface așa ca mata că nu pricep nimic, de mult eram președinte ori chiar mai sus!...

Curios om. Îl înțelegeam: o mie de prieteni la succes și nici unul la pagubă. Iar după câte știam eu, colhozul nu era din cele strălucite, deși brigada din Recea-Veche ținea destul de tare. Și-apoi Tamara...

– Știi ce mă gândesc eu câteodată? Să-mi iau lumea-n cap. Să mă ascund undeva, adică nu, nu să mă ascund: să mă duc!... Știi că n-am citit o carte de zece ani? El mă privi cu niște ochi aproape furioși. Știi că mi-i rușine să stau de vorbă cu mata, pentru că n-ai ce vorbi cu mine? Știi că am făcut doi ani la Institutul Agricol? Știi c-am fost numai o dată în viața mea la teatru și atunci pe scenă, în prezidiu, la o adunare a frunțașilor?... Și mata mă întrebi de prieteni... Cum e turcul, și pistolul!...

Se lăsa seara. Orașul apăru brusc, așternut întreg la picioarele noastre. Clipea vesel din mii de ochi de toate culorile, ademenitor.

– Un ceas de drum de la o lume la alta, zise el, când Sașa, chelnerul, ne făcu rost de-o măsuță („Să nu fac eu

pentru dumneavoastră, don' Negrescu. Eu sunt Sașa, nu coadă de câine! Ce servim azi?“). De-am avea și noi o treabă ca asta în sat, poate am găsi și ceasul cela mai des...

– Mare lucru! Cine vă oprește să faceți ceva la fel?

El mă privi, de parcă mă vedea întâia oară.

– N-ai luat seama, zise, chiar n-ai luat seama cum ni-i rușine că facem copii? Parcă nu știu toți că viața începe din pat? Da ia să spui undeva lucrul ăsta!... Și ne prefacem că nu știm nimic, începem să trăim care la opt dimineața, care și la șase... Și cum punem lacătul la slujbă, cum sfârșim și viața. Numai că viața se mântuie o singură dată și tare te mai mușcă dacă te faci că n-o vezi...

Sașa părea cu aripi la picioare. Ținea grozav la mușteriii sosiți de la țară, îi iubea și-i servea cu cea mai mare viteză posibilă. Curând măsuța noastră arăta ca un stand cu tema „Belșugul“ la o expoziție culinară.

– Râdea nevastă-mea de un nebun, cum i-a zis ea, care a făcut vreo două universități și pe la patruzeci de ani a mai terminat și medicina, ca să plece în Africa, să lecuiască bolnavii...

– Albert Schweizer, doctorul Schweizer.

– El. Brigadierul răsturnă păhărelele umplute de chelner în două pahare mari și le adăugă ochi din sticlă. Hai să bem pentru oamenii nebuni!...

...Pe la patru dimineața mașina opri în fața școlii. Geamurile cancelariei erau luminate și întredeschise. Petrecerea era în toi. Se auzea glasul lui Spânu, un tenor înalt și neașteptat de curățel: „La raion la Va-ran-cău... Of și iară o-o-of!..“

Brigadierul coborî, îmi strânse în tăcere mâna și se îndreptă cu pas aproape sigur spre casă, alături.

Abia în zori adormii. Mă temeam singur în odaie, pentru prima oară încercam senzația asta.

Ori că băusem prea mult?

...Singură.

Cuc.

Ieri-seara a fost mare bal la școală. L-am așteptat pe N. să vie să mă invite. N-a venit. N-a sosit nici Pablo.

Am băut câte un pahar de vin roșu cu lelea Safta. „Eu de sărbătorile tovarășilor beau vin roșu, da de-ale popii – de-acela alb“. „Două vădane!“, ne-a botezat ea pe amândouă. Dacă nu l-aș fi așteptat pe Pablo, m-aș fi dus acasă. Dar mi-ar fi fost greu. Și mamei mai ales. E mai bine așa.

Și curg așa de încet zilele, Doamne!

„De neurastenii fugărit

M-am dus să caut liniștea la țară...”

Am găsit-o!...

VIII

Mă gândesc adeseori că e mult mai simplu să trăiești când inversezi anumite axiome. Să admiți, de exemplu, că drumul cel mai scurt între două puncte nu e o dreaptă, ci o curbă, sau că prostia e superioară inteligenței... Și într-un caz și în celălalt se pot observa doar schimbări de cantitate, nicidecum de calitate, și cum cantitatea crește, ai, vorba ceea, de unde alege! Dacă pornești dintr-un punct spre altul și drumul e curb, deci mai lung, ai tot timpul să te răzgândești în mers și să faci cale-ntoarsă. Iar în cazul cu inteligența e mult mai ușor s-o faci pe prostul... Și mai convenabil...

Din fericire gânduri de soiul acesta îmi vin destul de rar și pun la baza celor mai multe lucruri pe care le fac axiome, fără să-mi dau seama, natural, pentru că orice adevăruri evidente mă scot din sărite și mă străduiesc, pe cât posibil, să le pun la îndoială...

O, știu că aceasta e una din trăsăturile caracteristice ale spiritelor elevate, dar îmi face impresia că trăsătura aceasta e și unica ce m-ar putea apropia de acele spirite...

La cei douăzeci și șase de ani ai mei sunt un Galois mort cu cinci ani în urmă, fără să fi lăsat urmașilor măcar încercarea de a descoperi apa caldă.

Adică încercarea da, atâta doar că îmi dau seama, pe zi ce trece, că n-am pus la îndoială multe din axiomele de care-ar fi trebuit să mă îndoiesc.

Știu mulți care traduc „îndoiește-te” cu „cocoșează-te”.

Și care așteaptă să li se spună „îndoiește-te”.

Și care așteaptă să li se indice obiectul precis al îndoielii.

Acei care-ar fi ocupat locul meu, de m-aș fi născut un Galois.

Când am fugit acum doi ani de la locul care trebuia, da, trebuia să fie al meu, n-am înțeles fuga aceasta ca o dezertare din fața propriilor aspirații... Apoi am devenit superstițios: aveam nevoie de un stimulent, simțeam că am nevoie de el și mi l-am inventat. Un stimulent concret, dar o superstiție în fond. Totul trebuia să înceapă de la un punct nou, și dacă punctul ar fi fost marcat, toate s-ar fi sfârșit ori, mai precis, ar fi continuat bine.

Vorbesc de „Marele semnal”.

După sărbători, în primele zile chiar, sosi în sfârșit și el.

Când deschideam plicul, nu mă cuprinse tremurul pe care mi-l imaginam cu evlavie de mai bine de jumătate de an.

O așteptare exagerat de lungă poate lipsi de savoarea bănuită chiar și cele mai tainice și mai dorite vise.

Ori poate nu era doar prea lunga așteptare la mijloc!...

Da, comisia aprobase cererea mea, în două săptămâni trebuia să mai prezint și alte documente (vezi anexa), iar la zece decembrie (încă o lună!) să mă prezint ș. a. m. d.

Eram colaborator științific inferior al Institutului de Fiziică și Matematică...

Spănu era fericit, era în al nouălea cer de bucurie pentru norocul ce mă pocnise, le merge grozav unor oameni! Să nu cred eu că ține minte toate vorbele ce i le-am spus în doi, ori că s-a supărat pentru așa fleacuri! Da de unde! El știe că oamenii tineri spun vorbe de care le pare rău pe urmă, dar cu vremea își dau seama că cei mai în vârstă le vor binele. Mi-ar putea fi tată, dar există oare o problemă a părinților

și copiilor? Ideologie străină, inventată special pentru a dezbină colectivele noastre sănătoase! Așa și cu mine, el crede c-am să mă schimb, că n-am să-i port pică, mă rog, crezi că-i așa de ușor să fii director și să-i împaci pe toți? El îmi dă drumul să plec, da, cu bucurie și cu părere de rău, dar ce să-i faci! Iaca, numai la raion ce-or zice... Dar nu-i nimic, aranjează el cumva!

Adică trebuia să fiu atent.

O anonimă la institut i-ar fi făcut pe băieți să râdă, la raion însă mi-ar fi putut pune bețe-n roate.

Maier îmi strânse mâna.

– Când mi-ai spus în seara ceea, nu te-am prea crezut. Îmi pare foarte bine... Nu mă privea în ochi. Își cerceta galoșii murdari de noroi, erau primele ploii din toamna aceasta. Te invidiez...

După escapada cu brigadierul, Tamara nu vorbea cu mine. („Poți să-ți faci de cap cum vrei, tovarășe, dar nu te-apuca să strici oamenii cumsecade, eu n-am să las lucrurile așa, până sus am să mă duc!“) Și declarația directorului în cancelarie, cum că unul din învățătorii noștri l-a prins pe Dumnezeu de barbă, o făcuse să arunce fără adresă: „Dac-aș bea și eu cu dâșii și pe mine m-ar lua!“.

Zilnic se auzeau țipete din curtea vecină. Îmi părea bine de brigadier. Discuțiile polemice dezmoțesc mințile căzute-n lânchezeală... Era prima mea faptă bună din satul acesta.

Pe drum Viorica mă întrebă:

– Ai petrecut bine de sărbători?

– Le-am petrecut acasă.

– Credeam...

– O, nu, în ajun doar. Restul zilelor am stat acasă.

– Și eu. L-am citit pe Eluard. Tânărlul. Decadentul. L-ai citit?

Nu-l citisem. Dar voiam să-l citesc numaidecât. O să mi-l dea chiar acum? Mulțumesc. În franțuzește o să-mi vină cam greu... Dar... Îmi amintesc adeseori odăița ei din casa Saftiei. Curios, și un om ca mine poate avea amintiri luminoase, fără nici o întâmplare ce le-ar fi putut fixa în memorie. Voiam să mai văd odăița...

– Are lelea Safta un nepot. Ți-a fost elev. Capabil băiat. Nu-mi puteam aminti nepoții Saftei.

– Lupu.

– A, un matematician de forță! În ce an e?

– A terminat școala la Recea-Nouă și e tractorist...

– Credeam că e student.

– Am vorbit franțuzește cu el...

– Mi-ai spus că e foarte capabil!

– A terminat școala anul trecut.

Voiam să văd odăița cu icoane, cu o valiză sub icoane și fotografiile sure-gălbui...

– Nu te-ai gândit niciodată la soarta copiilor care-ți trec prin mâini?

Nu mă gândeam nici la soarta mea, decât retrospectiv. Un an, doi ani, trei ani... Mulți ani. Ultimul an. În urmă. Înainte vedeam detalii, ansamblul nu. Uneori chiar amănunte secundare...

– Mă gândeam la băiatul ăsta, Lupu, zise Viorica. Nu i-a ajuns un punct ca să treacă admiterea. Acum își face stagiul în producție. Se însoară mâine-poimâine... Și s-a zis cu universitatea; locul lui îl ia cine știe cine, căruia n-o să-i ajungă trei puncte, dar o să aibă un surplus de doi ani, de trei ani, de zece ani pe străzile orașului... Și insistența necesară... Păcat că nu te-ai gândit la lucrurile astea...

Întotdeauna trebuie să fie ceva, care să aibă ceva în plus față de alții: o muștrare, două muștrări, trei muștrări. Sau o lipsă de capacitate, două lipse de capacități... Aceștia știu de obicei ce vor de la viață. Aceștia câștigă.

Atâta vreme cât ceilalți se întreabă: „Ce vreau sau ce nu vreau”. Cât timp știu ce nu vreau. O negare nu e o afirmare. E primul stadiu al ei.

– Unii neagă. Alții vin să afirme. Diviziunea muncii!

– Dar nu întotdeauna vin să afirme cei care trebuie. Să mă ierți, Radule, din seara aceea nu-mi mai spusese niciodată pe nume. Vreau să te înțeleg și nu pot. Ești lunecos ca un țipar.

– Sunt foarte simplu. Vreau ceva. Dar nu știu ce. Știu ce nu vreau. Nu vreau prostie, nu vreau ipocrizie, nu vreau

fraze mari care ascund fapte mici, vreau să fie așa cum cerem să fie... Nu-l vreau pe Spânu și ai lui, vreau să ai dreptate tu, Viorico, și toți ceilalți care au dreptate...

– Și pui umărul cu fraze mari care dau iluzia unui efort. Îți asumi locul unui demiurg, să distribui sarcinile și răsplata, fără să-ți murdărești mânușile albe... Oamenii ca tine cresc răul, pentru că îl zădăre în loc să-l smulgă... Îl contemplă zâmbind cu dispreț...

Ploua mărunț de tot, a doua zi, dar drumurile prea uscate de-o toamnă secetoasă nu erau încă desfundate.

Ea se opri brusc:

– Știi că m-aș fi putut îndrăgosti de tine dac-ai fi fost nițeluș altfel?

Suflă adânc. Eliminase tot aerul din piept o dată cu declarația. Râse.

– Platonic, se-nțelege!

În odaia Vioricăi ardea lumina. Abia începuse să se-ntunece.

– O fi lelea Safta...

Era un tânăr, care sări zgomotos de la masa încărcată cu tot felul de bucate. O prinse de umeri, o măsură și o sărută pe amândoi obraji:

– Așa arată adică un intelectual de talie rurală! Noroc, Viorico!

Viorica se desprinse sprinten din îmbrățișarea oaspei.

– Faceți cunoștință: colegul meu, Radu Negrescu. Pavel Ionașcu, ziarist. „Pablo“, fost coleg.

– Aha, urlă „Pablo“, scuturându-mi mâna, am și rivali! Și care credeam că te păstrez aici ca într-o colivie! Formidabil!

Tânărul se simțea ca acasă. Safta îl mânca din ochi, părea că sunt prieteni de când lumea.

– Nici nu mă-ntrebi ce vânt m-aduce, ai? se miră el. Ia ghici?

Viorica zise:

– Credeam că vii de sărbători.

– Nu, n-am putut face nimic, ți-am scris, jivină albastră! Avem un redactor nou, comsomolist înfocat! Pulbere! Am reușit să-l duc de nas: am venit într-o deplasare, oficial, ca să zic așa!

Găsii că e timpul cel mai potrivit să mă retrag. În ochii ei se putea citi cu mare ușurință că relațiile lor sunt mai puțin decât oficiale. Iată-l așadar pe omul de dincolo de Viorica. Omul care-i programa părerile, ideile, atitudinile și aspirațiile. Să n-o fi știut pe ea, mi s-ar fi părut cam degajat. Interesant, începeam să descopăr că și bărbații pot fi invidioși: îl invidiam. Nu pentru Viorica. Eu n-aș fi fost în stare să-mi modelez o pereche așa cum reușise el s-o facă. M-aș fi plictisit, și-apoi omul se străduiește mereu să fugă de propria umbră, n-aș fi putut-o răbda. La ce m-aș fi căutat în altul, de ce m-aș fi lipsit de surpriza să mă descopăr în mine însumi?

De ce-l invidiam atunci?

Pentru odăița asta, posibil. Pentru pereții cu icoane și fotografii șterse de vreme...

Începeam să devin sentimental.

Viorica mă conduse până-n prag.

Nu-mi spuse nimic.

Acasă mă aștepta Maier.

– Adică mă lași. Pleci, zise el la al doilea păhăruț. Venise cu sticla lui.

– Bătrâne Boris, începi să ții cuvântări patetice!

N-aveam nici un chef de vorbă.

Obişnuit să mă asculte, Maier îşi permise totuşi a doua frază:

– Îmi pare rău că pleci.

Era ultima în seara aceea. Cineva bătu la uşă. În tindă se auzi vorbă, apoi mătuşa Maria.

– Ai oaspeţi, Radu Nicolaevici!

– Aşa-i că te miri, strigă ziaristul. Țărăncuța asta nu vrea să doarmă sub un acoperiş cu mine! Unde aveți aici Oficiul stării civile?

Viorica îi acoperi gura cu palma, râzând:

– Ești insuportabil, Pablo!

– Ai început să te adaptezi la mediu! observai eu.

– De ce, zise ea, ştiam că o să-ţi placă să-mi faci un mic serviciu. Şi-apoi Safta n-are al doilea aşternut...

– O, se bea coniac la țară! făcu Pablo. Nu insistați, mai mult de-un pahar-două nu servesc.

Maier se ridică să ia din dulapul mătușii Maria două păhărele.

Mă bucuram că ziaristul rămâne la mine.

Habar n-am de ce mă bucuram.

E drept că m-am simțit întotdeauna furat sau cel puțin jignit când se-ntâmpla să văd o femeie frumoasă în societatea altcuiva decât a mea, dar până la gelozie...

Aiurea!

Ionașcu se apucă să-mi cerceteze biblioteca fără umbră de jenă.

– Ia-te, bă amigo, ce rarități! Fii atent, Radule, percheziționează-mă dimineață, sunt cleptoman, mai ales la cărți...

Petrecurăm o oră veselă, aș spune chiar neașteptat de veselă. Ionașcu era o antologie de umor universal și un interpret excelent. Maier îl asculta, cu gura căscată, iar Viorica... Nu știu, n-o puteam privi. Avem și noi ceva, bărbații... Pentru a doua zi, cum era duminică, hotărâram o partidă de vânătoare în doi și, cum asupra adunării creștea amenințător pericolul povestirilor vânătoarești, Viorica găsi că e timpul să se retragă.

– Cine mă conduce?

Sării în picioare, singurul.

Mă jucase ca pe un copil ziaristul!

Mi se părea că Viorica zâmbește.

– Ah, Pablo, n-ar fi rău să mai iei ceva lecții de bună creștere! Leneșule.

– Da ce, mi-am câștigat picioarele la loteria de stat în bani și obiecte? Trebuie să vă educați cadre proprii de conducători acasă!

Gluma atenuă puțin gafa.

Nu-mi place să fac gafe.

Și nici ziariștii nu-mi plac.

10 noiembrie

...Și el și-a petrecut sărbătorile acasă! Au tras o beție în ajun, cu soțul Tamarei, a fost un scandal grozav, apoi a stat în casă trei zile! Mi se pare că-i plac. Sigur că asta nu schimbă nimic, dar ce fată nu s-ar simți în al nouălea cer să

placă! E poate și o reacție la tăcerea inexplicabilă a lui Pablo, dar nu e numai atât. Nu, nu e numai atât! Mă surprind des gândindu-mă la el... E greu să fii femeie. Avem noi, femeile, obiceiul să ne doară inima de toți și de toate, și poate așa așa explica cele ce se petrec în mine. Și intuiția a tot ce e bun în alții și ascuns... Cred că-i lipsește un punct de sprijin, ca să poată răsturna multe. Nu e o inteligență comună. Dar e dezechilibrat, e copleșit de propriile contradicții, e mărunțit de ele, scos din circuit. Nu știe precis ce vrea, e cu alte gânduri și idei mereu, și toate, în fond, sunt menite să-l susțină doar în propriii săi ochi, nu să-l inspire. Și îi lipsește anume acel punct de sprijin, care trebuie să fie neapărat cineva. Un prieten. Un tovarăș înțelegător și plin de răbdare, cum doar o femeie poate fi.

S-ar părea (oare nu vreau să mă îndreptățesc față de mine însămi?) că nu mă gândesc dezinteresat la dânsul, dar te poți oare rupe de asemenea gânduri, dacă omul la care gândești nu ți-i indiferent? La ce m-aș ascunde de mine: nu, nu mi-i indiferent. Cum nu mi-i totuna ce se va alege de el.

Știu că trebuie să plece.

E omul pentru care aș fi în stare de orice. Sunt sentimentală, da?

Oare nu încerc în felul acesta să mă autosugestionez, să mă răzbun pe Pablo?

.....

IX

Cu o lovitură de ghionder, bine potrivită, izbii barca în ascunzișul din fundul ochiului acoperit de lintiță și mă lăsai pe banca umedă de rouă.

Venisem mult prea devreme.

Luna mare și roșcată, gata să scapete, crea, cu lumina ei părelnică, burguri și foișoare ciudate în grupurile de trestii nemișcate, iar liniștea cosmică ce stăpânea balta și jocul steluțelor în creții apei veneau doar să întregească în imaginație impresia unei fantastice civilizații moarte.

De câte ori am trăit senzația asta și nu pot să mă împac cu ideea a ceva obișnuit.

Gândurile, ba nu, simțurile sparg coaja prezentului, se dezgolesc și fug undeva peste timp înapoi și rămâi singur și neputincios, asemeni primului vânător, în fața apelor, a lumii, a tainei. Și ca întâiul troglodit ridici ochii la stele și...

Ați încercat vreodată simțământul acela de turbare, da, anume de turbare, ce înlocuiește îndată un altul, de uimire veșnică și prosternare în fața astrilor? Da, constelații, planete, galaxii, roiuri stelare. Ani-lumină, mii de ani-lumină, miliarde de ani-lumină. Comete, nori cosmici, nebuloase spirale și amorfe...

Și?

Rațiunea le-a pătruns, le-a cercetat, le-a înțeles. Visul le-a încălzit și le-a apropiat.

Dar mâna? Ochiul?...

Ca să le pipăi și să urlî: „Este!“?...

Niciodată.

Știu că sunt caraghios. Aș putea să mai trăiesc o mie de ani și să nu mă neliniștească deloc faptul că n-am dat mâna cu încă două sau trei miliarde de oameni pe care nu-i cunosc pe această planetă.

Și totuși...

...Când luna scăpătă și stelele începură să pălească, balta prinse să se acopere de negură și, ca la un semn, de sunete. Măcăitul strident și fluturatul fluierat al rațelor mari, țipetele bănuitoare ale găinușelor, târâitul întrebător al cârsteilor și trâmbițele false ale stârcilor se amestecară într-o cacofonie în stare să mângâie orice ureche de vânător adevărat. Unde line și leneșe anunțau că și lișițele își părăsesc ascunzătorile, pentru bălăcirile acelea gălăgioase din preajma întârzierii lor plecări.

Apoi lovituri de lopeți și strigătul chemător-radios:

– Radule, ehe-hei!... Trădătorule!...

Era Ionașcu. Încercasem zadarnic să-l trezesc, venise prea târziu și băuse prea mult.

– Singur?

– Eu l-am adus.

Nu mă așteptam: brigadierul. Îmi părea bine, la o vânătoare, singur, te simți oarecum nefericit. Mai ales când tragi bine, cum era cazul meu.

– Păi așa se face, musiu? Mă lași să sforăi ca să pierd frumusețe de petrecere?

– Dormi greu.

– Ca un om cu conștiința curată. Am trezit jumătate de sat! Am decretat stare de asediu.

Brigadierul râse:

– L-am găsit pe mal și l-am luat cu mine.

– Nu știam că ești vânător, brigadiere!

– Parcă ai timp de-așa ceva? Împușc mai mult păsărele pe hârtie.

Ionașcu interveni prompt:

– Și totuși birocrăția nu l-a ucis! Un aforism: în fiecare om este ceva omenesc! Bună, nu?

Brigadierul îl instalează pe ziarist cu pușca gazdei mele pe-un popânzac în colțul opus al ochiului, apoi veni la mine.

– Aici e loc bun, ajunge pentru amândoi.

În veșnica noastră pasiune de a complica până și cele mai simple, elementar de simple lucruri, găsim și pentru ocupația aceasta a vânătorii zeci de epitete și explicații: interes sportiv, fugă de realitate, odihnă pentru suflet și altele care mai de care, când e vorba, în fond, doar de satisfacția ce-o dai unui instinct primar și nobil, cum nobilă, deși crudă, e plimbarea de seară a unui leu în savană. Și răgetul lui pre-venitor cu tălmăcirea: „Atenție, antilope și zebre, eu, leul, am ieșit la vânat!“ își afla un corespondent fidel în gălăgia infernală ce-o ridica de cealaltă parte a ochiului Ionașcu, cu toate că avea să prevină doar biete rațe și nu antilope...

– Ei, ăia, marii vânători! Când începe odată, c-am înghetă?

– Cu gazetarul nu fierbi zeamă, observă brigadierul.

– Să nu-l luăm în seamă și se liniștește.

Primul stol trecu pe deasupra noastră pe neașteptate, cu fluieratul acela reactiv, și coborî peste trestii, la limpede. Erau din cele venite, călătoare din nord.

– Eu în lișițele noastre nu trag. Și nici în rațe, făcu brigadierul.

– În lișițe nici eu, dar rațele cum să le cunoști?

– Nu știu, dar parcă le cunosc...

– Te-a iertat nevasta?

Brigadierul râse.

– N-am întrebat-o... Și zici că pleci?

– Plec.

Două împușcături răsunară aproape concomitent, urmate de răcnetul lui Ionașcu:

– Cade! Vine! Cade peste voi!

Pe cerul ce abia începuse să se lumineze creștea un punct negru, cu fluturări abia perceptibile pe de margini. Brigadierul lăsa arma cu care se făcuse una.

– Lișiță. Îi dă pe de-a dreptul, ca un fier de călcat... Proaste-s, săracele.

Ionașcu urlă:

– Este? A căzut?...

În aceeași clipă brigadierul luă la ochi și două rațe mari se făcură ghem în aer, oprite de o putere nevăzută și haină și cazură cu plesnet în trestii de alături.

– Oho-ho, brigadiere! Ai reacția bună!

– Este? se interesă ziaristul.

– Ne mai laudăm și noi câte-oleacă, făcu brigadierul. Știi să trag și pe-alături.

– Ce-ați luat balta-n gură, nu se putea ogoi Ionașcu. Ați împușcat ceva?

De fapt, juca rolul unui gonaș: speriate de flecăreala lui, toate zburătoarele cârneau spre noi.

– Aveți dreptate, zise Ionașcu peste vreun ceas, când zborul de dimineață încetă brusc și ne adunarăm pe popânzacul lui „să ne mai încălzim sufletul“ din prevederea brigadierului. Tot ce trebuie împușcat pe lumea asta se împușcă fără multă vorbă. Îmi place, mă fac și eu vânător.

– Nu-i rău pentru un gazetar, râse brigadierul. Vânătoarea asta te odihnește și te face mai bun. Iar gazetarii îs oameni răi.

– Răi, pentru că ne grăbim. Toți oamenii care se grăbesc sunt răi, ori mai degrabă înrăiți. Numai că trebuie să vă spun în mare taină că toată gazetăria mea... Într-un cuvânt, mă ocup mai ales cu poezia...

– O, nu mă putui eu stăpâni, una dintre științele inexacte?

– De ce? pară el. E o modelare aproape matematică a sentimentelor. La urma urmelor, numărul de cuvinte e finit, iar poezia, infinită! Ca și în matematica ta.

– Curios. O teorie nouă?

– Absolut inedită și născută în acest moment. O patentez și pentru încă un pahar din sticla ceea vând patentul!

Brigadierul îi întinse garafa.

– Poate ne zici ceva?

– N-aș vrea să vă stric dimineața! Adică o strofă... Doar ca să-mi confirm teoria. Am născut-o acum, între două împușcături. Inspirată de vânătoria asta. Poftim, deși e numai un început.

Și porni să recite cu glas cântător și ochii pe jumătate închiși:

– Probabil omul s-a născut cu aripi. De unde dar acest instinct de zbor, să se adune-n stoluri călătore, de cum începe vremea lui cuptor?... Priveți-i cum își lasă cuiburi, scorburii, cum uită tot, aleargă și asud și cum pot spune numai două vorbe, infiorați: „La sud! La sud! La sud!...”

Prea tare nu mi-a plăcut poezia niciodată. Am citit doar minimumul obligatoriu de poeți mari și am știut doar stric-tul absolut necesar de strofe și versuri. Așa că nu mă putea cucerii prea lesne observația științific-justă cu privire la descendența omului dintr-un pterodactil, în ultimă instanță. Dar chestia cu modelarea matematică a simțurilor și numărul finit de cuvinte... Nu era prost băiatul! Și nu-i puteam rămâne dator.

– Știi, lonașcule, mă oprea ceva să-i spun Pavel sau Pablo, știi, cu toate că-ți recunosc patentul, aș fi vrut să-ți expun o teorie a mea, care prezintă ceva tangențe cu cele ce-ai spus. Un fel de aiureală, dar n-am comunicat-o încă nimă-nui... Uite, dacă e să luăm ca bază a tot ce există particulele elementare, pări și numărul lor e precis, incomensurabil, drept, dar finit în Univers. Înțelegi? Iar cum atomii sunt combinații a doar câteva particule, și moleculele – un amestec de câțiva atomi, pe lângă faptul că ajungem la concluzia că fierul și creierul sunt doar combinații felurite ale acelo-rași particule moarte și în felul acesta ștergem limita dintre

mort și viu, mai putem nota și altă descoperire neașteptată: că în Univers este o cantitate precisă – uriașă, dar finită – de rațiune, poezie, idei, spirite... Înțelegeți?...

Ionașcu mă privi zăpăcit câteva clipe, apoi începu să râdă.

– Formidabil! Și zici că n-ai mai spus-o la nimeni?

– Nu.

– Nici să n-o spui! Poți fi legat pentru idealism.

– De ce? Oare am zis eu că gândirea nu e un produs material, un efect al unor combinații de particule materiale?

– Ai dreptate. Atunci înseamnă că poezie, idei, bancuri pot exista și în afară de noi?

– Socoate!

Ionașcu rămase pe gânduri, apoi izbucni:

– E un sofism la mijloc, dar nu-l pot prinde. Fizica voastră a înnebunit lumea.

– Nu-i nici un sofism. E contrariul reducerii la absurd. Aș numi chestia „dezvoltarea la absurd“. Ce zici?

– Hm... Îmi dai voie să mă ocup de publicitatea acestei teorii?

– Perfect. Onorariul pe jumătate. Teoriile hrănesc și adăpă cam slab...

Ne strânserăm solemn mâinile cu mărturia brigadierului, care ne ascultase în tăcere.

– Și acum, tovarăși, cu teoria să mai facem oleacă de practică, zise el, ridicând rațele și invitându-ne să luăm loc în ambarcații. Tii, ce zeamă mai dregem!... Și cum ziceați cu modelarea aceea? Știți cum se modelează o zeamă?...

... Ei, orășeni, care adunați în piepturile voastre supte toată microfauna pământului și în timpanele voastre tăbăcite de civilizație – toate urletele metalului siluit! Mă prinde mila de voi, care n-ați văzut niciodată stele goale și mari, n-ați tremurat niciodată de imensa tăcere a firii și n-ați auzit niciodată cum trece un vânt pe trestii...

Ce ban să vă cumpere atâta bogăție ce se dăruie numai și nu se pierde niciodată?

Ce panoramă să vă întoarcă ochii la vremurile acelea trecute, când toți, și om și pasăre deopotrivă, aveau dreptul să pună liber piciorul pe pământ și să se apere cinstit!

„Probabil, omul s-a născut cu aripi...”

... Era una dintre primele duminici ce le petreceam la Recea-Veche.

Și aveam s-o regret.

Cu toate că discuția cu Ionașcu părea mai degrabă lupta a doi cocoși în prezența Vioricăi, care nu dădea preferință nici unuia.

Ori se prefăcea că n-o dă...

13 noiembrie

...Dacă n-ar fi venit!... Nu-l mai așteptam, în mine eram de mult împăcată cu gândul că nu mai e, că n-a fost, că nu va mai fi. Și a venit. N-a simțit nimic la început, o, Doamne, el să simtă?! Apoi a înțeles. Dar ce-avea să înțeleagă! A încercat îndată să afle „obiectul“ și, gândind că l-a descoperit, să mă descoase. El să înțeleagă că e în mine totul și numai în mine? Ce importanță poate avea ceva concret, precis, când e vorba de suflet, de inimă? Și-apoi ce poate fi precis? Oare eu știu? Oare nu aștept și eu pe cineva, care să-mi explice mie, eu să explic cuiva? Pablo, Pablo! Iartă-mă că vorbesc așa cu tine, măcar în gând, iartă-mă că mă joc așa cu tine, pentru că nu mă joc, dar nu mai știu ce să fac și ce să-ți spun... Nici mie ce să-mi spun. E ușor să tălmăcești simțurile, când nici sentimente nu-s, ci doar un pseudo sentiment al lor?...

Și, iartă-mă iar, dar pentru mine ai venit tu? Nu pentru tine? Ca eu să nu cred cumva... Eu simt, eu știu tot, Pablo! Știu că nu schimbi nici un cuvânt din cele ce mi le-ai spus, dar trebuie să te jertfești?

Iartă-mă, te jignesc și tu nici nu știi măcar. E urât ce fac. Poate că vreau să mă îndreptățesc și...

Nu știu...

Pleacă, Pablo, pleacă! Fugi!...

X

– Nu cunosc legile scrise sau nescrise ale ziaristicii, cred însă că în societatea noastră trebuie să ne conducem de normele etice existente. Nu văd de ce ar trebui să dezvălui numele autorului.

– Ba nu, ziarele dictează aceste norme, cum tot ele formează și opinia publică în general. Așa că... În cazul acesta nu văd de ce aş păstra așa-zisul secret redacțional, ripostă Ionașcu. La urmi urmei, flăcăul acesta, Armașu... da, Armașu are dreptate, după cum m-ai convins și tu, și Viorica. Iar dacă directorul se leagă de el...

– Dacă se leagă de el?...

– E un material în plus. După o a doua intervenție a oricărui ziar nu știu să nu se fi luat măsuri.

– Dar la perioada de timp dintre cele două intervenții te-ai gândit, chiar admitând că toate vor fi cum plănuiești? Să-l folosești adică pe tânărul acesta ca o momeală să prinzi lupul?...

Ionașcu mă privi superior:

– În primul rând toate vor decurge după un plan bine stabilit. Una. Iar a doua, nu fi prea sentimental. Uneori scopul, notează, zic uneori, așa că nu mă confunda cu „*Il Principe*!” – scopul scuză mijloacele!

Adesea, când îmi place un om, mă străduiesc să nu-l pătrund în chiar tot ce spune. Probabil, din cauza că îmi plac prea puțini, iar în cazul acesta mai era și altceva la mijloc...

– Între noi fie vorba, șeful e un pitecantrop și ar fi în stare să mă asculte, chiar dacă i-aș propune să publice un articol în apărarea dragostei libere!...

– Și totuși te-aș sfătui să te mai gândești. Băiatul acesta îmi place. Nu s-a temut să iscălească. Nu se teme de nimic. Dar... dar de ce să-l izbești încă o dată de toată mizeria asta? E tânăr și ar fi păcat să... să nu-l menajăm...

La ce dracu' mă bag eu în chestia asta! Mai ales când mă aflu cu un picior aici și cu altul în viitorul luminos al unei activități noi pe alt tărâm? Și după doi ani de independență relativă și neutralitate... cum să-i zic? defensivă! Poate-o fi devenit într-adevăr sentimental? Ba nu, dar flăcăul ăsta, Armașu... Oamenii nu trebuie mințiți. Dar și adevărul trebuie spus la vremea lui! Și un adevăr poate avea efectul unei minciuni, când pică în mâini nedibace... Cum aş fi vrut să fie arsă canalia aceasta, Spânu, cum aş fi dansat pe cenușa lui, deși prostia și meschinăria pot imita întru totul nobila

pasăre Phoenix... Poate ar fi trebuit să mă gândesc mai de mult la lucrul acesta și să mă gândesc activ?...

– Bătrâne, mă tipări pe umăr Ionașcu, bătrâne Radu, sus nasul și las' pe neica! Nu-s un boboc. Facem totul cum scrie Ecclesiastul: iar celor buni și drepti... Ha!...

Ne îndreptam spre școală. Ploaia revenise, dar prea puțin insistent, mai mult un fel de pulbere umedă și rece.

– Bună vânătoare, ai? Dar în general plicticoasă-i viața la țară, bătrâne. Să te împuști de splin, nu? O lună-două de exotică mai merge, dar o viață!... Cum mă învărt de locuință ți-o suflu pe Viorica. Tăcu o clipă ca să mă cerceteze. Ce zici, fată bună, ai? Voiau s-o ia ăia de la „Inturist“, n-a vrut ea. Caraghioasă foc, idealistă. Habar n-ai ce inimă are. S-a născut în Siberia, dar arde. S-a întors numai cu mă-sa. Taică-său a lăsat pielea acolo. I-au deportat în patruș'unu, să mori de răs: era grefier și l-a picat un vecin procuror!... Îi plăcea casa...

În fond ce știam eu de Viorica?

Că predă franceza. Una. Că e o fată destul și neașteptat de inteligentă. Două. Că știe ce vrea și se ia de piept și cu dracu dacă simte că are dreptate. Trei...

Că picase în mijlocul nostru ca o firimitură de drojdie într-un aluat ce-a prins imediat să dospească... Da, anume asta o știam mai bine și mă interesa. Curios cum poate un mic impuls rostogoli o stâncă mare!

Arăta ca un fluturaș ce se bucură de soare și flori, deși vedea prea bine cu ce ochi o privesc alde Spânu și Tamara. Cu ce drept, adică, vine mielul ăsta să ne tulbure izvorășul? Ori mai precis – băltoaca?

Ascultă, Ionașcule, o să-ți fie greu cu fetișcana asta, dar, între noi fie vorba, te invidiez. Auzi, te invidiez!

– O chestie delicată, bătrâne. Ionașcu mă opri și mă prinse de-un nasture. Zice că-i place aici și nu-mi spune nimic hotărât când își ia patul ei și vine. Poate-mi dai o mână, adică o vorbă de ajutor?

Era, totuși, un copil mare băiatul.

– Și eu sunt pe punctul de plecare.

– A-a! Felicitările mele. La noi?

Mi se păru că se înseninează.

N-aveai motive de bănuieli, tinere!

Nu mai schimbaram nici o vorbă până la școală.

Contrar așteptărilor îmi urmă sfatul, nu divulgă nimic. Cu Spănu avu o discuție îndelungată, dar, probabil, diplomatică, pentru că directorul arăta foarte satisfăcut. În aceeași zi plecă. Asistase la câteva lecții, și înainte de a se urca în autobuz (Viorica insistase să merg și eu să-l conducem), ne făcu din ochi șmecher:

– E simplu ca bună ziua! Nu e nevoie de nici o filozofie, e nevoie de un ciomag! Urmăriți presa republicană a tineretului!

– Vesel băiat, zisei eu după ce autobuzul dispăru.

– Da, vesel, zise Viorica.

– Când jucăm la nuntă?

Ea nu-mi răspunse.

Ploaia conteni brusc, se arată soarele, deși destul de rece și palid.

– Hai înspre pădure, propuse ea.

Toamna și frigul potolesc spiritele exaltate, le așază, dacă aparțin unor poeți, la mesele de scris. Mie însă toamna nu-mi place decât la vânătoare. Nu-mi prea surâdea o asemenea plimbare. Pornii alături de ea în tăcere. Pădurea înconjoară satul pe jumătate și vara e un loc de refugiu excelent. Acum stătea arămie-brună, destul de mohorâtă. O luarăm peste-un câmp de lucernă, pe la marginea pădurii. Roua nu se ridicase și curând îmi simții ghetetele ude.

Viorica părea să nu se sinchisească de asemenea fleacuri.

– E un băiat bun, zise. E foarte superficial, prea se joacă de-a viața. N-a avut ocazia să dea cu nasul în ea... Te miri, probabil, Radule, vorbesc așa mai mult să mă controlez, decât să afirm. Când e un sentiment la mijloc, adăugăm mult din noi celui pe care îl iubim, și într-un fel ne iubim pe noi înșine... Vreau să știu dacă-l iubesc sau e pur și simplu sentimentul acela care te încearcă față de mulți oameni când ești departe de ei...

Nu sunt prea sigur că e într-adevăr așa procesul pe care îl numim convențional dragoste, altfel ar trebui să iubim toată

lumea. Poți atribui oricui calitățile ce-ți plac, poți închide ochii la una, la alta, și, poftim, pe pământ pace și între oameni bună învoire!

Tăceam. La ce-aș fi contrazis-o? În chestiuni de astea e periculos să fii consilier chiar ție însuși... Eu personal m-am ciocnit de dragoste altfel, fără prea multă filozofie, și acum când încerc s-o recapitulez și s-o desfac bucățică cu bucățică, abia îmi dau seama că n-am ce înțelege din tot ce-a fost. E un proces mult prea simplu, probabil, ca să-l putem pătrunde atât de ușor și de cele mai multe ori luăm drept dragoste cu totul altceva. Bineînțeles dacă există dragoste în general! Miorlăiturile siropoase ale unui Tristan sau jalnicele lamentații ale unui Orfeu, ce ni s-au servit și ni se servesc toată viața de etalon, sunt niște basme de adormit copiii... Dacă există dragoste cu adevărat, nu în rațiune trebuie căutată. Dar o căutăm anume aici cu încăpățânarea unui miop ce nu-și vede ochelarii pe nas, și ne trezim în preajma bătrâneții cu surpriza că n-am înțeles lucrurile cum ar fi trebuit să le înțelegem... Că am respectat formule care nu trebuiau respectate, că am adus jertfe unor idoli ce trebuiau doborâți și că urmăam să propovăduim ce ni s-a propovăduit și nouă...

Și dacă e căutarea motorul întregii vieți, de ce singurul domeniu în care căutarea e interzisă și înfierată e dragostea?

Dragostea...

– Simt, intuiția îmi spune, că nu e omul pe care-l caut, dar judec în fel și chip și ajung la concluzia că e totuși el. Vorbe aiurea, da?

N-aveam de ce-o cruța.

– Da, vorbești aiurea. Nu de tine și el e vorba, de *el* și *ea*. Veșnicii. Deși, în fond, după părerea mea, e de o sută de ori mai bine să faci o prostie decât să nu faci nimic. Dar s-o faci din inimă și nu din calcul...

– Ți se pare că sunt prea calculată?

– Da.

Mergeam încet, la distanță, ea normal, eu legănându-mă pe fiecare picior.

Viorica mă întrebă:

– Ai iubit vreodată, Radule?

– Dac-am iubit? Da. Adică nu. Adică nu știu. Și dac-aș fi iubit?

– Voiam să știu ce om ești.

– Aș putea să inventez povestea unei dragoste uriașe!

– Perfect. N-ai putea inventa altceva decât ce-ai fi trăit ori ai fi dorit să trăiești!

– Acum aș putea născoci contrariul!

– Aș inversa lucrurile și aș ajunge la același rezultat!

– Nu știu, Viorico. Nu știu nimic. Probabil că... Vrei să-ți spun o chestie, nu prea delicată!... În sfârșit, în sat aici e un moșneag, o rudă de-a gazdei mele, unul moș Mocanu. Stăteam într-o zi, îl ascultam filozofând și-mi zice el deodată: „Știi matală de ce mă minunez eu mai mult? Că a venit tehnica asta, apoi tot trebuia să vie, că nu cred oamenii în Dumnezeu, apoi tot trebuia să se schimbe lumea, da iaca flăcăii apucă fetele de țâțe, tot așa cum făceam și eu când eram flăcău...” Simplu, nu-i așa?

– Vrei să spui...

– Nu vreau să spun nimic. Hai să vorbim despre altceva. Uite, despre stejarul ăsta, de exemplu, vrei?

Ea acceptă jocul, zâmbi:

– Are o sută de ani.

– Puțin. Are două sute.

– Are două sute de ani.

– E stufos. La umbra lui nu crește nimic.

– E un clasic. Membru al academiei stejarilor...

– Strâmb, noduros, dar voinic și sănătos...

– Măreț...

– Trufaș...

– Vanitos...

– Și tiran...

Viorica mă opri să adaug ceva. Zise:

– Radule, ia te uită la pădure!

Era o pădure ca toate pădurile.

– Dar uită-te mai bine. Copacii!

Erau drepți ca niște lumânări, înalți și egali. Ca ghimpii unui arici. N-aș fi putut alege de reper nici unul, toți erau la fel.

– E un colectiv, Radule. Drepți și semeți, pentru că trăiesc împreună, se ajută unul pe altul.

– Aș spune mai degrabă că se întrec unul pe altul și vai de capul celui ce rămâne în urmă! Concurența!...

– Și din cauza aceasta sunt prea puțini cei ce rămân în urmă. În marea lor majoritate sunt sănătoși și puternici!

– Și uniformi...

– Dar frumoși! Nu-ți spune nimic lucrul acesta?

Nu-mi spunea nimic.

– Nu te găsești în stejarul acesta, strâmb și cioturos, în afară de pădure, singuratic ca un ostracizat?

– Poate. Dar o să mă doboare furtuna în cel mai rău caz și nu toporul tăietorului de lemne... Ori poate n-o să mă doboare furtuna.

– Original! Dar ia seama: nici propria ghindă nu răsare la rădăcina ta. E umbră... Și trist... Atât de trist!...

O prinsei de umeri și o întoarsei cu fața la mine. Mă privi mirată, nedumerită. Îi luai capul în palme și o sărutai lung. Nu se împotrivi. Se făcuse mică și așa de slabă în brațele mele. Îmi desfăcu mâinile încet și zise cu glas tremurat:

– De ce, Radule?

Era singura întrebare la care nu puteam răspunde. Stăteam în fața ei fără să pot scoate o vorbă.

Își lăsă mâinile. Avea ochii umezi și obraji roșii.

Nu știam de ce. Îmi plăcea? Da, îmi plăcea. Era, probabil, femeia aceea pe care ar fi trebuit cândva s-o întâlnesc. Dar nu mă pregătisem s-o întâlnesc. Și nici nu mă străduiam s-o întâlnesc. Și în care nici nu credeam. Ori mă străduiam să nu cred. Ori poate nici nu era femeia aceea... Nu știam de ce. Nu înțelegeam nici eu.

Ea se întoarce și porni cu pas încet, apoi mai repede, tot mai repede spre drum, peste lanul de lucernă ud de rouă.

Voiam s-o strig, să alerg din urma ei și s-o ajung... Mă rezemai cu spatele de stejar și aprinsei o țigară.

Flacăra chibritului îmi arse degetul.

Ce-aveam să-i spun dac-aș fi strigat-o sau aș fi ajuns-o din urmă?

Că mi-i dor de-un om? Nu-mi era dor de nici un om. Nu-mi era dor nici măcar de mine.

Pentru prima dată mă trezisesem singur în mijlocul pustului din mine și pentru întâia oară vedeam cât de întins e.

Oazele cu șipote de apă și palmieri lunecaseră undeva, dincolo de orizont, și numai nisipuri toride, fără început și sfârșit, se întindeau monotone și sterpe.

Undeva, ca o fata morgana răsăreau din când în când ochii aceia verzi sau albaștri, umezi, și întrebarea aceea șoptită „de ce?”

Nu știam de ce.

Nu știam nimic, nimic...

15 noiembrie

...Odată, acolo, aveam vreo cinci ani, m-am dus cu alți copii să adunăm poame – „kliukva” îi spunea, nu știu cum îi zice în limba noastră. Ne-am adâncit în pădure, iar eu m-am rătăcit. Ce spaimă am mai tras! Am fost găsită pe la miezul nopții, adormisem sub un pin, pe niște mușchi. Ieșise tot satul să mă caute. Oamenii adunați din toate colțurile lumii, întâmplător adunați la un loc, dar legați de-aceeași durere. Au sărit toți ca unul: se pierduse un copil!

Cine să mă caute acum și să mă găsească! Nu mai sunt copil. Și m-am rătăcit. În propriile simțăminte m-am rătăcit. Pablo s-a dus. Definitiv. Nu e al meu! Nici eu a lui! Strig, ca să mă conving, dar nu știu! Vreau să mă înșel poate... Radu, Radu e omul ce l-am căutat! Știu prea bine și nu cred. Nu vreau să cred! Mă iubește sau nu? Mă iubește. Nu poate să nu mă iubească! Oamenii care nu iubesc nu sunt ca el!

La ce bun m-aș ascunde? Îl iubesc. El se teme. Pentru mine se teme! Se controlează, se analizează ca să nu facă – pentru mine – un pas greșit! În trei zile am trăit o viață și am nevoie de-o altă viață ca să înțeleg ce-am trăit! Sunt ca amețită, biată! În aceeași zi când l-am sărutat pe Pablo la plecare am înțeles tot. Tot! A fost o izbucnire, ca o revelație. Știam, simțeam, bănuiam undeva în adânc totul, totul, dar m-a găsit descoperirea nepregătită și slabă. Însăpăimântată! Și nu mi-i rușine că nu mi-a fost rușine de mine, de propria conștiință!

Mă iubește?

Dar ce însemnătate are: eu îl iubesc! Îl iubesc!

Nici în noaptea aceasta n-o să dorm. Azi l-am văzut în treacăt. Doamne, dac-ar fi făcut un pas spre mine, aş fi căzut! Nu înţeleg nimic, trebuie să mă gândesc, să mă gândesc!...

.....

XI

Când stau câteodată să mă gândesc serios la mine şi cei ce mă înconjoară, nu-mi pot găsi nicidecum atâtea păcate, câte aş fi înclinat să-mi atribui singur.

Ca pedagog n-aş putea spune că sunt rău: elevii țin la mine, le place tonul ușor ironic pe care-l păstrez în discuțiile cu ei, știu materia bine și o studiază cu plăcere. Ca om mă știu normal, și în relațiile cu oamenii corect. Nu pot suferi prostia și-mi bat joc de ea, dar nici atât de caraghios nu-s ca să pornesc o cruciadă împotriva ei: la ce bun să-ți consumi nervii pe chestiuni deznădăduite! Ca membru al unui colectiv e altă gâscă: când ideile și tendințele lui corespund cu ale mele, sunt cu el; când avem păreri felurite, sunt eu. Un colectiv nu trebuie să presupună lichidarea personalității, aducerea la același numitor. Iar când întâmplarea încheagă un colectiv de talia celuiia în care mă învăț de doi ani, cu atât mai puțin aş avea motive să mă încadrez într-însul.

Viața e prea scurtă ca s-o trăiești în amănunte, în mărunțișuri, viața, ca s-o trăiești toată, trebuie s-o cuprinzi în linii mari și detaliile să le concentrezi doar în direcția loviturii principale: a scopului ce ți l-ai pus.

Iar dacă e vorba să-mi aflu numaidecât un păcat, eu îl văd anume pe acesta: abia la douăzeci și șase de ani am ajuns să-mi formulez precis un principiu de viață, cu intenția ca mai departe să mă călăuzesc numai de dânsul.

Dar cine îmi impută acest păcat?

Mi se spune că sunt un individualist.

Sunt un individualist.

Dar oare aş fi un neindividualist dacă m-aş vărsa cu ochii închiși în brațele unui Spânu, sau ale unui Pinte, sau ale unei Tamara, să accept interesele lor și principiile lor, ori, mai bine, lipsa lor de principii? Sunt individualist în măsura

în care i-am lăsat și-i las să-și facă mendrele cum le place, doar ca să-mi pot vedea de treabă în pace și liniște. Aici am păcătuit, e drept, și are dreptate brigadierul, e singurul care mi-a spus un adevăr ce-l bănuiam doar, nu-l știam.

Și totuși, admitând că nu m-aș fi limitat la mici înțepături, ci m-aș fi apucat, în mare, să-i pun la punct, să lupt cu ei, să-i birui până la urmă, ce mare brânză aș fi făcut? Interelele meschine merg mână în mână cu prostia, iar din societate oricum nu i-aș fi eliminat: i-aș fi obligat doar să-și schimbe părul, nu și năravul. Adică am dat înapoi în fața greutăților, cum se spune, m-am declarat învins, am renunțat la luptă. Ba nu! În matematicile mele am ce spune, și voi spune! Am renunțat la o luptă inutilă, e drept, dar m-am angajat în alta, unde victoria mea e mai necesară! *Suum cuique!* Nu mă consider un fatalist, am pur și simplu dreptul să privesc lucrurile în față și să-mi aleg singur drumul.

Știu, nu poți trăi în afară de societate, respectiv trebuie să accepți legile ei. Da, dar când legea intră în contradicție măcar cu un singur fapt, e oare dreaptă legea?... Și e foarte problematic de altfel că lupta, pe care aș fi declarat-o aici, ar fi fost înțeleasă așa cum trebuie înțeleasă și că rezultatele ei ar fi fost cele scontate. E o formulă atât de comodă, când vrei să-l pui pe cineva la punct: adică tot corul cântă fals, el unul cântă corect!

Cam așa mi s-a spus la secția raională de învățământ la vreo trei luni după ce-mi luasem în primire postul din Recea-Veche...

La urma urmei, luptând pentru ceva, trebuie să te impui ca să ai dreptate.

Explicația matematică a provenienței și dezvoltării protuberanțelor din nebuloasele difuze se programează acum pentru calcul. O, încă o lună, încă două și una dintre cele mai încăpățânate pete albe, care nu vor să se supună nici lui Newton și nici lui Einstein, va trece din sfera discuțiilor speculative în cea a teoremelor demonstrate, ca să întrească până la armonie cea mai măreață construcție a secolului nostru – teoria generală a câmpului! O cărămidă la temelia acestui edificiu, o cărămidă pe care va fi săpat numele meu!

Vanitate?

Numiți-o cum vreți.

Noroc?

Nu! Eu, omul care m-am mărunțit aparent în tot felul de fleacuri, care am făcut tot ce fac oamenii normali, ba mai mult: să mi se poată spune că nu m-am uitat decât în trecut și la pământ și la cer, am reușit ceea ce n-au putut reuși sute alții! Noroc? Nu. Am știut să mă uit în mine, da, am știut să mă văd până în cele mai tănuite adâncuri, să trec peste tot ce se numește amănunt, fie chiar neetic amănuntul, din punct de vedere al convenționalismelor stupide de care ne mai ținem. Am știut să mă dezgolesc, să las miezul gol și să-l văd. A fost, recunosc, un proces inconștient, dar nu ne petrecem oare trei sferturi de viață în subconștient? Gândurile se nasc în gură, când e vorba de cea mai mare parte a omeniirii, în rațiune, când e vorba de o parte mai mică a ei, și în subconștient, când e vorba de omenirea în întregime!

Dar câți își pot arunca în așa fel coaja, ca să rămână numai sâmburele a tot ce e numit gând, deci adevăr?

Mi-a fost greu să ajung la această concluzie, n-am avut dovada concretă, palpabilă a ei. Acum o am. Acum îmi pot permite luxul să comit conștient totul, pentru că știu: tot ce poartă amprenta conștientului, a rațiunii, a gândirii logice nu e altceva decât descoperirea proceselor acelora haotice și alogice, ce se petrec în subconștient, și care nu pot să nu coaguleze dacă sunt bine alimentate. Rațiunea nu poate dirija aceste procese, ea trebuie doar să le furnizeze materia primă și să pândească momentul când încep cristalizările. Și să întindă apoi pe palmă cristalul acesta, să-l arate tuturor și să strige cu falsă uimire și modestie: evrica! *Eu* am descoperit! Încă o lună-două și voi striga la fel:

– *Eu* am descoperit!

N-am descoperit nimic. Am știut doar să mă uit în mine...

Înțeleg: toate sunt mult mai simple decât încercăm uneori să ni le complicăm, cu sau fără voință. Păcatul cel mare e însă că trăim singuri și că nu preluăm niciodată experiența trecută decât în lucruri mici, în cele mari facem

mereu o confruntare de experiențe. Dacă ne-ar fi viața doar un lanț de reflexe condiționate: asta frige, asta înțeapă, asta încălzește sau mângâie, ne-ar fi mult mai ușor. Dar pentru că suntem egoiști, nu putem accepta asemenea lucruri. Curiozitate, sete de cunoaștere – puneți-le toate pe seama egoismului: vreau să văd – pentru mine! Vreau să știu și să cunosc – pentru mine! Totul e pentru mine, totul e al meu și numai al meu!

Vreau să cunosc acest om? Da, vreau să-l cunosc. Pentru mine. L-am îndrăgit? Da. Dar pentru mine. Și nu pe el l-am îndrăgit, ci pe mine însumi în el, simțământul pe care l-am pus într-însul și care îmi aparține e al meu, și pe care vreau să-l am mereu alături!

Ce m-a legat de Lida și mă mai leagă! Dragostea? Fleacuri. Mofturi, așa cum e dragostea înțeleasă și explicată în manuale și discuții. Am spus de Lida: e o lume în care m-am descoperit și care îmi aparține. A fost un pământ necunoscut pe care am debarcat și l-am colonizat cu tot ce e al meu. Apoi a urmat deziluzia: lumea nu era descoperirea mea. Egoismul meu s-a razvrătit. El nu putea recunoaște înfrângeri și era înfrânt. Și dacă am plecat, n-am plecat în întregime. Biruințele se uită, înfrângerile nu. Rămâne setea de revanșă, ca să poți spune cândva cu falsă uimire și modestie: am biruit!

Cei doi ani, cât a încercat o împăcare, au fost de fapt o lungă revanșă, crudă, stupidă, dar o revanșă, nu o biruință. Orice victorie care nu e imediată e o înfrângere, și asta mă mai leagă de Lida.

Ea e mai sus ca mine, ea m-a biruit și conștiința acestui fapt va fi puntea veșnică între mine și dânsa, puntea pe care am ars-o, dar care nu s-a prăbușit și ne va uni mereu.

Lida era în mine, dar a trebuit să apară acest tânăr ziarist, ca să-mi dau seama că există și Viorica.

O interdependență dialectică!

O iubesc.

Acum înțeleg precis că o iubesc. Au cristalizat procesele ce se petreceau acolo, undeva. Era nevoie doar de un catalizator, și iată cristalul în palmă.

Dar nu pot, nu vreau să strig: evrica!

O iubesc, pentru că e mult mai simplă decât mine, deci mai adâncă, și nu voi putea recunoaște niciodată acest lucru.

O iubesc, pentru că mă iubesc într-însa, și aș vrea s-o am alături, cum ai mereu la îndemână un stilou sau o idee, și n-am să mă pot debarasa niciodată de gândul acesta îngrozitor.

Ce știi eu, la urma urmei, de mine? Mă știi chiar așa cum mi se pare că mă știi?

Și dacă mă iubesc în ea așa cum mă iubesc acum, am să mă mai pot iubi cu aceeași patimă, când am să mă știi sau am să mă descopăr altul?

Nu înțeleg nimic.

O iubesc, pentru că o iubesc!

19 noiembrie.

...Mă simt undeva între vis și viață. Mai zilele trecute mi-a expus felul cum tratează el „nuvela” aceea din Biblie cu soția lui Lot și gestul ei fatal, în timp ce fugea cu bărbatu-său din Sodoma: nu în stâlp de sare s-a prefăcut femeia, ci în monument! Un monument etern și măreț durat celei mai nobile porniri omenești: setea de cunoaștere! De ce adică ar fi luat drept literă de evanghelie cuvântul Domnului, fără nici o îndoială, fără să cunoască adevărul prin proprie experiență?...

Mă găsește una dintre puținele ei urmașe, care nu i-au redus gestul la o simplă și vulgară curiozitate feminină... Măgulator!

Și totuși, cât aș vrea, cât de tentată mă simt să închid ochii și să pășesc în urma lui orbește, fără să-mi întorc privirile îndărăt!

Chiar de-ar fi să-i contrazic teoria!... Ah, veșnicele lui teorii! Și aceea cu specia umană ce degenerază, și toate celelalte! Le plămădește în serie, în joacă, și se leapădă de fiecare dintre ele de îndată ce născocеște o alta nouă! O joacă, un „exercițiu pentru mâna stângă”, cum le zice el.

Îl înțeleg. E un protest, da, protestul unei minți prea vii și unei fantezii prea bogate, condamnate la o lipsă de activitate ce nu le este proprie. Și teama în același timp, teama incon-

știentă de a cădea în comun, teama de a-și revedea pozițiile și principiile de viață.

„Sunt o mașină excepțională, căreia îi lipsește un operator cât de cât ca lumea“, glumește el.

Mă tem să nu fi pus prea mult adevăr în această glumă...

Și totuși...

Nu ne întâlnim, ca după o înțelegere tacită. Dar ne vedem zilnic la școală. L-am ascultat azi, îi explica lui Pinte deosebirea dintre semidocti și autodidacti. Pinte i-a strâns mâna și s-a declarat un semidoct cu diplomă. Până și Maier a râs!

Nu pot să mă gândesc la nimic și la nimeni. Și nici nu vreau să mă gândesc...

.....

21 noiembrie

...Iartă-mă, Pablo. Nu sunt a ta și n-am fost niciodată. Te-ai mințit, cum m-am mințit și pe mine... Știu că o să te doară, dar știu la fel de bine că o să-ți revii ușor și repede. Poate asta e și cauza principală că n-aș fi putut fi a ta...

De-aș avea puteri să-ți scriu! Dar trebuie să le am...

.....

XII

Bătui la geamul ei încet, de parcă m-aș fi temut să mă aud și eu.

Nu știam cum ajunsese acolo.

Îl rugasem pe Maier să mă aștepte câteva minute și ieșisem aproape dezbrăcat.

Era o noapte rece, cu stele rare și mici.

Ușa se deschise fără zgomot și la lumina puțină a cerului în prag răsări silueta ei albă și estompată.

Rămase tremurând, caldă, la pieptul meu și mă duse așa în odăița cu fotografii îngălbenite și cu icoane.

Nu puteam vorbi nimic.

Nu mă întrebă nimic.

Stătea așa lipită de mine, strâns, de parcă s-ar fi temut că pot pleca.

Îi sărutam ochii, părul, gâtul ca într-o uitare și-i șopteam numele...

Stătea culcată pe brațul meu. Știam că nu doarme. Simțeam. În geam bătea o umbră albă, probabil răsărise, târzie, luna.

– Viorica, o strigai. Hai să plecăm de-aici. Sau să rămânem aici. Amândoi. Să ne ridicăm și noi o căsuță cu pomi și grădină și să nu ne săturăm niciodată unul de celălalt.

Nu răspunse.

– Zilele acestea iau divorțul. Și Academia mă poate aștepta... Ori să plecăm. Dacă n-ai să te poți aranja nicaieri, ai să mă aștepți în fiecare zi acasă, iar eu am să întârzii totdeauna, special, ca să te superi și să ne putem împăca.

Ea îmi acoperea gura cu palma.

Avea palma mică și umedă.

Vorbeam pentru mine. Nu c-aș fi voit să mă conving pe mine însumi, nu mă pot convinge niciodată de nimic până la capăt, ci vorbeam pentru că voiam să mă aud și să mă știu acolo.

Da, eram acolo. Lângă ea, cu ea.

– N-aș fi bănuir niciodată că am să mă îndrăgostesc de tine. Ții minte, când ai venit, cum te-am adus încoace cu geamantanul acela uriaș! Nu știam unde stă lelea Safta, bănuir, dar te-am adus fără greș. Așa m-am adus și pe mine aici. La tine. Azi.

– Fără greș, Viorico...

– Tata îmi zicea Rica...

– Ai ținut mult la el, Rico?

Întoarse capul și-mi sărută umărul.

– Nu vorbi nimic, Radule. Nimic, nimic, bine?

Dacă n-ar fi fost ea, ar fi fost oare în locul ei oricare alta? Nu. Nu cred. Nu! Nu!... Adică da. Sigur că da, pentru că aș fi fost eu. Adică principalul. Eu! Sunt atât de simple toate. Iar când descoperim lucrul acesta zi de zi, ni se pare că pătrundem un adevăr etern de fiecare dată! Totuși viață înseamnă puterea de a ne uimi și a ne încânta de noi înșine. Viață! Ce știu eu din viața asta, când am apucat din ea tot ce-am putut, pe apucate, fără un rost pe care să-l fi știut de la început. Adică nu, la școală încă ni s-a dat o lucrare

pentru acasă: să fiți cinstiți, să lucrați, să nu faceți păcate, să vă iubiți țara și aproapele. Să creați!

Ce bine e când gândesc alții pentru tine și nu te învață să faci la fel!

Dar dacă nu-i asculți?

Stă alături, aproape, fetița aceasta.

Ce ne leagă? Câteva sute de cuvinte ce le-am schimbat? Și taina niciodată știută a gândurilor din spatele lor? O afinitate sufletească, ca un șuvoi de biocurenți ce s-au înțeles între ei? Iar acum și păcatul? *Ignoramus et ignorabimus!*¹

Ne leagă dragostea.

Dacă există.

Și dacă nu?

Ceea ce există și n-are nume.

O iubesc și știu că mă iubește.

Uneori mi-i scârbă de mine însumi pentru lucrul acesta: de ce, adică, tot ce fac, ce trăiesc, ce simt trebuie să trec prin unghiul de vedere al ochiului meu analitic, batjocoritor în fond. Mai poate oare exista după asta un sentiment, ceva? Mai poate rămâne la fel de curat și drept cum era în intenție? E ca o sală a unui cerc de recrutare: toți goi în fața ochiului indiferent la normal al medicilor. Și e nevoie de un mic, un foarte neînsemnat caz patologic, ori părut patologic, ca să se pună în mișcare mașina înjosirii, pentru că orice comparație cu ceva, dinainte considerat perfect, e o înjosire.

Mai zilele trecute Viorica m-a întrebat: „De ce exagerezi întotdeauna când e vorba de ceva ce ți se pare rău?”

Am scăpat de un răspuns, pe care nu-l știam, speculând. I-am vorbit de oglinda convexă a otolaringologului: ceea ce te interesează vezi perfect, restul, dintr-o parte, apare distorsionat, exagerat, grotesc. Pentru comparație. Pentru a sublinia anume principalul, esențialul. Pentru a urî sau a iubi până la limită ceea ce trebuie iubit sau ceea ce trebuie urât...

Da, dar când îndrepti oglinda aceasta în tine?...

¹ Nu știm și nu vom ști (*lat.*).

La asta nu m-am gândit atunci. Acuma știu. Cu cât suntem mai cruzi cu noi înșine, cu atât mai îngăduitori cu noi înșine suntem. Cinismul nu îndreaptă, ci înrăiește.

Sunt lucruri care n-au nevoie de analiză. Sunt sentimentele. Și o analiză a lor e o vivisecție, care trece în autopsie...

O iubesc pentru că o iubesc!

Atât!

O patimă poate ucide sau poate înălța. Am iubit-o pe Lida cu patimă, fără să știu nimic altceva. Și dacă a fost prea scurtă, neașteptat de scurtă vremea până la deznodământ, a fost, de fapt, o salvare. Toți anii, de-atunci încoace, am căutat, fără să știu, dar înfrigurat, plin de nădejde. Acum am găsit, știu că am găsit, însă reflexul a rămas. Aceasta e cauza și nimic altceva! Ceva ce poate trece!

– Nu mi-ai spus nici un cuvânt, Rico! Nu mi-ai spus nimic...

Ea îmi trecu mâna peste față, de parcă ar fi vrut să-mi ghicească toate trăsăturile. Își împrăștie degetele prin părul meu scurt și aspru, apoi își retrase mâna brusc, de parcă s-ar fi înțepat.

– Radule, strigă ea. Nu mă întreba nimic, nu vorbi nimic, Radule!...

Luna bătea în geam pieziș și o pată palidă de lumină încremenise pe icoana scorjită de ani a sfântului Gheorghe, omorâtorul balaurului.

Era o tăcere de altă lume...

27 noiembrie.

...Tamara mi-a întins catalogul cu două degete, demonstrativ. M-a pufnit râsul. Bietele cumătrițe! Mă prinde mila de ele când le văd cum suferă... Pionierița, am auzit-o șoptind Otiliei „mironosița” – destul de tare, ca s-o aud și eu.

Ah, vai!... În sfârșit, dacă pot eu trăi, cred c-au s-o scoată și ele la capăt cumva...

Dar e un serviciu de informații aici, grozav! Ar putea crăpa de invidie orice agenție străină!

Nu suferi, Radule. Nu mă poate atinge nimic. Te am pe tine și e toată lumea a mea! Nu mă tem de nimic, nici de Spănu chiar... Ce mizerie a încercat să-mi facă azi: nu poate

preda în clasa mea. Eu instig, chipurile, copiii! N-a putut să nu-mi facă anumite aluzii.

Le-am lăsat să treacă pe lângă... Mă țin bine, dar de n-ai fi tu, Radule!... Nu ți-am spus „da“ când mi-ai propus să fim soț și soție. Da, Radule, da, da! Lasă-mă să mă mai gândesc puțin, să mă prefac măcar că mă gândesc! Da, da, da!!!

.....

XIII

Spânu intră în cancelarie, cum se repede în arenă un taur ținut multă vreme la întuneric.

Rămase în mijlocul camerei câteva secunde, clipind din ochii mici, incolori, apoi scoase din buzunarul paltonului un ziar împăturit și îl lăsă cu grijă pe masă.

– Ați citit?

Era „Tineretea“. Maier o despături și peste umărul lui citii, subliniat cu roșu: „Marea misiune a învățătorului“. Titlul intriga. Articolul, pe două coloane, era iscălit de P. Ionașcu. Mă așezai alături de Maier și curând aflai că Recea-Veche e un sat ca absoluta majoritate a satelor de azi: case noi, mașini, televizoare, cultură, dar principala bogăție a lui sunt oamenii. Și dintre toți, se-nțelege, învățătorii sunt în frunte, iar dintre învățători, se-nțelege, directorul I. I. Spânu, educator nu numai al tinerei generații, viitorul adică, ci și al tinerilor colegi, cum ar fi R. N. Negrescu și V. M. Vrabie...

Cu același ziar în mână și cu aceeași întrebare năvăli Tamara.

Ieșii afară să fumez. În cancelarie fumatul era interzis.

Nu-mi părea rău de Ionașcu. Mă durea numai că părerea mea despre el, părere pe care nu voiam cu încăpățănare să mi-o formulez cel puțin, se dovedise a fi prea aproape de ceea ce exista în inimă. În adâncul meu doream să se adeverească, nădăjduiam să se adeverească, și totuși, odată împlinită dorința, mă cuprinsese un simțământ cum îl ai când un prieten se dovedește a fi ticălos... Înțelegeam că e Viorica, și numai ea cauza, dar...

Stăteam rezemat de perete, în spatele uneia din coloanele ce înfrumusețau intrarea și Viorica mă observă abia când ajunsese în dreptul meu. Și eu o observai la fel, așa că nu-mi putui stăpâni o tresărire.

Mă gândii că lucrul cel mai bun e s-o previn.

– O surpriză destul de neplăcută, Rico...

Ea scoase din geantă o scrisoare și mi-o întinse.

– Am primit-o ieri. N-am vrut să ți-o arăt. Credeam... A apărut?

Era de la Ionașcu: „...Redactorul... un mare conformist... a încercat fără știrea mea... când n-am mai avut încotro, am scris această mică notiță în bătaie de joc... a luat-o în serios și... dar voi aveți simțul umorului și tot sunteți pe punctul de a părăsi fundătura ceea... Și apoi nici nu știu dacă ar fi fost comod să scriu anume eu un foileton, oricum, se știu legăturile noastre... În fond e mai bine așa, acum o să-și dea frâu liber... își rupe gâtul... Iar ție nu-ți strică un pic de *publicité* (glumesc după câte vezi). În sfârșit, o chestie neplăcută, ca să nu-i zic murdară, dar cred că iese la spălat!...“.

I-am întors-o fără s-o pot citi toată. „Principala bogăție sunt oamenii!“...

Îmi amintii fără să vreau: „Probabil, omul s-a născut cu aripi...“.

Înțelegeam că nu trebuie să-i spun Vioricăi nici o vorbă. În fața unei dezamăgiri e bine să fii singur.

Tamara se repezi la ea prima:

– Nu te susține prea tare prietenul! Crezi că nu știm cu ce-a venit? E un băiat de treabă! Numai că eu lucrez aici de-atâția ani și nu mi-am văzut niciodată numele în gazetă!... Te invidiez!

Șarpele care nu poate mușca sărută!

Viorica luă gazeta ce i-o întinse Maier.

– Chiar nu știi ce scrie? zise Spânu.

Viorica nici nu-l învrednici cu privirea.

– La început, continuă Spânu cu multă volubilitate, mi se părea că l-ai chemat aici să-ți dea ajutor. Adică tot i-ai spus matală câte ceva, numai că el s-a dovedit mai presus. Ori poate că nu matală i-ai spus, făcu el cu înțeles, era o

aluzie directă la mine, dar tot știa unele lucruri din neînțelegerile noastre...

– Știi precis din informații sigure că au scris la redacție golanii dintr-a noua „a“, zise Pinte. Din scrisoarea lor aflate gazetarul despre unele neînțelegeri...

Spănu se prefăcu mirat:

– Au scris singuri?

Pintea desfăcu mâinile: „Cine știe?!“.

Viorica citea fără să audă nimic, probabil. Și, probabil, fără să înțeleagă ceva din cele citite.

Spănu însă nu se simțea jenat. Mai erau vreo cinci minute până la semnalul de intrare și rămăneau aproape toți în cancelarie.

– Nu, presa noastră e bună! Frate, frate, cum se zice, dar slujba – slujbă! Bun băiat, tânăr, dar deștept. Nu zic așa, că mă laudă! Slavă Domnului, de laude n-am ce să mă plâng, dar îmi place cum s-a ridicat peste al său propriu și se uită la lucruri de pe poziții de stat! Școala în primul rând! Autoritatea școlii și a pedagogului!

– Parcă nu l-au făcut de răs pe directorul de la Porcanii, într-un foileton? El s-a ales cu o muștrare, dar să vezi amu ce disciplină la școală! Casă de nebuni! zise Tamara.

– Autoritatea și demnitatea învățătorului trebuie susținute de presă, conchise profund Spănu.

Viorica terminase de citit articolul. Rămase câteva clipe ca într-o uitare, apoi începu să-și răsfășoare planurile. Știa la ce se gândește. Puteam bănuși. În fond, se putea socoti răzbunată, deși anticipase și se răzbunase pe alt plan... Mă simțeam mărunț. Nici eu nu știam de ce. Probabil, pentru că n-o puteam ajuta cu nimic. Orice cuvinte, orice încercare de consolare ar fi putut-o doar jigni. Nu, dragoste adevărată nu fusese. Toate s-ar fi terminat așa, cum sfârșiseră toate. N-aș fi fost eu, ar fi fost poate altul... Mă ispitește gândul, prea puțin modest, că s-ar fi putut să nu fie nimeni... E o fată prea deșteaptă, una dintre cele mai mari nenorociri ale unei femei frumoase!

Dar erau prieteni, și, ca prieten, ținea mult la el. Odată adusesem vorba despre dânsul, mai mult o aluzie. Mă oprise să vorbesc. Nu era mai mult decât o prietenie, deși nici dra-

goste nu era. Era gândul ferm ori, mai bine, senzația permanentă, deci obișnuită, a unui umăr. A unui reazem.

Spânu mai vorbea.

– Numai să nu crezi, Viorica Mircevna, că l-ai prins pe Dumnezeu de un deget, dacă ți-a ajuns numele în gazetă! Până ai să ajungi pedagog mai ai mult de lucrat. Of, tare mult! Și avem de luptat încă, of, cât avem de luptat!

Viorica zâmbi. Era tare, totuși! Zise:

– Avem de luptat! Of, tare mult mai avem!

Spânu rămase nedumerit. Nu știa ce să înțeleagă. Apăsă butonul soneriei cu palma.

– Matale mă socoți că am vederi înapoiate...

Viorica luă catalogul și râse. Știam cât o poate costa răsul.

– Matale, tovarășe director, n-ai vederi înapoiate. N-ai vederi!

Juca bine.

Râzi, paiată!

N-avea nici un rost să mă amestec în discuții. De față cu Viorica. Nu m-ar fi aprobat. Ar fi pus totul pe socoteala legăturilor noastre!

Când rămăsesem singuri în cancelarie (nu aveam lecții, iar pe Maier n-aveam ce-l pune la socoteală, stătea asupra unor planuri), îl întrebai:

– Tovarășe director, ia zi cinstit, îți place articolul?

Spânu rânji:

– Cui nu-i place o vorbă bună?

– Dar de ce nu lepezi mata școala?

El făcu o mutră lungă.

– Cum?

– De ce nu lepezi școala?

– S-o lepăd?

– Da, în colhoz sunt așa de puține brațe de muncă...

Spânu se strădui să priceapă dacă glumesc ori ba, dar cum străduințele lui nu se încununau de succes, mă întrebă:

– Faci glume?

– Nu. Dacă e să pleci din școală cu cinste și onor, acum e cel mai potrivit timp. Nu e nevoie să scrii în cererea de demisie că pleci din cauza insuficienței mintale, poți inventa

o altă boală, mai clinică. Să zicem, ceva la stomac... la pânțe...

– Tovarășe Negrescu, eu pot să mă supăr, se oțărî Spânu. Chiar dacă zici așa în glumă...

– Dar dacă ți-ar zice doi oameni același lucru?

Mă pișcai de obraz, ca să mă încredințez de realitatea celor auzite. Vorbea Maier?

Spânu se făcu alb.

– Nu te-am auzit, Boris Mendelevici.

– Negrescu vorbește serios. Și are dreptate.

Maier vorbise! Și cum vorbise! În comparație cu el mă simțeam, din acest punct de vedere, un demagog! Spânu se obișnuise cu aluziile și chiar cu directele mele, dar Maier!

Directorul se ridică tremurând de la biroul lui și, contrar așteptărilor, nu zise nimic. Își îmbracă paltonul și ieși, fără grabă.

– Ei, Boris, îi pusei mâna pe umăr, această cuvântare a ta m-a zguduit. Socoate că ți-am strâns mâna. Îți mulțumesc în numele copiilor din Recea-Veche!

Maier dădu din cap trist.

– M-am săturat. Nu mai cred în providență. Am început să cred în mine...

– Boris, m-ai lăsat perplex! De două ori! Cu ultima declarație și cu debitul uriaș de cuvinte! Dar nu mai vorbi. Păstrează-ți vorbele pentru raion. Ori chiar pentru minister... Eu plec, dar de tine îmi pare rău... Familie mare...

Ne vedeam mai rar în ultimul timp. Maier însă mă privi atent, de parcă nu m-ar fi văzut de zece ani.

– Păcat, Radule, că ești...

Rezerva de cuvinte îi secă aici. N-am mai putut afla ce păcat avea în vedere. Unul din multele. Poate că vorbeam prea mult uneori sau alteori deloc... De unde avea el să mai știe că foloseam acest lucru ca o supapă de siguranță, cuvintele! Altfel... Ori poate păcatul că nu mă apucasem serios de Spânu îndată ce aflasem cu cine am de a face? O, el prea lua în serios lucrurile. Chiar și chestia aceasta cu Spânu! Eu nu. Eu trebuia să plec, să mă gătesc tot și să ard tot, până la capăt acolo unde-mi era locul. Să-mi fac autocremația: în

numele științei (citiți: a slavei!) și a dragostei (citiți: a egoismului!).

Ce înseamnă un Spânu?

Un cretin bine intenționat. Un ticălos. Dar un rău cunoscut nu e oare un rău lichidat?

Eu cunoșteam răul în persoana lui. Și mi se părea lichidat...

8 decembrie

...Ce-ar însemna, adică? Să renunț la orice principii, la orie idealuri? Dar ce înseamnă principiile mele? Să trăiesc cinstit și să cer același lucru și de la alții! Și idealurile mele! Să nu dospesc, să știu mult, ca să pot da mult, să cresc, să cresc! Un om care știe e un om care poate! Și câte aș vrea să pot! Câtă mizerie și câte mărunțișuri încă, și cum n-ar trebui să fie!... Nu din rea pornire, nu din dragoste pentru ele – din obișnuință. Din cea mai vulgară obișnuință. Ne-am obișnuit cu prostia și ignoranța: le răbdăm. Ne-am obișnuit cu grosolănia: o răbdăm. Ne-am obișnuit cu vorbăria: o răbdăm. Ba o și încurajăm chiar: „E foarte adevărat ce spune! Ori nu-i așa?“ Da, foarte adevărat, spune adevăruri știute de o mie de ori! Însăpăimântător și deznădăjduit de adevărate!

Obișnuința e a doua natură? O denaturare! N-am să mă pot obișnui niciodată cu gândul că Pablo... Nu, n-am să mă mai gândesc la lucrul ăsta...

Dar... De ce mi-a trimis atunci versurile astea? A fost o prevenire? Sau presentimentul a ceea ce avea să se-ntâmple între mine și Radu? Și explicațiile acelea, de parcă aș fi picat de pe lună: „Știi că Cezar a fost ucis la doar câteva zile după ce nu s-a ridicat în picioare când au intrat în Senat senatorii... Îți aduci aminte: „Și tu, Brutus“?... Mă avea pe mine în vedere?...

O știu pe de rost:

Avem o zi (n-o are fiecare)

Din zilele ce-atâtea ni s-au dat:

Noi nu sărim slugarnici în picioare

Când intră senatorii în senat,

Ci stăm pe scaun drept, înalți și singuri,

Și nu răspundem noi, ci întrebăm,
 Și-asemeni lor ne-nduplecați și siguri,
 Privim de sus și nu îmbărbătăm.
 Trăim atunci din plin, nu pe-ndelete,
 Chiar dacă știm, înfiorați ori nu,
 C-avem cu toți un fiu sau un prieten,
 La care vom striga curând: „Și tu?...“

Să fi fost o răzbunare articolul? Atât de mărunță?...

*Nu, nu vreau să mă mai gândesc la el... Singură cu mine
 însămi, singură în fața mea... Radu!... Cât îl iubesc! Dar îl
 iubesc oare pentru că e tare? De-ar fi tare! Cu logica lui, cu
 intelectul lui... Îl iubesc pentru că e slab. Da, slab! Iar eu sunt
 femeie! Tare doar când e vorba să aperi slăbiciunea altuia...*

*Oare nu-mi ajunge această psihoanaliză? Nu-i vecină oare
 cu psihopatia?*

*Doamne, aș putea fi soția cuiva? Dragostea adaugă atâtea
 calități imaginare îndrăgitului! Eu adaug atâtea lipsuri... Dar
 îl iubesc!... Îl iubesc... Și pleacă. Am o presimțire. Cu mine e
 tare. E al meu. Crede. Dar când n-o să mai fim împreună?
 Singură, aici...*

N-am să plec de aici! Sunt tare! Nu mă las!

*Trebuie să pleci, Radule? Pleacă, iubituie, locul tău e
 acolo. Dar să fii așa cum știi că trebuie să fii! Dârz! Măcar
 acolo... Eu am să fac totul ca să-ți fiu echilibrul acela pe care-l
 cauți! Cum tu ai să fii pentru mine...*

De-ai fi, Radule!...

.....

XIV

În ajunul plecării, mătușa Maria organizează o cină de rămas-bun. N-am să știu niciodată de ce țineau atâta la mine oamenii ăștia.

Ordinul de eliberare, în legătură cu trecerea la alt serviciu, cu obișnuitele formale mulțumiri „pentru munca depusă“ nu mă zguduise într-atâta, ca să ofer o recepție colegilor... Plecam fără nici un regret, fără să las și fără să iau „amintiri luminoase“.

Stăteam cu mătușa Maria și Ion. Îi așteptam pe Viorica și Maier. Nu-mi plăcea Viorica. Din ziua cu gazeta nu mă mai lăsa să-i trec pragul și se purta destul de ciudat: era mereu bine dispusă. Pentru alții. Mie nu-mi puteau scăpa amănuntele. Refuza cu încăpățănare să atingem tema ultimelor evenimente. Și mă nelinișteau privirile adesea absente, ce i le prindeam pe câteva clipe când vorbeam. Poate exageram, dar mă neliniștea gândul.

Mă întrebam dacă n-ar fi fost cazul să-mi amân plecarea. Apoi renunțai la această idee: poate anume plecarea mea ar putea-o scoate din starea de apatie, ascunsă altora, în care se afla.

Eram convins că anume aceasta-i starea în care se află, hiperbolizam doar dimensiunile.

Ion tuși jenat. Simțeam eu că vrea să-mi spună ceva.

– Radu Nicolaevici... Am vrea să-ți cerem un sfat, ca om cu carte cum ești...

Mătușa Maria nu se uita la mine. Își mușca nervoasă un colț de basma.

– Știi mata... adică de unde să știi... Ion umplu două pahare cu vin și-mi întinse unul. Ciocnirăm și băurăm pe nerăsuflăte. Și eu aveam nevoie de curaj! Greu fără copii... Ne-am vorbit noi cu Maria... Nu vreau s-o las, că ne-am dep-rins de-acum... Este o femeie într-un sat... aproape. O văduvă... Ea ne-ar face un copil. Măcar pe jumătate să fie al nostru... Maria, ce să zic... Nu-i nici o nădejde cu doctorii ceia!...

Mătușa Maria se ridică să plece. Ion o opri:

– Stai, Marie. Se cheamă că nu ni-i străin, ce să te rușinezi!... Ea rămase în picioare, lângă ușă, cu ochii în pământ. Ce ne sfătuiești, Radu Nicolaevici? Nu ne-or râde oamenii, că nu s-a mai pomenit așa una la noi?!

Eu? Să le dau un sfat?

În primul rând că nu-mi puteam crede urechilor: mi se părea prea mult pentru capacitatea creierului meu de a prelucra informațiile. Și în al doilea rând, pentru că era ceva extraordinar! Minunat și neașteptat. Atât de omenesc și atât de simplu spus! Chibzuit adânc și în amănunt. Care dintre

femeile noastre, din cele pe care le-am cunoscut, cel puțin, n-ar fi văzut în toată istoria asta decât adulterul!

– Singur te-ai gândit la treaba asta, Ioane?

El întârzie o clipă cu răspunsul.

– Ba Maria s-a înțeleș...

– Când mă chemi la cumătrie?...

Maria mă fulgeră cu o privire în care puteam citi o nemărginită lumină și ieși afară.

– Îi băiețaș. Tot Ion, adică Ionică i-am zis. Peste vreo trei luni îl întarcă și-l aducem acasă...

Acum înțelegeam la ce neamuri se dusesse de vreo câteva ori mătușa Maria. Și la ce doctori... Dacă avea să-mi pară rău de cineva în satul ăsta, pe ei i-aș fi pus în primul rând. Pe mătușa Maria.

– Să vă trăiască, Ioane! Mulți înainte!

Ion se grăbi să umple paharele, ca să nu-l văd că se făcuse roșu.

– Și zici că-i bună văduva, ai?

Îmi păru rău imediat de prostie, dar n-o mai puteam înghiți.

– Sănătoasă. Ion discuta cu mine, așa că nu luă în seamă gluma mea proastă.

– Bună femeie ai, Ioane.

– Bună... Numai că pedepsită de Cel de Sus. Mă gândeam s-o las, da pe urmă am socotit că nu face s-o pedepsesc și eu.

Maier și Viorica veniră aproape odată, iar la câteva minute în urma lor, brigadierul.

Mătușa Maria luneca în jurul mesei ca un fluture. Nu-și putea afla loc și ne îndemna mereu:

– Mâncați, mâncați!

O așezai cu forța alături.

– Mătușă Marie, am un toast!

– Toast, toast... încercă ea să-și amintească.

– Etimologia normandă a acestui cuvânt...

– Iaca, te duci, mă întrerupse, și nu mai învăț eu să vorbesc ca la oraș.

– Lelea Safta se supără când o ia Radu... Nicolaevici cu așa vorbe! zise Viorica.

– Dacă-i văduvă, săraca... o compătimi mătușa Maria.

– Nu ți-a plăcut adică să rămâi la noi, zise Ion.

– Ba, să-i placă! Îmi luă apărarea mătușa Maria. Omul se duce la un lucru mare! Da la noi...

Viorica mi se părea calmă și împăcată. N-am de ce mă îngriji. Se îmbrăcase însă într-o rochie de care-i spusese că nu-mi place. Voia să-mi facă o aluzie la ceva! La ce?

Maier zâmbea undeva în spațiu. Îmi părea rău de omul acesta. Îmi era prieten aici, deși nu știam aproape nimic de dânsul.

– Lucru mare-i unde-i omul mare, zise brigadierul. Dar fiecare trebuie să lucreze unde dă mai mult!

Nu mă temeam să-mi transforme agapa într-o serată de dictoane și aforisme: cu câteva zile în urmă luase o spăltură grozavă la raion pentru „subminarea autorității direcției teritoriale“, alungase din sat un inspector, fost director de alimentară, care venise să-l învețe cum se pregătesc butașii...

Nu se închea o veselie cum se obișnuiește la asemenea mese. Nici eu ca gazdă nu știam, n-aveam nimic de spus. Aș fi preferat să rămân cu Viorica, să ne plimbăm, să ne vorbim, să tăcem... Nu mă puteam elibera de gândul că e în stare să considere plecarea mea ca o evadare, deși îmi dădeam seama de tot absurdul senzației. Știa doar de mult intențiile mele... Nu mai vorbisem de plecarea ei, nici de hotărârea mea fermă de a aranja cât mai curând posibil problema divorțului, ca să putem da un caracter oficial relațiilor noastre. Ultima dată îmi spusese: „Radule, nu-mi ești obligat cu nimic. Oare nu e de-ajuns că te iubesc? Să nu mai vorbim...“ Apoi, după chestia cu Ionașcu, nu mai încercasem o discuție pe tema asta. Ar fi fost nelalocul ei...

Trebuia să plec cu primul autobuz și Maier cu brigadierul ne lăsară curând. Ion și mătușa Maria trecură și ei în odaia lor.

O îmbrățișai:

– Încă două-trei săptămâni, Rico! Mă aranjez cumva, iau o cameră...

Ea se strecură din brațele mele:

– Condu-mă acasă, Radule.

Numai întunericul profund și drumul lunecos vorbeau de o toamnă târzie. Era cald, primăvăratice de cald.

– O să-ți fie urât fără mine atâta timp, Rico? O să-ți scriu zilnic.

– Știi că o să-mi fie urât. Ai să-mi scrii.

În odaia ei nu se schimbaseră nimic în aceste câteva zile. Simții însă că mă cuprinde o neliniște imensă, inexplicabilă. Poate candela, pe care lelea Safta o aprinsese pentru întâia oară în fața icoanei? Da, desigur! Candela, numai candela!

Înțelegeam că e primul fir de pai de care mă apuc, dar altă explicație nu puteam și nu vroiam să găsesc.

Dragostea mea! Oare aceasta e dragostea pe care inconștient am pregătit-o atât în mine! Aceea de care nu puteam scăpa? De ce atât de calmă, aproape resemnată?

Cu Lida, atunci... fiecare îmbrățișare, fiecare sărut de atunci nu era punctul acela de unde începe victoria și urmează pacea mult râvnită, ci doar începutul unei alte lupte, pătimașe, fără sfârșit... Ori poate vârsta? Anii, experiența?...

Nu! Aceasta era dragostea. Întâia.

– La ce te gândești, Radule?

La ce mă gândeam? La tine mă gândeam, iubită! La noi...

– Am să revin curând, Rico. Cu alai și rădvân de aur! Să-mi iau mica prințesă și s-o instalez pe viață în micul palat închiriat cu douăzeci și cinci de ruble pe lună, la un sângeros exploatator de la marginea orașului! Și...

Ea își petrecu brațele pe după gâtul meu.

– Ne-a mai rămas atât de puțin timp împreună...

De n-ar fi fost candela cu pâlpâitul ei, aș fi putut-o afla în odaie după bătăile inimii.

– Rico, nu te-ai gândit că n-am vorbit încă nici o dată serios de cele ce ne-așteaptă, de ce avem de făcut?

Se ridică și începu să se plimbe prin odaie.

– Nu trebuie să vorbim nimic serios. Sau, poate, să vorbim numai serios... Ai să pleci și ai să rămâi pentru totdeauna așa cum ai plecat... Nu, lasă-mă să vorbesc, ascultă-mă!... Știi că te iubesc. Știu că mă iubești cinstit și... și mult... Dar pleci și ai să rămâi singur în fața dragostei. În fața unei abstracții, din acelea cu care operezi ca un virtuos

în teoriile și în ipotezele tale. În fața unei abstracții, de care uiți imediat că ai putut formula, cu ajutorul ei, restul ecuației. La care te întorci numai în rarele cazuri când observi că ai scăpat o greșeală undeva... Nu, te rog, ascultă-mă până la capăt! Ești un om înzestrat, capabil de multe, un om în stare să-și facă și un nume, dar să și facă ceva ca să merite numele... Ești însă și un om care nu și-a pus un scop în viață. Din acei care nu fac altceva decât să-și formuleze mereu scopul, și de fiecare dată – altul. Ori, mai bine zis, componentele unui scop, care în cele din urmă vor enunța țelul cel mare, însă prea târziu... Ascultă-mă, Radule... Tu încă nu știi ce vrei... Străduiește-te să afli precis... Închină tot ce ai, jertfește tot ce ai pentru ceea ce te vei hotărî... Și... și dragostea asta... Tot! Am avut cele mai frumoase clipe cu tine... N-o să-mi pară rău... Adică o să-mi pară. Dar am să știu că te-am ajutat și eu și voi fi fericită! Înțelege? Vorbesc acum așa cum facem adesea, toți: numim toate nenorocirile ce ne pot aștepta în superstițioasă nădejde că astfel vom scăpa de ele, pentru că le-am prevăzut... Și eu fac la fel... Pentru că te iubesc, Radule. Și aș vrea să te văd ceea ce ai putea fi... Ce poți fi. Chiar fără mine... Înțelege? Eu nu mă supăr... Eu știu că va fi așa... M-am gândit la noi toate aceste zile... Știu. Știu tot, deci nu mă mai poate dura. Am fost și sunt fericită cu tine... Înțelege?

Stăteam fără s-o pot întrerupe. Câtă dreptate avea! Dar nu pentru mine, acel de azi. Pentru altul, pentru acela de până nu demult! Buna mea Viorica! Se temea pentru mine. Se temea să mă lase singur cu dragostea mea, cu abstracția pe care o numim dragoste! Dar mai era o abstracție? Când era ea, ea?

– De ce acest pesimism rural, *mademoiselle*? A trecut un regiment de ulani prin Recea-Veche, un tânăr și brav cavalierist a răpit inima frumoasei țărăncuțe Viorica și s-a dus mai departe regimentul, lăsând o inimă zdrobită... Vai! Ulanul Radu va reveni peste cel târziu o lună, pe un armăsar marca ZIL, douăzeci și opt de locuri, o sută cai putere, și frumoasa țărăncuță deznădăjduită îl va urma. Dixi! Mai avem chestiuni la ordinea zilei?...

– Radu...

...Radu... Radu... Radu... Prin toropeala ce mă cuprindea în autobuzul aproape gol îi auzeam glasul, îi vedeam ochii mari, uscați, o vedeam zgribulită de frig în pragul casei cu două trepte și brâuri albastre, cu paltonul aruncat pe umeri, tușind de aerul tare și rece, adunat în straturile groase, să ascundă parcă tot restul satului Recea-Veche, tot restul lumii...

Știam limpede ce mă așteaptă, pentru întâia oară știam.

Îmi puteam permite o oră și jumătate de somn, legănat cam grosolan la hopuri, dar legănat.

Viorica!...

26 decembrie

...Dacă nu mi-ar fi spus Maier ce au de gând să facă, ar fi trebuit să ascult până la capăt murdăria asta! „Chestiuni personale“. Frumoasă formulă. Am trântit ușa. Maier a părăsit la fel adunarea peste vreo zece minute. „Purtarea amorală a înv. V. M. Vrabie și a fostului înv. R. N. Negrescu“. Câtă josnicie!... Acum se va mai adăuga un punct: „Și purtarea nerespectuoasă față de adunarea profesională“. N-am să le permit această mică bucurie!...

Radu nu-mi mai scrie de la douăzeci...

Dac-ar ști cât mi-i de greu!... Cât îmi lipsește! Și ce dor mi-i... Ce dor!...

.....

31 decembrie

...Au pornit plugușoarele. Ajunul. Spânu a adunat elevii înaintea vacanței și i-a prevenit: îi prinde cu sorcova sau cu plugușorul, îi dă afară!...

Spre seară mi-au venit ai mei, cu Armașu în frunte. Au adus un plugușor grozav, născocit de ei, în care l-au băgat și pe bătrânul Noél!¹ Ar fi trebuit să le țin o conferință antireligioasă... Ce copii minunați! Era și Lucica. Am stat vreo oră. Acum vin alții: „Primiți plugușorul?“ – „Primim, primim!“

¹ Crăciunul (fr.).

Nimic de la Radu... Radule?! Să vin la tine, poate, Radule? Ce s-a întâmplat?...

Ai, Viorico, Viorico! Că nu te mai recunoaște Safta – treacă, meargă: „Da nu te mai omorî, atâta! Ș-al meu mare becher era, Dumnezeu să-l ierte, dar nu-mi făceam atâta inimă rea! Așa-s harmăsarii!“ Simplu și înțelept...

Că nu te mai recunosc eu, iată ce mă doare! Femeie tare, caracter oțelit și minte mereu la rece... Vai, ce îngăduitori suntem cu noi înșine, și ce mărinimoși ne dăm calificativele! Mărinimoși chiar când ne autoflagelăm!

Adică la ce bun toate!

Stăpânește-te, fetițo! Nasul sus, lacrimile în batistă, și zâmbetul pe buze, ca un drapel încercat în crunte bătălii.

Ura, înainte!

Nu s-a întâmplat nimic.

„A trecut acceleratul“...

14 ianuarie

...Nici un rând... Nimic...

Maier s-a întors de la minister. Inspecția care i se promisese nu mai vine. Nu l-am întrebat de ce. Știu. Dar... Oare nu suntem noi? Nu-l mai recunoaște nimeni pe omul ăsta. Atâta energie și optimism. Și când te gândești că a încasat-o și pentru că mi-a luat apărarea la adunarea ceea profesională!

Nu l-am întrebat de Radu. Cred că l-a văzut. Am înțeles și nu l-am întrebat...

Nu, nu s-a întâmplat nimic. Nu putea să se întâmple!

.....

XV

Mă simt așa, de parcă și-ar fi făcut mâțele umblătoare în sufletul meu. Scrisorile ei vin regulat. Mă enervează optimismul lor, mă enervează că vin, mă enervează tot. Mă enervează Lida. Azi m-am hotărât: plec de la dânsa! Plec unde mă duc ochii! De ce mi-am bătut joc în halul ăsta de Viorica? O iubesc doar, abia acum îmi dau seama c-o iubesc

cu adevărat. Lida... Dacă n-ar fi retras actele de la judecătorie, ar fi fost totul atât de bine!

De zeci de ori m-am gândit: oare să mă fi dezechilibrat într-atâta insuccesul cu rezultatele calculului? Nu, nu se putea altfel. Aveam o presimțire mai de mult, eram pregătit. Și n-a fost nici o noutate pentru mine când mi-a spus „tătuca“, între patru ochi, că trebuia să mă lase să mă conving personal de propria greșeală. Adică m-a dat cu nasul la colț: lovește-te, ca să nu te mai lovești!

Nu, în mine trebuie să caut răspuns la toate. Numai în mine. Să rămânem singuri, amândoi, eu, cel de sus, și eu, cel de jos, și să avem un schimb de păreri „sincere și tovărășești-critice“.

De ce m-am întors la Lida? M-a impresionat gestul ei? Da, m-a impresionat. M-a cucerit. M-a făcut să mă topesc de mândrie pentru mine însumi: „Iată o femeie care e gata de asemenea jertfe, doar ca să fim împreună!“ Dobitocul! Eu – dobitocul! La mine m-am gândit și nu la ea! Și nu la Viorica. Sunt un vițel, în stare să urmeze pe oricine la capătul pământului, dacă-l mângâie între coarne...

Lida trebuia să vină târziu. Îmi adunai boarfele în geamantan, pusei geamantanul lângă ușa și cheile pe noptieră, alături de portretul ei.

Mă așezai la masă și rupsei o foaie din blocnot.

„Lida,

e o minciună tot. Ție nu ți-i groază de minciună? O viață trăită în minciună? Nu ne iubim. Ne înșelăm. Zi la zi, clipă de clipă. Să ne străduim a înțelege lucrul acesta și înțelegându-l – să iertăm. Amândoi. Nu plec pentru că e o altă femeie la mijloc. Plec pentru că minciuna ta presupusă și minciuna mea sigură mă sufocă deopotrivă. Nu fug nicăieri. Plec. Dar orice încercare să ne regăsim reciproc e zadarnică. Trebuie să ne regăsim pe noi înșine. Consideră că nu exist și cu atât mai puțin existăm! Nu uita: și porumbeii albi au umbra neagră.

Radu

13 ianuarie“.

Luai valiza, închisei ușa, o controlai dacă era bine închisă și coborâi scările.

Strada, cu forfota ei, mi se părea o lume nouă pe care abia acum trebuia s-o descopăr. Nu mă simțeam un Columb. Prea lung și obositor fusese drumul. Și prea multe recifele de care îmi izbisem corabia. Și dacă mai continua să plutească vasul, doar pentru că inventam singur recifele. Nu avea nici un pasager la bord. Și nici un matroz care să mă ajute să ridic pânzele sau să le cobor.

Acum înțelegeam că e extenuantă asemenea călătorie – singur. Piedicile pe care ți le pun alții pot fi trecute. Dar ale tale te pot doborî.

Dacă nu poți răspunde de tine, trebuie să răspunzi de alții!...

...Maier! Bunul și bătrânul meu Maier! Cu același palton jerpelit și, probabil, pe dedesubt cu aceeași haină găurită de acizi, pe care n-o mai schimbaseră de atâția ani! În mijlocul acestui vacarm citadin avea aspectul unui cal de tracțiune la o expoziție de automobile ultramoderne. Nu bănuiam un loc mai nepotrivit să-l întâlnesc!

– Nu, nu mai beau, zise el, se vede doar că să nu-mi dea posibilitate să-mi vin în fire. Dar nu se atinse de vinul ce i-l turnasem. Și când ieșirăm din bodegă, paharul lui rămase plin pe marmora măsuței, ca o mărturie a faptului că lumea se schimbă totuși!

– Peste o săptămână trebuia să avem inspecție frontală. Adică, mai precis, o comisie a ministerului, făcu el. Nu mai vine... Țâru a aranjat totul.

Doamne, cât vorbea! Ar fi putut deveni un campion al mușilor.

– Ca să explici ceva oamenilor, e mai bine să vorbești decât să taci! Am uitat să vorbim, Radule... Ori vorbim prea mult.

Mă acuza, în mine lovea. Nu-l mai puteam întreba nimic. Și nu-l întrebam. Avea de ce mă lovi. Avea de ce mă acuza. Avea dreptate...

– Nu s-a schimbat nimic la Recea noastră, îmi ghici el întrebarea.

Nu s-a schimbat nimic?...
Aici s-au schimbat multe?
S-a schimbat un om, înțelegi?
Un om a coborât pe pământ?
Eu!

Înțelegi?

Îți mulțumesc că nu-mi spui nimic mai mult, că taci, că nu-mi faci nici un fel de aluzii... Îți mulțumesc, înțelegi? Știu tot, nu trebuie să-mi spui nimic. Ai zis, neștiut de ce, că și cu o viorică se face primăvara. De ce „neștiut de ce“?

Eu înțeleg de ce, dar îți mulțumesc că n-ai spus nimic mai mult.

De ce mi-ai spus că o să am mult de luptat? Ce-ai vrut să spui? Oare e o luptă mai grea decât să lupți cu tine însuși? Și dacă te birui, dacă reușești să te învingi, ce altă luptă poate părea grea?

Bătrâne Maier, dac-ai ști ce bine-mi pare că te-am întâlnit acum, anume acum!

Nu, nu te mira că nu te întreb nimic. Nu aștepta să te întreb.

Și nici nu-mi spune nimic... Nu vine comisia? N-o să vină azi.

Măine o să vină. Lumea nu stă pe loc. Înțepenită. Nici tu nu stai. Și nici eu n-o să mai stau. Mă crezi?...

Noroc, Maier! O să ne vedem repede!

Și altfel.

Anume altfel...

...Vechea gazdă îmi păstra, conform înțelegerii, camera, plătită pe trei luni înainte. Arca ce va învinge potopul! Aici vom avea masa de lucru, una pentru amândoi. Patul și atât. Nici un prisos! Ca și cabinetul lui Licurg. Dacă l-o fi avut. Și toate legile lui...

Ce-o fi făcând Viorica? Crede în mine, crede, când și eu eram pe punctul să nu mai cred, când eram să mă las în voia valurilor... Îmi închipui că-i joacă zeci de mărunte feste Spănu și ai lui. Curios, mi-a venit odată ideea că peste două-trei sute de ani oamenii au să inventeze un aparat, cu care au să afle toate gândurile ce-au umplut cândva scăfârliile

noastre, pe jumătate pământ atunci. Și mi-am mai închipuit ce mutre au să facă ei în fața tigvei lui Spânu, când aparatul respectiv o să tacă jenat o clipă, ca după aceea să enunțe tabla înmulțirii și regula de trei simplă...

Stă, probabil, serile în odăița aceea cu fotografii îngălbenite, cu icoane și candela aceea ce nu mai arde, și corectează caiete... „*Le chefe de la gare*... Nu „*chefe*“, ci „*chef*“, prostuțo!...” Și lasă apoi creionul roșu, își prinde fața în palme și se gândește, se gândește... Că a avut dreptate. Că singur în fața dragostei mele m-am pierdut, ori că nu m-am pierdut, ci am lăsat-o la o parte, ca orice abstracție pe care ai folosit-o într-o ecuație și nu mai revii la dânsa...

Ba da, revin! Ai avut dreptate, dar până la un punct! Din păcate, ai avut dreptate. Dar în parte numai. Dacă n-ai fi avut dreptate în partea aceasta, n-aș fi înțeles întregul. Sau nu l-aș fi știut până la capăt. M-am împotmolit în minciună. Nu acum, cu Lida. Mai demult. Cu mult înainte. Atunci când am crezut numai în mine! Când nu mă îndoiam numai de ceea ce spuneam eu. Am fost slugă minciunii, acum o voi face sluga mea. O dată doar.

O singură dată!

Azi.

Azi, când am să-ți scriu. Când n-am să-ți scriu tot. Când am să inventez ceva, când am să mint, ca să te scutesc de toată mizeria asta. În numele dragostei!

Am să te chem aici. Ca pentru o foarte însemnată întâlnire... Ori am să inventez altceva... Da, desigur! Și ai să vii. Și n-ai să mai pleci! Am să-ți scriu totul, ori aproape totul. Ai să mă înțelegi, pentru că tu poți înțelege totul. Iar a înțelege înseamnă...

Nu, n-ai de ce să mă ierți. Să mă ierți că m-am regăsit? Să mă ierți că a biruit totuși dragostea pentru tine? Să mă ierți? De ce să mă ierți? Eu m-am iertat, și mai mult n-are nimeni dreptul să mă ierte sau nu. Pentru că nimeni nu mă poate ști și condamna așa cum eu singur o pot face.

Am crezut că viața începe de la capăt când îți poți lămurii scopul ei. Dar nu mi l-am lămurit. Am confundat scopul cu mijloacele.

Am nevoie de tine!

Tu mă poți ajuta acum.

Nu mă lăsa singur în fața dragostei. Nu mă lăsa singur cu mine însumi... Am să mă mint iar. Și am să mă pierd.

Sunt capabil, și tu o știi. Dar n-am punctul acela de sprijin pe care aș putea fixa pârghia tuturor capacităților mele. Te-am ales pe tine, și numai pe tine.

Poate-aș fi fost și eu altul, dac-ai fi fost întâia tu? Ori, poate-ai fi fost tu alta?

La ce bun aceste exhibiții mintale?

Dacă ți-aș spune ție toate aceste...

Ori dacă le-aș crede cel puțin eu, până la capăt.

Până acum nu le-am crezut. Mă prefăceam că le cred, dar undeva în adânc păstram slaba nădejde că totuși mă judec prea aspru. Că, de fapt, sunt mai bun decât mă consider... Mă temeam să despic firul până la capăt. E o operație prea dureroasă. M-am mințit, vai!

Acuma însă nu. Și mă doare, întâia oară mă doare.

Stop! Câtă patetică, ah! Și câtă logică! N-ai oare prea multă logică în tine, ca să ai și dreptate, Radule? Adică stai? Stai!

Înțelegi, Rico, e foarte greu să pătrundem, să percepem ceva nou. Suntem obișnuiți să apelăm la corespondente concrete pentru toate abstracțiile ce le folosim în discuții sau explicații. Dacă ar fi să vorbim de o cameră nouă, altfel decât aceasta în care mă aflu acum, și nu aici, în cameră, ci undeva, într-o pădure, de exemplu, am lua punct de plecare tot camera asta. Am reconstitui-o în cap imediat: acești patru pereți, acest tavan, aceste podele, aceste uși și ferestre, această mobilă. Și gândindu-ne la pereții aceștia cunoscuți, am vorbi de pereții camerei noi necunoscuți, de la ușa aceasta am porni, vorbind de ușa nouă...

Dar cum putem percepe ceva nou de tot, fără corespondent, fără model concret undeva în trecut? Când n-ai nici un punct de plecare nicăieri, când nu poți construi în creier camera aceasta, știută, ca s-o vezi pe cea nouă, ce nu există încă, dar care va exista și o știm, în măsura în care o cunoaștem pe cea veche?

Înțelegeți?

Mă simt nu regăsit sau refăcut, ci într-atâta nou, într-atâta fără corespondent în „eu“-l acela de până ieri, încât va trebui să mă iei de la început și să mă cunoști.

Și mă vei găsi acel pe care l-ai fi vrut să fiu, dar pe care nu l-ai știut, pentru că n-ai avut din ce-l construi.

Eu sunt acela, Viorico!

La dracul autoironia în care m-am consumat, acum știu, doar pentru a face impresie!

Acum știu și simt că mă voi descoperi în tine și simt că mă voi putea iubi așa nou cum sunt.

Înțelegeți, Viorico?

Mă așez la masă să aștern scrisoarea în care voi minți pentru ultima oară.

În numele dragostei noastre...

Pentru ultima oară.

24 ianuarie.

...Lacul s-a transformat într-un excelent patinoar. Din păcate, n-am nici un partener, am numai spectatori. Până și pe lelea Safta am găsit-o astăzi pe mal: „Măi, măi, aracan de mine! Curat ca la teatru! Numai că hai acasă, să nu îngheți. Ia-te ce-ai înflorit!“

Să îngheț, lele Safto? Ba la Magadan să vezi geruri! Și tot n-am mai înghețat!

**PACTIZÂND
CU DIAVOLUL**

*Sunt basarabean.
Cu asta am spus totul.
Și anume aici ar trebui
să pun punct, dar... Dar
mai sunt niscai chițibușuri,
pentru că una e să fi fost
basarabean la începutul secolului
nouăsprezece și cu totul alta e să fii
la jumătatea veacului douăzeci.*

1

Stătea în picioare pe cufărul de lemn, o construcție solidă, din cele cu care se prezintă la unități recruții veniți de la țară (i-l dăruise Tiberiu, vecinul de cameră, valijoara lui n-ar fi rezistat nici până la gară!), și privea absent prin ferestruica protejată din exterior cu gratii și sârmă ghimpată la stâncile plecate amenințător asupra mărfarului, la brazii rari, îngropați până pe la jumătate în omătul prea bogat pentru un început de iarnă întârziată și gata-gata s-o ia la vale în orice clipă (poate de-atâta se târa așa de încet garnitura, să nu provoace vreo avalanșă?), număra, pierzând șirul, mulțimea de poduri și podețe sunând ascuțit a oțel înghețat, și doar când intrau în vreun tunel cobora de pe ladă ca să-și asocieze tusea la concertul general, provocat de fumul asfixiant ce pătrundea nestingherit prin toate crăpăturile.

De fapt, vagonul era destul de solid pentru unul de marfă, nu părea să fi transportat cândva animale, și supranumele de „bou-vagon” și-l trăgea probabil nu atât din lipsa aerului condiționat și al cușetelor cât din factorul psihologic, al obiceiului de a sta ore nesfârșite prin toate garile și haltele și, mai cu seamă, pentru ușile ce se puteau închide și deschide numai dinafară.

În rest – sobița instalată pe o tăblie groasă de metal în centru dădea suficientă căldură ca să ajungă până și la paturile improvizate pe două etaje în lungul a trei pereți – minus cel cu ușa –, dar nu destulă ca să topească și bruma ce se forma pe capetele niturilor cu care se prind scândurile de carcasa metalică a construcției. Dar dacă îndoii salteaua de paie astfel ca să-ți aperi coastele și te mai culci și îmbrăcat...

Cu câteva zile înainte de plecare, când fuseseră adunați cu toții în sala de mese ca să se dea citire listei norocoșilor,

maiorul Rosomahov, comandantul, promisese vagoane de pasageri, dar vechii pensionari ai lagărului, oameni care știau totul, contele S. în speță, adus aici din Iugoslavia încă la începutul lui '47, îi preveniseră să se pregătească bine, pentru că vagoane de pasageri cu direcția est nu părăsiseră niciodată peronul Sighetului decât doar pentru personalul lagărului și mai ales pentru numeroasele baloturi ce-i însoțeau... Adică al „Punctului de filtrare pentru repatrierea cetățenilor sovietici” împrăștiați prin lume, cum era numit oficial...

Nu fusese un pasionat de geografie, dar obiectul era de bacalaureat, așa că mai știa câte ceva. Totuși, nu-și putea aminti nici una din denumirile stațiilor mai însemnate prin care se opreau să aștepte ore lungi. Abia într-un târziu, cu rudimentele de rusă ce le mai ținea minte, și-a dat seama că denumirile vechi fuseseră schimbate. În geografia lui, cea tocită la liceu, nu se prea găseau localități cu nume de „Însorita”, „Eliberata”, „Înflorita”...

Li se promisese că ușa va fi deschisă imediat după trecerea frontierei, dar fie că hotarul era mai departe decât credeau, fie că uitaseră de ei, evenimentul s-a produs abia a doua zi, într-o haltă mărunță. Cu un scârțâit prelung ușa, de fapt o bună bucată din peretele de lemn, se dădu la o parte și un soldat mărunț, cu ochii oblici, într-o pufoaică pătată de ulei, privi câteva clipe în semiîntunericul vagonului și scăpă printre dinți niște sunete ce puteau fi înțelese ca „*Sfobodnî*”, după care se îndepărtă bombănind.

Femeile se repeziră spre ieșire cu olițele, clarvăzător atribuite vagonului, chiar în clipa când Vasilii Vasilievici, așa insistase să fie numit, se trântise în genunchi în fața noii deschizături spre lume și strigă cât îl puteau ține bojocii: „Bine te-am găsit de-a doilea oară, Patrie!”, apoi sărută lung pragul bogat garnisit cu praf de cărbune.

Vasilii Vasilievici, mai precis familia lui, ocupa o bună jumătate din spațiu: soția, soacra și șase copii făcuți probabil într-un răstimp de patru ani, aproape egali ca dimensiuni și neobișnuit de tăcuți pentru vârsta ce-o arătau, și, bineînțeles, bagaje, printre care piesa de rezistență o reprezenta

un scrin uriaș, din lemn de nuc prost șlefuit, cu lacăte la fiiece sertar, din care sertare se extrăgeau la necesitate cele mai neașteptate obiecte, cum ar fi un clit de farfurii ieftine, numerotate pe funduri cu vopsea albastră de la unu la nouă.

– Dacă-i știi numărul, îi ușor să-l prinzi pe acela ce n-o spală și să-i dai de cheltuială! Da' pe cei cu numărul zece am pus-o în săcriul lui socru', fie-i ușor pământul, când l-am îngropat anțărt... tot repeta la fiecare masă Vasilii Vasilevici, și de fiiece dată soacra își acoperea fața cu palmele și începea să scâncească.

Vasilii Vasilevici era un om foarte sociabil, dar nu-și căuta interlocutorii, vorbea întotdeauna tuturor și cu orice ocazie. Știa toți din vorbele lui că până la refugiu, „până ne-o târâit regătenii în Banatul lor“, fusese agent sanitar într-un sat de pe lângă Orhei unde avea o casă cu livadă și ceva pământ și niște oițe, „au zis că au să ne deie înapoi tăt, de ce ați fugit dracului degeaba?...“

– Da-da! îl îngâna de fiiece dată nevasta, o femeie uscată și acră. Vezi de ține traista, poate-ți mai adaugă!

La care Vasilii Vasilevici se făcea roșu:

– Ce pricepi tu în politică, toanto! Amu marea Uniune Sovietică-i în frunte!...

– Hei, tovarășe! Zdraste! strigă Vasilii Vasilevici unui lucrător ce tot încerca roțile cu un ciocan. Ce stație-i asta?

Clădirea haltei era la câteva sute de metri și nu i se putea desluși denumirea.

– *Nem tudom*, zise ciocănarul fără să întoarcă privirea. În schimb se rățoi la femeile ce se întorceau cu olițele: De ce aruncat cacat în gara? Este locul... și le arătă pădurea cu coada ciocanului.

„Ungaria“ se gândi tânărul așezat acum pe cufăr. „Ungaria... Fosta Ungarie... Am făcut abia câteva zeci de kilometri în douăzeci și patru de ore...“

Mai erau în vagon doi învățători de primară dintr-un sat bucovinean, cu fiica, o adolescentă slabă și timidă, cu toate problemele vârstei înscrise pe față. Un grăsan veșnic trist și speriat, care și în lagăr evita orice contact, așa că nu se știa cu ce se ocupă sau cu ce se ocupase înainte. Văduva bătrână

a unui preot, mai mult în genunchi rugându-se și bătând mătânii decât pe cele trei lăzi ce-o însoțeau și din care își improvizase un pat. Nu era o taină pentru nimeni că se întorcea de bunăvoie în părțile Otacilor natali doar ca să fie înmormântată în curtea bisericii alături de răposatul „batiușca”... Și, în sfârșit, o cântăreață de operetă din Kiev, măritată în timpul războiului cu un colonel român și vorbind o română aproape perfectă.

– Ah, ce viață am avut! La Sibiu, în centru... Când se întorcea seara de la cazarmă, mă găsea întotdeauna goală sub masa din bucătărie sau din salon și se repezea ca un nebun la mine, nici nu-și scotea vestonul!... (Aici dădea capul pe spate și își rostea monologul în șoaptă, cu ochii închiși.)

Reacția vagonului la vorbele cântăreței, obsesiv repetate de două-trei ori pe zi, era mereu aceeași: bătrâna „matusca” își făcea cruci repezi în dreptul buzelor prăbușite peste gingiile orfane de dinți, ceilalți își vedeau de treburile și gândurile lor, îi știau cu toții textul încă din lagăr, doar lui Vasilii Vasilevici începeau să-i sclipească ochii a nespusă curiozitate, în timp ce nevastă-sa sărea ca apucată să astupe urechile progeniturilor:

– Închide fleanca ceea, curva dracului, nu vezi că te aud copchiii!

Vasilii Vasilevici sărea și el, doar ca să-și calmeze consoarta:

– Lasă, Panaghie, liniștește-te! Și arătând la copii: Ce înțeleg ei?

Panaghia se calma uimitor de repede. Se trântea în cui-barul ei de plapome și rufărie bombănind prefăcut afectată:

– Bine că înțelegi tu, hărmăsarule!...

Cântăreața își clătina zulfii blonzi, indiferentă la cele ce se petreceau în jur, apoi își îndrepta privirile verzi către tânărul de pe cufăr:

– La ce cugetă junele nostru filosof?

De data aceasta junele ridică din umeri și nu răspunse.

Într-adevăr, la ce se gândea?

Desigur, nu la cei doi ani de facultate, pusese cruce pe ei, agronomia nu fusese niciodată chemarea lui, va trebui s-o ia

de la capăt, bineînțeles dacă i se va permite, dar nu mai înainte de a-și regăsi familia.

Acum doi ani, la numai cinci zile de la începutul studenției, vestea că părinții lui și cele trei surori mai mici au dispărut din sat l-a făcut să-i înghețe sângele în vine. „I-au găsit!“ a fost primul gând ce i-a trecut prin minte și s-a dovedit a fi și cel valabil.

Cei zece kilometri de la gară și până la sătucul cochet de la granița cu Iugoslavia i-a făcut pe jos și într-o fugă. Bătrâna doamnă Rosi, gazda celor doi învățători și a frumoaselor lor fete, l-a întâmpinat plângând.

– Ah, mein liebe Michael, au venit noaptea, rușii de la voi! Le-au lăsat o jumătate de oră să se îmbrace și să-și facă ceva bagaje. Iată, tot ce a rămas am strâns aici, nu s-a pierdut nimic, poți să le iei ori să le lași la mine... Pe tatăl nu l-au lăsat să-mi vorbească. Dar mămica te-a rugat din suflet să nu vii după ei! Să nu te duci, Michael teuer! Willy a murit anul trecut... Mi-a scris Teresa...

Ginerele și fiica doamnei Rosi fuseseră ridicați în '47 și trimiși la muncă obligatorie, în contul reparațiilor, în Uniunea Sovietică. Erau tineri, încă nu aveau copii...

Autoritățile locale nu i-au putut comunica nimic.

– Sunteți basarabeni, voi aveți treabă cu rușii, noi nu ne amestecăm.

Acum un an, cum nu primise nici o veste, nici un semn, s-a dus la reprezentantul rus al Comisiei Aliate de Control. S-a dat drept mesagerul unor rude de-ale profesorului Alexe Olteanu. Voiau să afle dacă profesorul Olteanu s-a repatriat.

Căpitanul vorbea o românească foarte aproximativă, dar o înțelegea bine:

– Ai *document*?

– Ce document?

– Cine tu ești.

– A, nu știam...

– *Ladno*. Cine este rudă?

– Rudă? A, fratele. Gheorge Olteanu.

Taică-su nu avea frați.

– Și de ce nu venit singur?

Căpitanul ridică ochii pentru prima oară. Inexpresivi.

– E... E bolnav. Și bătrân...

– *Ladno*. Unde el lăcuiește?

– Hm... Știți... Dar imediat, – avea să se mire și el de propria ingeniozitate –, dădu numele primului sat ce-i trecu prin minte.

Căpitanul notă denumirea pe foaia curată de hârtie ce-o avea în față și zâmbi hâtru:

– Ți-a spus să nu dai adresă? Așa este?... Dar nu așteptă răspunsul. Se ridică și se îndreptă spre camera alăturată:

– Acum eu vin. Stai aici.

Prin ușa rămasă deschisă îl vedea cum răsfoiește prin niște hârtoage. Reveni peste vreo cinci minute.

– Olteanu Alexei. Repatriat cu familie de soție și trei copii în lună dechembrie patruzece și nouă. Ehe, știi care ziua? Ziua lui tovarășul Stalin! Șaptezecede ani. Așa un...

Nu putea găsi cuvântul.

– Cadou, îl ajută el.

– Da, da! Cadou la tovarășul Stalin!

Râse foarte satisfăcut de spirituala observație...

... Cum avea să râdă și în urmă cu jumătate de an când studentul Mihai Olteanu, anul trei la Agronomie, se prezentase iar în fața lui, de data aceasta în calitate de basarabean care dorește să se repatrieze.

Îl recunosc și îi făcu din deget a dojană părintească:

– De ce atunci ai spus minciună? Crezi că eu nu am știut? Nu bine... Nu este frate la Olteanu.

– Și de ce, îndrăzni Mihai, de ce n-am nici o veste de la ei? A trecut un an și jumătate de când au fost... De când au plecat...

– Ai să pupi pe tata și mama! Așa lucrează poșta la Rumania...

2

În lagăr, clădirea spațioasă a unei foste școli, acum cu gardul înalt dublat de un al doilea, de sârmă ghimpată, dar pe dinăuntru, probabil pentru a nu provoca curiozitatea

trecătorilor, se simțea pentru prima dată în viață cetățean al lumii, n-avea nici un document, toate rămăseseră departe în trecut, mai precis în safeul căpitanului. Fusese cazat vremelnice într-o cămăruță minusculă, de fapt una din boxele cu pereții din foi de placaj improvizate în interiorul unei săli de cursuri, iar vecin de cameră avea să-i fie un bătrân zvelt și înalt, cu o expresie vag ironică în priviri.

Nu știa rusește suficient ca să înțeleagă ce-i spusese bătrânului locotenentul care-l însoțea, probabil îi explicase că din lipsă de spațiu disponibil sunt nevoiți să-l deranjeze cu un colocatar, bătrânul se mulțumi doar să dea înțelegător din cap și să-i arate cu un gest patul liber.

Rămaseră așa o vreme, zâmbind parcă jenați – bărbatul nu știa românește, dar tot el se găsi primul:

– *Frantzuski?*

Mihai și-o aminti fulgerător și plin de recunoștință pe zgripturoaica doamna Almășan, franțuzoaica ce-i făcea zile fripte.

– Mă scuzați dom... tovarășe dacă vă deranjez, dar mi s-a spus că e ceva vremelnice...

Bătrânul izbucni în râs:

– O, la ei „vremelnice“ se traduce prin „etern“. Dar îmi face deosebită plăcere să am un vecin. Până acum am fost menajat. În schimb mă tem să nu te afecteze pe dumneata asemenea companie. Un bătrân plicticos... Și, posibil, periculos... Facem prezentările?

Tânărul Mihai se minuna și el de cum își povestea biografia. Era mai degrabă o spovedanie. Dar bătrânul inspira atâta încredere...

– Un an și jumătate și nici un semn, zici? O-la-la! Mă tem că n-am cu ce te bucura. În orice caz nu au fost trecuți pe aici. Am o memorie prea bună ca să mă înșel. Dar sunt sigur că e vorba de o simplă deportare. Dacă a fost mobilizat la Administrația financiară a Odesei, ce criminal de război putea fi? Cine știe, imediat după război, când ei erau prea încrâncenați ca să mai cerceteze sau să înțeleagă, dar acum...

Era a doua oară când bătrânul pronunța ei în loc de sovietici, și făcea lucrul ăsta cu vădit dezgust.

– Așadar, tinere Mihai, nasul sus! Eu sunt Nicolai Iurievici S., inginer mecanic la „Tesla“, ai auzit de uzinele astea, nu? Dar mă aflu aici de aproape cinci ani nu pentru inginerie, ci pentru că înaintea lui S. mai am și un titlu: conte. Conte S...

Lui Mihai i se lungi mutra. Un conte! Era prima dată când vedea, pe viu, o asemenea fosilă. Și nu putea înțelege de ce n-are moșul pantalonași de mătase bufanți, *bottes fortes*, guler alb plisat și pălărie cu pană de struț, cum știa încă din lecturile copilăriei că trebuie să se poarte un conte adevărat. Ia te uită la el: un vlăjgan uscat și drept ca un stâlp de telegraf, într-un costum ponosit ca vai de el, dar, ce-i drept, curat ca luna și de un croi în stare să-i ascundă total vechimea...

Bătrânul izbucni în hohote de râs:

– Și totuși port acest titlu. Un simplu cuvîntel care mi-a adus numai necazuri și o singură bucurie: pe timpul mării depresii, când se murea de foame în șomaj, am fost angajat unde ți-am spus. Îți imaginezi? O uzină cu un conte veritabil în biroul de proiectări! Încolo... Tot cuvîntelul acesta m-a adus și aici. Exploatator! Tiran al poporului muncitor!... Numai că asasinul acesta a refuzat să colaboreze cu naziștii, ba mai mult, a luptat doi ani contra lor în detașamentele lui Tito... Ah, acum nu-i la modă?... Dar ce să facem cu el odată ce l-am umflat? Una-i să-l repatriezi pe cizmarul Ivanov care în timpul ocupației a pus pingeles nemților și apoi a fugit cu ei de spaima represaliilor, și alta pe contele S. care are idiosincrasie la bolșevici, dar căruia n-ai ce-i incrimina decât pârlițul de titlu. Și nici măcar nu vrea să se repatrieze. Pentru că Patria lui, adevărata lui Patrie, nu mai este...

Bătrânul se așează pe un scaun și tăcu lungă vreme cu privirile în podea. Apoi ridică brusc capul și zâmbi aproape copilărește:

– Ți-am apus că sunt periculos. Ține-te mai departe de mine, asta ar putea să-ți prindă bine cândva... Tu nu știi... Dar dacă ai să fii întrebat, ori dacă ai fost pus special ca să mă tragi de limbă, eu n-am ce ascunde.

Mihai simți cum îi năvălește sângele în cap. Sări de pe pat:
– Domnule S.!... Tov... Domnule conte!... și se repezi spre ușă. Voi cere imediat să fiu mutat în altă parte!

Din doi pași contele S. îl ajunsese și îl apucă de cot:

– Iartă-mă, tinere... Te rog frumos să mă ierți... Sunt un deklasat... Dar mă aflu aici de cinci ani! Înțelegeți? De cinci ani! Am doi băieți ca tine și de cinci ani nu știm nimic unii de alții! De cinci ani...

Când Mihai întoarse capul să-l privească, îi văzu toate zbârciturile feței inundate de lacrimi.

3

În ziua a treia se treziră în triajul unei stații mari judecând după numărul liniilor și mulțimea de vagoane. Primul se ridicase din așternut, ca de obicei, Vasilii Vasilevici, dădu un fărâș de cărbuni în sobița încinsă, singur se angajase responsabil de foc și se ridica de cel puțin două ori pe noapte ca să-l îngrijească, și crăpase pe jumătate ușa, cu toate protestele cântăreței:

– Nu ți-i jale de vocea mea, Vasilică?

– Vasilică poate-a fost soldatul tău, o corectă consoarta fochistului. Dumnealui este Vasilii Vasilevici!

– Care Vasilică? oftă cântăreța. Fănică era, Fănel... Făneluș...

– Da' lui Rosomahov cum îi ziceai, nu se putea liniști Panaghia.

Știau toți că înnopta cântăreța cu precădere în apartamentul comandantului.

Primadona se mulțumi să-și tragă pătura peste cap. Nu era certăreată.

Mihai sări din vagon și alergă de câteva ori în lungul lui ca să se mai dezmoștească. La drept vorbind, înghețase bine peste noapte, simțea ochii umflați și fața buhăită, dar n-avea nici un rost să se spele: apa rece n-ar fi făcut decât să întindă pe obraji negrul de fum care-i pătrunsese în toți porii.

Vasilii Vasilevici coborî și el. Fața lui, încă roșie de căldura sobei, în contact cu gerul de afară scotea aburi groși.

– Iacă-tă-l! chițcăi el deodată și se repezi la un cetățean ce se ridica de sub un vagon vecin.

– Zdraste, tovarășe! Ce stație-i asta?

Cetățeanul îl privi nedumerit:

– Șo?

Vasilii Vasilievici își încreți fruntea ca pentru a-și aminti ceva și se lumineă brusc:

– *Kakaia stația?*

– *Cernovî...*

Fostul agent sanitar încremeni pe o clipă, apoi se repezi să-l îmbrățișeze pe necunoscut:

– Ura, suntem ca acasă!

Cetățeanul se feri speriat:

– *Pașol tî!*

Apoi privi în interiorul vagonului:

– *Repatriantî?*

– Da, da! se bucură de înțelegere agentul sanitar, gata să-i sară de gât a doua oară.

Necunoscutul rânji, scuipe sub picioarele entuziastului repatriat:

– *Predateli!*

Și o luă cu pas grăbit în lungul garniturii.

Vasilii Vasilievici privi nedumerit la Mihai:

– Ce-o zis?...

Vestea că se află în triajul Cernăuților produse panică în rândul bucovinenilor. Nu rămase mai prejos nici cântăreața:

– Aici trebuie să fac transbordarea și nu-i nimeni! Rosomahov a promis! Și nici nu m-am fardat încă!...

Dar speriatul ei nu ținu mult. Își scoase din poșetă ustensilele și începu să-și perie zulufuli încălciți și vădit schimbați la culoare de fumul atot pătrunzător, în care timp bucovinenele încercau desperați să-și împingă bagajele spre ieșire.

Îi trezi la realitate o bătaie puternică în ușa abia crăpată.

– Hei! Repatriații!...

Era șeful garniturii. Nu se obosi să salute, intră direct în subiect:

– Tovarășa Iurco și...

– Eu, eu! sări cântăreața, împrăștiind pe podele tot felul de flaconașe și alifii. La naiba! Eu sunt! Iurco-Diaconu!

– Și Rosomacov! adăugă Panaghia, dar primadona n-o luă în seamă.

– Bine, bine, o calmă șeful. Și familia Rota...

– Roată! îl corectă învățătorul.

– Trei persoane... Rămâneți pe loc. Acuși vă descărcăm. Aveți bagaj mult?

– Patru baloturi și un geamantan, șopti învățătorul speriat să nu fie prea mult.

Colonelul cântăreței se dovedise a fi mai generos decât soarta cu bucovinenii. Aproape un sfert de vagon era ocupat de bagajele doamnei. Deși gurile rele din lagăr găseau că prea seamănă baloturile cuconiței cu cele pe care le duce comandantul când pleacă – și destul de des – în țară...

– Mda, făcu șeful. O să trimitem trei platforme. Ceilalți nu părăsiți vagonul. Putem porni în orice clipă.

– Și mai departe? întrebă cu voce sugrumată dascălul bucovinean.

– Treaba noastră-i să vă predăm, mai departe vă descurcați cu alții.

Despărțirea trecu fără lacrimi, s-ar fi părut că toți sunt aproape bucuroși să scape mai degrabă unii de alții. Învățătorii se mulțumiră să tot dea din cap, repetând întruna „Cu bine, cu bine“, fiica lor sărută pe rând toată progenitura lui Vasilii Vasilevici, doar cântăreața, după ce dădu mâna cu toți, minus Panaghia care se întorsese demonstrativ cu spațele, se opri în fața grăsanului tăcut și speriat și-i zâmbi larg: „Dea Domnul să nu ne întâlnim în locuri și mai reci!“

Grăsanul se făcu alb ca varul. Înghiți de câteva ori în sec și șopti înecându-se:

– Să-ți iasă un sfânt din gură...

Primadona se învârti elegant pe tocurile unor pantofi prea nepotrivitiți cu gerul din preajma Crăciunului și porni legănându-și șoldurile pline, – mulate de paltonul cu guler de vulpe puteau trezi interesul oricărui bărbat! – aruncând din mers peste umăr:

– Fericiți cei cu credință...

– Mihai ar fi putut jura că-i simțise lacrimi în voce.

Prima întâlnire cu Rosomahov avu loc abia în a cincea zi de la sosirea în lagăr.

– Ca să te pătrunzi de însemnătatea lui și de nimicnicia ta, îl tot calma contele. Și ca să te simți neapărat vinovat. De ce? N-are importanță. Să te simți vinovat și atât. Nimic nu deprimă mai mult ca așteptarea și incertitudinea.

Bătrânul era peste măsură de vorbăreț, recunoștea și el și se simțea stânjenit:

– N-am fost niciodată un morocănos, Mihai, dar nici așa de... Numai că cinci ani de vorbă cu mine însumi... Și-apoi... La vârsta asta a ta îmi amintești atâta de... de...

Aici se oprea și întorcea capul în altă parte.

Mihai se străduia și el să se gândească la familie cât mai rar, cei doi ani de despărțire ori, mai bine zis, de necunoscut nu estompaseră cât de cât icoana celor dragi, dar de fiecare dată când și-i amintea, mai ales pe Anișoara, mezina cea răsfățată, simțea un nod în gât, iar imaginația începea să-i construiască cele mai oribile scene. În asemenea momente sărea ca ars oriunde s-ar fi aflat și cu un enorm efort de voință se obliga să-și îndrepte gândurile aiurea, la orice altceva. Știa, era sigur, n-avea nici pic de îndoială că sunt bine cu toții. Ținea prea mult la ei ca să nu fi avut un semn, un vis, un impuls telepatic, un glas la urma urmei, care să-i fi dat de știre răul. La facultate fusese poreclit „călugărul din vechiul schit“, știa el, deși pe față nu i-o spunea nimeni, pentru că nu participa niciodată la ceaiurile dansante sau agapele colegilor, dar nimeni nu bănuia câte vagoane descărca el noaptea, câte butoaie încărca la fabrica de bere ori câte mii de tururi de manivelă dădea la făcutul fagurilor artificiali în atelierul Societății apicultorilor. Și toate – doar ca să poată plăti o cămăruță mizeră în cartierul ceferiștilor și să nu apeleze la ajutoarele feluritor organizații de binefacere, care se plodiseră cu zecile din timpul sinistrului din Moldova și Bărăgan... Îl trec și acum fiorii când își amintește... nu, a fost pe vremea liceului, în '46, când părinții nu fuseseră încă detașați la țară... Au fost rugați toți elevii să aducă alimente pentru ajutorarea înfometaților. Refugiații erau scutiți. Dar nu voia să treacă drept un milog și a luat

de acasă un pachet de făină. Nu știa că e tot ce mai au de mâncare până la salariul îndepărtat și aproape simbolic al părinților. Și peste vreo cinci zile, cum toate pachetele și coletele continuau să stea uitate într-un colț al clasei, a rămas ultimul după sunetul final și a înfundat în geantă, căutând înspăimântat pe de lături, primul colet ce i-a căzut în mână. Acasă a descoperit că era plin cu biscuiți și ciocolate,

– L-am câștigat la pariu de la un coleg, a încercat el să explice proveniența comorii.

Tata a legat la loc sfoara, străduindu-se s-o întindă pe urmele inițiale, și i-a spus fără să-l privească:

– Mâine pui coletul la loc.

Atât.

Atunci și-a vândut mama pe un preț de nimic inelul cu rubin, cadoul de logodnă din partea viitorilor socri...

– Să fii atent cu el, îl tot prevenea contele S. E al patrulea comandant numai de când mă aflu eu aici. Și se ține bine. N-aș spune că e grozav de inteligent, dar școală are bună...

A fost poftit chiar când se pregătea de culcare, adică trecuse de unsprezece.

Biroul lui Rosomahov se afla într-o aripă oarecum izolată a școlii, probabil fostul internat. O cameră prea încăpătoare ca să treacă neobservată lipsa mobilierului, cu excepția unei mese de lucru sub un portret fotografic al lui Stalin în ramă aurită și a două masive dulapuri de metal. Pe podea era așternută o uriașă scoarță oltenească, roasă în mijloc până la urzeală. Un miros ascuțit de piele proaspăt tăbăcită bătea în nas până la lacrimi. Mihai zări într-un ungher un clit impunător de suluri albicioase. „Blăni de urs și cerb“ îi trecu prin minte. Lui Rosomahov îi mergea vestea de vânător pasionat și iscusit, aproape în fiecare săptămână avea oaspeți sus-puși cu care se pierdea prin munți câte două-trei zile...

Stăpânul biroului se ridică de la masă zâmbind radios. Porni spre vizitator cu mâna întinsă:

– Tovarășul maior e fericit să te vadă și se scuză că a fost atât de ocupat.

Abia acum îl observă tânărul pe civilul cocoșat pierdut pe un taburet la un colț al mesei. Traducătorul.

Rosomahov îl așează curtenitor pe un scaun în față, apoi trecu la locul lui. Era un omulean de statură mijlocie, cu picioare scurte de cavalerist și fața vădit mongoloidă. Vorbea repede și sacadat, chiar să fi știut de două ori mai multe cuvinte rusești, Mihai nu ar fi putut înțelege mare lucru.

– Tovarășul maior – cocoșatul lungăa exasperant cuvintele – te felicită pentru hotărârea de a te întoarce acasă. Mai bine mai târziu decât niciodată! Un om fără patrie nu face nici două parale...

– Mă întorc la părinții mei și aș dori să știu... încep Mihai.

– O clipă! Tovarășul maior încă n-a terminat, îl opri traducătorul.

Maiorul ținu un adevărat discurs, gesticulând, ridicându-se de pe scaun, așezându-se iar, cocoșatul fu însă mult mai scurt, îi dădea probabil doar rezumatul.

– Tovarășul maior îi salută din toată inima pe cei ce se întorc acasă, nu și pe cei ce încearcă să se strecoare hoțeste în patria socialismului. Cei care spui că-ți sunt părinți n-au declarat că ar avea un fiu, doar trei fete.

Mihai sări de pe scaun:

– Trăiesc? Sunt bine?... Unde se află?...

Rosomahov îi făcu un semn energic să se așeze și privi întrebător la traducător. Apoi vorbi iar.

– Tovarășul maior spune că cei ce s-au întors acasă de bunăvoie nu pot să n-o ducă bine.

– Dar ai mei... încep Mihai.

– Taci! Ascultă: dacă cei care zici că-ți sunt părinți au să dovedească cu documente sau martori că nu ai mințit – totul va fi bine. Dar dacă nu are să fie așa... Aici te afli pe teritoriul sovietic și ai să fii pedepsit după legile sovietice. Atât. Tovarășul maior zice că ești liber și trage nădejde că ești cinstit.

Rosomahov îl conduse până la ușă zâmbind, de parcă ar fi încheiat o mică șuetă, îi strânse energic mâna și îl tipări pe umăr.

Ghebosul nu se mai osteni să traducă ultimele cuvinte ale maiorului, dar pe Mihai, la drept vorbind, nici nu-l interesau. Aflase principalul: trăiau. Restul nu mai avea nici o importanță.

Traversând curtea slab luminată de câteva becuri chioare ce ardeau zi și noapte, nu simți nici răcoarea ce se scurgea umedă din munții ce dominau orașul, nici nu băgă în seamă licăritul vesel al uriașelor stele de iulie.

Trăiau!...

Pe la jumătatea lui octombrie își luă pentru a doua oară bilet de voie în oraș, nu simțea deloc nevoia să bată niște străzi cu oameni puțini și neștiut de ce speriați, cumpărături n-avea cu ce face, de data aceasta însă se hotărâse să-i trimită ceva vești unui verișor de la Turnu Măgurele cu care coresponda din an în paști. Ieși cu un proaspăt sosit, Emil, student și el, dar la drept, în Cluj. Noutățile aflate de la acesta aduceau mai mult a fantezie: în vară se operaseră arestări masive printre studenții clujeni, facultatea era aproape distrusă, epurarea indezirabililor din rândul cadrelor didactice luase amploare, erau catedre la care locul somităților îl ocupaseră laboranți sau anonimi dați cu noul regim. Mihai nu făcea politică, refuzase categoric să se înscrie în vreo formație cu asemenea tentă, lucru care nu-l împiedica să vadă că se petrec lucruri anormale chiar și la agronomia lor, considerată drept instituția cea mai „cuminte“. Dar desființarea catedrei de genetică, ca și punerea în disponibilitate a unor profesori cunoscuți și apreciați, îi dădea de gândit...

– Ai să vezi, îl asigură Emil, o să se repete anul ‘37 din Rusia, într-acolo merg.

La drept vorbind, Mihai habar n-avea ce-a fost anul ‘37 pentru ruși, ceva mai târziu avea să-l lumineze contele S., dar deocamdată nu se simțea prea afectat, la urma urmei țara pe care o părăsea purta capul ei pe umeri și n-avea decât să-și aștearnă cum crede că va dormi... Pe el îl preocupa propriul viitor, adică al lui și al familiei, iar ceea ce se zvonea... Oare puține se vorbeau în partea asta despre ceilalți?... Prea multe a distrus războiul, cenușa lui abia se așeza, iar de povești sunt buni cu toții...

Hotărât lucru, părinții lui se aflau la țară, era maximumul ce i s-ar fi putut aplica tatei pentru aflarea la Odesa, de aceeași părere era și contele, la urma urmei fusese mobilizat, grad militar nu avea, un simplu conțopist, de atentat la bunuri străine n-a atentat, singurul lucru cu care s-a întors acasă în cele două permisiuni a fost un șirag de țări care, zicea el, sunt grozavi la o bere... Iar la urma urmelor mai slăbiți-mă cu draconul socialismului! Nu fac eu politică, dar din tot ce-am citit, am ascultat și auzit – pare a fi copia trasă la șapirograf a noului testament și cine ar îndrăzni să afirme că nu s-a sfârșit cu inchiziția?...

Orașul părea presărat cu cenușă. Trecătorii puțini și grăbiți lăsau impresia că se îmbracă toți la același croitor care urăște culorile vii. Patrulare militare mixte la tot pasul și din când în când câte vreo dubă, posomorâtă și ea, ocolind în viteză rarele căruțe cu mangal sau coafe ce mai hodorogeau pe caldarâmul neașteptat de bine îngrijit.

– Corbii negri, așa le zic vecinii. De parcă ar exista și corbi albaștri... zise Emil. Dar poartă numerele noastre... După cum te-am înțeles eu, pot paria că habar n-ai cu cine suntem vecini!

– Cu rușii?

– Ba cu românii, fazanule! Cu tot parlamentul României de până la război și după! Oare chiar nu știai că în orașul ăsta își termină cariera toți Brătienii, Maniile și mai știu eu cine?...

– Serios? Politica nu mă interesează.

Emil îl privi lung:

– Mă tem că ai să mori fericit, fraiere!...

După ce lăsară recomandata la poștă, Emil veni cu ideea unei țuiculițe.

– Nu prea sunt băutor, recunosc Mihai. Și, ca să fiu cinstit, mă cam suflă prin buzunare...

– Fac eu cinste! strigă Emil. Ne întoarcem acasă și la noi se bea, nu ca aici! Vrei să revenim în sânul Patriei fără practică?...

Pălinca din primul birt în care intrară se dovedi a fi excelentă, dar nu-i înveseli. Emil repetă comanda, dădu de dușcă păhărelul și își lăsă fruntea în palme.

– Mihai, începu el fără să ridice capul, măi frățioare, tu nu crezi că facem o prostie?

– N-are importanță, făcu Mihai. Trebuie să-mi găsesc familia... Trebuie! .

– De ce strigi? Și dacă nu-i găsești?...

Mihai răsturnă paharul fără să clipească, de parcă ar fi făcut lucrul ăsta în fiecare zi.

– Am avut... se opri brusc, speriat. Doamne, ce-i cu mine?... Am trei surori, cea mai mare abia a împlinit cinci-sprezece ani. Iar mezina...

Nu continuă. Emil mai strigă un rând.

– Știi, frate Mihai, era un învățător la noi în sat. În patruzeci și unu a plecat cu sovieticii. Ei bine, astă primăvară m-au trimis de la facultate la ARLUS, sper că știi ce-i asta, după niște placate sau așa ceva. Și-l recunosc în ofițerul sovietic întâlnit acolo anume pe învățătorăș. Mare colaborator, adică traducător la ziarul pe care-l scot rușii la București. „Grai nou“, mi se pare. S-a dovedit a fi un om de treabă: mi-a adus scrisoare de la mama. Taică-meu – nu se știe nimic de el, a fost deportat încă în patruzeci... Pe mine evenimentele m-au prins aici, eram elev la liceul militar din Târgu Mureș, dar n-am mai continuat cariera sortită. Ei, află că maică-mea a leșinat, zice el, când a aflat că trăiesc. Dar îmi scrie, fără nici o explicație, să rămân unde sunt. Ei, cum pot s-o las când înțeleg că nu-i de bine? Iată de ce fac prostia să mă întorc... Și încă o chestie. De-a dreptul caraghioasă. Fratele mai mic a rămas repetent în '43, în clasa a treia... Ei bine, acum predă matematica la școala din sat... Ce zici, grozav, nu?...

– Poate de-atâta-i așa, că nu suntem noi acolo? zise Mihai și înghiți încrâncenat următorul păhăruț.

Trecuse ora învoirii, dar soldatul de la poartă nu-i opri, râse zgometos și le spuse ceva neînțeles, însoțindu-și vorbele cu semnul universal al amatorilor de chefuri: un bobârnac la gâtlej...

În dimineața celei de a cincea zile de la plecarea din lagăr vagonul, atașat de la Ungheni unui tren personal, opri în dreptul peronului aproape pustiu din gara marelui oraș de destinație.

Gerul nu slăbise câtuși de puțin, o ceață străvezie și uscată ascundea clădirile ce-ar fi trebuit să se vadă pe dealul ce domina gara, zăpada scârțâia strident sub încălțările unui grup de vreo cinci cetățeni ce se apropia vădit de lăcașul mobil și vremelnic în care se întorceau acasă fiii risipitori.

Vasilii Vasilievici reușise să le-o ia înainte; sărise sprinten din vagon, îngenunchease, descoperindu-și capul atins de calviție, și săruta cu patimă zăpada bine înnegrită de fumul locomotivelor.

– Da' eu de ce n-am coborât la Ocnița, se văicăra neogoită matusca. Acuma iar înapoi la deal cu trenul? Dacă mor pe drum?...

Până la Anul Nou una mie nouă sute cincizeci și doi mai rămâneau exact zece zile...

Dar să lăsăm joaca.

Cred că și un copil ar înțelege că Mihai Olteanu sunt eu.

Și n-are nici un rost s-o fac pe scriitorul, sunt și așa grafomani destui.

Intenția mea este să las o mărturie. În plus sau unică, nu contează: ar trebui să-mi continui viața cu sâcâitorul sentiment al unei datorii neîmplinite dacă nu aş aşterne pe filele acestui caiet adevărul pe care îl cunosc, adevăr care, m-am dumerit în ultimul timp, mai aparține și altora, dar lipsește cu desăvârșire în paginile pline de limonadă ale celor chemați să fie cronicari ai timpurilor și lucrărilor noastre. Declara deci sus și tare: nu va fi o probă de opus literar, vor fi, repet, însemnările unui martor. Că vor fi solicitate cândva, că nu vor fi, nu pot să știu. Cert este că în condițiile de azi o încercare de a le face publice ar echivala cu o sinucidere. Și mai declar că nu voi încerca nicidecum să trag spuza pe propria turtă, chipurile așa au fost timpurile...

Nu, de zece ori nu!

Așa au fost oamenii.

Iar subsemnatul – nu mai puțin om.

Și nu intenționez să mă automenajez. Cred că treapta cea mai de jos a lașității este să nu fii sincer nici când stai de vorbă cu tine însuși...

Așadar, caietul de față,

Îl încep azi, 15 iunie 1953, la un an și jumătate de la „repatriere“, burdușit cu toate experiențele existenței într-o țară care refuză cu încăpățânare să mă considere fiu. Cel puțin adoptiv. (Deși, de dragul adevărului, am luat seama că aceeași atitudine o are și față de majoritatea celor ce ar trebui să-i fie copii.)

Chestiuni de ordin tehnic:

Despre un jurnal nu poate fi vorba. Din zilele când prin hârțiile și casa mea se umbla ca prin propriul buzunar am renunțat să fac însemnări cotidiene. (Și nu cred că e un lucru rău – memoria reține doar evenimentele importante, hârtia păstrează orice moft de moment.) Memorii? Cel puțin stupid: memoriile cui? Ale cărei persoane de seamă?

Ah, dacă nu aș gândi prin peniță, dacă aș fi avut darul să mă așez la masă cu totul de-a gata în cap și să-i dau drumul fără oprire și fără umbră de îndoială!

Voi scrie cum voi gândi în clipa scrisului. Mai precis – voi consemna. Că voi fi la persoana întâi, la a doua sau a treia, nu trebuie să mă preocupe. Principalul e să-mi fie depoziția cinstită, corectă și (auto)nemiloasă.

Adevărul, numai adevărul, nimic în afară de adevăr!
(Grandilocvent, nu?...)

1

Aspectul exterior al orașului, cel puțin pe distanța gară-primărie (pardon, Comitetul împlinitor orășenesc!) și în plus observat de pe platforma tramvaiului, nu promitea nimic bun. Ruine la tot pasul, doar câteva garduri de scândură împrejmuind construcții minore, pe la opriri zeci de gherete de lemn vopsite alandala într-un albastru otrăvit, alături sau în fața lor – măsuțe înalte, rudimentare, la care dis-de-diminează se înghesuie inși de ambe sexe cu halbe sau borcănase din care beau pe nerăsuflăte vin roșu, suficient de roșu ca să mai dea culoare vaselor și după ce sunt golite.

De altfel și însoțitorul nostru, reprezentantul comisiei de repartizare a repatriaților, emană un duh bahic destul de accentuat, dar care nu pare să-l deranjeze.

Mai suntem doi în înghesuiala de nedescris a tramvaiului: subsemnatul și Vasiliu Vasilevici. Numeroasa lui familie a rămas în gară pe muntele de cufere, boccele și legăturile. Matușca n-a vrut să părăsească în ruptul capului peronul până nu-i vine trenul de Ocnița. Grăsanul speriat a fost întâmpinat aparte de doi vlăjgani cu care a plecat într-o direcție necunoscută, dar nu fără să ne zâmbească aproape vesel: „Am știut eu!... Să fiți sănătoși!...”

Am așteptat o jumătate de oră să iasă Vasilii Vasilievici care intrase primul. A ieșit cu o mutră pierdută, verde la față și a plecat împreună cu însoțitorul fără să mă privească măcar. Nu făcea impresia să fie un început extraordinar.

Am deschis ușa hotărât, am salutat energic și am depus pe masa din față documentul, mai precis foaia de caiet cu antet – ștampilă, înmănată de Rosomahov la plecare. Abia apoi am ridicat ochii ca să aflu la cine intrasem. Era un bărbat chel, între două vârste, într-o tunică destul de roasă, fără epoletă. Luă hârtia, o cercetă lung, de câteva ori ridică ochii spre mine, de parcă ar fi vrut să-mi compare mutra cu o fotografie închipuită, apoi îmi zâmbi larg:

– Bine ai venit acasă, băiatule!

Se ridică de la masă și îmi strânse mâna.

Nu m-am priceput să-i răspund. Abia acum simțeam cât de extenuantă fusese călătoria.

– Adică facem așa: aicea ai niște bani, pentru început. Apoi trebuie să te întreb – ai pe cineva la care să te oprești, niște neamuri să zicem?

– Trebuia să am, părinții! Doar la ei m-am întors!

Îmi făcu din deget a dojană:

– Nu trebuie să spui așa. Mata te-ai întors în patrie! Iar cu părinții matale... Treaba este că ei nu locuiesc aici în oraș.

– Dar unde? Sunt gata să plec la ei!

– Vezi matale, asta nu-i treaba noastră. De asta se ocupă ministerul treburilor lăuntrice. Noi trebuie să te aranjăm pe matale, pentru că ai plecat de aici, din oraș. Uite, acela dinaintea matale – a fugit dintr-un sat, dar voia să se întoarcă aici. Nu-i bine, și așa nu avem loc!

– Dar am plecat dintr-o casă, nu?

– Ați lăsat-o fără stăpân, a fost naționalizată. Acum o să vedem ce facem. O să te aranjăm vremelnic la un cămin...

Să-mi fi amintit în clipa aceea spusele contelui cu privire la vremelnic! De fapt, nu s-ar fi schimbat nimic...

De la oprirea tramvaiului am mai șerpuit mult printre niște închipuiri de case până am dat de o șandrama lungă, s-ar fi putut spune cu etaj, dacă primul rând de geamuri n-ar fi cătat de sub pământ.

Noul însoțitor pe care mi-l dăduse chelul a tratat un timp bunișor cu o zdrahoancă fără vârstă, purtând și ea o tunică militară, probabil un semn obligatoriu al puterii. Îi tot agita în ochi o hârtie, tot ridica arătătorul spre tavan, ea clătina hotărât din cap și își tot repezea brațele înainte, de parcă s-ar fi apărat să nu fie sărutată. Nu-i înțelegeam ce vorbesc, eram și la distanță și prea puțin pregătit să pricep rusește dacă se vorbea repede și la tonuri ridicate.

„Biroul“ zdrahoancei părea să fi fost pe vremuri bucătăria primitivă a șandramalei, aceasta servind și ea probabil drept adăpost temporar pentru sezonieri: era situată chiar la marginea orașului, după câte mi se părea că-mi amintesc, cam pe-aici erau înainte, pe vremea zbânțuitei mele copilării, grădinăriile.

În cele din urmă părțile ajunseră la înțelegere, însoțitorul îmi dădu mâna și plecă fără nici o vorbă, babornița mă apucă de cot și mă împinse spre o scară șubredă de lemn ce ducea în subsol:

– Haidem, domnule...

De mai bine de jumătate de an nu mai auzisem asemenea adresare.

– Iaca, zise vrăjitoarea, deschizând o ușă de placaj spre o cămăruță joasă, dată cu un var îndoielnic, în care se înghețuiau abia-abia trei paturi cu plasă metalică, un dulăpaș și el de furnir nevopsit și o mesuță cu un singur taburet. Lumina zilei abia se strecura printr-un gemuleț la nivelul curții. Tot ce avem mai bun. Ești martor că n-am vrut să te primesc, singur nu ești pentru așa hotel, omul se vede, dar parcă ai cu cine vorbi!

Simțeam că roșesc.

– Nu-i mare lucru, câteva zile...

– Așa ți-au spus? Apoi dacă-i crezi... Vasăzică, să știi: după ora zece seara ușa se închide și toți străinii pleacă. Treaba ceea-i în ogradă, baia tot acolo, o dată pe săptămână, sâmbăta. Ligheanu-i sub pat.

Mă pufni râsul:

– Păi ce-i aicea, cămin sau închisoare?

Femeia se posomorî:

– Iaca asta să n-o mai faci. Cu așa glume poți s-o pățești rău... Aicea-i altă lume.

Trase taburetul lângă patul pe care mă așezasem și de pe care aveam să mă ridic mai apoi cu greu – plasa de oțel cobora până la podea:

– Ei zi, cum îi acolo? Tot cum a fost? Mai rău?... Cum ți se pare aici?...

Avea un zâmbet blând cu toate trăsăturile severe ale feței.

Ce puteam să-i spun eu, plecat de-aici copil? Că dealul ce urcă de la gară spre centru mi s-a părut infinit mai mic decât pe vremea când îl coboram cu săniuța?... Și-apoi ce înseamnă „mai bine, mai rău“ când aproape zece ani ai dus-o ca frunza pe apă, după copilăria cu lecții de călărie și cămăși de noapte primenite o dată la trei zile?...

– Știu eu, doamnă? De-acolo-s multe de povestit. Iar aici... Abia am sosit...

Ea sări de pe scaun.

– Chiar așa, proasta de mine! Maria Petrovna îmi zice. Am o fată... Măritată la Pitești. Din '44 nu mai știu nimica de dânsa, nici o veste... Oi fi având nepoți ori nu...

Deschise ușa să plece:

– Ești numai funingine. Să apuci ligheanul peste vreo jumătate de ceas, am să-ți pun două căldări pe plită, facem azi zi de baie. Și aranjează-te bine, vreo două săptămâni ai să fii singur ca un boier. Vecinii matala sunt în concediu...

2

Locotenentul Gropa de la Ministerul „treburilor lăuntrice“ mă ținu în anticameră, mai precis în coridor, o oră întreagă. În cele din urmă îmi deschise personal ușa grea, împlănită cu foi de tablă neagră, și mă pofți cu un semn din cap.

Era un tip scund, bufurile pantalonilor îi veneau sub genunchi, ceea ce îl făcea și mai mic, proaspăt bărbierit și mirosind de la o poștă a parfum strident, contrastând vădit cu interiorul cazon al biroului. Și mai era atât de blond încât dintru început mi s-a părut chel. Probabil oxigenat, pentru că sprâncenele dese care-i străjuiau ochii mici erau negre.

S-a grăbit să mă așeze pe un scaun din fața mesei, probabil ca să ne egalăm în înălțime.

– Repatriat, vasăzică, oftă el după ce-mi cercetă hârtia.

Deschise ușa unui dulap de metal și începu să miște cu degetul prin cliturile de mape care-l umpleau până la refuz.

– Și de ce, mă rog, așa târziu?

– Am sosit abia ieri.

– Ba nu, de ce te-ai repatriat așa târziu?

Găsi mapa căutată, o trânti pe masă și se așeză.

– Ei?

Până acum fusesem felicitat pentru cererea de a mă repatria.

– Din felurite motive... Am fost student, voiam să termin mai întâi facultatea... Și apoi...

– Știm poveștile astea... Dar să-ți spun și eu ceva: ați așteptat ca noi să ridicăm țara din ruina în care-ați lăsat-o în urma voastră și când ați aflat că stăm iarăși bine – hop și voi cu dorul de patrie... Așa-i?...

Voia să mă provoace? De ce? Mă călca pe nervi.

– Domnule... Tovarășe locotenent, ce trebuie să fac acum? Să mă ridic și să plec?

Începu să râdă:

– Încearcă!

Apoi pe un ton împăciuitoare:

– Crezi că n-au venit și din ăștia? Nu de tine-i vorba...

– Motivul principal pentru care m-am repatriat a fost că vreau să mă reunesc cu familia. Nu știu nimic despre părinții mei, se află aici de doi ani și nu am nici o știre de la ei. Mi s-a spus că dumneavoastră o să mă dumeriți în privința asta. Unde îi pot găsi?

Locotenentul desfăcu mapa, începu s-o răsfoiască, apoi scoase dintr-un plic documentele mele pe care mi le luase căpitanul de la comisie: buletinul, certificatul de naștere, matricola...

– Mihail Alexeevici Olteanu, la părinții tăi o să mai revenim... Acum trebuie să facem așa ca să ai un document, să te poți numi cetățean sovietic... Și pentru asta ai să ne scrii o autobiografie... Tot, absolut tot! Când și de ce ai plecat, cu ce te-ai ocupat, ce neamuri și unde le ai...

Vorbea o limbă neașteptat de corectă. Din când în când mă tot fulgera gândul să-l compar cu un tip care terminase liceul când eram eu într-a-ntâia, în patruzeci... îi tot vopseam părul în negru și suprapuneam chipul din fața mea peste cel vag păstrat în memorie. Păreau să se potrivească... Dar... Gradul... Doar locotenent într-atâta răstimp?...

– Uite-aici niște hârtie, în capătul coridorului este o masă, ai tocuri și cerneală. Cum termini, îmi bați la ușă. Da, ca să nu uit: completezi și ancheta asta.

Cu propria biografie am scos-o la capăt cât se poate de onorabil. Nu era mare lucru să ții minte că te-ai născut în '29, cum ți-au fost botezați părinții și surorile și că singura rudă ce-o mai ai e verișorul de la Turnu Măgurele, care, măgarul, nu a catadicsit să-ți răspundă la scrisoarea din octombrie... Mai anevoie a fost cu chestionarul: întrebările erau puse în rusă și română, dar cu aceleași caractere rusești...

Mi-a luat repezit hârtiile din mână, le-a privit o clipă și a explodat:

– Tu din ce lună ai picat, Olteanu? În ce țară te afli? Aici este Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, care are limba ei, alfabetul ei și cetățenii ei! Ce naționalitate ai dacă ești trăitor aici? Cine să înțeleagă ce-ai scris cu hieroglifile astea românești?

Mi-am luat inima în dinți:

– Parcă ați terminat același liceu unde-am început eu învățătura...

Mă privi uluit peste poate:

– De unde-ai scos-o și pe asta?

– Erați în echipa de oină a școlii...

Clătină din cap și zâmbi.

– Da... Aveam o lovitură serioasă...Mai ții minte cum mă strigau?

– Bomba...

– Da... Bomba...

Rămase așa, zâmbind, câteva clipe. Apoi scutură din cap, de parcă ar fi vrut să se lepede de niște amintiri neplăcute:

– Norocul tău, Olteanu... nu preciza ce anume noroc. – Ia ancheta asta curată și mâine dimineață te prezinți cu

amândouă documentele scrise în alfabetul oficial al țării...
 Parcă se învață limba rusă în România, ce dracu!...

– Dar...– îndrăznii eu.

– Mâine, mâine lămurim toate! – și începui să răsfoiască hârtiile de pe masă.

3

Orice s-ar spune, dar te simți cu totul altfel de om când ai o legitimație în buzunar. Traversezi la roșu, n-ai un ban să plătești amenda și te trezești la miliție, unde, după multe și încălcate explicații, aștepti câteva ore până se fac cercetările de rigoare, ca în cele din urmă să ți se facă vânt pe ușă fără nici o scuză, ba mai mult:

– Vezi, data viitoare nu mai scapi așa ușor!

Exact ce mi s-a întâmplat în timp ce mă îndreptam spre „treburile lăuntrice“ ca să-mi ridic pașaportul, cum i se zice aici buletinului de identitate. Și unde? La unicul stop din tot orașul... Ora la care trebuia să mă prezint fusese astfel depășită cu multe altele și când am bătut la ușa locotenentului Gropa (m-a corectat răspicat când am încercat odată să-i pronunț numele corect!), aveam serioase strângeri de inimă: mă aflam la al doilea delict într-o singură jumătate de zi!

Contrar așteptărilor, m-a acceptat în birou, deși trecuseră orele de program, și m-a întâmpinat râzând:

– Abia ai devenit cetățean sovietic și te-ai și pus pe încălcat ordinea publică? Șansa ta că m-au sunat pe mine, altfel ai fi aflat cum se doarme pe podea de ciment.

Cinstit vorbind, nu-l prea puteam înțelege: ba era atent și înțelegător, încercând să-mi fie un fel de ghid în labirintul birocratic al „treburilor“, ba se înfură ca un tigr, cum a făcut-o când a citit în anchetă la punctul „naționalitatea“ – „român“. A luat tocul și l-a repezit cu atâta furie peste cuvânt, de-au zburat bucăți din formular și m-a pus să-l completez a doua oară de față cu el.

– Nu ești român și bagă-ți bine în cap lucrul ăsta! Aici trăiesc moldoveni, românii au murit!...

Ce-i drept nu mă speriasse într-atât zbieretul lui isteric, cât faptul că trebuia să mă mai spetesc o dată desenând „j“-urile, „i“-urile moi și mai cu seamă „ă“-ul pe care-l căutasem jumătate de noapte și-l găsisem abia cu ajutorul Mariei Petrovna... N-o să înțeleg niciodată cum se face că pierе înțelesul oricărui cuvânt, nu mai vorbesc de expresiile nea-oșe, când încerci să-l scrii cu alte caractere decât cele ce-i sunt proprii. Îmi amintesc din liceu – un coleg evreu mi-a scris numele cu literele alfabetului lor: am cerut confirmarea de la vreo trei conaționali de-ai lui ca să mă conving că e vorba de numele meu anume, și nu de o farsă... De-aceea și celor înșirate aici le dau haina firească. Unul Dumnezeu știe cât de greu îmi vine să-mi transcriu cu slavone articolele, dacă nu le-aș scrie de la început așa cum m-am deprins de mic, probabil ar fi totul o aiureală. Gândesc cu litere latine, asta e!

– Hai, Oltene, cântă și dănțuiește! Începând cu ziua de azi, patru ianuarie, una mie nouă sute cincizeci și doi, ești cetățean deplin, cu pașaport al mării Uniuni Sovietice! Te bucuri?

– Mă bucur, firește, tovarășe locotenent. Sigur că mă bucur... Dar...

– Bucuria asta nu admite nici un dar! Sau este, sau nu este! Îți spun nu ca să-mi fii recunoscător: nu mi-a fost tocmai ușor să-ți obțin documentul. Ce-i drept, e vremelnice, dar peste șase luni...

Bietul conte S. Ce-ar fi zis să audă și în asemenea caz termenul „vremelnice“?...

– Da, peste jumătate de an sper să-ți înmănez un pașaport pe viață, deși, dacă-i la o adică, sunt niște probleme...

Nu mai puteam răbda. Simțeam că explodez. Se juca cu mine de-a șoarecele și pisica?

– Tovarășe locotenent! Cât o să vă bateți joc de mine? Ce-i cu părinții mei? Unde sunt? Dumneavoastră ați avut părinți vreodată?...

Îl văzui cum pălește, cum se sprijină cu ambele mâini de masă și se așază încet, aproape bătrânește pe scaun. Mă așteptam să cheme garda...

Își plecă privirile în podea:

– Tocmai la asta voiam să ajung. Vorbea încet, aproape șoptit. Dar mai întâi dacă am avut părinți... Am avut. Au fost făcuți bucăți împreună cu un frățior la primul bombardament nemțesc al Chișinăului. În '41... Iar acum... despre părinții tăi...

Se ridică de la masă și își trase un scaun în fața mea. Cred că nu prea ai bani... Ar trebui să cauți ceva de lucru, oricum anul pentru facultate-i pierdut. Părinții tăi n-au să te poată ajuta.

– Morți?...

– Tatăl tău a fost condamnat în februarie cincizeci la zece ani de lagăr pentru colaborare cu inamicul. Mama și surorile au dorit să se afle în preajma lui...

– Deportate?...

– Hm... Un fel de surghiun voluntar...

Se ridică de pe scaun și începu să măsoare odaia în curmeziș.

– Decembriste!

Avea să treacă ceva timp până să aflu ce însemna acest cuvânt. Îmi aruncă pe masă un bilețel:

– Iată-le adresa.

– Și a tatălui meu?

El ridică sprâncenele:

– Păi ți-am spus, nu? Primii cinci ani îi face fără dreptul de a coresponda...

1

Căminul, deși nu-mi prea dă mâna să-l numesc așa, baraca adică, în care locuiesc, aparține Uzinei mecanice, una din puținele întreprinderi care dispune de asemenea „lux“. A fost înființată de curând, specialiști și muncitori și-a adus din toate părțile, ucenicii însă și i-a recrutat de pe loc, deși majoritatea sunt neștiutori de limba locului și nici nu prea lasă impresia că doresc s-o știe. Așa că vorbim cu toții rusește.

Nu mi-am imaginat niciodată că se poate învăța o limbă străină cu asemenea viteză: n-am nici două luni de când mă aflu aici și mă pot descurca binișor, în orice caz am realizat în acest răstimp de zece ori mai mult decât am reușit în cei doi ani de facultate! Într-adevăr, dacă vrei să-l înveți pe cineva să înoate – fă-i vânt în apă.

Ce-i drept, dacă alegi metoda aceasta de studiu, e bine să-ți alegi și mediul: al meu e muncitoresc, cu un vocabular oarecum specific, fapt care m-a pus de vreo câteva ori în situații idioate. O vânzătoare de la o alimentară din centru cu care intrasem într-un mic conflict era cât pe ce să mă pălmuiască...

Oricum, nu mai sunt vițelul din primele zile, mă descurc.

Și a pornit bine totul pe la începutul lui ianuarie, când s-au întors din vacanță (sau concediu) „elevii“ școlii de ucenici ai uzinei, locatarii căminului (am pus „elevii“ în ghilimele pentru că vârsta medie a lor e cam de douăzeci-douăzeci și cinci de ani!), vlăjgani care ar fi trebuit să fie de mult cel puțin capi de familie, dar care își lăsaseră vechile meserii ca să le aleagă pe cele de strungar, frezor, lăcătuș, mai bănoase, și mai ales de dorul unui pat gratuit și sigur.

Era spre seară, afară ninge de mai mare dragul, tocmai terminasem de scris cea de a cincea scrisoare către mama și surioare, când ușa se dădu de perete ca în urma unei explozii și odăița se făcu deodată și mai mică, și mai rece de zăpada scuturată de pe două mogâldețe apărute de nu se știe unde...

(Locotenentul Rota îmi dăduse adresa mamei, dar îmi interzisese să mă gândesc la o plecare într-acolo: zona era închisă... Interdicție, de altfel, inutilă: mi-ar fi trebuit o groază de bani având în vedere distanțele, iar din banii „pentru început” încasați la sosire abia de-mi mai rămăseseră niște jalnice resturi... Așa că mă apucasem să le scriu celor dragi zilnic, în nădejdea că odată și odată va trece și în calitate cantitatea...)

Mogâldețele, după ce-și aruncară paltoanele și căciulile pe paturi, se dovediră a fi doi tineri cam de seama mea, ceva mai scunzi și nebărbieriți. Unul, roșcatul, pusese într-un colț un butoiăș suficient de pântecos, celălalt, smeadul, ridică de pe podele un rucsac și îl trânti pe masă peste hârtiile și uneltele mele de scris.

– *Privet!* strigă roșcatul.

– *Privet*, repetai și eu. Numai că nu prea știu rusește.

– Noroc, smeadul îmi întinse mâna și mi-o strânse ca într-o menghină. Ești nou?

– Destul de vechi, încercai eu să glumesc. Dar ca vecin de cameră – nou.

– Asta-i bine. Nu-mi elibera mâna și mă durea. Fedea mă cheamă. Da' pe el, făcu din cap spre roșcat, Timofei. El îi rus. Da' pe tine?

– Dacă-mi dai drumul, ursule, îți spun. Mihai mă cheamă. Râse mulțumit:

– Da, nu mă jelui, sparg nuca cu două degete. Da' tu ai mâini de cucoană. Ești de-aceia, cum le zice...

– Student de fapt.

– Tot un drac. Am făcut din sat până la stație doisprezece kilometri, pe jos. Am cerut de la presedatel o sanie și ne-o dat o sulă. Așa că strânge-ți de pe masă hârtiile să mâncăm.

Se întoarse spre roșcat:

– Și să-i tragem o băuturică de mama focului, așa-i, Timofte?

– *Șto?*

– Nu înțelege nici o plească! Tare-s proști. L-am luat la mine că n-are unde se duce, n-are pe nimeni, a crescut pe sub garduri. Băiat bun, ai să vezi...

Trăsei scrisoarea de sub rucsac, era pătrunsă de grăsime dintr-o parte în alta.

Timofei scoase din afundul dulapului două borcănase, o ceașcă de aluminiu și o farfurie știrbă. Apoi din buzunar un briceag ieftin în formă de pește și se apucă de aranjat masa. Merindele nu impresionau prin calitate – o halcă de slănină învelită într-un ștergar de casă – ea îmi nimicise scrisoarea –, o pâine plată de secară, un calup de brânză pe care se mai putea distinge un fragment umed de ziar cu, probabil, rămășițele unui titlu „Să dăm statulu...” și o torbiță cu nuci. Tot din sac mai apărură și o sticlă de trei kile, îmi amintesc că pe vremuri avea mare preț la țară și era numită „ștof”, plină ochi cu un lichid tulbure emanând, când Timofei îi scoase dopul improvizat dintr-un vârf de știulete, un miros care-ți întorcea nasul.

– Rusul nu bea decât *samahoncă*, pufni Fedea. Acasă ne-a băut-o toată câtă a gătit-o tata pentru Paște. Ori se mai crucea mama, ori nu!

Timofei zâmbi nevinovat, înțelegea că despre el e vorba, și ne invită cu un gest larg să luăm parte la festin.

Cu mâna pe inimă recunosc că totul picase la țanc. De dimineață luasem doar un ceai și o gogoasă cu magiun la ospătăria Institutului de Agronomie, iar la prânz – mă servise Maria Petrovna cu o plăcintă cu dovleac. Resursele financiare îmi erau la pământ...

Decanul facultății de zootehnie nu-mi putuse comunica nimic încurajator. În primul rând că era prea târziu, în al doilea rând posibil că Ministerul Învățământului n-o să-mi recunoască amândoi anii de studii, în al treilea rând – va trebui să vin cu limba rusă la zi, sunt obiecte la care n-au alți profesori. Rândurile erau prea multe și chiar în caz de reușită bursa studentască nu era suficientă pentru o existență fie ea și la limită...

Vizita aceasta mă făcu să iau hotărârea definitivă de a încheia socotelile cu agronomia.

– Ei, zise Timofei, iar Fedea mă tot ajuta să înțeleg ceea ce nu eram în stare să-mi traduc, să bem, vasăzică, pentru cunoștință!

Sunetul iscat la ciocnitul „paharelor“ nu era cătuși de puțin cristalin, vinul însă se dovedise a fi bun, așijderea mâncarea... Timofei goli cana umplută ochi cu holercă din două înghițituri. Era a doua oară când mai vedeam asemenea performanță. Prima dată ne lăsase pe toți cu gura căscată un soldat sovietic în septembrie '44, când ne intrase în casă fără să bată, inspectase în tăcere camera și se oprișe în dreptul bufetului. N-o mai așteptase pe mama să-i dea cheița, sparse vitrina cu stratul automatului și luă sticla de secărică ce-l aștepta de câteva luni pe tata, mobilizatul fără adresă... Izbi fundul sticlei cu palma și fără nici un efort vizibil înghiți jumătate de litru din lichidul verzei, al cărui gust și tărie le știam și eu, în secret. Luă apoi dopul de pe podea, puse sticla în buzunar și se răsti la mama, care-l privea înmărmurită:

– *Ișcio davai!*

Mamei îi pierise glasul și tot ridica din umeri și arunca mâinile în lături, în semn că nu mai avem altă sticlă.

– *Netu, netu!* am intervenit eu desperat de pe pat unde mă lăsasem cu picioarele tăiate la apariția lui.

El mă privi cu ochi tulburi, mă ridică de umăr și mă aruncă în lături. Apoi ridică așternutul, perna, salteaua și constată mirat că nu găsește nimic.

Era prea auster interiorul unei încăperi ocupate de niște fugari de război. Soldatul mormăi ceva neinteligibil și plecă fără să închidă ușa.

Parcă o văd și acum pe mama cu fața albă ca varul.

– Dacă moare? O să fim împușcați! Ai văzut cât a băut?...

Mica agapă a luat sfârșit neașteptat de repede: la cea de a treia cană Timofei a încercat să ne spună ceva deosebit de important, judecând după eforturile depuse, n-a putut înghiți decât jumătate din licoarea greu mirositoare și așa îmbrăcat cum era s-a prăbușit pe pat.

– N-o să-i fie rău? A băut aproape un litru...

Fedea începu să râdă de prăpădenie:

– Apoi asta-i băutură? Când nu-i ostenit, atunci să-l vezi! Mâine dimineață are să arate ca un păpănaș...

Am rămas amândoi să vorbim până după miezul nopții. Era Teodor, cel puțin așa zicea că a fost botezat, de prin

părțile Lipcanilor, făcuse patru ani de armată prin toată Asia, la demobilizare găsisese satul prefăcut în colhoz, și:

– Ți-oi spune curat, nu aveam nici un chef să rămân acasă: o bună parte din neamuri murise de foame, pe alții i-au dus chiar când m-am întors eu, în '49... Cum unde? În Siberia! Era mare sărăcie și jale, așa că m-am dat înapoi, la construcții.

Doi ani la construcții l-au convins că nici bogat n-are să ajungă, nici gospodăru la casa lui, așa că:

– Iaca, încă patru luni de școală și am să fiu strungar! Câștigă bine, al dracului, muncitorii ăștia! Mai mult ca un inginer!... Dar tu ce ai de gând să faci?

A fost, așa putea spune, o discuție istorică.

O discuție care a pus bazele celei mai liniștite, aproape fericite perioade din viața mea care încerca s-o ia de la început...

2

Au rămas departe în urmă o sumedenie de fleacuri menite parcă anume să complice existența cetățeanului. Viza de reședință, această invenție necunoscută aiurea, de fapt o prelungire a statutului de iobag, prin care ești legat de un loc anume și fără de care nici la lucru nu te poți angaja, nici o recomandată la poștă nu poți primi, mi-a fost obținută de Maria Petrovna, probabil dintr-un sentiment de milă: „N-ai să te descurci singur, e atâta alergătură...” Viza este, bineînțeles, „vremelnică”, la fel ca și pașaportul... Abia buchisind inscripțiile făcute cu tuș în cadrul unei ștampile-dreptunghi descopăr cu groază că pașaportul... nu-mi aparține! Este emis pe numele lui Oltian Mihail...

Locotenentul Gropa m-a murat două ore în coridor înainte de a-mi preda o lecție populară despre faptul că statul știe mai bine decât tine cum te cheamă și cine ești. N-a mai rămas nici urmă din ceea ce mi se părea a fi bunăvoință și compasiune la ultima întâlnire.

– În Uniunea Sovietică, cetățene Olteanu, numele de familie se scriu potrivit unor norme bine stabilite. Prenumele – la fel. Dar dacă vrei numaidecât să porți același nume cu

fostul rege al vecinilor, spune-o deschis: avem locuri speciale pentru monarhisti! Și în general, ar fi bine să știi că nu am timp să mă ocup de fleacuri!

(La vreo două săptămâni, când am fost trimis de la comisarariatul militar să lămuresc în ce lună sunt născut totuși, a opta sau a noua, augustul meu era notat curios cu, chipurile, romanul VIII, am găsit un alt ofițer în biroul lui. „Pe ce întrebare ai venit? Personală sau de slujbă?” l-am arătat documentul. A scris pe verso luna corectă, a semnat și a pus ștampila. „Mari chițibușari militari ai ăștia” – părea indignat. L-am întrebat de locotenent. „Cetățeanul Gropa nu mai lucrează aici. Sunteți prieteni?” Bineînțeles, nu eram. Luând-o înaintea evenimentelor: peste vreun an l-am întâlnit întâmplător pe fostul oinist: un binevoitor trimisese la minister o scrisoare anonimă cu o fotografie de-a lui în uniformă de străjer. De prin clasa a treia sau a patra de liceu. Lucrurile n-au ajuns până la pușcărie, dar din partid și din minister fusese eliminat...)

A rămas în urmă și comisariatul militar cu examenul lui medical într-o sală cât un stadion, unde, într-o coloană nesfârșită, am fost nevoit să trec prin fața a vreo zece doctori. Și în fața tuturor, chiar și a oculistului – în pielea goală. Înjositor, firește, dar și mai înjositor mi s-a părut să mă întorc acasă într-o pereche de pantofi scâlțiați și puturoși, cu vreo două numere mai mici decât port: solizii mei bocanci „Dermata” dispăruseră în timpul examinării medicale. „Treaba te privește, noi nu suntem paznici!” mi s-a spus, și am fost nevoit să mă mulțumesc cu ce rămăsese după plecarea tuturor. Noroc de pantofii ce-i mai aveam în cufăr. Și-apoi... A venit primăvara!

Nici un ecou la scrisorile mele.

Nu renunț nici pe o clipă la intenția de a pleca totuși să-mi găsesc familia. M-am interesat de prețul celui mai ieftin bilet de tren până în regiunea Kurgan: prin decembrie aş putea aduna suma pentru dus-întors, cu condiția să pun deoparte jumătate din câștig.

Da, din câștig, pentru că de la întâi februarie lucrez în atelierul de tâmplărie al Uzinei mecanice: fac ambalaje pen-

tru produsele uzinei, mai precis lăzi de lemn. Ucenicia mea a durat vreo câteva zile, după care am fost încadrat tâmplar de cea mai joasă calificare, dar cu perspective!

Ideea a fost a lui Fedea: „Măi omule, apoi la noi se caută lucrători cu lumânarea. Drept că la lemnărie câștigul nu-i așa mare ca la strung, dar tu n-ai nici o meserie!”

De fapt, după părerea Mariei Petrovna, am făcut o prostie. Ea se înțelesese deja cu directoarea unei alimentare, rudă îndepărtată, să mă angajeze la magazinul ei hamal. „Și bani bunișori, și mâncare pe degeaba, ba uneori și câte-o băutură...” Dar... Prea îmi era cunoscut statutul hamalăcului din anii de facultate...

Mânuierea ciocanului și bătutul cuielelor cer atenție sporită, la început unghiile negre și degetele zdrelite mi-ar fi putut trăda cu ușurință ocupația, dar colectivul atelierului m-a primit cu bunăvoință și n-a făcut nici un secret din specificul meseriei. Singurul lucru pe care nu-l puteau înțelege colegii de muncă, ba pe unii chiar îi făcea suspicioși, era refuzul meu categoric de a vizita după program bodegile din apropiere (uneori, când ne lipsea materia primă, chiar și în timpul programului!), și de a participa în timpul pauzelor la aprinsele lor partide de domino.

M-a scos din cauză Fedea: „Au să te lase în pace, n-ai nici o grijă! Le-am spus că ești alcoolic, abia te-ai lecuit!”

3

Pe la sfârșitul lui aprilie s-a nimerit o zi să înțeleg că Dumnezeu nu mă uitase cu totul.

Întorcându-mă de la atelier, am găsit-o pe Maria Petrovna în prag. După zâmbetul cu care mă întâmpina am înțeles că mă aștepta anume pe mine.

– Cântă și joacă, Mihail Alexeevici! Ai scrisoare!...

Am luat triunghiul-scrisoare cu mâinile tremurând, de parcă m-aș fi temut să nu mă frigă.

Scrisul nu era al mamei...

Și nici scrisoarea.

O mai păstrez.

Bună ziua ori bună sara tovarășe Mihai! Îți scrie matală poștărița Elena Josanu de la poșta din ținutul raional Pobeda din oblastea Kurgan. Scrisorile matală au ajuns tăti, numa că mămica nu mai face curățenie aici la poștă, o fost trimasă în-vățătoare astă toamnă într-un sat la două sute de kilometri, drum nu este și până nu s-a duce ghiața n-avem cum să le trimetem ei. Dar să n-ai grijă, cum or porni parahoadele a să le trimetem. Să n-ai grijă că ele sunt sănătoasae și o duc binișor. Cum mai este acolo în locurile noastre dragi? Cred că de-amu au înflorit zarzării.

Elena Josanu.

– Ei iaca, încerca să mă îmbărbăteze Fedea, tu te plictisești, dar trebuie să te bucuri, măcar știi că trăiesc!

Timofei încercă să mă ajute în felul lui. Se întoarse într-un picior de la magazin cu o sticlă de votcă, umplu cele două borcănase și cana de aluminiu și ne invită:

– Vestea asta bună trebuie stropită!

Am dat peste cap borcănășul cu cele mai bine de o sută de grame de otravă și nici nu le-am simțit. Am scris apoi o scrisoare pe trei pagini ca să mulțumesc inimioasei poștărițe, alta pentru mama și surioare, apoi am stat în pat întreaga noapte fără să pot închide un ochi.

Aveam mereu în față imaginea unei imensități albe, cu așezări abia distincte sub nesfârșitul lințoliu întepenit de ger, cărări ca niște defileuri săpate în omătul adânc, și patru ființe dragi bătând cărările acestea acolo, la capătul lumii, la sute de kilometri de ultimul punct ce mai poate contacta cu lumea. Vedeam aievea interiorul unei izbe mai răsărite, în care mama, această făptură suplă și fragilă, cu glasul răgușit de frig, încearcă să explice copiilor de vânători și tăietori de lemne sau, cine știe, poate chiar celor ale foștilor viticultori și livădari, deosebirea dintre bețișoare și cerculețe...

Și mai vedeam, în penumbra din fundul acelei încăperi, estompate de trecerea timpului, dar putând fi ușor recunoscute, trei fete – trei grații, cum le tachinam cândva, – Lenuța, Tincuța și Anișoara, mezina...

Și numai o figură n-o puteam fixa nicicum pe imaginarul ecran al memoriei.

Tata...

1

Ți se întâmplă uneori – așa e? – să te agăți de amintiri cu disperarea unui alpinist care în implacabilul său drum spre prăpastie apucă tot de ce i se ating mâinile: smocuri de iarbă care refuză să-l oprească, colțuri de stâncă ce se fărâ-mă ori îi zdrelesc degetele sau, în sfârșit, vâna viguroasă a unei rădăcini de tisă, brațul întins al sorții până te află frânghia salvatoare, ori scurt popas până la resemnarea de unde începe iar zborul spre neant.

Și iată-te, în dezechilibrul tău deasupra hăului, stăpân al unei vești, fie ea și indirectă, dar asemeni rădăcinii aceleia – salvatoare.

Va fi mâna proniei? Va fi popasul înainte de abandon?...

Filmul:

O căsuță cochetă, pe coasta unui deal cu liziera pădurii pe creastă. Satul din vale atât de înecat în verdeață, încât ar putea poza pentru un idilic tablou de Grigorescu sau alt impresionist care știe să ascundă în ceață banalul realității. Mizerie – nu, sărăcie grozavă – iar nu, pur și simplu an de an, veac de veac – copia trasă de pe un clișeu executat la facerea lumii.

Sătenii nu-l invidiază pe stăpân pentru căsuța cu peluză, cu acareturi solide, cu doi cai bine hrăniți și exoticul ponei, călărit de băiat, dar pus și în ham la munci mai ușoare; nici pentru Fordul antidiluvian căruia trebuie să-i ridici o roată ca să-l pornești și, odată pornit, nu-l mai oprești decât după ce ți-ai făcut toate treburile.

Nu, e unul de-al lor, pornit de-aici, din satul pitit în verdeață, tot de sub un acoperiș din paie de secară, din aceeași odaie cu podelele de lut, cu un cuptor cât imașul comunal și laițe de lemn în lungul pereților. Atâta doar că a

fost unul la părinți, maică-si i s-a tras moartea din facere la vreo jumătate de an, iar taică-su a refuzat categoric să se mai însoare, îndoind truda de pe cele două sau trei hectare cu creșterea băiatului. Și a umblat băiatul, ca toți semenii lui la școala bisericii, la rușii cei vechi, și i-a spus învățătorul lui taică-su că băiatul se trage la carte, după care l-au trimis la gimnazie, la Chișinău. Acolo a învățat fără bani, iar când au venit românii – l-au luat la Cluj, să-l facă agro-nom. Iar de-acolo i-au pierdut urma. Taică-su a murit prin anii douăzeci, băiatul cât a venit pe-o zi să-l încredințeze pământului și să lase grija bojdeucii și țarinei în seama unui neam mai depărtat și s-a pierdut iar. Se zvonea că e prin străinătăți aiurea.

S-au dumerit doar prin douăzeci și ceva, pe vremea mării sărăcii, când s-au trezit cu el în sat pe la sfârșitul verii și le-a spus celor ce-l întrebau că s-a făcut doctor în Franța, dar nu doctor de oameni, ci de pământ.

Apoi cu mâinile lui a dărâmat casa bătrânească și s-a lăudat că din primăvară are să ridice alta, mai bună și mai sănătoasă.

Nu l-au prea crezut, mai fusese unul în sat plecat în lume să se îmbogățească cu neștiut ce meserie, dar când i s-au dus părinții și le-a moștenit bruma ce agonisiseră a vândut tot și a băut banii de i-a mers vestea.

Au picat la îndoială abia iarna, când vreo trei sănii trase de boi au început să-i care piatră lucrată, pe care a venit el singur după crăciun s-o așeze în clituri. Apoi au scăzut bine din scepticism când el personal, ajutat de un singur pietrar adus, a ridicat pereții și a pus acoperișul unei construcții nu prea obișnuite prin partea locului.

În cea de a doua vară casa era gata, ca, de altfel, și toate îndoielile sătenilor.

Tânărul domn notar îi spunea „don' profesor“ și le explica cu plăcere tuturor doritorilor că acest consătean al lor este cel mai tânăr titular al unei catedre de la facultatea de viticultură din oraș și că ar fi cazul să se mândrească cu el.

Cum notarul, deși tânăr, era o autoritate, plugarii au început, mai în taină, mai pe față, să se mândrească și să se

adreseze fostului consătean cu „dom’ profesor“ (printre aceștia chiar și foștii tovarăși de joacă și păscut vitele), lucru care-l scotea din sărite, dar cu care, în cele din urmă, a fost nevoit să se împace.

În cea de a treia primăvară don’ profesor și-a adus ceva mobilă și, judecând după faptul că avea în brațe un băiețuș de vreo trei ani, – soția.

– Tare-i slăbuță, săraca, se omorau sătenele.

– Mda... oftau sătenii, cum să-ți învârtă ea o mămăliga cu așa mânuțe. Parcă-s de copil...

– Cum o mai făcut ea copchilul ista, ia-te ce-i dolofan! iar dânsa-i în buci cumu-s eu în obraji! – se minuna moașa satului.

Ființa diafană s-a dovedit a fi aptă nu numai de răsturnat mămăliga, ci și de săpat.

Pentru că în aceeași primăvară don’ profesor s-a apucat de pământ. Și a pornit-o cu nimicirea hectarului de trascău de la deal de casă, de s-a adunat lume de lume să vadă cu ochii ei cum pot doi nebuni să-și facă râs de asemenea bogăție.

Satul a avut temă de discuții aprinse și râsete în pumni o vară întreagă, dar în toamnă, când au văzut hectarul numai gropi, aliniat la fir, și carul cu butași neobișnuiți prin părțile locului, discuțiile au început să se mute pe alte teme, iar râsetele să le adreseze unul altuia:

– Apoi nu v-am zis eu că are să puie de-aceia hultuită?... Dudel primău de-al nostru nu cumpără, da de-acela hultuit, o-ho-ho!

La prima roadă don’ profesor a adunat la căsuța cu peluză câțiva gospodari, dintre foștii tovarăși de tinerețe.

– Fraților, ce-ați spune dacă v-aș învăța să alungați sărăcia din case?

Gospodarii au început să râdă.

– Ai tu... matale... așa rețetei ca s-o pălim? se interesă unul.

– Ia zi tu, este vreo deosebire între aligoteul ăsta și zaiibă-rul tău? întrebă profesorul.

– He-he! Cerul și pământul!... Da de unde să iau eu banii ca să-mi pun așa vie?

– De unde? Din pământ. Ce-ai zice dacă v-aș învăța să scoateți din același pământ de două ori... nu, de trei ori pe cât scoateți?

– Fără bani?

– Cu muncă, dar și cu cap...

Oprește filmul.

Ții tu minte, în patruzeci și unu, când v-ați întors, ce-a zis întâi și-ntâi tata după ce-a revenit din sat? Nu că nu mai există căsuța cu peluză, că e o jalnică ruină, ci că toți cei care i-au urmat sfaturile și îndrumările nu mai sunt.

– Deportați cu toții... Ridicați cu familiile de la gospodăriile lor și duși în Siberia... Chiaburi, lipitorile satului, vrăjmași ai vieții noi, socialiste...

Filmul:

Ai pus șaua pe Piky poneiul și ai pornit-o la deal, spre pădure, dar era prea de dimineată, roua prea mare ca să scapi neîmbăiat și te-ai întors de la jumătatea drumului. L-ai lăsat pe Piky pe gazon, îi plăcea la nebunie să pască și să se tăvălească pe covorul acesta verde și moale, oricum, tata nu-l putea vedea, era în livadă cu Dudel, angrosistul de vinuri și fructe, se prevedea o recoltă grozavă de caise și piersici, iar domnul Dudel dorea să știe pe ce poate conta; ai luat săpăliga și te-ai dus în grădină s-o ajuți pe mama la prășitul verzei, cum îi promiseseși în ajun, dar mama nu era în grădină, probabil se trezise Lenuța și făcea nazuri. Ai lăsat sapa la marginea straturilor și te-ai întors să-l dai în grajd pe Piky, însă chiar venea și tata cu oaspele, nu scăpase, firește, vederii lui intrusul de pe peluză. Dar cum nu urmă nici o vorbă răstită sau o privire sever-mustrătoare, poneiul rămase să-și expună în continuare burtica la soare, iar tu te-ai trântit pe șezlongul de alături.

Era o dimineată plină de soare, moara de vânt de pe culmea dealului din față își mișca a lehamite aripile, durutit absolut nou pentru locurile acestea al tractorului luat din toamnă în credit de vreo cinci gospodari împreună cu tata,

firește, era liniștitor ca ticăitul ceasornicului din odaia voastră, a copiilor.

Era o dimineață vestitoare de pace și tihnă.

Filip încărcase în căruță cultivatorul și se pregătea să înhame caii.

Filip stă la voi de când te ții tu minte. Îi place de tine, te-a învățat o sumedenie de lucruri, ți-a arătat chiar cum poți scoate paingul din borta lui cu o ață și un bob de ceară sau cum poți face o minge din păr de vacă folosindu-ți doar palmele și ceva stuchit!

Filip e țigan, umbla cu șatra și fura găini, el singur ți-a spus, dar marea lui dragoste sunt caii. L-a rugat în genunchi pe tata să-l ia îngrijitor la cai, fără nici un ban, iar când tata s-a lăsat convins – și nu-i pare rău că l-a crezut! – a fugit din șatră, pentru care lucru a încasat câteva bice de la bulibașă – „iaca, vezi vârcile estea?“ –, dar de întors la gura cortului nu s-a mai întors... Și mai are o patimă, mama ți-a spus: în fiecare duminică și de sărbători bate dărăbănica la muzicanții lui Ion al Chirei din sat...

Tata și cu domnul Dudel s-au așezat la masa de sub nuc, discută aprins și aștern pe o foaie de hârtie lungi coloane de cifre.

Lenuța a apărut în prag cu șorțulețul la gât și cu mutricica toată plină de gălbenușul oului pe care e obligată să-l mănânce în fiecare dimineață. A fugit de la masă, bineînțeles. E cât se poate de mândră că a scăpat de controlul mămicăi, se repede la tata care știe s-o facă să râdă cu hohote, dar se împiedică în gazon și se întinde pe burtică.

În care clipă se repede din casă și mama. E palidă, cu ochii măriți de groază...

Mai departe filmul se rulează cu încetinitorul:

Tot în care clipă cu începutul de strigăt al mamei se aude din curtea cu grajdul, despărțită de peluză cu un gărducean de lănteți:

– *Sloboda!*...

Și imediat o bubuitură ca de trăsnet.

Bietul Piky, cum a știut el să se ridice în picioare cu o clipă înainte de bubuitură?...

– Ce-i asta?! a strigat mama cu glasul rupt.

Hățurile de piele cu ținte albe au şuierat în mâna lui Filip și s-au încolăcit pe brațele lui Iacob, ocnașul, neștiut de unde luat în spatele căruței. Tata și domnul Dudel sar de pe scaune, Iacob scapă din mâini arma, se întoarce pe călcăie și dispare în grădina din dosul grajdului, Piky cade brusc pe picioarele din față, apoi încet-încet, de parcă s-ar pregăti de culcare, se lasă pe-o coastă.

Tata cade în genunchi lângă el, Piky fornăie o dată, cum face de obicei când îi sar dulăii satului în față, întinde zvâcnit picioarele, le strânge și încremenește. Din nară i se prelinge o șuviță roșie, iar ochiul cată sticlos, nemișcat spre cer. Tata îi trage pleoapa și o ține așa câteva clipe.

– În mine a țintit, ticălosul. Mulțumesc, Piky...

Domnul Dudel a prins-o de umeri pe mama gata-gata să se prăbușească.

Filip sare peste îngrăditura peluzei și-i întinde tatei arma scăpată de Iacob.

– Adică la el era, dă din cap tata. Credeam că am lăsat-o acasă...

Abia atunci ai înțeles tu că Piky nu mai este.

Te-ai repezit urlând și te-ai trântit peste trupul cald încă al blândului tovarăș, fără să iei seama că sângele pornit din gaura de sub spată îți îmbiba cămașa.

Mama scutură energic din cap și își duce mâinile la frunte de parcă și-a amintit ceva:

– Alex, glasul îi tremură. Fuga la radio, fuga!

O ia în brațe pe Lenuța și intră în casă cu tata și domnul Dudel.

Ai rămas singur și uitat, numai ție îți pasă de sărmanul Piky...

Cum l-ai mai ucide și tu pe mizerabilul de Iacob, cum l-ai tăia bucați! În furia ta neputincioasă te tăvălești pe gazon, umplând iarba de sânge...

Iacob, sau ocnașul, cum i se zice în sat, a făcut vreo trei ani de pușcărie pentru tentativă de omor, e un fel de *paria* al

satului și tata s-a gândit că dacă l-ar trata ca pe un om, adică dacă i-ar da ceva de lucru, ar putea să-l ajute. Acum câțva timp l-a angajat la legat via, dar când l-a prins în casă răscolind printre lucruri i-a plătit tot ce i se cuvenea și l-a poftit mai mult să nu i se arate în fața ochilor.

Mamei nu i-a plăcut rânjetul lui când a numărat atent banii și a plecat, de câteva ori întorcând capul ca să-l privească pe tata...

Iată-l pe domnul Dudel: iese glonț din casă, tot bombănește ca un patefon stricat „Mein Gott, mein Gott“, încalecă motocicleta la poartă și dispare într-un nor de praf.

Iese din casă și tata, nici nu ia seama că plângi.

– Mihai (nici măcar Mihăiță, ca de obicei!), schimbă cămașa, spală-te, adună tot ce ai de îmbrăcat, în zece minute am plecat.

Mama înghesuie în două valize haine, rufărie, niște pâini de-a valma.

– Fugim de ocnașul cela, mămico?

Mama nu-ți răspunde.

Nimeni n-a închis radioul, deși bateriile sunt scumpe.

„...în flagrantă încălcare a termenelor de evacuare trupele sovietice au trecut în chiar dimineața aceasta Nistrul pe la Soroca, Tighina și Cetatea Albă și se îndreaptă spre interiorul provinciei. Armatele noastre nu opun nici o rezistență, dar sunt cazuri...”

Ochii mamei lăcrimează și lucrul acesta nu-i a bine.

– A început războiul, mămico?

Mama te cuprinde la piept și nu-și mai îneacă plânsul.

– Mai rău, băiatul mamei...

Și începuse – așa e că mai ții minte? – atât de frumos ziua aceea de douăzeci și opt iunie una mie nouă sute patruzeci...

Proiectorul se stinge pentru schimbarea casetei.

Filmul:

Ești băiat mare de-acum, în clasa a doua a Liceului Internat din Iași, mai învață cu tine și doi colegi de-acolo unde ai început. Mama și Lenuța stau la Piatra Neamț, la o verișoară de-a ei care trebuie să se mute la Turnu Măgurele, dar nu se mută până nu se lămurește situația voastră. Mai sunt oameni buni!

Tata e la Iași, la catedră, din fericire arhiva facultății de la Chișinău a putut fi evacuată, așa că se simte normal. Doar că n-are cum să-și adune familia, orașul e plin de refugiați și o casă, chiar o cameră, e o problemă greu de rezolvat. Locuiește, dacă se poate folosi acest cuvânt, într-o cămăruță din aripa cu laboratoarele facultății, o fostă debara sau baie probabil, în care a încăput doar un pat de campanie...

Îți amintești cum ați trecut Prutul?

La Huși era o mamă de înghesuială și debandadă, încât abia a putut tata să întoarcă mașina spre sud.

– Încercăm să trecem podul la Fălciu. Și dacă nu reușim, cum o vrea Cel de Sus...

Și cum s-a sfârșit benzina chiar la începutul podului, și cum ați împins la mașină cu tata, în timp ce mama învăța să țină direcția și tot dădea cu roata din dreapta în balustradă, și cum v-ați întepenit la capăt, dar au venit niște grăniceri să vă ajute, în timp ce în spate, la o zvârlitură de băț, opriseră niște camioane ciudate din care au prins să coboare soldați necunoscuți, cu cizme de brezent și cu niște puști nesfârșit de lungi și baionete de forma și lungimea floretelor...

– Dacă întârziam cinci minute... și-a făcut cruce tata, văzând cum soldații aceia au făcut front la jumătatea podului și nu mai lăsau să treacă trăsurile ce se tot adunau.

Și cum au tras focuri într-un desperat ce se aruncase în Prut, dar nu l-au nimerit și când a ajuns la malul vostru desperatul s-a trântit în genunchi și a vărsat o bună jumătate de căldare de apă din stomac...

„Amară băutură“ a zis, ții minte?

Apoi, după ce-a lipsit vreo două săptămâni (venea la tine de două ori pe săptămână!), tata te-a vizitat pe neașteptate seara, la internat, înainte de culcare.

Ce te-ai mai speriat! Avea un ochi vânăt și mâna stângă prinsă de gât cu o eșarfă. Ți amintești ce ți-a răspuns? „Fugi de bolșevici și dai peste legionarii!”

– Nimic grav, Mihăiță, o să treacă. Problema e alta: m-au dat afară de la catedră, am refuzat să le jur credință. Așa că plec la mama și Lenuța, o să lipsesc o vreme. O să se îndrepte lucrurile, n-ai grijă! Grija ta e să înveți. Dacă ai carte...

Ți amintești cum l-ai întrerupt?

– Ce folos că știi tu atâta carte? ia te uită ce-au făcut din tine...

Tata a râs:

– Îmi place că judeci, numai că de data asta nu ai dreptate. Dacă nu aș fi avut carte, m-aș fi înhăitat cu ei! Ți-ar părea bine să ai un tată de care să te rușinezi cândva?

Nu l-ai mai văzut până în februarie, când se terminase de acum zavera legionarilor.

– Sunt iarăși la catedră. Am aflat că ai terminat trimestrul pe locul doi și mă bucur. Ți-am adus și ție o bucurie: mai ai o surioară! Tincuța... Ecaterina.

Altceva pentru Lenuța, posibil să fie geloasă, dar tu ești băiat mare!

Și apoi, la finele anului pe care l-ai terminat cu coroniță de premiant pe cap, ții minte ce mai drum cu mașina unui prieten de-al tatei până la Piatra? („Dar Fordul nostru? ai întrebat. „L-am mâncat“ a răspuns tata atât de serios că n-ai mai avut nici o îndoială că nu glumește.)

Lenuța crescuse ca pe drojdii, iar Tincuța... Ce-o mai făceai să râdă, bondocuța!

Dar Ceahlăul, ce mai minune de locuri, când avea tata timp liber.

O singură dată ai trântit-o totuși:

– Frumos, frumos, dar nu-i ca la noi la... te-ai oprit brusc când l-ai văzut pe tata că se întunecă. Și ai schimbat vorba:

– Păi dacă se vede Ceahlăul de la Dunăre, de ce nu se vede și Dunărea de pe Ceahlău?

Tata te-a privit mirat, dar a înțeles că glumești: erai băiat mare...

Apoi, pe neașteptate: „...vă ordon: treceți Prutul!...”

Apoi nesfârșita așteptare a celui august al întoarcerii...

Trenul îndărăt și peronul scâlciat al gării dărâmate cu dinamită...

Apoi casa devastată, dar întreagă. Dormitul pe podele. Leagănul Tincuței. (Ții minte cum a urcat în el Lenuța și nu voia să coboare?) Patul pentru mama și Lenuța. (Abia peste un an patul tău și al tatei.)

Și întoarcerea tatei de la țară.

– Cât despre Filip, nu știe nimeni nimic. Zic oamenii că atunci când a venit un șef de-al lor să ia caii, el a sărit cu furca la dânsul... Bineînțeles că a fost arestat... .

Sfârșitul filmului.

1

Dacă mi-ar fi spus cineva vreodată că o să ajung și la ziua când n-o să mai gândesc, l-aș fi considerat nebun.

Dar iată că am ajuns.

La atelier am o singură grijă: să mă protejez, adică să nu dau cu ciocanul pe alături. La masă iar o singură preocupare: să înghit tot, chiar și ceea ce rămâne în gât, ca să am suficientă energie pentru cele opt ore de efort pur mecanic. În drum spre casă – aceeași unică strădanie: să mă văd cât mai curând în pat. Deși nu-mi pot aminti niciodată visele, sunt sigur că nici ele nu conțin vreunul din elementele proprii gândirii...

În schimb dau uzinei cele mai multe ambalaje, port titlul de „fruntaș în întrecerea socialistă”, deși nu mă întrec cu nimeni, colegii s-au împăcat cu ideea că sunt un calic, nu fac niciodată cinste la chenzine. Un singur lucru mă cam supără: zilele trecute s-a apropiat de mine brigadierul și mai în glumă, mai în serios m-a luat de mânecă:

– Poate-o lași mai moale, românule? Că altfel ne măresc normele la toți...

Am strâns din umeri, nu înțeleg adică ce vrei să spui, și nici el n-a mai insistat.

Cât privește porecla, n-o aud prea des, o socot binevoitoare.

Dar de unde să știe ei pentru ce strâng banii?...

Chiar dacă-i vorba de o idee fixă – ea e singura ce-mi dictează comportamentul și-mi înlocuiește orice alte gânduri...

Pe la jumătatea lui mai s-a petrecut un eveniment minor, dar care avea să schimbe multe în ce mă privește.

Într-o dimineață însorită, numai bună să-i invidiezi pe cei ce-și pot permite să-și expună burta astrului diurn, ne intră în atelier subdirectorul însoțit de un tip slăbănog, cu priviri vicioase, ambalat într-o tunică a la Mao Tzetung.

– Tovarăși, chițcăi înaltul funcționar de îndată ce brigadierul opri pila circulară, tovarășul este de la ziarul partidului și guvernului și vrea să stea de vorbă cu voi. Poate chiar să scrie ceva. Vă rog să-l primiți și să-l iubiți! Iată, tovarășe, se întoarse spre slăbănog, acesta-i brigadierul, iar acesta, arată spre mine, acesta... în sfârșit, brigadierul o să vă spună tot...

După care strânse mâna slăbănogului și se îndepărtă grav.

Ziaristul scoase din buzunar un blocnotes cu tartaje de dermatină și se apropie de brigadier. Schimbară câteva cuvinte, după care se opri în fața mea.

– Tovarășul Oltean...

– Prezent, făcui eu fără să încetez lucrul.

El schiță un zâmbet slab.

– Câteva întrebări... Și lasă ciocanul cela...

– Dar norma? Fără ciocan moare.

– Apu' despre ea să vorbim. Cu câte procente o întreci?

Simțeam că-l dor în cot procentele mele.

– Câte vă trebuie?

În fiecare dimineață aveam cinci-zece minute de așa-zisa informație politică, unul dintre noi citea ziarele și încerca să-i lumineze și pe ceilalți. Mă exasperau banalitățile tipărite, cu atât mai mult cu cât și eu făcusem treaba asta de vreo două ori, iar în viața „de dincolo“ nu prea eram dat cu presa.

Slăbănogul zâmbi:

– Eu vorbesc serios. Cu câte procenturi?...

– Tovarășe ziarist, sunt un om liniștit și modest. Mă tem de publicitate, mă tem de slavă, asta ar putea să mă distragă de la munca pe care o iubesc atât!

El mă privi atent și izbucni în râs:

– Ia uite! El suguieste! Îmi place. Vasăzică, facem așa: măntincă ești știutor de carte, mâine vin aici și-mi dai articolul pe care ai să-l scrii diseară. Despre tine și tovarășii tăi. Îmi opri cu un gest protestul. Aiasta este o poruncă de partid, cred că înțelegi despre ce-i vorba...

Mai auzisem cuvintele acestea – sarcină de partid... Mai departe gluma nu putea avea loc.

– După masă vine fotograful, zise el brigadierului, îi strânse mâna și plecă țăntoș.

Peste vreo patru zile brigadierul intră val-vârtej în atelier, ceva mai târziu ca de obicei, întrerupse curentul ca să oprească toate mașinile care bâzâiau, șuierau și oftau și ceru tuturor atenție. Apoi desfăcu ziarul ce-l adusese subsuoară și începu să citească.

Privii peste umărul lui: era o pagină întreagă dedicată uzinei, o bună parte ocupată de articolul meu și de fotografia plină cu pete de tuș, printre care se puteau distinge doar rândeaua mecanică și jumătate din mutra solemnă a brigadierului...

Pentru articol n-aveam de ce să roșesc: trecusem cu penița când mai veselă, când mai serioasă peste toți tovarășii mei de atelier, mă străduisem să fac un portret colectiv al unor oameni vii, cu bucuriile și nevoile lor.

De prisos să adaug că devenisem eroul zilei în uzină: pagina cu pricina stătea agățată în toate atelierele și pe toate coridoarele administrației.

Neașteptate au fost și urmările: în cele două luni cât am mai lucrat la uzină, slăbănogul mi-a mai dat câteva „sarcini de partid“ și m-a declarat membru al activului de corespondenți voluntari ai ziarului.

Știam eu că am talent de publicist!...

Pe lângă onorariile nu chiar simbolice m-am ales și cu alt câștig: ștergându-mi din cele scrise cuvinte ca „ambalaj, excelent, situație, ziar, satisfacție“, slăbănogul mi-a demonstrat cât de simplă este învățarea limbii „moldovenești“: să uiți (sau să nu folosești!) jumătate din vocabularul moștenit de la părinți!

Cine-a zis că „a pierde“ nu înseamnă „a câștiga“?

2

Pe la începutul lui iunie (luasem deja hotărârea cu Universitatea), cum mă întorceam acasă de la circa de miliție unde mi se înmânase pașaportul nou, viager, și trecând, cum mă ducea drumul, pe lângă ministerul „lăuntric“, dădui nas în nas cu Emil.

– Servus, neamule! urlă el, mă luă în brațe și începui să se învârtă cu mine de duduia trotuarul. Servus!

Sergentul care făcea de servici la minister crăpă ușa, ne cântări din ochi și porunci sever:

– *Idite, idite!*

Îl înțelegeam pe bietul băiat, cât n-aș fi dat și eu atunci la sosire să văd pe cineva, să întâlnesc o mutră cât de cât cunoscută.

– Măi al naibii, zise el după ce ne așezarăm mai la vale pe treptele unei case vechi, boierești, pe a cărei ușă monumentală sta scris „Intrare pin ogradă“. Al naibii, ne-am putea duce la un pahar, dar peste o oră trebuie să mă prezint la comisariatul militar! Hai, zi! Cum e?...

– Ba pardon, zi tu. Înțeleg că ești proaspăt sosit, de ce așa târziu?

Coborâse din tren de vreo zece zile, aflate de la funcționarul de la „primaria voastră“ adresa mea, dar nu mă căutase.

– Dom' le, n-am mai pomenit așa ceva! Nu le-a fost de ajuns că am scris în lagărul cela douăzeci și trei de autobiografii, uite, azi am scris-o și aici pe a treisprezecea în decurs de-o săptămână! Îi bag în mă-sa-n cur, dacă mai continuă dau foc și ministerului și javrei celea care mă urmărește peste umăr ce scriu și cum țin tocul! Să fi știut așa ceva, mă predam dracului...

Aici se întrerupse brusc. Zâmbi amar:

– Înțeleg bine că plata pentru a deveni omul cel mai fericit din lume, adică om sovietic, trebuie să fie mare, dar chiar așa... M-au băgat într-o magherniță cu niște tipi suspecti... Tu, cel puțin, te-ai aranjat ca lumea?

De vreo trei ori fusesem la „comitetul împlinitor“ ca să le amintesc de cazarea mea provizorie, pardon, vremelnică, și de fiecare dată am fost rugat să nu-i mai deranjez: „Căutăm, cum găsim ceva potrivit, te anunțăm singuri...”

– Nici la maică-mea nu mă pot duce, n-am documente. E vorba să-mi dea ceva zilele astea, dar... Mă-sa-n... Apropo, ți-ai găsit părinții?...

N-avea nici un Dumnezeu să-l mai sperii și eu:

– Sunt... sunt la țară... Predau...

- Cam nasol pentru un profesor universitar, nu?
- O chestie provizorie...
- A, sări deodată Emil. Ultima noutate, ori poate-ai aflat?

Contele S. s-a sinucis!

Am simțit un val de sânge cum mă izbește-n cap. Aveam cele mai calde sentimente pentru aristocratul acela, atâta de aristocrat că nu te lăsa niciodată să bănuiești că n-ar fi un egal de-al tău, oricine ai fi fost tu. Bietul bătrân înțelept! Mi-am amintit deodată cum mă privea când mi-a vorbit de cei doi băieți ai lui...

– Zicea un ajutor de-al comandantului că s-ar fi întâmplat ceva cu un fecior sau o fiică de-a lui când a încercat să treacă Dunărea... Moșul s-a strecurat noaptea în biroul lui Rosomahov și s-a împușcat în gură cu arma rusului...

Bietul bătrân! Și socotelile cu viața tot aristocratic încheiate...

– Nici un popă n-a vrut să-i cânte, l-au îngropat ca pe o vită... Dar pe Rosomahov l-au umflat peste câteva zile. M-aș bucura să aflu că putrezește-ntr-o pușcărie cu tot cu autobiografiile mele, băga-i-le-aș...

Emil își privi ceasul:

– Aoleu! Milităria, paștele mă-sii! Scrie adresa mea! Sau poate vin eu pe la tine...

Mă bātu pe umăr, se întoarse militărește pe tocuri și porni cu pas grăbit.

Potrivit denumirii străzii ce mi-o dictase nu părea, într-adevăr, să locuiască într-un cartier rezidențial...

Curios, totuși: eu n-am scris decât două autobiografii, una lui Rosomahov și cealaltă lui Gropa.

Să însemne asta ceva?...

3

Am banii strânși, chiar mai mult decât îmi făcusem socoteala. I-am depus la cec și port carnetul cu mine: nu mi-a dispărut nimic, nici măcar o copeică atunci când îi țineam în valiză, dar... De câteva ori am luat seama că cineva îmi umblă prin puținele boarfe. Repet, nu lipsește nimic, dar mă

dezgustă însuși gândul că un străin pune etichete lui pe ceea ce îmbracă sau folosesc. Până și teancul de hârtii a fost răsfoit pagină cu pagină...

Adică banii sunt.

Dar lipsește principalul: veștile.

Scrisoarea...

Am cugetat îndelung, n-am dormit multe nopți și am hotărât definitiv: intru la Universitate. La filologie.

Toată stima și tot respectul pentru clasa muncitoare, pentru harnicii bătători de cuie (țante, cum m-am fi redactat protectorul meu de la ziarul cu povestea!), dar sunt absolut sigur că și tata, și mama, posibil și surorile ar prefera să discute cu mine despre Faulkner sau Hermes Trismegistos și nu să-mi asculte o prelegere despre felul oșezat în care trebuie bătută o țintă (chiron, în altă variantă), într-o scândură de molift sau în cea de mesteacăn...

Toată stima pentru agronomie, pentru zootehnie și horticultură, sunt sigur că dacă voi profesa ziariștii – mă voi dedica acestor discipline, dar să proferez ca specialist în aceste domenii – să am iertare. Prea nu moare în mine amin-tirea căsuței cu peluză și a minunăției agricole din preajma ei, ori mai precis – n-o să-mi dispară niciodată din memorie cele văzute după trecerea tăvălugului din patruzeci... Un articol, un ziar, o carte – le-ai ars și n-a mai rămas nici scrumul din ele. Ruinele pământului rămân veșnic...

De la întâi iulie nu mai sunt „fruntaș în întrecerea socialistă“.

Băieții au aranjat o mică petrecere de rămas bun, au turnat în mine cât a încăput. („Doamne, și matală te-ai dat cu ghilanii ăștia, știam eu că n-ai să le poți sta împotriva!“ – lamentațiile Mariei Petrovna când am fost adus acasă.) În euforia agapei brigadierul mi-a mărturisit cinstii că a fost o vreme când ortacii erau pe punctul să-mi administreze o învățătură cu țolul în cap ca să nu le sparg norma, dar i-a calmat Fedea când le-a spus că strâng bani ca să-mi vizitez părinții „foarte departe“. „Dar n-a vrut să ne spună unde! Ia zi tu: peste graniță?“

Și încă peste câte!...

Mi-am procurat manualele de a zecea la materiile de admitere, cu excepția francezei, firește, adică Istoria și Literatura moldovenească, plus o Gramatică și o Crestomație de aceeași literatură.

Băieții fac tot posibilul să nu mă deranjeze, adică Fedea: nu mă mai terorizează cu miile lui de întrebări. Cât despre Timofei, regimul lui e astfel alcătuit că poate conveni oricui: lucrul la uzină, drumul spre cămin cu un scurt popas la alimentară, sticla de votcă și un somn neobișnuit de liniștit până în zori.

Cu istoria m-am lămurit repede: aproape tot ce știu spun pe dos și din trei întrebări nimeresc neapărat două...

Mai complicat lucru cu literatura...

Țin bine minte că în clasa a doua de liceu am luat o păruială bună de la tata, nu, nu bătaie, nu m-a lovit nicio dată! A fost o păruială verbală, dar convingătoare, când mi-a găsit întâmplător în dulăpașul de la internat câteva exemplare din serialul „Aventurile submarinului Dox“.

– Băiatule, asta e maculatură! E pentru troglodiți! Ai de gând să te perfecționezi în direcția asta?...

N-am mai avut de gând.

Păruiala căzuse la țanc.

Sunt absolut sigur că, dacă m-ar vedea acum cu „operele“ acestea, ar trece de la muștrările verbale la altele, violente și fizice...

La una dintre consultațiile din preajma examenelor mi-am permis să-l întreb în particular pe consultant (probabil un laborant bâlbâit!), dacă socoate, într-adevăr, că e poezie ceea ce ni se prezintă ca atare în crestomație, adică „Oi glăsui“ sau „Buhgalterul“ (pentru neinițiați: „Voi vota“ și „Contabilul“!), sau dacă pot fi considerate proză „Venea o negreață“ sau „Nouăsprezăci mămăliji“.

M-a privit atent, cum ai examina o insectă proaspăt descoperită, m-a luat de-un cot și după ce s-a convins că nu sunt venit din Bucovina a început să-mi explice răbdător și blând că republica noastră este tânără și foarte rămasă în urmă, că norodul a fost ținut în întuneric și-i „tare necultural“, că nici „scriere n-o avut, da încă literatură?“ – și că, „îndeob-

ște“, nu poți să treci deodată de la „folclorul norodnic“ la „Război și pace“...

– Da' matale n-ai făcut școala la români?

Făcusem oleacă.

– Iaca, vezi? Școala burgheză nu țâne socoteală de norod!

M-am declarat foarte mulțumit de răspunsul pe cât de complet pe atât de simplu, dar nu cred că l-am convins, m-a urmărit cu privirea până am părăsit coridorul.

Dar apropo de norod.

Cu vreo săptămână înainte de a pleca de la uzină, în timpul unei pauze de prânz s-a apropiat de mine un tinerel, proaspăt venit în brigadă, și mi-a întins, aproape roșind, o foaie de hârtie.

– Iaca, numai să nu mă răzi... Am scris și eu o poezie pentru gazeta de perete... Tu ești mai învățat...

Era ceva în stil pseudopopular despre viața fericită a oamenilor sovietici, despre „părintele tuturor – tovarășul Stalin cel viteaz“, un ghiveci de o dezarmantă naivitate și agramatie.

Să fi știut atunci!... Să-i fi strâns mâna și să-l fi bătut pe umăr...

Dar omul mă rugase să-l ajut, să-i dau un sfat!

Și i l-am dat. Cum nu știu alt mijloc de a convinge pe cineva decât apelând la exemple, am început să-i recit ceva din nu mai țin minte cine, probabil din ce avem întotdeauna la îndemână, din Eminescu.

Mă asculta cu gura căscată. Când am sfârșit poemul, a făcut semn celorlalți să se apropie.

– Măi, ia ce-i frumos! Spune-le și lor!...

Nu m-am lăsat prea mult rugat. Cum am o memorie suficient de încăpătoare, am început să-i plimb pe la toți bunii mei prieteni începând cu Coșbuc și sfârșind cu Minulescu.

A fost o adevărată șezătoare, și dacă nu s-ar fi uitat la ceas brigadierul, nici n-am fi luat seama că prelungisem pauza cu jumătate de oră.

Cei mai mulți dintre tovarășii de muncă aveau la activ câte șapte-opt clase, alții mai frecventau și cursuri serale, dar

nici numele lui Creangă, nici al lui Eminescu nu le spunea nimic...

Cât de concentrați ascultau!

La finele recitalului tânărul poet și-a împăturit cu grijă „opera“, la fel de atent a rupt-o, și a făcut vânt resturilor peste mormanul cu rumeguș.

– Da, a zâmbit el amar, mai avem câte ceva de învățat...

4

Cu trei zile înainte de examene s-a întâmplat să am una dintre cele mai frumoase surprize de până acum.

După o consultație, ultima, cum păraseam aula, se oprește în fața mea un tip înalt, mai răsărit ca mine, foarte tu-ciuriu și zâmbăreț.

Mă ia foarte dezinvolt de părul din dreptul urechilor și mă saltă ușurel de la podea.

– Perciuni!

Să nu fi pronunțat cuvântul, probabil că i-aș fi zis una sau chiar l-aș fi pocnit, dar acest „perciuni“...

În clasa a treia Mops, pedagogul de servicii, n-am știut niciodată cum îl chema cu adevărat, m-a prins la un repaos de această parte a tunsurii, m-a ridicat ca la două palme de mi-au țâșnit lacrimile și s-a interesat cu glas mieros:

– Când tundem perciunii, elev? Ori te crezi la sinagogă?

Între perciuni și sinagogă colegii au optat în cele din urmă pentru primii: porecla li s-a părut mai exotică.

L-am recunoscut imediat. După culoarea feței.

– Il dzigano!

Era colegul meu dintr-a patra, promovat ca și mine într-a cincea în '44, Ionuț Manoliu.

– Manole, Manole! Și Ivan! mă corija el după ce coborâram în curte și găsirăm o bancă liberă. Asta ar mai lipsi, râse el, să afle studenții mei de „Il dzigano“... Zi, canalie, unde-ai fost până acum, unde-ai dispărut? După câte îmi amintesc, ai șters-o în România, nu?

– Războiul...

– Da, războiul... Eu am rămas aici cu mama... Să-l așteptăm pe tata. N-a mai venit... S-a stins și mama...

Știam cu toții la liceu că era fiul unui deportat, deși, în exuberanța vârstei noastre, nu-l prea menajam.

– Și tu? Hai, cântă!

I-am cântat tot.

– Adică vrei s-o pornești de la început. Te poți considera student. Sunt lector, un fel de asistent, la catedra de limbă și literatură, eu o să-ți primesc două examene. Te miră? Am absolvit anul trecut institutul pedagogic... Iar în țara orbilor chiorul... Grozavă lipsă de cadre!

Ne-am despărțit spre seară. Am făcut schimb de adrese.

– După moartea mamei am fost „comprimat” într-o singură cameră. Știi casa noastră... Te-aș fi luat la mine. Dar acum proprietatea privată... Și cum mai am și stupida intenție să mă însor...

Avea un râs molipsitor. Ca pe vremuri. Posibil să exagerez, dar pentru prima dată simțeam că m-am întors, măcar parțial, acasă.

– Și ai grijă, zise el când ne aflam de acum la câțiva pași unul de celălalt. „Il dzigano” numai după poarta universității și numai în șoaptă!

E o imensă bucurie să-ți găsești prietenii vechi pe aceeași lungime de undă după ani de despărțire.

1

Am fost chemat la Comitetul împlinitor raional ca să mi se comunice că sunt luat la rând pentru locuință și numărul rândului meu este undeva după cifra cinci mii...

Iată-mă: am scris „împlinitor“, „luat la rând“ – și nu le-am mai prins în ghilimele... Nici nu mi-am dat seama cu câtă naturalețe le-am folosit, abia recitind fraza (tot mă zgârâia ceva adică!) m-am luat cu mâinile de cap... Cât de ușor cedăm, cât de ușor ajungem la compromisuri cu noi înșine când e vorba de ciolan! În cazul meu friptura este posibilitatea de a înțelege și de a fi înțeles cât mai ușor de cei din preajmă...

Mizerabilă chestie! E cum ai lua un prunc de la țâța secată a mamei și l-ai potrivi la sfârșul generos al doicei: un pic de mofturi la început, oricum, nu mai răsună glasul acela pe care-l știe din embrion, dar plinătatea debitului de lapte șterge repede memoria duioșiei neprefăcute...

O fi având dreptate Marx, sau cine o fi zis-o, că existența determină conștiința. (În cazul meu – renunțarea la ultima...)

Firește, după dușul rece de la Comitet nu mă prea simțeam plutind în al nouălea cer, dar foarte curând au intervenit evenimente care mi-au demonstrat cât se poate de simplu că o mare neplăcere poate fi oricând depășită de o alta și mai mare...

Reținusem din vorbele lui Emil că are și el intenția să intre la Universitate, că la Istorie, că la Filologie, – oricum, Facultate de drept nu era, dar nu-l întâlnisem la nici una din consultații. Am socotit de datoria mea să lămuresc lucrurile și în ajunul admiterii am descins la adresa ce mi-o comunicase. Nu-mi spusese precis despre ce cazare e vorba, s-a dovedit a fi tot un cămin, nr. 3 și atât, doar că ceva mai arătos ca al meu, cu etaj.

Femeia de servici, probabil e o modă ca la căminele de bărbați să comande femeile, mi-a cerut mai întâi pașaportul pe care bineînțeles nu-l aveam cu mine, mi-a notat numele într-un registru și abia după aceste formalități mi-a permis s-o întreb ce doresc.

Mi-a aruncat o privire rapidă, apoi a ținut ochii în perete:

– Așa om nu trăiește aici.

Am mai citit o dată adresa de pe peticul de hârtie ce-l luasem cu mine.

– Cum adică? E unul întors din România... Acum o lună și ceva... Un...

Nu m-a lăsat să continuu:

– Da eu îți spun matale lămurit că nu avem așa un nume aici! Mergi sănătos...

Era spre seară, din când în când treceau spre odăile lor locatari ai căminului.

– Ce mai stai matale aici? Nu mă crezi?...

Nu puteam să mă înșel, aveam adresa negru pe alb, să fi făcut el un banc? Pe ce chestie?...

Cum locatari se întorceau tot mai mulți, am ieșit în fața clădirii și l-am oprit pe unul ce mi se părea mai isteț.

– Nu știu. N-am auzit... și grăbi pasul.

Al doilea nici n-a catadicsit să-mi răspundă. Doar ajuns la ușă întoarse capul să vadă dacă n-am dispărut.

Următorul mă întrebă, după ce cercetă cu privirea împrejurimile:

– Sunteți prieteni? – vorbea rusește. Firește că eram.

– Atunci sfatul meu este s-o ștergi de-aici cât mai repede. Prietenul tău a fost ridicat alaltăieri noaptea.

„Cum adică ridicat?“ al meu rămase în aer. Tânărul dispăruse.

În drum spre casă aveam mereu senzația că cineva îmi urmează pașii, că, iată, cetățenii care au apărut acum de după colț sunt cu ochii pe mine și nu în zadar țin mâinile în buzunare, mă cuprindea nedumerirea când treceau pe alături și își vedeau de drum...

Toate cele auzite și lăsate cândva să treacă pe-alături de ureche despre *ghepeu* sau *enkavede* răsăreau acum în me-

morie îmbogățite cu detalii imaginare, grotești... Și mâna aceea din toamna lui patruzeci și unu, oasele acelea răsărind din pământul spălat de ploaie de la fostul consulat italian unde ne duceam mânați de puerilă curiozitate să le privim, fără a înțelege sinistrul subtext al descoperirii, mâna aceea descarnată de care mai atârna un capăt de sârmă ruginită începea să-și destăinuie amenințătoarea taină...

Noaptea am avut, probabil, coșmaruri. Nu țin minte ce visez, m-a lămurit Fedea:

– Ce-i, frate? Ți-o intrat examenul pe cur de te-ai zbatut așa?...

Dar, spre propria mea mirare, la proba scrisă am intrat calm și hotărât să „nu trag atenția” – cum se zice aici – la permanenta polemică ce-o purtam cu primitivismul Cres-tomației.

„Chipul colhoznicului în literatura de azi” l-am pictat în cele mai decente și impresionante culori, fostul plugar săr-man, supt de toate lipitorile burghezo-moșierești, a căpătat datorită peniței mele parametrul unui Heracle combinat cu Democrit...

– Cred că ai putea fi admis în Uniunea Scriitorilor, mă tot tachina mai apoi Ionuț, care, firește, citise și apreciasse monumentala mea „lucrare scrisă”. În orice caz autorii pe care i-ai citat te-ar vota cu toate membrele...

Vorba ceea, ce nu face omul pentru interes...

La proba orală unde intram câte trei, Ionuț i-a eliberat mai întâi pe ceilalți doi, ca să putem rămâne singuri și să recităm împreună cu cele mai serioase mutre ceva în genul „Hai, frați, hai, frați, la năvală dați”...

Peste alte vreo trei zile am aflat de la examinator că n-ar fi rău să mai și graseiez ca să fiu luat drept mâncător de broaște și melci, așa că mai rămânea doar Istoria pe care trebuia să mi-o verifice un coleg și prieten de-al lui „Il dzigano”.

Dar mai înainte de istorie, în preistorie, a trebuit să-l cunosc pe Krasnovski...

De altfel n-am avut intenția să-l cunosc, mai mult, dacă ar fi fost să mă caut în subconștient – subconștientul zicea că nu prea iese fum de-acolo unde nu arde focul, că, adică, dacă se vorbește atâta despre ei – odată și odată tot au să ajungă și la tine, dar nu precupețeam nici un efort ca să-mi conving subconștientul de minima probabilitate a unei astfel de cunoștințe...

Dar s-a produs...

Era o excelentă seară de august, pe cer nici urmă de nori, condiții mai mult decât potrivite ca să-ți așezi fundul pe-o buturugă și să aștepti ploaia de leonide sau liride, sau ce alte corpuri cosmice își mai oferă serviciile amatorilor de astronomie populară în acest anotimp.

Stăteam în pat cu manualul de istorie încercând să mă sugestionez că e scris „sine ira et studio“, când bătu la ușă Maria Petrovna și fără să mai aștepte invitația de rigoare intră.

– Mihail Alexeevici (celorlalți, indiferent de vârstă, le spunea pe nume), omoară-mă, dar nu te-am văzut când ai venit. Iaca, ai două scrisori, și mai ales asta, de la miliție. („Miliție“ – aproape în șoaptă...)

Cealaltă, nu cea „mai ales“, era de la uzină.

„Întrucât de pe data de 1 iulie crt. nu mai lucrați la Uzina mecanică nr.1 „I.V. Stalin“ vă somăm ca în decurs de zece zile de la primirea prezentei să eliberați locul în Căminul nr.1 al Uzinei, în caz contrar...“

Plicul nu fusese lipit și Maria Petrovna nu-și putuse învinge curiozitatea:

– Da’ nu te mai uita la dâșii! Hamăie, da’ treabă nu fac! Iaca Alioșa, de la numărul opt, are un an de când a primit așa veste...

Citația de la miliție nu excela prin amănunte: „obligatoriu, la orele 22.00, având asupra sa pașaportul...“

Primul gând: „Ia te uită cine lucrează zi și noapte!“ Abia apoi nedumerirea (cinstit vorbind – și sudoarea rece!) – ce putea să însemne ora asta?

Maria Petrovna ridică din umeri:

– Nu te-ai bătut cu nimeni?...

Circumscripția raională de miliție (mai fusesem când mi s-a înmănat pașaportul) se afla într-o clădire jerpelită cu semietaj, ferestrele demisolului le avea căptușite cu placaj și aspectul ei nu era de natură să inspire cine știe ce încredere.

Chiar când să mă adresez, cu citația în mână, milițianului de servici, mi se interpune un tip răsărit nu se știe cum din semiîntunericul coridorului:

– Mihai Olteanu?

Anume „Mihai“, și nu „Oltian“...

– Eu.

– Să ieșim pe-o clipă...

Bărbatul, probabil cu puțin mai în vârstă ca mine, îmi venea cam până la umăr, dar cu umerii de două ori mai largi, un șaten tuns scurt, și pe stradă n-ar fi atras atenția nimănui dacă n-ar fi ținut capul vizibil aplecat pe-o parte, defect fie din naștere, fie din cauza unei răni la gât, iar în acest caz bine mascată de o cămașă cu guler „a la Tolstoi“.

Portretul acesta l-am reconstituit bineînțeleș mai târziu și la rece, atunci abia am putut să descifrez cu ochi împăienjeniți pe tartajele unei legitimații purpurii pe care tipul mi-a băgat-o în nas: „Ministerul neprimejdurii de stat“.

– Locotenent superior Krasnovski, de la minister... Să mergem, tovarășe Olteanu, n-o să stăm de vorbă aici, în mizeria asta...

„Adică așa a fost umflat bietul Emil...“ m-a fulgerat. „Civilizat...“

Mă simțeam ca o bășică de săpun, docilă și gata să plesnească în fiecare clipă.

„Civilizat... civilizat... civilizat...“ tot repeta un glas dinăuntru și nu puteam să-l opresc, în timp ce-am dat împreună colțul, unde ne aștepta un „Opel Kapitan“.

Krasnovski s-a așezat alături, pe bancheta din spate. Șoferul a demarat fără să i se spună ceva: cine știe pentru a câta oară se juca scenariul...

Se zice că în clipele de înaltă tensiune capul se limpezește brusc și începe să lucreze cu maximum de randament, instinctul de conservare e mai presus de toate celelalte.

Falsă părere.

Singura activitate a bietului meu creier pe tot parcursul drumului care nu mai sfârșea s-a rezumat la niște cuvinte fără sens, întrebări stupide, ca: “de ce acum?”, „de ce mergem așa repede?”, ba la un moment dat mi-am surprins glasul acela lăuntric fredonând un cântec popular probabil, nu mai știu...

Contrar așteptărilor, mașina a frânat pe o stradă lăturalnică, în fața unei case cu intrarea la stradă.

Locotenentul m-a ajutat să cobor, m-a rugat să-l aștept o clipă, s-a întors cu vreo cincizeci de metri și a deschis cu cheia o ușă asemănătoare cu cea în fața căreia ne opriserăm.

Mașina a luat-o din loc, înecându-mă într-un nor de fum urât mirositor.

„Arde ulei motorul“ m-am gândit. Apoi imediat m-a luminat soluția salvatoare: să fug! Să fug până o să-mi iasă ochii!...

Dar Krasnovski îmi făcu semn să mă apropii...

Dintr-un antreu minuscul am dat într-un salon, o încăpere obișnuită a unei familii care se respectă: o canapea, o masă acoperită cu ceva brodat și vreo câteva scaune cu pernuțe, o lampă cu abajur de mătase deasupra mesei, iar pe peretele fără ferestre, peste o imitație de covor persan – portretul a doi însurați. Ea zâmbind șmecher fotografului, el cu mutra obișnuită a unui proaspăt îmbrobodit...

– Aici putem sta de vorbă, nu-i așa? făcu Krasnovski vesel, trăgându-mi un scaun. Nu ca la slinoșii ceia de polițai!

Simțeam că încep să mă cațăr din rahatul în care mă prăbușisem.

– Ei, să intrăm în subiect, ca să nu te rețin prea mult. Dar mai întâi, cum te simți la noi, te-ai dat cu viața noastră?

Bineînțeles că mă dădusem, mă simțeam foarte bine.

– Lasă, lasă, știm noi că mai avem mult până o să fie bine, nu trebuie să te temi să critici. Critica dregre tot! Parcă ești mulțumit de locuință?

Parcă ar fi ghicit că atinge la sensibil!

– Cinstit vorbind, ar fi putut fi mai omenească...

– Greu după război... Mulți au rămas pe drumuri.

Mă hotărâi să joc deschis: îi arătai scrisoarea de la uzină.

– Birocrați, idioții! Aranjăm noi, nici o grijă. Iar acum uite-aici niște hârtie, uite stiloul meu și scrie tot, absolut tot ce știi despre Emil Crăciun, de când vă cunoașteți, cum v-ați cunoscut, ce discuții ați avut, ce-ai aflat de la el, cu cine l-ai mai văzut, ce propuneri ți-a făcut... Totul absolut!

Am simțit că mă trec fiorii:

– Bine, dar îl cunosc superficial... După lagăr... vreau să spun după Punctul de filtrare nu ne-am întâlnit decât o dată, întâmplător...

– Și l-ai căutat a doua oară, dar nu l-ai găsit... Uite, despre astea toate să scrii. Știai că nu-i student?

Știa tot! Oare fusesem urmărit? Atunci de ce mă mai întreba?...

– Nu... Mi-a spus că a fost la drept, la Cluj...

– Și despre asta scrie... Dar că era cu „Sumanele negre“ ți-a spus? Nu? Și asta scrie-o! Hai, să nu pierdem timpul...

Am încercat de multe ori după aceea să reconstitui în minte tot ce așternusem pe vreo patru pagini în noaptea aceea, dar n-am reușit niciodată să duc lucrurile până la capăt. Dar de una sunt sigur: o bună parte din cele relatate erau ale lui Krasnovski, de la el aflate... Și n-am să-mi iert niciodată că n-am înțeles decât foarte târziu că asta se numește manipulare...

Peste un an, adică acum, în august, când l-am întâlnit pe Emil la Orhei, lângă autogară, mai precis când m-a strigat pe nume un tip îmbrăcat într-o pufoaică unsuroasă, și în care cu greu am putut recunoaște pe tânărul chipeș cu care odinioară mă întâlnisem lângă „Lăuntrice“, m-am îngrozit: era o ruină.

Ne-am așezat pe o bancă liberă.

– Nu, n-am fost condamnat... M-au confundat cu altul... învățătorușul acela... L-au prins pe el cu ceva și m-a turnat pe mine... Dar n-o las eu așa! Pe tine nu te-au agățat atunci?...

N-aveam voie să-i spun ce știam. Și ce i-aș fi spus? Că am scris, din prostie, naivitate sau spaimă „N-am știut niciodată că Emil Crăciun a luptat împotriva regimului din Republica Populară Română în rândul bandiților din organizația „Sumanele negre“?... Și că fraza nu-mi aparținea?...

– Multe vieți a calicit și Stalin ăsta... Începui eu.

– Lasă, făcu el din mână. Dă-l în pizda mă-sii... Ia zi, frate Mihai, nu poți să mă împrumuți cu cinci ruble?

I-am întins o bancnotă de zece.

– Așteaptă, mi-a zis.

Peste câteva minute s-a întors de la bufetul gării cu o sticlă învelită într-o bucată de ziar.

A rupt cu dinții câți îi mai avea capsă de metal a sticlei:

– Un gât?

Am tras un gât.

El goli sticla de votcă pe jumătate.

– Cam caldă... Dar merge.

– Merge... fui de acord și eu.

Îmi întinse o hârtie de cinci ruble.

– Restul.

– Poate-i păstrezi?...

El băgă bancnota în buzunarul pufoaicei și se ridică:

– Drum bun. Aș mai sta, dar am o trebușoară...

Îl urmării cu privirea până dispăru printre mașinile adunate la rampă.

Mă copleși brusc ideea nebună că plătisem cu o hârtiuță albastră o viață de om...

Mai mult n-aveam să-l văd.

1

Una caldă, alta rece.

Deși cu ochii roșii ca ai unui iepure de mosc și cu aspectul unui salvat dintr-un malaxor (o noapte de nesomn nu trece fără urme!) m-am prezentat la Istorie plin de încredere și umflat de optimism sănătos. Dacă-i pe cinste – n-aveam nici un motiv, cu toate strădaniile n-am reușit niciodată să duc vreun capitol din manual până la capăt. Cum mă băgam, să zicem, în Suvorov și asaltul Ismailului, îmi apăreau imediat în fața ochilor încăierările și debandada contemporană de la cozile la zahăr sau pâine. Dar repet, mă aflu într-o dispoziție atât de prostește bună, încât atunci când am tras biletul cu „Realipirea Basarabiei la Patria-mamă” și tipul de la catedră m-a ispitit dacă am ceva nelămurit, era cât pe ce să-l întreb la rândul meu despre care realipire este vorba: cea din ‘18 sau cea din ‘40? M-am stăpânit însă: Ionuț era sigur că taică-su dispăruse în urma unui banc cu ușor iz politic...

Încă un „5” pe „Foaia de examinare”. Ciudat, cum poți să te bucuri pentru o notă care înainte și „acolo” te-ar fi băgat în pământ de rușine, dar n-am încotro: acesta-i prețul maxim al cunoștințelor de aici.

Cu alte cuvinte, mă pot considera student.

Imediat după examen m-a prins pe coridor bătrânelul de la franceză, m-a tras într-un loc mai ferit și, după o cuvântare lungă (graseia și românește!) și întortocheată din care n-am înțeles mare lucru, a trecut la subiect:

– Eu, din păcate, sunt foarte ocupat, nu am să pot face la timp traducerea, dar nu ar fi bine să rup contractul cu editura. Iar dacă ai traduce broșura dumneata, ai putea să câștigi un ban! Sigur că nu o să-ți apară numele, nu ești cunoscut, onorarul o să-l încasez eu. Dar banii au să fie ai dumneata. Aproape toți...

A scos din geantă o cărțuție tipărită pe hârtie gălbuie, ieftină, din cele care pe aiurea le cumperi în gară ca să-ți treacă drumul mai repede. Mi-a strecurat-o în mână pe ascuns, de parcă ar fi fost vorba de ceva subversiv. Era „Fils de peuple“ de M. Thorez.

– Dacă ești de acord, bineînțeles că totul rămâne strict între noi... Ce zici?...

Am dorit să aflu despre ce sumă e vorba și timpul de care dispun.

Timp îmi dădea berechet. Suma nu că-mi convenea – era cam jumătate din ce adunasem din spetii și nemâncare!

Am ieșit în curte împreună și în dosul unei stive de lemne mi-a strecurat în buzunar un cearșaf de o sută de ruble.

– Avansul! mi-a șoptit zâmbind complice.

De altfel singurii bani pe care aveam să-i văd...

2

18 august.

Zi pe care n-am s-o uit chiar dacă ar fi să nu mi-o amintesc pe cea de naștere.

Traversând maidanul care ne desparte de grosul mahalalei și pe care joacă fotbal vecinii mei de cămin de nu mai răsare fir de iarbă, îl văd de departe pe Jora, poștaşul, invalidul de război cu un picior de lemn mușcat până la măduvă de toți câinii din împrejurimi.

Dar de data asta nu-și mai pleacă privirile, ochii îi sticlesc:

– Este, este scrisore la domnul tovarăș!

I-o smulg din mână: scrisul mamei! Inconfundabilul ei scris, acest „M“ cu bucle și acest „O“ perfect rotund, cu virgulița ca o codiță de purcel!...

Bag mâna în buzunar, scot o bancnotă, nu văd de care, o bag în tașca lui Jora și mă îndrept aproape amețind spre unul din pietroaiele ce marchează poarta fotbaliștilor.

Jora mă ajunge din urmă și-mi bagă ceva în buzunar:

– Nu trebuie cinci rubla, Jora are prețul una rubla!

Dragul de el!

Mă așez pe bolovan și lungă vreme nu mă hotărâsc să deschid plicul...

Ochii umezi nu văd nimic.

Pobeda, 8 august 1952

Iubitul meu fiu, frățiorul nostru drag!

De la 2 iulie, de când ne-a dat scrisorile tale inimoasa Elena Josanu ți-am trimis șapte misive, dar n-avem răspuns nici la una. De data aceasta o să primești plicul cu veștile noastre de la Zverdlovsc, este un domn care face drumul într-acolo și a binevoit să ne ajute. Cine știe, aici stăm prost cu drumurile. Ne grăbim să-ți spunem că suntem sănătoase, să n-ai nici o grijă și scrie-ne cât mai curând cum o duci tu. Ești sănătos? Te-ai aranjat? Scrie-ne repede și amănunțit. Și tata e bine, dacă nu se schimbă nimic în octombrie o să ne vedem și o să-ți comunicăm neapărat. El muncește la aer liber, știi cât de mult îi plăcea la aer liber și acasă... Noi o să stăm iarăși aici, la Pobeda, așa că să ne scrii pe adresa aceasta, la poste restant, se spune „do vostrebovania“, dar să scrii cu litere rusești. Ți-am scrie mâi mult dacă am fi sigure că ajung scrisorile la tine. Nu ne uita, Mihăiță, și atunci ai să vezi ce scrisori lungi o să-ți trimitem!

Te sărut cu drag, copilul meu, mi-i tare dor de tine.

Mama și fetele.

Mihalache, frățioare, eu sunt bine, mă pregătesc să dau în particular pentru a zecea, încolo, cine mai știe, poate medicina...

Mi-i dor să te văd, sora ta Lenuța care te pupă.

Eu am trecut în clasa a doua așa-i că te bucuri? Si eu mă bucur că este vacanță mi-au căzut doi dinți, dar cresc. Când vii la noi să te văd?

Ana.

Atât.

O mai citesc o dată. Încă o dată.

Nu mai plec în oraș, de fapt nu aveam nici o treabă grozavă, listele cu cei admiși se vor afișa doar mâine, voiam să cumpăr ceva hârtie, dar tovarășul Thorez nu mă grăbește: limba în care și-a scris biografia e ca pentru săraci...

Și deodată, ca un fulger în moalele capului: Tincuța!

De ce nu mi-a scris nici un rând?

Nu s-o fi întâmplat ceva, Doamne ferește?...

Mă străduiesc din răspuțeri să alung gândul, nu, e în regulă totul, e o fire aparte, are toane, e tipul de independent categoric, o să-mi scrie singură când o să vrea, n-o să mai semneze ea scrisori colective...

Așa mi-o amintesc și asta mă calmează.

Mi-a spus și Krasnovski, în timp ce-i scriam angajamentul de a păstra în taină strictă obiectul întâlnirii noastre și însăși întâlnirea, că mama și cu fetele sunt bine aranjate, cât îl privește pe tata – e condamnat politic și despre el n-are voie să vorbească, dar...

– Dacă ai să te porți frumos... a păstrat o pauză lungă. Cine știe, dacă ai să te porți frumos e foarte posibil să facem o excepție pentru tine.

N-am prea înțeles ce înseamnă să mă port frumos, dar face impresia că ăștia ca dânsul au multă putere, în orice caz Maria Petrovna mi-a zis că i s-a spus de la uzină să fiu lăsat în pace.

Am și telefonul lui.

Mă așez să scriu o epistolă lungă-lungă celor dragi.

Kurgan... Centru raional Pobeda... Pe ce așchie de continent necunoscut o fi sădit Dumnezeu așezările acestea?

Și n-o fi uitat Creatorul de ele?

Probabil nu. Nu de tot: doar am primit scrisoarea!...

3

Lista stă prinsă cu patru pioane pe tabla de avize.

E trasă la mașină și poartă semnătura pentru conformitate.

Cei admiși sunt înșirați în ordine alfabetică și numai la „O” nimeni.

Nici în coada listei.

Probabil că e o greșală, o scăpare stupidă.

Sunt unul dintre cei trei care-am încasat „5” pe toată linia, dar numele meu nu figurează printre numele celor admiși...

Pe coridor, cum mă îndreptam spre secretariat ca să le atrag atenția asupra urâtei erori săvârșite, ușa blindată a

„Secției speciale“ se deschise brusc, cât să mă pocnească în numele tatălui. Ieșea Ionuț, adică Ivan Manole.

– Mihai, stai o clipă!

– Dar...

– Știi ce vrei să-mi spui. Să ieșim în curte, să vorbim...

M-a trecut un fior rece. E ceva împuțit, adică.

– Am aflat și eu abia când am citit lista. Secretarul nu știe nimic, m-a trimis la secția de unde ai văzut că am ieșit. Treaba-i slută...

– Am trișat? Am omorât pe cineva?...

– În locul tău n-aș glumi. Cârțița de la Secția specială mi-a arătat colțul dosarului tău pe care e specificat „FDN“...

– Bine, dar n-am făcut parte din nici un fedene, și în genere n-am făcut politică! Nici acolo, nici aici!

Ionuț mă privi de parcă i-aș fi picat din cer:

– Chiar nu știi?...„FDN“?... Fiu de dușman al norodului?...

...Și mie mi se păreau baliverne și spaime ieftine toate povestirile contelui... Dar să-l fi crezut chiar, chiar să-l fi luat în serios – ar fi schimbat asta lucrurile? M-aș fi găsit azi pe listă la litera „O“?

Așa-i de când lumea: fiul vrăjmașului meu este vrăjmașul meu.

Bineînțele dacă nu-i vânzător de tată...

4

Intervenția lui Ionuț pe lângă rector nu s-a soldat cu nimic. „Îmi pare rău, pierdem un viitor student capabil, dar sunt puteri care ne depășesc. Și mai că te-aș sfătui și pe dumneata, care tot ești cu pufușor pe botișor, să nu te implici în tărășenia asta.“

N-am nici un motiv să-i pun la îndoială cele spuse, uneori mi se pare că suferă mai mult ca mine, deapănă tot soiul de variante pentru „soluționarea cazului“, cum îi zice el.

– Trebuie să scrii la CC! Da, asta-i unica soluție! Primului secretar! Nu cred că au nevoie de publicitate în jurul porcăriei astea. Îți închipui ce impresie ar produce scandalul ăsta asupra celor ce mai gândesc să se repatrieze?... De fapt,

nu... nu trece... Mai mult ca sigur că scrisoarea ar nimeri nu la primul, ci la vreun instructoraș...

Bineînțeles, la vreun funcționar inferior care-și vede și el șeful suprem doar pe la congrese sau date solemne... Ce-am observat aici – un respect total, aș spune orbesc, față de scara ierarhică, mai dihai ca pe la curțile regale! Și să strice el, subalternul, dispoziția șefului cu tot felul de fleacuri!...

– Ia stai, amigo! Zici că ai colaborat la vreo două ziare?

– Ei, colaborat...

– Nu zi! Habar n-ai ce forță este la noi presa! Te-a atins cumva un ziar și ești un nimic!... Un nimeni!... Indiferent cine-ai fost înainte... Uite, îi trage gazetarul cela al tău o replică comisiei de admitere... Sau un foileton... Da, da! Un foileton, așa se numesc aici materialele critice... Imaginează-ți: „Birocrații monopolizează știința!“ Sau, și mai bine: „Un fruntaș al întrecerii socialiste este împiedicat să învețe!“...

– Zi-i mai cinstit: „Un fiu de criminal de război, un membru al unei familii de deportați, un repatriat pârlit!“

– Mda... Ai dreptate... N-o să riște nici un ziar să-ți ia apărarea. Cine-și pune de bunăvoie curul la bătaie!... Mai ales că aici par să fie implicați și ăia... Știi tu cine... Secția specială nu stă de pomană... Și cu ăia nu te pui...

Când a observat Maria Petrovna că și a doua zi nu mă scol din pat, a intrat în panică.

– Știam eu, ți-am zis că de atâta învățătură are să ți se umfle capul! M-ai luat la râs, da' iaca, cine a rămas cu dreptatea?... Na, bea fiertura asta, îi ceai de pojarniță, îți ia durerea ca cu mâna!...

Dar gândurile din cap nu ți le poate scoate „ca cu mâna“ nici măcar infuzia de sunătoare.

Și, cine mai știe, dacă nu venea după masă Maria Petrovna cu: „Ascultă mătăluță, Mihail Alexeevici, știi cum se lecuiesc de vătămătură la cap băieții noștri?“

Cine mai știe, dacă nu cumpăram sticla ceea de votcă și dacă nu dădeam de dușcă un pahar pentru ceai, plin ras cu licoare rusească, poate că nu găseam numărul de telefon ce mi-l dăduse Krasnovski.

Poate nici nu l-aș fi căutat...

Uitarea – în amintiri?

Cine se agață de ele e un proscris.

Amintirile nu sunt decât un fel de masturbare a creierului, un surogat de gândire, un fel de carte lungă și plicticoasă pe care te forțezi s-o citești pentru a doua sau a nu mai știi câta oară, și totul doar din lenea, din neputința, din nevoința să înțelegi că e altul cu totul compartimentul răcirii aceleia cu circumvoluțiuni în care se află ceea ce cauți – uitarea.

Pe care, de altfel, de ce-ai căuta-o dacă poate veni și singură, de la sine? Ah, știi că uitarea este forța motrice a mersului tău înainte! Știi că dacă excluzi uitarea, acest spiritus movens, dacă n-o lași să-ți preceadă pașii te vei trezi pe drumul câinelui care-și vânează coada!

Dar n-o căuta în amintiri, în aceste nisipuri mișcătoare.

Ridică-te și umblă! Spre luminița aceea care mai pâlpâie, spre...

Dar dacă insiști... Dacă vrei tu numaidecât...

– Ai încărcat aparatul de proiecție? Atunci:

Filmul!

... Te-ai întors seara târziu (din punctul de vedere al mamei! Era abia zece!), te-ai oprit la peretele lateral, cel dat cu var, ți-ai lipit buzele de el și ai inspirat adânc de câteva ori: zic băieții că afacerea asta face să dispară mirosul de tutun. Ar mai fi un mijloc, dar cum să nu fumezi? Ești băiat mare, flăcău, în cursul superior al liceului unde-ai intrat dintru început, și n-ai deloc cheful să nu-ți valorifici acest statut, trebuie să ții pas cu ceilalți, la fel de răsăriți ca tine. Firește, spre invidia celor pe care Dumnezeu nu i-a prea ajutat cu înălțimea, din care pricină sunt ușor depistați de profesorii însărcinați să patruleze „Promenada” și parcurile...

Ce-i drept, în ultima săptămână nu s-au prea zărit mutrele lor urâcioase, fie din motive de vreme rea, fie din cauza bubuiturilor dinspre nord și răsărit tot mai distincte seara, lucru de care a auzit și Dima Russu, cel cu o jumătate de palmă mai înalt decât pupitrul, astfel că azi a apărut și el la vânătoare. „Vânătoare“ e o denumire de cod. Se traduce simplu: pipăitul fetelor pe „Promenadă“. Munca aceasta e răsplătită uneori cu una la ceafă, mai des cu chițcăituri prefăcute sau sincere exclamații de mânie, dar ce contează toate astea, cum să le compari cu imensa bucurie a mâinii care-a cunoscut fie și pe-o frântură de clipă taina aceea care-ți tulbură imaginația și somnul... Mai la vale de restaurantul „Londra“ este și stabilimentul acela care-ar fi fost marcat de un felinăraș roșu, dar... camuflajul... Acolo palma la ceafă ar fi exclusă, dimpotrivă, dar vai! cenzul de vârstă! Monopolul octavanilor!...

Mama stă la masa din sufragerie, la dreapta și la stânga ei amândouă fetele, dar nu te mai privesc toate trei ca pe un infractor, nu mai auzi veșnicul „Îți faci de cap, băiatule, am să te spun lui tata când vine!“ Ba chiar și Lenuța pare să ardă de nerăbdare să-ți comunice un lucru deosebit de important.

– Citește.

Mama îți întinde un plic din care se ițește un colț de hârtie groasă. „Extras“ din foaia ta matricolă.

Ochii îți fug imediat la note. Și mai întâi la algebră: Cinci! Ura! strigi tu în tine, s-a zis cu corigența, cinciul e rușinos, desigur, dar sănătos!...

– Dar stai, mămico, de ce acum? Mai avem până la...

Dânsa îți întinde iar, în tăcere, o foaie de hârtie pe care citești mirat, fără să prea înțelegi dintru început:

„Guvernământul Provinciei Basarabia“. Și cu litere mai mari, grase: „Buletin nominal de evacuare“...

– Ne dau afară din casă?

– Nu, băiatule, din țară. Vine iar războiul...

– Trebuie să plecăm? Unde? Și când?...

– Poimâine... Hai, începem să facem bagajele. Singură n-am s-o scot la capăt...

Stai amețit o clipă, apoi simți cum ți se urcă sângele la cap: „Nu se poate! Imposibil! Paulina a promis să te aștepte mâine în magazia de lemne! Imediat după masă, când se retrage mama cu fetele pentru siestă. E poate cea mai importantă zi din viața ta! O iarnă întreagă ai pierdut ca s-o convingi... Câte semne timide mai întâi... Câte atingeri parcă întâmplătoare... Apoi câte rugăminți și promisiuni... Și banii aceia strânși leu cu leu pentru inelul care-a convins-o în sfârșit... Și toate astea, tot lucrul acesta la care te gândești în permanență, de care ți se usucă gura când ți-l imaginezi, să nu aibă loc din cauza unor idioți care-au găsit anume acum momentul pentru evacuare? Dar rațiunea nu poate să admită așa ceva! Nu poate!!!“

– Și mobila o luați, doamnă? Întreabă Paulina.

– Nu, nu putem, n-avem loc. Ni se dau doar două compartimente... Să-ți rămână ție, amintire, că ne-ai slujit bine...

– Vai, doamnă, se face că protestează fata, dar ochii îi sticlesc. Domnișorul Mihai, să mă ajuți la strâns covorul din salon...

În salon se repede la tine, te reazimă în perete și te sărută pe gură și pe limbă. Te prinde cu mâna cum faci tu cu fetele pe „Promenadă“.

– Oho! Proastă am mai fost până acum...Da’ și tu n-ai noroc...

Apoi ia seama cum dai ochii peste cap și începi să luneci pe podea.

– Doa-amnă! Moare băiatul!...

...,Te duc... Te-aduc... Te duc... Te-aduc... Te duc, te duc, te duc“... Nu, nu mai ții minte drumul în compartimentul acela de clasa a doua, tu singur cu zeci de valize, baloturi și coșulețe, mama cu fetele în cel de alături, cu valize, baloturi... Care se desfac mereu, se deschid, se dezleagă... Treizeci și unu martie... Întâi aprilie, doi, trei...

Ba îți mai amintești: la trei, seara, după șederi nesfârșit de lungi prin toate haltele sau chiar în câmp deschis – Bucureștii! N-ai fost niciodată în capitală, acum ai s-o vezi, măcar cu un ochi, dar, imbecilii, aici, unde ar trebui, nu vor să stea. În zorii lui patru hardughia peștiță – vagoane de

marfă de-a valma cu cele de pasageri – se urnește și abia se târăște în urma altui eșalon pe care îl vezi din când în când la curbe. Apoi o oprire scurtă, apoi o goană cum n-a fost nici una, dar în direcție opusă, apoi – nici azi nu poți reface tabloul! – trăsnetele și tunetele acelea, geamul făcut țăndări de bucata aceea de metal înfiptă în căptușeala cușetei chiar lângă capul tău, țișetele, nu, urletele mamei și ale fetelor, ușa dată de perete, „Ești viu!“, vagonul aruncat în toate părțile, rafalele de vânt nebun, fumul mirosind a praf de pușcă, baloturi și coșulețe căzând, veselă zăngănind, mama cu Tincuța în brațe întinsă pe podeaua coridorului, dulceața de vișine de pe hainele tale, „Sânge!“ – strigătul mamei când leșină a doua oară, apoi o oprire bruscă, cu restul de bagaje prăbușite și... O liniște să te înnebunească, până la țiuit în urechi... Și cerul curat-curat, din care ning fulgi mărunți și lucitori din foiță de staniol...

Ați stat în câmp două zile până au legat capăt de linie cu capăt geniștii și feroviarii câți mai rămăseseră, zvonurile creșteau ca o apă de primăvară, dădeau din matcă, și numai când ați luat-o îndărăt, pe direcția inițială, ați înțeles cât de palide fuseseră zvonurile ce vi se păreau exagerate. Îți mai amintești copacul acela ars de viu și un picior tăiat din șold, atârânănd de-o creangă ca un „V“ întors? Îți mai amintești, în gară la Titu (ce denumire!), impiegatul acela? „Norocoșilor! Ați fost ultima garnitură care s-a salvat de la Chitila!“

Apoi amfiteatrul acela cu locurile voastre în lojă. La Balota, la Șimian? Jos – scena, Turnu Severin în fum și foc, șleपुरi uriașe plutind grațios prin aer în jerbe de apă lucitoare și tot grațios așternându-se pământului, dar schimbându-și, iar grațios, forma... Figuri de omuleți apărând din ceață, alergând, căzând, ridicându-se, dispărând... Și totul pe un fond sonor monoton, de frecvență joasă, ca al unei furtuni ce abia își anunță sosirea în munți. Iar sus, rotindu-se ca un roi de berze în preajma plecării, niște cruciulițe albe, din care curge idilic beteală lucitoare, din când în când împrăștiată de neputincioși nourași negri, exploziile proiectilelor antiaeriene care nu pot ajunge până la berzișoarele ce se tot rotesc de parcă într-adevăr s-ar antrena pentru plecare...

Ții minte ce tot repetai în gând? „De data asta – spectatori... De data asta spectatori...“, în timp ce mama, trântită în bălăriile de lângă terasament, se tot străduia să acopere cu trupul ei firav fetițele curioase și neascultătoare...

Pauză.

Așa e că sătulul nu-l crede pe cel flămând?

Pentru a confirma veridicitatea zicalei, pentru că nu tot ce se consideră înțelepciune populară poate trece testul la veridic (de exemplu: „decât cu un prost la câștig, mai bine cu un deștept la pagubă“ – stupid, nu?), e de ajuns să schimbi statutul social. Pentru o vreme. Pe cât posibil mai scurtă, în cazul că faci parte dintre sătui. Mai rău când la capătul experimentului vezi că drumul de întoarcere la condiția inițială este blocat... Și te descoperi în situația permanentă a celui care nu este crezut...

Filmul:

N-ai fost dintre cei mai grozavi la Geografie, dar câte ceva tot mai țineai minte: Banatul!... Grânarul țării... Poate chiar al Europei!... Și, al naibii, manualul nu mințea!

Pentru localnici războiul avea loc undeva în Abisinia sau Patagonia, foamea – prin India sau în lenea de a te ridica până la telefon să comanzi ceva la restaurantul din apropiere... Și dacă primul val, basarabenii și bucovinenii, mai meritau compasiune, oricum, se vedea că nu vin cu mâna goală, au muncit, au adunat câte ceva, ceilalți, care-au premers puhoiului de soldați străini, moldovenii de dincoace de Prut, fugiți nu doar din calea măcelului, ci și de spectrul hâd al foametei, sosiți doar cu ce bruma își mai acopereau goliciunea, ei bine, aceștia începeau să-i pună pe gânduri...

Ții minte, orașul de la care nu-ți puteai rupe ochii, orașul acela pe ale cărui străzi te puteai culca fără teama să-ți prăfuiești hainele, începea să pălească cu fiecă zi, cu tomberoanele și coșurile de gunoi răsturnate și căutate de resturi și chiștoace; prin mulțimea ce se purta la toate orele îmbrăcată ca de sărbătoare licăreau tot mai des și mai insistent trențele sărăciei și mizeriei, de rând cu uniforme subțiri, neîngrijite și străine, apărute după augustul cela de pomină...

Îți aduci aminte, vai! parcă se uită? Lunile acelea lungi de jafuri, violuri și cântece născute din alcool, ulițele nopții pustii și înspăimântate, și blestemul disperat al doamnei Balint, prima voastră gazdă, când i s-a întors acasă abia seara târziu, cu hainele ferfeniță și privirile rătăcite, fiica trimisă cu trebuință în oraș: „Rușii voștri, voi i-ați adus, înghiți-v-ar focul iadului să vă înghită!...”

Au început abia prin octombrie, pe la jumătate, cursurile, n-ai uitat. Liceul era de elită, acum însă activând în două schimburi, cu clase paralele pe toată linia: refugiații... Mama s-a reîncadrat în învățământ fără probleme – penurie de cadre. (Și de bani în casă, tata avea să apară doar în ajunul anului nou: „V-am căutat în toată țara, o debandadă totală, nimeni nu știe nimic! Mai întâi mi s-a spus că sunteți la Cluj. Cum unde? La București mi s-a spus... Bine că v-am găsit. Mai rău e că mă caută și pe mine...”)

Nu se plângeau profesorii, elevii noi erau cuminți și silitori, doar din când în când lipseau de la lecții, și atunci știau toți: are loc o nouă razie la refugiați... Cu tot dormitul pe la străini, vânătorile aveau loc noaptea, braconaj mai degrabă! – se întâmpla ca unii dintre colegii tăi să nu mai apară la cursuri, și atunci știau toți că... Dar ce era de știut?... Îți mai amintești de somnurile iepurești pe la vecinii doamnei Balint, șvabii aceia cumsecade, cu locuințe-păpușă de-ți era oarecum să le calci parchetul, și care peste un an și ceva au venit ei la voi. La același somn, numai că goana la nemți s-a organizat la lumina zilei, ce să mai umbli cu mofturi...

Ba chiar odată, adu-ți aminte, ai rămas să dormi la liceu (alarma s-a dovedit a fi falsă!), în propria ta clasă. Doamne, ce de pași mai auzai pe la miezul nopții în coridor, cum ai pus în ușă scaunul profesorilor, cum au mai început să-ți facă mutre alde Copernic și Petrarca din tablourile lor prăfuite. Și cât de tare s-a mai minunat a doua zi Centaurul – latinistul când elevul favorit a început să se bâlbâie la „Vides cum alta stet nive...”

Să te mai miri atunci, de fapt nici nu cred să te miri, nu ești o excepție, de complexul de inferioritate care s-a abătut

ca o boală cronică pe capetele tovarășilor de fugă? Ba nu, în ceea ce te privește, totuși cu o deosebire: n-ai coborât niciodată în sala de gimnastică atunci când se anunța: „Refugiații – la ajutoare din partea Crucii roșii! În pauza mare.” Firește îți invidiai colegii ce se întorceau cu pachete de unt de cocos sau cutii cu gem de grapefruit, dar refuzai până să și guști din ciocolata oferită de vreun generos, de parcă n-ai fi dus acasă foamea cea mai autentică. (Până a început mama să-și vândă din puținele lucruri mai de preț.) Mândrie născută din neputință...

Apoi în toamnă, cu puțin înainte de a se naște Anișoara, s-a întors tata. Era slab, dar, ca de obicei, plin de voie bună. „Gata, a zis, să fie ce-o fi, rămân cu voi. Nu se poate trăi cu două spaime – una pentru voi și alta pentru mine... La urma urmei, n-am ucis și n-am furat, ce să-mi facă?”

Pe urmă, după Anișoara, îți amintești? până și tu, refractarul la orice politică, ai început să simți că se schimbă ceva, că pute! Cum i s-a trimis lui, profesor universitar cu merite deosebite, un peticel de hârtie prin care i se comunica rece că din acea zi se află la dispoziția Inspectoratului școlar, cum n-a vrut nimeni să stea de vorbă cu dânsul la minister și cum i s-a oferit, ca în batjocură, un post de învățător într-un sat ca vai de el la un capăt de țară... Iar mamei, sub amenințarea destituirii – un post similar în celălalt capăt... Până și doamna Balint, care după ce-a aflat că mama-i gravidă a început să vă viziteze la noua gazdă („vai, madam Olteanu, ce femeie grozavă ești: să naști pe așa vremuri! Te stimez, madam Olteanul”), până și ea era indignată: „Să-și bată țara joc de așa oameni! Iată-l, a ajuns și aici comunismul de care-ați fugit...”

Ai obosit?... Și cât mai este, cât...
Dar dacă zici tu...

The End.

1

În graba asta a mea de a înghesui tot ce știu în rândurile de față m-am străduit să țin cont mai ales de cronologie și abia acum îmi dau seama că nu asta am urmărit inițial, nu scrierea unui jurnal care, ținut la zi, ar fi interesat, poate, prin detalii (deși, dacă aș fi apelat la „însemnări zilnice“ pentru evenimente cu o vechime de 6 – 7 ani, aș fi eșuat sigur și lamentabil!), ci să ajut un eventual cititor să aibă o idee generală despre soarta unui om aruncat de împrejurări pe un capăt de lume uitat de Dumnezeu, și, neștiut de ce, uitat anume în momentele cruciale ale Istoriei... Și poate că nu atât uitat cât pedepsit... (Dar de ce?)

Nu degeaba se zice că forța marilor maeștri stă în atenția ce-o acordă amănuntelor. Nu am veleități de scriitor, sunt doar o victimă care se mai vrea și martor, și de aceea nu e suficient să strig că mă doare, trebuie să pun și degetul pe rană... Încerc acum să-mi reamintesc etapele străduințelor de a mă adapta la noile condiții în care mă aruncasem benevol și constat că nu birocrăția a fost prima barieră ce-mi stătea în cale, birocrăție, slavă Domnului, aveam suficientă și dincolo. Marele impact ținea de comunicare. Știam că plec într-o țară care nu mai era cea părăsită odinioară, că nu voi mai regăsi oamenii de altădată, și chiar dacă aveam să-i regăsesc ar fi fost alții, de altă mentalitate. Eram pregătit pentru atâta lucru. Dar nici prin gând să-mi treacă să regăsesc un neam vorbind altă limbă decât cea suptă cu țâța mamei. Să-ți pierzi graiul în numai câțiva ani! Era posibil oare?

S-a dovedit a fi.

Atacul masiv și arogant al tuturor mijloacelor de comunicare, absoluta majoritate a conducătorilor de toate rangurile (și a rudelor, bineînțeles!) aduși de aiurea, trecerea la un alfabet străin și impropriu, școala și bilingvismul, precum și

totala lipsă de mândrie, fie ea provocată chiar și de spaimă, a localnicilor au reușit extrem de repede să obțină ceea ce nu putuse obține o sută de ani de tiranie țaristă: deznaționalizarea...

O, acest bilingvism!... Când acorzi toată atenția limbii pe care-o vorbesc șefii, ca aceștia să te poată înțelege, și te lepezi de limba maternă perfect conștient ca de ceva primitiv și rușinos... Ori o încarci cu atâtea împrumuturi la înde-mână, că nu se mai pot înțelege frate cu frate...

Cred că am supraviețuit impactului lingvistic doar pentru că am nimerit de la bun început la atelierul acela unde nu se prea vorbea în timpul lucrului și unde după program mai mult se ciocnea... Apoi, de ce n-aș recunoaște-o, *peu-a-peu* am reușit și eu să mă integrez realității, să strâng la piept și să mă iau la braț cu ceea ce găsisem...

Adaptarea la mediu!

Ori, cum zic rușii: dacă faci parte din haită, trebuie să urli și tu!

(O dovadă în plus că neamul basarabenilor e nemuritor.)

2

Cât ar părea de ciudat, taxofonul din ospătăria aflată la un colț de cămin funcționa.

A ridicat receptorul la al patrulea țârâit:

– Krasnovski.

De fapt, ce voiam? Să mă prăbușesc în lacrimi la pieptul lui? Să-i arunc în față (la telefon!) că nu-i dreptate în țara asta?

– Krasnovski ascultă. Alo!...

Am simțit brusc că mi se limpezește creierul: ce stupidenie! Ce idee idioată să-l sun pe omul ăsta care are cu totul alte interese decât să ajute băbuțele la traversat străzile.

– Alo, vorbiți odată! Și după o scurtă pauză, mai mult afirmând decât întrebând:

– Mihai?!...

N-aveam încotro, ăștia știu tot. Văd prin pereți.

– Eu... Tovarăș...

– Stop! Nici un tovarăș! Unde ești?

Peste o oră eram pe strada ce mi-o numise, în celălalt capăt al orașului. Mă aștepta în fața unei porțițe deschise și mi-a făcut semn să-l urmez.

Salonul era aproape copia primului, doar că deasupra mesei ardea un simplu bec, fără abajur, iar pe covorul din perete nici un portret: o armă de vânătoare cu patul încrustat și o tolă de piele...

La masă stătea un tânăr care la intrarea noastră s-a ridicat și mi-a întins mâna.

– Faceți cunoștință, zise Krasnovski, tizul tău, Mișa. Când n-ai să mă găsești pe mine, o să răspundă el la telefon...

„O să răspundă pe dracu, strigai eu în gând. Atâta prostie am făcut...”

– Sper că erai singur când m-ai sunat, nu e bine să știe cineva că ne cunoaștem. Unii oameni nu știu de ce se tem de noi...

– Singur...

– Și foarte supărat... Iar te dau afară din cămin?

N-aveam încotro, trebuia s-o încerc și pe asta. Am povestit tot.

Krasnovski m-a ascultat atent, m-a întrebat cum aflasem de inscripția de pe dosar și dacă mai spuseseam cuiva povestea.

– Uite, dragul meu, așa se întâmplă când ai de a face cu tâmpiți! Bine, să zicem că nu citești directivele sau instrucțiunile primite de la forurile superioare, să zicem. Dar să nu-l citești pe tovarășul Stalin! Da, au fost tot felul de excese, dar Iosif Visarionovici a scris clar și răspicat: fiul nu răspunde pentru faptele tatei! Nu răspunde!... Așa-i, Mișa?

– Întocmai.

Era primul cuvânt pe care-l scotea. Probabil era ca un fel de ucenic al lui Krasnovski.

– O să lămurim noi lucrurile, nici o grijă. N-o să-i lăsăm pe toți dobitocii să ne facă țara de răs... Și acum, ia zi: te-ai speriat de mama focului și te-ai repezit să stingi spaima cu un păhăruț. Așa-i? Bine, foarte bine că m-ai găsit! Să nu te sfiești niciodată să mă anunți când afli ceva urât... Cum

altfel să lichidăm lipsurile dacă o să trecem indiferenți pe lângă toate? Avem atâtea dușmani, și nu numai afară...

M-am ridicat.

– Vă mulțumesc pentru...

– Pentru ce? se miră el. Nu ți-am promis nimic... Doar că o să încercăm... Și unde te grăbești? Ia zi, cum a fost la examene? Apropo, îl cunoști pe un profesor de-acolo... Mă...Mă...

– Manole, îl ajută Mișa.

– Da, exact, Manole... Se zice că e un mare filolog. „O fi crescut omul“, m-am gândit.

– Am fost colegi de liceu până într-a cincea.

– Minunat! Mișa dă examene extern, și se teme. Poate-ai să pui o vorbă! Începu să râdă: Glumesc... În altă parte decât aici nu ne cunoaștem, bine? Știi, lumea poate crede...

Nu-mi păsa ce poate crede lumea. Altele mă frământau.

– Tovarășe Krasnovski, aș vrea să...

– Stai, mă întrerupse el. Ți-am promis să fac o excepție... Ori altceva ai vrut să mă întrebi?

După ce mă ghicise respirând în receptor, mai venea și cu asta...

– Vezi, băiatule, orice om care greșește trebuie să-și îndrepte greșeala. Tatălui tău i-a fost dată posibilitatea asta de a repara răul săvârșit. De ce să-l deranjăm acum? Încă nu ești pregătit să-i scrii sau să-l vezi... Pot doar să-ți spun că e bine, sănătos... Ca și restul familiei... O să vină o zi când... În sfârșit, dacă ai să te porți...

Mă considera copil de grădiniță, ce naiba? Și vorba cu purtatul frumos i-o auzeam a doua oară.

Indiferent dacă o să mă ajute sau nu, va trebui să renunț la asemenea prietenie. Primul telefon trebuie să fie și ultimul...

Chiar dacă mi se par exagerate – și precis că sunt! – toate poveștile astea despre ei, oamenii aceștia au totuși altă meșerie decât una de binefacere și nu-i rău să te ții ceva mai la distanță.

Dar, la urma urmei, mă simt cu conștiința curată, n-am de ce să mă tem.

Și de ce ar trebui să le fiu recunoscător? Datoria lor e să aibă grijă de siguranța statului, iar siguranță înseamnă și respectarea legilor.

În ceea ce mă privește, legile au fost încălcate.

Slavă Domnului, nu plec datornic...

3

Am profitat de timpul (nedorit!) liber ca să încerc să-mi recunosc orașul copilăriei și, în parte, al adolescenței. Aproape un an de când am revenit și abia acum îmi dau seama că, de fapt, habar n-am unde mă aflu. Ce-am știut în acest răstimp decât drumul la atelier și acasă (scriu „acasă” și mă umflă un râs amar), n-am avut nici măcar curiozitatea să aflu dacă mai este sau nu curtea aceea plină de flori și arbuști unde vânam jaguari și elefanți (eterogenă faună, dar ce știe un copil!), dacă mai stă în picioare căsuța ceea cu terasa de pe care comandantul suprem, mama, cu Lenuța în brațe, revoca ordinele pe care ți le dădeai singur, salvând astfel ba un boboc de trandafir, ba vreo glastră cu cine mai știe ce exotică buruiană scoasă la razele soarelui...

Mi se părea firesc să încep pelerinajul sentimental anume de la fostul cămin. Strada am recunoscut-o fără greutate, doar pe ici-colo, la grilajele de fier forjat, ciudat lucru, se mai adăugase din interior câte-un gard de scânduri vopsit în culori stridente. Poate din modestia noilor locatari?

Aș fi recunoscut-o și cu ochii închiși. Era întreagă, gardul la fel, doar lângă porțiță crescuse o gheretă albă. Singur vișinul pitic începuse să-și piardă frunzele, dar așa făcea întotdeauna: se grăbea și la înflorit, se grăbea și la hibernat. Terasa abia se vedea din spatele boschetului de trandafiri cățărători, dar era goală. Oricum, chiar să fi fost cineva... Poate Paulina?... Mă pufni râsul la amintirea inițierii ratate.

Mă dădui, totuși, mai aproape de gard, voiam să văd dacă mai stă la locul ei magazia de lemne, înainte i se vedea din stradă un colț.

– *Idi, idi, șagai!*

Nu luasem seamă că este cineva în ghereta de la porțiță. Soldatul cu chipiu albastru nu părea deloc prietenos, nu cred că ar fi acceptat să-mi asculte amintirile din copilărie...

Am făcut ulița în tot întinsul, pe urmă aveam să aflu că este cartierul rezidențial, dar nu m-a interesat niciodată copilul cărui ștab doarme în cămăruța Lenuței... Trotuarele erau acum asfaltate, cele de cărămidă roșie le-am găsit pe alte străzi, în lungul cărora am hoinărit până pe înserate.

Când am ajuns la poalele dealului pe care l-am urcat patru ani la rând ca să înghit știința ce trebuia să mi-o ofere primara, am avut un șoc de care nu o să scap lungă vreme: ambele clădiri, și cea a liceului de fete, și cea a normalei cu școala noastră, cele două vapoare de un alb orbitor, care plutiseră cu anii mei de primă învățătură în marea verde a uriașei grădini ce le înconjura, erau acum două epave, mărunte și jalnice. Cui i-o fi trebuit jertfa asta, ca și cinematograful de zi, din scânduri strâmbe, ridicat alături de ruine?

Am mai trăit ceva asemănător când peste câteva zile am nimerit pe locul fostului lăcaș de cult al catolicilor. O grămadă de pietre golașe...

Nu că m-ar fi animat cine știe ce sentimente religioase, dar pe treptele acestei suple, aproape eterice construcții, în clasa a patra am sărutat pentru prima dată o fată.

Primul sărut...

Soldat, de altfel, cu o palmă.

4

Student.

Totuși student.

Ca să vezi cum poate întoarce viața unui om un peticel de hârtie! L-am primit cu doar două zile înainte de întâi septembrie, când, la drept vorbind, lăsasem orice speranță. Nu era un formular obișnuit, cu goluri ce trebuie completate de mână, era întreg tras la mașină, și semnat *manu propria* de chiar secretarul comisiei de admitere.

Ionuț radia pur și simplu:

– Vezi? Am reușit să-l conving pe rector! Oricum, era evident că s-a făcut o prostie. Bine că s-a reparat.

Nu mai pricepeam cui trebuie să-i fiu recunoscător. De fapt, nici nu-mi păsa: eram student și basta! Dar siguranța cu care Ionuț se repezea să-mi fie salvator...

– Ai mai fost pe la el?

– D-apoi cum... L-am bâzâit până...

– Nu ziceai tu că te are și pe tine „cu pufușor pe botișor“?

– A-a... la asta te gândeai! Poate spune orice! Taică-meu a fost condamnat la doi ani, pentru un fleac, prea o făcea pe spiritualul... N-a fost considerat „dușman al poporului“. Să nu fi dat războiul, de mult s-ar fi întors acasă... Așa că musiu rectorul nu mă poate avea la mână dacă nu m-au putut avea alte instanțe...

Nu mi-a plăcut discuția provocată de Ionuț, lăsa un fel de sediment nici nu știu cum să-l numesc, din fericire n-am mai revenit niciodată la tema aceasta.

Bobocii din anul întâi al meu se întindeau ca vârstă între șaisprezece și treizeci și ceva. Băieți și fete, mai ales de la țară, ca îmbrăcăminte – destul de modest echipați, în orice caz cenușiu, dar și mai rău arătau ca limbaj.

Deși la admitere foarte mulți candidați se prezentaseră în uniforme militare, fără epoleți, acum nu se mai vedea nici zăre de echipament cazon. L-am întrebat din curiozitate pe unul din colegi, pe care în iulie îl văzusem transpirând nevoie mare într-un veston încheiat până la gât, unde a făcut armata.

– Care armată?

I-am zis de uniformă.

– Ha-ha! a prins să râdă. Era a lu' un *drug* de-al meu. Da' cei din comisie, știu că *voenâe* au *ligote*.

– Cine? Ce au?...

– Parcă nu știi că militarii au niște... niște...

– Înlesniri?...

– Aha!...

Ar fi trebuit să fiu mai prudent: încă din prima zi am fost titluit cu „românașul“...

La capătul celei de a doua săptămâni de studiu știam tot. Sau aproape tot.

Că limba pe care-o folosesc mulți dintre colegii mei nu-i incomodează pe unii pedagogi;

Că majoritatea lecțiilor se fac ca la primară: ți se dictează și scrii „la ureche“;

Că tot ce ține de științele politice, în care noi, la agromonie, abia făceam primii pași, trebuie conspectat și învățat (de preferință!) pe de rost;

Că la facultatea de istorie se educă toți viitorii conducători (în lipsa temporară a unei școli superioare de partid) și că de la filologie la conducere poți ajunge doar ca activist de comsomol;

Că există, în sfârșit, două categorii de cetățeni ai țării: cei de dincolo și cei de dincoace. De Nistru, firește! Și că cei ce n-au avut norocul să vadă lumina răsăritului mai devreme decât ceilalți au doar perspectiva subalterniatului...

Mă temeam de lucrul acesta, dar s-a dovedit că nu sunt un bunic al anului. Erau alții și mai trecuți ca mine, dar cum aveam cunoștințe ceva mai întinse, oricum, nu făcusem o școală la repezeală, curând aveau să mă consulte mulți colegi. Ba uneori eram luat și de confident...

Cererea de a mi se acorda loc la căminul studenților n-a trezit mare răsunet în inima administrației, mai precis – nici un ecou, așa că îmi vedeam mai departe de baia o dată pe săptămână, drumul de o jumătate de oră până la tramvai cu o transbordare și scrisul mecanic de conspecte la niște materii cel puțin stupide. (Am îndrăznit odată să mă plâng unei colege, Irina, o puștoaică ce tot încerca să-mi facă ochi dulci – și îi avea dulci! – că mă scot din pepeni conspectele la Istoria partidului, mai ales că manualul acesta era aproape unicul pe care-l puteai afla pe toate drumurile. La care duduița mi-a pus mâna pe gură, speriată de-a binelea: „Taci! Să nu mai spui la nimeni! Nu știi câți șpioni sunt împrejur?!...“)

Dar spre marea mea surpriză și satisfacție, problema spațiului locativ necesar unui înghițitor de știință, cum mă lua peste picior Fedea, altfel prieten foarte devotat, mi-a rezolvat-o chiar el.

Pe la începutul lui august amândoi băieții își susținuseră cu bine examenele și fuseseră angajați strungari. Fedea era sigur că asta înseamnă a fi bărbat adevărat și după ce dispăru câteva seri la rând ne anunță solemn pe toți că se însoară.

– Măi fraților, o fată prima-ntâi! Lucrează la fabrică și nu-i zi să nu aducă acasă un kil-două de cârnați! Un raz chiar m-am speriat, o strâng și eu ca omul la dragoste, de, și unde dau cu mâna de ceva... „Zic, fa, tu nu cumva ești pe jumătate bărbat?!...“ Da' ea unde începe să se hlizească: „Tu ce-ai crezut, acolo ne pune cineva cârnațu-n traistă?“ Strașnică gospodină!...

Au hotărât să facă nunta mai târziu, la țară, iar până atunci să închirieze o cămăruță, să vadă dacă se potrivesc unul cu celălalt.

– Știi, dacă umblă omul toată vremea cu cârnațul... – conchide filosofic Fedea spre zgomotoasa veselie a ortacilor.

Oricum, dar pentru un timp aveam să rămânem în doi cu liniștitul Timofei. („Măi, eu sunt singurul rus din lume care doarme după ce se îmbată!“) Nu se știa pe cât timp, dar... Mai era Maria Petrovna!

Într-o zi vin acasă și nu recunosc odaia: numai două paturi (pe unul dormea dus Timofei), între ele o masă aproape ca lumea, două scaune și la perete un dulap de două ori mai mare decât cel vechi.

Maria Petrovna radiază:

– Iaca, un ceas în urmă mi-a venit unul de la uzină, cu un ucenic nou. Zic, unde să-l bag? „Păi nu erau trei paturi aici?“ „Ba zece! zic. Doi într-un pat dormeau, unde să mai bagi al treilea pat!“ S-a învățat cât s-a învățat și au plecat amândoi. Iaca, acum ai să poți învăța, Timofei îi cuminte.

Cumsecade femeie. În situația ei alta s-ar fi încrâncenat...

După anii pierduți – dar cu muncă serioasă! – la agronomie, școala de aici mi se părea o joacă de copii și începeam să-mi sparg capul cu ideea de a afla ceva paralel, pentru că mă cam băgam cu încetul în banii adunați. Era, totuși, insuficientă bursa... Și m-aș fi dus neapărat la încărcat vagoane sau la altă treabă dacă n-ar fi venit Ionuț cu ideea:

– Ascultă, fraiere, ce-ai zice ca la toamna viitoare să intri în anul trei? Un mic efort și...

– O să mi se considere anatomia erbivorelor drept literatură străină și fiziologia gimnospermelor drept lingvistică?...

– Râzi tu, râzi, Harap Alb, dar dacă mâine îți aduc permiunea rectorului să dai anul la prima sesiune, iar pe al doilea să-l prepari în semestrul doi? Ori nu te-ar ține bala-malele?... Să zicem că lucrările de curs și conspectele respective ți le-aș aduce eu, de prin arhiva catedrelor...

Doamne, ce simplu nasc ideile mari în capetele altora!

Pobeda, 28. IX. 52

Mihăiță, feciorașul și frățiorul nostru drag!

Nici nu-ți închipui, Mihăiță, nici nu-ți poți închipui câtă bucurie ne-a adus scrisoarea ta de la 18 august pe care zici că ne-ai scris-o noaptea. Noaptea-i pentru odihnă, de ce strici ochii? Dar ce scriu eu? Tu zici că te-ai aranjat bine, de ce n-ai terminat facultatea aceea? Nu trebuia s-o părăsești. Înțelegi? Nu trebuie să ai grija noastră, noi o ducem bine, chiar foarte bine. Eu acum sunt mare șef și avem de toate, și făină, și zahăr. O să-ți spun ce, dar mai întâi să-ți vorbesc despre fete. Lenuța a căpătat învoirea să facă clasa a zecea la școală, nu particular și e foarte fericită că o să aibă prietene. Anișoara este în clasa a doua și e foarte mândră. Numai Tincuța e un pic bolnavă, dar are să se facă bine. Neapărat! Pe tata cred că o să-l văd repede, mi-a promis și primul secretar.

Acum să-ți spun cum a fost. Când ne-am mutat ca să fim mai aproape de tata, am luat în grabă și un săculeț cu semințe din Banat. În primăvara asta am dat de el. Și în satul Maloe Medveje, am luat și am pus în pământ toate semințele, în straturi. N-au răsărit multe, aici nu-i prea cald.

Dar niște pătrunjel, mărar și alte vreo două soiuri tot au ieșit. Numai că în părțile astea nu se obișnuiesc astfel de condimente, și țatele din sat au început să umble cu vorbe că eu sădesc buruieni de vrăji ca să le iau bărbații! Îți poți imagina așa prostii! Numai că vreo două au trimis chiar și plângeri la comitetul raional! A venit un instructor, a cercetat, a mirosit și a plecat fără să-mi spuie nimic. Eu nici să mai ies pe uliță! Dar peste vreo două săptămâni, fiind aici cu treabă primul secretar, a venit și la noi să vadă de ce se plâng femeile. Când a văzut pătrunjelul și mărarul ce mai rămăsese – pentru că

Într-o noapte cineva călcase straturile! – a început să râdă. Era venit și el de pe la sud, așa că știa despre ce-i vorba. M-a întrebat de una, de alta, cine-i tata, și până la urmă mi-a propus să trec la Pobeda, la raion, în calitate de specialist în selecția semințelor. Bineînțeles că nu m-am învoit, ce specialist din mine? Dar mi-a spus că mai rău decât cel pe care îl are nu poate fi nimeni, iar eu, cel puțin, nu beau. Așa că m-a obligat să mă supun. Oricum, mai aproape de școala Lenuței (el a dat ordin să fie primită!) și mai aproape de Tincuța. Așa că stau cu burta pe carte și studiez soiurile...

Parcă merge, dar de n-ar fi fost școala tatei...

Dar câte ți-am mai scris! Cred că ți-am făcut capul calendar. Scrie-ne despre tine, și eu și fetele ardem de nerăbdare ca să aflăm cât mai multe. Ești student? Nu-ți pare rău să schimbi profesia? Ce mănânci tu, băiatul mamei, cine-ți gătește mâncarea? Cine-ți spală rufe?

Așteptăm cu dragoste scrisorile tale și nu uita că poșta umblă încet...

Te sărut cu drag, băiatul meu, și aștept vești multe, multe.

Mama.

Mihai, eu azi am luat 5 la școală pentru că am știut unde-i moldavia. Eu am spus Moldova, dar Liubov Vasilivna a zis moldavia dar tot mea dat 5 te sărut tare Anna.

Frățioare, sunt într-a zecea, la școală. A opta și a noua le-am dat particular Acum mai am și cu cine vorbi. Ce-i drept nu prea știu cum o să pot da la medicină, o fată de-aici (tot de pe la noi) n-a fost admisă. Dar poate o să am noroc... Eu am crescut, cred că n-ai să mă recunoști, dar cred că n-ai stat pe loc nici tu. Scrie-mi.

Te sărută sora ta Elena.

2

Nu mai țin minte pe unde, dar precis am citit pe undeva că aproximativ zece procente din populația globului sunt indivizi speciali (indiferent în ce direcție, spre plus sau spre

minus!), iar restul pe nouăzeci alcătuiesc masa. Ca să nu-i zic altfel.

Nu știu pe ce număr de inși s-au calculat cifrele, dacă s-au testat națiuni „pur-sânge“ sau grupuri amestecate, de una sunt sigur: cei care au tras concluzia se pot bucura de tot sprijinul meu. Cu adaosul că legitatea descoperită se aplică și la colective mici.

În speță – la anul meu.

Suntem patruzeci și doi. Dintre ei 37,8 procente își văd liniștiți de treaba pentru care au venit aici. Dar ceilalți, adică 42 procente, au început să-și dea talentele pe față încă din primele zile și absolut voluntar. Unul s-a oferit atât de insistent să fie șeful grupei, încât în cele din urmă a fost ales. Cine-l știe ce talente de organizator o fi având, în orice caz forță de convingere ne-a demonstrat că are. O grăsulie cu părul vulvoi ca să pară mai înaltă și pe niște tocuri imposibile, deși un pic scâlciate, nu s-a împotrivit prea sigur când s-a ales responsabilul de sindicat. La alegerea secretarului (sau organizatorului?) de komsomol s-au citat două nume din oficiu, urmând ca masa, chipurile, să decidă.

Când cei doi tinerei, bățoși nevoie mare, au început să-și prezinte biografiile vag romanțate, nu mi-am putut reține un strigăt de invidioasă admirație: atât de junii și atâtea realizări în urmă!... Am votat pentru cel care pe lângă numeroase alte inițiative la școala ce-o absolvise mai organizase pentru colegi și o excursie în satul vecin. (Firește, mai apoi s-a descoperit că atât eu cât și vreo alți cinci colegi nu aveam drept de vot, nefiind membri ai organizației, dar ar fi fost prea neserios să se repete procedura.)

Ei bine, cred că am fost totuși prea subiectiv când am ales.

În aceeași zi organizatorul ne-a oprit după cursuri ca să scrie lista celor ce fac și a celor ce nu fac parte din komso-mol. Firește că eu trebuia să fiu cel care-l putea interesa mai mult.

– Cum, nici în România n-ai fost komsomolist?...

– Nici...

– Da, o țară înapoiată... Unde nu-i înțeleasă munca de propagandă și agitație, nu se face treabă...

Vreo săptămână n-am mai scăpat de el. Cum găsea o clipă liberă, mă lua undeva într-un colț ca să-mi bage în cap glorioasa istorie a komsomolului, statutul organizației și exemple din propriile realizări pe tărâm propagandistic.

Deși un pic bâlbâit, vorbea cu o viteză uluitoare, lucru care îi lăsa cu gura căscată pe ascultători: cu asemenea viteze pot vorbi numai cei cunoscători în materie.

În cele din urmă a venit și ziua când m-a găsit destul de copt pentru a lărgi cu mine rândurile organizației.

– Săptămâna viitoare am să te recomand adunării. Pregătește-te!

N-a mai fost necesară nici o pregătire: adunarea se amâna pentru o altă dată.

– Știi, tu să nu retrăiești! („a retrăi“ – traducându-se prin „a nu pune la inimă“), sunt niște chestii...

N-am mai aflat niciodată care sunt chestiile, cum n-am mai discutat niciodată cu tânărul entuziast Vitalii pe tema viitorului meu politic...

În schimb, preluase obiceiul de a se ocupa de clipele mele libere Irina. Puștoaica, destul de drăguță de altfel, era fiica unei învățătoare de țară și orfană de război. Taică-su, fost secretar la primărie, fusese mobilizat în chiar primele zile după revenirea armatei roșii, iar într-o lună de zile sosise și vestea căderii lui „eroice“ undeva în Polonia.

– Nu știi matală, tovarășe Mihail (n-o puteam convinge să-mi spună pe nume!), prin ce-am trecut! Cine știe pe unde-am fi nimerit în ‘49 dacă n-ar fi murit tata pe front... Dar cât de greu ne-a fost fără el pe timpul foametei... Știi ce foame am tras pe-aici?

Nu prea știam. Doar câte ceva, de la Fedea, dar și el știa mai mult din auzite, pe vremea aceea era la armată.

– Mânca lumea lobodă și coajă de copac... Jumătate de sat a murit. Da’ la gară putrezeau movile de grâu și păpușoi... Umblau niște căcăcioși de-alde Vitalii al nostru cu soldații și măturau de la oameni tot ce găseau prin poduri. La noi nu s-a întâmplat, dar în satul vecin s-au mâncat și oameni...

Era de o sinceritate și o naivitate dezarmantă.

– Matală știi ce-i aceea distrofie? Nu știi... Iaca, uită-te! Stăteam amândoi la ultima masă din auditoriu. Își trase de vreo două palme fustița:

– Vezi ce-s de umflați? Doctorii spun că toată viața am să umblu cu genunchii aștia...

Simții că mi se învârtă capul. Nu aveam suficientă experiență ca să pot aprecia calitatea unor genunchi, dar nici destul de bătrân nu mă simțeam ca să vegetez în altă lume...

– Cred că exagerezi, Irinuco... În orice caz nu se observă. Ea mă privi uluită:

– Chiar crezi?...

Și imediat, de parcă ar fi descoperit brusc pricina imaginării urâtenii a genunchilor, urmă și hotărârea ce avea s-o ia:

– N-am să intru în komsomol! Dă-l la dracu'!...

Îmi amintea de Lenuța. Ca și de Tincuța și Anișoara în același timp.

Cât îmi lipseau...

Ca și ei, puștoaicei acesteia, tatăl...

Probabil că în mare parte eu jucam rolul celui dispărut din viața ei odată cu ceea ce ar fi trebuit să-i fie copilăria.

– Dar să nu spui la nimeni ce-am spus, bine? Unde te întorci – numai *șpioni!*...

Îmbătrânim totuși, Mihai...

3

Într-o seară, cum ne plimbam împreună prin curtea lagărului, am adus vorba despre „enigmaticul suflet rus“. Contele S. începu să râdă:

– Și dumneata, adică, te lași furat de clișeele gazetărești. Să-ți spun o istorie cât se poate de adevărată, chiar prea...

A tăcut o vreme, i-am văzut fața crispându-se, de parcă l-ar fi încercat o amintire nedorită.

– Locuiam pe o moșie destul de neînsemnată în apropierea orașului Tula, poate-ai auzit. Fusesse cândva o proprietate mare, dar reforma lui Alexandru ne-o retezase bine. Nu aș putea spune, totuși, că eram scăpătați, dimpotrivă, iar taică-meu, întors de la studii din Franța, hotă-

râse că o parte din venit este dator să-l pună pe „altarul științei“, mai precis – că va trimite în fiecare an la studii liceale și universitare doi dintre cei mai dotați copii din satul ce ținea oricum de moșie. „Astfel trebuie să ne dovedim patriotismul, și nu flecărind.“ Prin anul ‘15 venise rândul și unui flăcăuan de vârsta mea. Școala primară și o parte din liceu le făcuserăm împreună, era într-adevăr capabil și tata îi plătea o sumă destul de însemnată ca să facă politehnica la Moscova. Eram și eu la studii, ceva mai la Sorbona, așa că îl pierdusem din câmpul de vedere. (Se și născuse o tradiție, dacă o pot numi așa: în fiecare an toți stipendiații tatei ne vizitau la conac ca să se laude cu succesele obținute.)

Și poți înțelege groaza, dar mai ales nedumerirea noastră, când la începutul lui ‘19, în fruntea mulțimii de țărani, și de-ai noștri și străini, care ne-au înconjurat casa și i-au dat foc începând, din fericire, de la acareturi, l-am recunoscut pe studentul nostru... Am scăpat nemăcelăriți ca prin minune, vizitiul ne-a salvat. Dar Egor, fratele mai mic, avea doar doisprezece ani, a fost împușcat chiar de mâna celui care-l numea pe tata „binefăcătorul“...

Nu, nu, nu-i nevoie de condoleanțe, a trecut atâta timp... Vorbeam de „enigmaticul suflet rus“... Iată un caz tipic, nu? Bineînțeles că mai târziu, mult mai târziu am încercat să înțeleg gestul lui fără discuție banditesc. Un criminal din vocație? Nu, nu s-ar fi putut să nu dea un semn... Un psihic labil, dus până la întunecare de ideea nebună a luptei de clasă?... Doar parțial, așa cred... Sigur, cel puțin pentru mine, e alt motiv: țăranul rus n-a fost niciodată liber, s-au născut sclavi generație de generație, sute de ani au adunat în ei ura față de stăpâni, s-a stocat în ei ură care trebuia să se dezlănțuie odată și odată... „Enigmaticul suflet rus“... Bolșevicii care contau pe muncitori au găsit în Rusia un aliat neașteptat, era suficient să-i atingă coarda potrivită. Dar tot acest aliat, mujicii, au să-i dea și pe ei în gât: sclavia continuă...

Îl ascultam atent, dar nu puteam pătrunde cu mintea mai departe de grozăvia asta: să ucizi un copil numai din cauză că te frământă nu știi ce memorie ancestrală?...

Contele S. se opri brusc și-mi puse mâinile pe umeri:

– *Michel*, uită toate chestiile astea. Bătrânețea, ce să-i faci... Am scăpat din vedere unde te duci...

Mi-am adus aminte discuția aceasta pe la mijlocul lui octombrie, când într-o pauză Irina mi-a făcut semn s-o urmez și m-a urcat pe coridorul de la ultimul etaj.

– E vorba de un complot, Irinucă?

Părea speriată:

– Ce i-ai făcut lui Vitalii?

– Trebuia să-i fac ceva?

– Eu te întreb serios...

– De vreo două săptămâni nici n-am vorbit cu dânsul.

Dar ce s-a întâmplat?

Fetița cercetă mai întâi coridorul:

– S-a întâmplat că blegul umblă cu o scrisoare în contra ta... A matale... Adună iscălituri. Mi-a dat-o și mie s-o citesc, dar n-am semnat...

– Mersi... Probabil, o scrisoare de dragoste.

– Veșnic cu glumele matale... Scrie că noi suntem contra ca să dai examenele înainte de sesie, adică noi să ne spetim învățând, iar matale să treci prin facultate în joacă... Și mai scrie...

– Mai scrie?...

– Că la ora de marxism ai citit cărți românești...

– Da-a... Cum crezi, am să fiu spânzurat?

Irina se învârti pe tocuri și plecă extrem de supărată.

Aveam deja trei examene reușite: la Ionuț, la Gramatică și la Literatura străină. Francezul se cam ferea de mine, îi dădusem traducerea, dar nu se prea grăbea să-și onoreze promisiunea. Ce l-o fi deranjat pe komsomolist graba mea? Și ce carte românească oi fi citit?...

Pricina am descoperit-o chiar seara, acasă. Îmi lipsea din geantă „Fuenteovejuna“ a lui Lope de Vega, cumpărasem ocazional volumul din motive sentimentale: purta ștampila bibliotecii fostului meu liceu...

Peste vreo două zile mă cheamă Ionuț, e un fel de diriginte al grupului nostru.

– Fii mai atent cu proștii. Pe secretarul de partid l-am convins că Lope nu-i român, de altfel ține-ți cartea, dar colegul ăsta al tău te cam paște. I-ai făcut ceva?

Nimic...

Așa mi-am amintit de discuția cu contele S. „Enigmaticul suflet rus...” Posibil să existe și un „enigmatic suflet basarabenesc”... Adică de ce „posibil”? Precis! Și se manifestă printr-o vigilență extremă, voluntară și aproape întotdeauna urmată de un raport, și el voluntar, „cui trebuie”. Nu știu dacă e ceva ancestral, în orice caz mai multe sute de ani trebuie să numere, e ca o datină. Probabil născută din voința de a supraviețui în condiții extreme, „în calea tuturor nenorocirilor”, fără munții în care să te retragi, fără pădurile căzute pradă propriei ignoranțe... Ce te faci când vine turcul? Îți torni vecinul care a cochetat cu leșii... Vezi ce loial sunt? Ce te faci dacă vine rusul?... Tătarul?... Și ne târâm astfel dintr-un secol în altul, dintr-un mileniu în următorul... Nici tu sclav, nici tu libert: basarabean!

Oare să aibă într-adevăr dreptate mititica Irina cu *șpionii* ei? Dacă acest Vitalii, cu care n-am discutat altceva decât statutul komsomolului, găsește de cuviință să mă frece pentru nimic, îmi imaginez ce mai grozăvii ar putea „semnaliza” ceilalți colegi care mă întreabă la tot pasul ba despre una, ba despre alta... Ba nu, sper că nu m-am îmbolnăvit de vreo fobie...

Este însă un lucru care mă roade în permanență, o obsesie: mama nu-mi răspunde la întrebări! L-a văzut sau nu pe tata? Ce se întâmplă cu Tincuța? De ce tonul acesta căutat lejer, ce se ascunde în spatele misivelor ei optimiste?...

Am mai întrebat pe unul, pe altul: se circulă liber prin țară. Drumuri grele, e adevărat, trenuri supraîncărcate, dar am mai văzut noi din astea!

Să știu că undeva, pe lumea asta, se află familia mea și eu să stau cu mâinile în sân? Cel puțin când e vorba de mama și fetele?...

Ar trebui să fiu o inimă de piatră ca să nu întreprind ceva.

Probabil ar trebui să accelerez la examene și să-mi croidesc vreo două săptămâni libere.

Hotărât lucru.

1

De data aceasta citația era de la Comisariatul militar.

Mi-a adus-o un vlăjgan bun pentru o gardă de onoare (dacă ar fi avut capul ceva mai mare) și care mi-a strigat numele pe toate coridoarele.

Vitalii, care sau mă ignora sau mă evita de câte ori avea ocazia, a sărit pe neașteptate:

– Trebuie să iei *sprafcă* de la cancelarie că ești student, altfel te duci la armată!

Lăsa impresia că e pe drumul concilierii. I-am urmat sfatul.

Îmi rămânea timp exact cât să dau o fugă până acasă să-mi iau livretul.

În fața Comisariatului, unde de obicei se înghesuia lume peste lume, nu se vedea nimeni, mă și gândeam că ora 16 p. m. (există și un 16 a. m.?...) nu este cea mai potrivită pentru o vizită medicală sau altă procedură, când dintr-o mașină parcată alături răsună un claxon scurt.

Era vechiul cunoscut, Opelul Kapitân.

Mișa crăpă portiera și îmi făcu un semn discret să urc.

Mă trântii destul de neîndemânatic peste Krasnovski și îi întinsei mecanic adevărta.

Krasnovski o luă mirat, citi și începu să râdă:

– Poți să te piși pe dânsa! Eu te-am chemat, nu *saldafonii*!

Nu s-a putut liniști tot drumul:

– Ai făcut în pantaloni, așa-i? Te și vedeai cu stea roșie în frunte...

Opelul stopă pe trotuar, lângă una din intrările de servicii ale ministerului lor...

Era o noutate.

Nu aș putea spune că mă simțeam în apele mele. Și nici labirintul de coridoare semănând perfect unul cu altul nu era

de natură să inspire optimism. Dimpotrivă. Au o proprietate așezămintele acestea oficiale: de cum le treci pragul, te simți neapărat vinovat de ceva, dator, indiferent dacă ai venit să dai socoteală sau să ceri ceea ce ți se cuvine de drept...

– Ei, tovarășe Olteanu, iată-te și la noi acasă. Fă-te comod.

Nu prea îmi închipuiam cum te poți face comod într-o cameră îngustă, cu o masă absolut goală, câteva scaune în lungul peretelui, un dulap de fier, sigilat, și portretul lui Stalin rupând o țigară ca să-și umple luleaua.

Mă așezai pe marginea unui scaun, Mișa se rezemă de pervazul înalt al singurului geam. Krasnovski se saltă pe masă chiar în fața mea.

Curios, ne întâlniserăm de două ori până acum, dar dacă mi-ar fi cerut cineva să-l descriu, n-aș fi fost în stare. Poate doar mâinile, albe, cu perișori incolori și pistrui, cu degete lungi, subțiri și nervoase, niște mâini mai degrabă de pianist... Acum îl aveam în față întreg, dar imaginea lui dispărea de pe retină imediat ce întorceam privirea. Memoria nu avea ce să rețină: totul obișnuit, șters. Poate doar ochii – total inexpresivi...

Krasnovski începu să bată toba cu degetele în tăblia mesei. Pauza se lungea nesfârșit de mult. După asemenea pauze urmează așa-zisele lovituri de teatru. Creierul îmi lucra ca un arc dezlănțuit, dar n-avea la ce să se oprească...

– Vasăzică, Mișa, sări de pe masă Krasnovski, zi, cum merg treburile.

Mișa, adică eu.

Treburile lui Mișa mergeau bine. La universitate normal, are unde-și pune capul la odihnă, cu examenele stă bine, i s-a permis să dea extern și le dă, slavă Domnului, deși e nevoie de ceva efort, oricum, a început-o într-un fel și trebuie în multe direcții s-o ia de la capăt... Și ar fi toate de-a dreptul excelente dacă s-ar ști alături de familie...

– Ai vrea să li te alături? zâmbi Krasnovski.

– Cred că ar fi mai potrivit să mi se alature ei... – încercai și eu să-i fac jocul.

– Posibil, foarte posibil, zise el. Ești nou aici, într-o lume nouă. Încă nu știi ce perspective îți oferă lumea asta, țara

noastră... Apropo, ce părere ai, o țară înconjurată din toate părțile de dușmani, ba plină de dușmani și în interior, are dreptul să se apere?...

Ori glumea, ori mă lua de copil?

– Cred că nu-i numai dreptul, este datoria ei! făcui eu patetic. Cred că anume pentru asta sunteți și dumneavoastră.

– Bravo, exact răspunsul ce-l așteptam! Krasnovski mă tipări ușor pe umăr și trecu pe scaunul lui de la masă.

– Dragul meu, cred că ai înțeles: am venit aici pentru o discuție serioasă. Nu oricine are cinstea să treacă pragul acestei... acestui minister. Nu o să pierdem vremea cu alfabetizarea, ești un bărbat în toată firea, ai văzut destule în viață. Și ai observat corect care-i menirea noastră: siguranța țării. Dar înțelegi, desigur, că fără un sprijin serios din partea cetățenilor *cinstiți* nu am fi în stare să facem totul. Sprijinul maselor, iată ce ne învață și tovarășul Stalin. Ești de acord cu el?

Eram, fără umbră de îndoială!

– Minunat! Înțelegi. Într-un cuvânt, iată despre ce-i vorba: îți propunem să colaborezi cu noi.

Asta mai lipsea! Auzisem eu ceva, zicea Fedea despre nu știu ce *căcănari*, Irina tot umbla cu *șpioni*, nu-i prea luam în serios... Dar să mă aștept eu la asemenea propunere!... Nici prin gând să-mi treacă!... Nu, de zece ori nu!...

– Ei? Poți să nu te grăbești cu răspunsul...

– De ce... Vedeți care-i chestia... Eu mă pregătesc pentru altă meserie...

Krasnovski izbucni în râs:

– Dar cine-ți spune s-o schimbi? Auzi, Mișa, tizul tău se teme să nu-l facem general!... Mișa! – de data asta către mine. Știi să judeci, așa că judecă: noi îți propunem să colaborezi în secret și voluntar. De ce anume ție? În primul rând, pentru că ne este pe plac inteligența ta... Lăsa o pauză, în care timp trebuia, probabil, să prețuiesc complimentul. În al doilea rând, judecă și tu: ai fugit de două ori de puterea sovietică. Știu, știu, erai copil, dar nu-ți impută nimeni nimic, vorbim de anumite avantaje de care dispui. Apoi – ai părinții condamnați de aceeași putere... Adică tatăl... Te-ai

întors aici de dragul părinților, nu de dragul... hm... regimului... Repet: enumer plusurile cu care te-ai putea prezenta în fața unui eventual dușman... Ce-ți trebuie mai mult? De ce atuuri ai mai avea nevoie? Înțelegeți?... Toate elementele... hm... nemulțumite... chiar vrăjmașe s-ar aduna în jurul tău ca muștele...

„...la căcat“ eram pe punctul să-l completez, dar mi-am luat seama.

– Tovarășe Krasnovski, îmi pare rău, dar nu pot să vă accept propunerea.

El mă privi mirat de parcă mi-aș fi permis un banc prost.

– Cum?...

– Vedeți care-i chestia... Îmi propuneți un rol de mo-meală... de provocator... denunțător...

— Stai, stai... mă întrerupse el. Mi se pare că...

Dar nu mă puteam opri:

– Nu mi-am trădat și nu mi-am vândut niciodată prietenii sau cunoscuții... Principiile mele morale...

– Stop! Destul!... strigă Krasnovski. Era prima oară că îi vedeam ochii exprimând ceea ce voia să spună. Principiile tale morale... Care principii? De unde aduse? De la țigani ceia?... Să curețe cineva căcălăul, iar noi să stăm curăței, cu mâinile curate? Da?... Vorbește! Cu ăștia, de-alde tine, să construim noi socialismul?...

– Bine, dar asta nu înseamnă că am să tac din gură dacă o să întâlnesc pe cineva care-i dușman vădit...

– Vorbe!... Palavre. Vreau fapte. Krasnovski se așeză iar pe scaunul lui. Ai să semnezi, tovarășe Olteanu, un angajament de colaborare cu noi?

Mirosea a amenințare.

– Spuneți că e vorba de ceva voluntar?

Krasnovski se învioră:

– Bineînțeles. Nu te obligă nimeni. Numai propria conștiință. Dacă o ai...

O aveam. Și nu vedeam deocamdată decât o singură ieșire:

– Știu eu... Asemenea hotărâre nu se ia la repezeală...

El se ridică de pe scaun, veni lângă mine și mă apucă de cot:

– Acuma văd că stau de vorbă cu un bărbat! O lună de gândire îți ajunge?

Și fără să-mi aștepte răspunsul:

– Două?

Îmi ajungeau perfect.

Afară se întunecase.

Krasnovski deschise ușa:

– Mișa, condu pe prietenul nostru...

La ieșirea din labirint Mișa mă trecu pe lângă soldatul de gardă, dar nu mă lăsă să trec pragul până nu cercetă strada:

– Liber, zise el și-mi strânse mâna. Ca într-o menghină. Îmi zâmbi larg: Ai grijă, cine nu-i cu noi e contra noastră! Știi?

Începeam să știu.

– Dar cine-i cu noi n-o duce rău!

Eram sigur.

2

Potrivit socotelilor mele, în ianuarie ar fi trebuit s-o termin cu anul întâi, poate să-mi fi rămas o coadă-două pentru sesiunea din primăvară, dar după cum mergeau treburile, în toamna viitoare mai mult ca sigur că aş fi luat-o cu un an înaintea colegilor. Totuși experiența celor trei ani de „dincolo“ nu mă dădea de sminteală, de altfel nici memoria. Salvau situația mai ales conspectele „procurate“ de Ionuț, singurul inconvenient era că trebuia să le copiez. Ba, la drept vorbind, nici manualele nu-mi prea dădeau de furcă: o bună parte din ele parcă le mai trecusem și pe la liceu...

Dar cum nu întotdeauna socotelile de acasă...

Îmi vedeam lucid viitorul și nu-mi făceam nici un fel de iluzii în privința lui. Țștia nu sunt obișnuiți să piardă...

În zilele următoare „întrunirii istorice“ m-am surprins reflectând tot mai serios asupra unei replici dată de Timofei Mariei Petrovna la nu mai știu ce observație: „*dalșe Sibiri ne povezut*“, adică „nu poți fi dus mai departe de Siberia“. Cum filosofia populară își are rădăcinile în experiență, și nu în speculații abstracte, am decis că trebuie să profit neapărat

de timpul ce mi se dăduse pentru gândire, cu atât mai mult cu cât finalul, oricum, n-ar fi putut fi altul: nu eram născut pentru meseria de turnător...

Ionuț era acasă.

Locuia într-o cameră destul de modestă, fosta bucătărie a casei lor, acum cu intrare separată.

Mă invitase de câteva ori *sine anno*, așa că nu-i picam pe nepusă masă.

Mă primi bucuros. Nu-l mai așteptai să mă întrebe ce vânt m-a adus:

– Il dzigano, vreau să-ți cer un sfat în privința unei hotărâri irevocabile.

– Un început promițător.

– Nu chiar... Ziceai că ai fost în primăvară undeva prin Siberia.

– Da, la Novosibirsc... Să-mi cunosc viitorii socri. Dar pe tine te-aș sfătui să te însori mai pe-aproape!

– Ai ajuns sau ai trecut prin orașul Kurgan?

– Cred că da... Nu sunt sigur, în orice caz știu că-i pe-alături pe undeva... Dar mă intrigă...

– Firește. Uite ce mă interesează: ai avut nevoie de documente speciale ca să ții drumul încolo?

– Nu... Nici un document special. Biletul... Dar ce te interesează, Perciuni? Mor de curiozitate!

– Francezul mi-a fixat data examenului pentru 14 noiembrie. Am aproape douăzeci de zile libere. Vreau să-mi văd mama și surorile...

Ionuț deveni brusc serios.

– A, asta-i povestea... E un drum greu... Și zona, probabil, interzisă.

– Am adunat toate informațiile: aproape cinci zile dus, tot atâta întors. În restul de zece dau eu de ele! Am găsit pe hartă și centrul raional...

– Serioasă problemă, într-adevăr... Tu îți imaginezi cât de cât ce înseamnă locurile acelea? Acolo-i iarnă deja. Iar dacă-i zonă...

– Tocmai de aceea. Nu mai pot suporta... Am hotărât. Mă interesează dacă pot lipsi neobservat...

– Dacă zici tu că e irevocabil... Sigur că poți lipsi, te pregătești doar de examen. Ai de gând să te duci cu paltonașul ăsta?...

Am plecat de la Ionuț cu câteva pahare de vin în cap, cu un milion de sfaturi în privința comportamentului și cu un palton cam vechi, dar căptușit cu blană de oaie pentru o călătorie și la polul nord.

Probabil că rarii trecători se vor fi mirat de acest echipament impropriu unei toamne calme și calde, dar suntem neam de mocani, ce naiba!

Oile ne-au fost salvarea în orice timpuri și pe orice vreme...

3

Bătrânica de la casa de bilete se dovedise a fi un om foarte cumsecade și săritor, lucru care-i scoase din sărite pe cei vreo doi cetățeni din spatele meu. „Terminați flecăreala! Pierdem trenul!” – deși casa vindea pentru zilele următoare. Dar știam de acum că toate chestiile astea trebuie trecute pe lângă ureche.

În orice caz mă întorceam cu biletul în buzunar și cu toate instrucțiunile necesare.

Maria Petrovna mă chemă cu degetul în „biroul” ei. Gestul acesta însemna o veste bună.

Nu greșea nici de data asta.

– O scrisorică aici și un tovarăș în odaie. De vreo două ceasuri te așteaptă...

Pobeda, 14. X. 52

Mihăiță dragă,

După scrisoarea ta de la 10.IX. n-am mai primit nimic de la tine, măcar că ți-am trimis de atunci șapte plicuri și o telegramă. Scrie-ne, scumpul nostru, nu ne lăsa să credem cine știe ce, Dumnezeu ferească! Telegrama nu trimite, cred că e stricată linia... Noi suntem bine, Mihai, același lucru ți-l dorim și ție.

Te sărutăm cu dor, mama și fetele.

Ultima ei scrisoare era din 18 septembrie. Tot vreo șapte îi trimisese de atunci și eu.

– Ceva de rău? mă întrebă aproape în șoaptă Maria Petrovna.

Îi dădui misiva.

O privi lung, apoi se însenină:

– Doamne, de când n-am mai citit românește. Iaca, n-am uitat... Șapte scrisori și o telegramă?... Nu se poate! Eu pun mâna-n foc pentru poștarul nostru... Și eu... Mă privi speriată: Nu cumva crezi...

– Doamne ferește, Maria Petrovna. Eu cred că alta-i buba...

În odaie mă aștepta un necunoscut aplecat asupra manualului meu de franceză. Probabil moșăia pentru că a sărit abia când am prins să tușesc.

– A-a, cer scuzele mele... Nu mă recunoști?

Era ziaristul slăbănog, datorită căruia ajunsese mare corespondent voluntar.

– Da' te-ai ascuns bine... De trei zile te caut. Ești student? Mi-au spus prietenii tăi de la atelier unde te pot găsi... Vrea să te vadă șeful meu.

– De ce?

– La noi la șefi nu li se pun întrebări.

– Dar se bănuiește ce doresc?

– Cred că vrea să-ți spuie ceva... L-a prins o dragoste de tine.

– Și când să vin după declarație?

– Măine.

– Măine dimineață plec. Mă întorc peste două săptămâni...

– Și nu poți altă oară?

– Din păcate, nu. O chestie urgentă de familie...

– Treaba ta, să nu-ți paie rău. Lui nu-i place refuzarea! Hai să-mi arăți cum pot să plec din aiastă bortă...

Maria Petrovna îmi aprobă într-un totu idea de a pleca la ai mei.

– Unde s-a mai văzut, dragul meu, să trăiți într-o țară și să nu vă întâlniți! Omenește-i asta? Numai vezi, trebuie să fie frig pe-acolo! Ai grijă la picioare! Da' de-aici nu-ți bate capul, m-oi grijii eu...

N-am putut adormi lungă vreme și trenul pleca de dimineață tare.

Așternutul nu se mai încălzea.

Trebuie să fie frig pe-acolo...

Mă gândeam la baloturile rămase la blânda și nefericita doamnă Rosi, și-or fi luat ai mei ceva haine calde? I-o fi încălzit cineva în iernile acele care se zice că sunt cumplite?...

Anișoara cea mititică...

Tincuța. Elena.

Mama.

Și firava, transparenta Rezi, fiica doamnei Rosi.

Totuși, ce interes o fi avut redactorul cela de-a trimis după mine?

Ah, Krasnovski, Krasnovski...

1

Vagonul era de clasa a treia, cu polițe-paturi de-a lungul și de-a curmezișul și la două niveluri, o chestie absolut inedită pentru un cetățean venit din vest și, fără discuție, cât se poate de utilă: distanțele în această parte a lumii se măsoară mai mult cu zilele decât cu kilometrii, o călătorie numai dus cu transsiberianul poate dura cât una dus-întors cu transatlanticul. N-o faci într-un jilțuleț cu genunchii la gură.

Ceea ce te izbește – și te izbește la propriu! – de cum ai deschis ușa vagonului este un miros aproape imposibil de usturoi, amestecat cu aroma dulceagă a semințelor prăjite de floarea-soarelui și cea de fân mucezit ce-o emană maldărele de mături care se ițesc din cele mai neașteptate locuri.

– Exportul Moldovei către Siberia! – cum m-a dumerit vecinul meu de poliță, un bătrânel uns, după câte înțelegem, cu toate alifiile și foarte limbut. – De când a început miliția să închidă ochii la așa ceva, parcă a mai înviat și Siberia ceea!...

În câteva minute știam că țăranii, moșul făcând parte dintre ei, indiferent dacă sunt colhoznici sau nu – se mai întâmplau și din aceștia –, nu au buletine de identitate, singurul document cu care își permit să săvârșească asemenea călătorii este o hârtie eliberată de către sovietul sătesc, prin care se aduce la cunoștința celor în drept să controleze că usturoiul, măturile, semințele sau fructele sunt rodul muncii celor ce le transportă spre vânzare... Cinstit vorbind, această informație îmi risipea și ultimele temeri: cu pașaport în regulă, cu livret militar și o servietă roasă în care duceam două schimburi și maldărul de plăcinte cu dovleac cu care-și pierduse o noapte inimoasa Maria Petrovna nu aveam nici un motiv să-mi fac probleme. Oricum, să fi fost o zonă interzisă, nu mi s-ar fi vândut bilet! În zonă poate fi Pobeda. Dar..

Moșul călătorea în aceeași direcție, dar avea să mă lase pe drum.

– Am fost și la *Kurganska oblasti*, am fost, numai că mai încolo sunt prețuri mai bune. Acuma mă duc de-a treilea oară. Cel mai bine-i să ai răsărită. Iaca, cu paharul ista vinzi sacul într-un ceas!... Acuma am opt saci... Adică pentru o zi de muncă! Rușii nu se târguiesc, numai ai noștri, diportații...

Moșul puse cu grijă păhăruțul pe mesuța dintre polițe și scoase din ceva aducând a desagă o sticlă cu un lichid tulbure. Trase dopul cu dinții și turnă.

– Să ne spălăm sufletul de dimineață!

Holerca răspânda un miros îngrozitor, căutam febril un motiv mai serios ca să-l refuz, dar negustorul se dovedi a fi econom, astupă cu grijă sticla și o puse la loc.

– Parcă s-a scoborât un arhanghel în pânțele!

Făcea impresia că am nimerit într-un vagon cu înfomețați. Pe toate mesele apăruseră pâini, halci de slănină învelite în șervete sau ziare, ceapă, usturoi și, bineînțeles, sticle și gamele, deși garnitura abia începea să-și ia vânt. Un fum gros de mahorcă și tutun începu să învâluie oamenii și lucrurile cu toate protestele însoțitoare, o grăsană de altfel foarte veselă. Curând de tot nu se mai putea înțelege unde te afli, într-un vagon de pasageri sau într-un *saloon* din Vestul sălbatic, și de unde la început nu mi se părea prea nimerită polița din apropierea ușii, acum dispoziția ei se dovedea cât se poate de bună.

Îmbrăcai paltonul și ieșii pe platformă.

Era destul de rece, toamna cu funigei din ajun se transforma încetul cu încetul în prima zi de nedorită iarnă, fulgii rari ce se topeau de cum atingeau sticla ușilor îi anunțau sosirea implacabilă și mă gândeam cu recunoștință la Ionuț cu ideea lui de a mă „cojoci“. Dacă-i așa de pe aici, ce mă așteaptă acolo?

Dar câmpul care fugea alături era încă verde, un verde ruginit, ce-i drept, copacii încă nu pierduseră cu totul frunza, și petele de-un galben arămiu de sub coroanele lor te duceau mai degrabă cu gândul la un picnic vesel decât la melancolicul vis al unui jilt la gura sobei... Îl înțelegeam bine pe

compozitorul acela, nu-l mai țin minte, care spunea că tot ce i-a venit mai interesant ca inspirație i-a venit în tren. Iată o barieră lăsată, șirul acesta de care și două-trei camioane fumegând, imășul acesta cu vitele care pasc ultimele rămășițe de iarbă și micii păstori cu gâturile întinse spre balaurul de foc ce gonește cine știe unde, băltoaca aceea de la marginea unui sat cu orătăniile albe împrejur – găște? rațe? – și călărețul care vine val-vârtej pe costișa ceea... Păi chiar așa, să nu-i tragi o simfonie pastorală după asta? Ba uite că s-a găsit loc și pentru tam-tamuri, podul acesta de fier bubuind de mama focului...

Nistrul... Apa de unde cândva începea necunoscutul, tainicul, înfricoșătorul... Pe-aici au trecut și ele... Cum au trecut? Cu ce gânduri, cu ce inimă? Și dacă e așa, cum zicea nefericitul acela de Gropa, dacă au plecat de buna lor voie și le pot convinge să se întoarcă acasă?

Acasă...

Unde acasă? Să-l rog pe Timofei să le cedeze patul?...

În buzunarul cojocului lui Ionuț am descoperit un pachet de țigări început și o cutie de chibrituri. Probabil era tocmai ceea ce-mi trebuia. Nu eram decât un fumător de ocazie, acum însă aveam să aflu că un fum tras bine în piept calmează.

Lăsasem în urmă o stație mare, probabil Tiraspolul, fumul nu doar calma – amețea; trenul se așternuse serios drumului pe o câmpie plată cât ținea orizontul, ninsoarea se întetea și pe ici-colo începeau să se contureze insule albe. Bornele kilometrice lunecau cu viteză, reușisem totuși să descifrez „97” când ușa de la vagonul vecin se izbi și dădură buzna pe platforma unde stăteam singur mai bine de-o oră trei inși. Păreau bine încălziți.

Dădui să intru în vagon, nu sunt mare meșter la discuții stupide, dar unul dintre ei îmi bară drumul.

– Dă un foc!

Îi întinsei cutia de chibrituri.

– Da' ce, poftim nu știi să spui?

– Poftim. Scuzați.

E o prostie să te contrezi cu un bețivan. Dar nu știu de ce mi se părea că beția lor e mai degrabă jucată: nu răspân-

deau duhul acela specific pe care-l pot detecta atât de lesne câinii și unii nebăutori. Iar în cazul acesta treaba mirosea a urât.

– Repetă! de data aceasta ordinul aparținea unei namile cu fața roșie de spân.

Le întinsei și pachetul cu țigări:

– Poftim, băieți, fumați. N-am nimic cu voi.

Glasul meu împăciuitoar părea să-i deruteze, dar deruta nu ținu decât o clipă. Namila duse la nas pachetul:

– Pute! Își bate joc de noi javra!

Și în aceeași clipă îmi aplică pe față pachetul și-l răsuci.

Înțelegeam perfect că n-am scăpare, dar pumnul drept, condus de undeva din subconștient, de-acolo unde stă pîtit amorul propriu sau ce-o mai fi stînd, se repezi pe lîngă voia judecătii și izbi cu sete în obrazul rumen al namilei.

Acela nici nu se clinti.

Recunosc desigur că stau prost la capitolul putere fizică, dar nici la asemenea lipsă de efect nu mă așteptam... Mie-mi amortise mîna.

Huiduma mă privea uluit peste măsură. Și deodată zîmbi:

– Măi puță, chiar nu ți-ai dat seama că ți-ai semnat singur sentința?...

Mă ghemuii instinctiv, și în timp ce ochiul reușea să mai observe o mîna care deschidea cu o cheie specială ușa de ieșire a vagonului o izbitură nebună la plex îmi ridică toate măruntaiele în gâtlej.

Nu cred că am mai avut timp să simt și durerea.

N-am mai simțit nimic...

2

Te ridici încet, ușurel deasupra unui foc pe care nu-l vezi, e undeva dedesubt, din când în când flăcările îți ating carnea, auzi sfârâitul grăsimii arse, încerci să strigi, să te rogi de indulgență, dar glasul n-are cum ieși din blocajul călușului, în gâtlej îți gâlgâie sângele, te asfixiezi, și chiar în clipa când simți că urmează întunericul, aceeași mîna sadi-că ce te sucește pe frigare te cufundă brusc într-o apă de

gheață, te răsucește acolo, se încrâncenă carnea pe tine, plămânii se strâng ghem, scoți capul afară, dar aerul refuză să intre în piept, plămânii refuză să-l accepte... Și brusc simți că nu mai ai nevoie nici de aer, nici de sânge să te încălzească, flăcările trec prin tine fără să te supere, cum ți-ai face o radioscopie, și în general că te doare-n cot dacă te prăjește cineva sau încearcă să te înece... Dar la fel, brusc, anume starea aceasta de-a dreptul paradisiacă prinde să te înnebunească, te zbați să te doară ceva, să te frigă, să te asfixieze, și reușești în cele din urmă, și pe-o clipă, pe două ești fericit, dar începi iar să te ridici încet, ușurel deasupra unui foc...

... Și deschizi ochii...

3

La început n-am înțeles nici măcar că am deschis ochii.

Apoi am înțeles, dar nu pricepeam de ce-mi sunt plini de apă. Și de ce mă ustură.

Apoi am înțeles că stau pe spate și că sudoarea pe care-o simțeam fizic izvorând de pe frunte, de pe pielea capului mi se scurge pe la rădăcina nasului acolo unde probabil aveam văzul...

Am ridicat brațul să înlătur lichidul ce-mi deforma imaginea celor ce trebuiau văzute, dar m-a oprit un scâncet.

De fapt, scânceam chiar eu...

– Iaca, a deschis ochii, slavă Domnului! V-am spus eu să nu vă temeți.

Vocea venea de undeva din adâncuri, tremura, ceva moale mi-a trecut peste frunte, peste ochi și obraji și pe retină a început să-mi apară ca pe o hârtie fotografică scufundată în revelator chipul din ce în ce mai limpede al unei femei.

– Mamă! am strigat din răspuțeri și m-am izbit s-o cuprind.

– Stai cuminte, dragul mătușii, de-amu și mama are să te vadă viu... Nu te zbate, mai stai așa...

Mai întâi am început să înțeleg vorbele, apoi să descifrez lucrurile; abia apoi am prins să simt durerea...

– Slavă Domnului, tovarășe, din morți te-ai întors! Ce spaimă am mai tras!

Stăteau aplecate asupra mea două femei, o bătrână probabil uitată de orice vârstă și alta mai tânără, cu ochii plânși.

– Apoi eu mă duc, Agafie, stă capra nemulsă și nici găinile nu le-am dat... De-amu știi ce să faci. Da' tu, cuconașule, să nu te scoli două zile! Domnul să vă aibă în pază.

Ieși înainte ca eu să pot scoate o vorbă. Femeia rămasă mă privea cu un amestec de compasiune și spaimă.

– Eu... Unde... Eu sunt...

Încercam să mă adun și nu reușeam. O durere surdă, venind de peste tot, din cele mai ascunse tainițe ale organismului se aduna grămadă în creier, mă împiedica să leg două gânduri, să scot două vorbe.

– Lasă, taci! Îmi puse un deget pe buze. Nu ești în rai, ești la noi, la canton! Să-i spui bodaproste lui Tărcuci și babei Lucreția!...

Încercai să mișc scăfârlia într-o parte, în alta și reușii. La fel, degetele de la mâini, de la picioare. Slavă Domnului, nu sunt paralizat! Dar nu puteam înțelege de ce nu sunt în tren. Ultimul lucru ce-l mai țineam minte era că mă ghemuii ca să mă apăr de ceva...

De ce anume?...

Și când începu să se contureze în memorie un chip roșcat, spân, rânjind batjocoritor, mă fulgeră deodată: am fost aruncat din tren!

Călătoria mea luase sfârșit...

Lacrimi de neputință, de furie oarbă îmi năpădiră ochii și izbucnii în hohote de plâns. Mama... Fetele... S-a năruit totul dintr-o prostie, din...

– Ei, și matale... Ai scăpat, de ce să plângi...

Avea dreptate.

Încăperea în care mă aflam era minusculă, oricum, nu putea depăși dimensiunile exterioare ale unui canton! Patul în care mă aflam, o masă și vreo două taburete, o plită încinsă, obrajii îmi ardeau și de căldura ce-o emana, și un dulap metalic deschis, din care se șteau tot felul de pârghii,

probabil instrumentariul de cantonier. Pe perete, lângă ușă, un telefon grosolan, făcut probabil ca să reziste și la bombardamente, și o tăblie neagră cu orele de trecere a garniturilor pe lângă canton.

– Cum... cum am ajuns aici?...

Femeia se învioră.

– Iaca, acumă chiar ai înviat! Nichifor te-a târâit... Bărbatul meu, cantonierul... Dacă nu scheuna Tărcuci săracul, apoi acolo aveai să rămâi...

Ușa se dădu de perete și în odaie intră un bărbat învăluit într-un nor de aburi.

– Trăim, tovarășe Oltian, bravo!

– Dar de unde...

– De unde, de unde... Iaca, pe masă, toate documentele... și banii... De-amu să nu bănuiești, da' trebuia să știm cine-i mortul... Că numai viu nu erai.

Simțeam că încetul cu încetul îmi revin. Dădui să mă salt în capul oaselor, dar un junghi lung mă făcu să scrâșnesc.

– Stai acolo cuminte, doftoroaia a zis să nu te miști două zile. Să nu-i strici oblojelile...

Adică de-atâta mă simțeam ca o mumie! Oblojit...

– Iaca povestea, că nu știi matală nimica... Eram în ușă, cu stegulețul galben, adică totul în regulă... Tărcuci, câinele nostru, are... adică avea treabă cu toate trenurile, le fugărea și hămăia. Așa făcea și de data asta. Numai că deodată când a scheunat! M-am repezit să văd dacă n-a dat dihania sub tren, când colo... Matală erai peste dânsul mort, iar el mort dedesubt... Fărmat... Peste dânsul ai nimerit... Altfel... Am început să dau cu stegulețul roșu, da' trenul era departe, taman intra în cot... Ehe, dac-ai ști ce-am tras! Și eu fără lucru... Și *provodnița*... Cum? A, așa-i zicem la femeia care răspunde de vagon... Când am luat seama că mai sufli a fugit Agafia, nevasta, după doftoroaie. Dacă nu zicea dânsa că ai să trăiești, apoi fărădecât dădeam știre la Tirișpolea, la stație... De vreo zece ori am tot apucat telefonul, da baba zicea să nu telefonez... Dacă se află acolo, s-a zis cu cantonul meu. Așa-i povestea. Da' cum ai căzut? Nu cred că te-au

aruncat bandiții de la Odes. Și documentele și banii ți i-am găsit în buzunări... Ia, chiar să-i numeri... Cum a fost?...

Într-adevăr, cum? Și de ce?...

– Acuși... Îndată... Să-mi trag sufletul...

Ei au provocat incidentul. Nu face impresia să fi fost o joacă... Iar dacă nu m-au jefuit...

– Eu... eu am căzut... singur...

– Apoi s-a zis cu *provodnița*... Să lase ușa deschisă...

– De fapt... Eu am deschis-o... Joacă de om nebun...

Cantonierul mă privi cu neîncredere.

– Singur, zici? Acolo trebuie o mamă de cheie!...

– Nici nu mai știu cum am făcut... Eram cam închinat!

Cantonierul începu să râdă.

– Apoi de ce n-ai spus-o de la început! Adică pot să nu raportez?

– Doamne ferește!

– Of, mă scapi de-o grijă! Că la noi așa-i: vinovat-nevinovat, mai întâi te dă afară, pe urmă... Și tare-mi place la canton...

Spre seară nevasta i-a plecat în sat să doarmă, Nichifor a dormit pe podele, iar eu...

În cea de a treia zi mă țineam destul de bine pe picioare, deși respiram cu junghiuri.

– Ai grijă, mi-a dat ultimul sfat Agafia, înainte de a mă urca într-o drezină cu motor, condusă de un cumnat al cantonierului și care avea să mă lase la Tighina. Baba zice că ai două coaste rupte, dar nu-i nimica, nici doctorii adevărați nu te ajută până nu se prind singure. Nichifor și Agafia au refuzat categoric orice răsplată (bani erau toți la locul lor în portvizit), au refuzat și suta de ruble pentru baba Lucreția (ciudat nume pentru un cătun uitat de lume, „Baba nu ia bani, zice că așa pierde puterea de la Domnul!”) și am toate motivele să cred că au făcut lucrul acesta nu pentru că l-am oprit pe cantonier să raporteze accidentul, în felul acesta evitând multe neplăceri, ci pur și simplu pentru că sunt niște oameni cumsecade.

Deși, cine știe, posibil să mă înșel, Nichifor a rămas în adâncul sufletului cu anumite îndoieli: lupta de clasă, cum i

se cântă mereu la difuzorul atârnat de tavanul cantonului, ia uneori formele cele mai neașteptate și crâncene.

Tot ce se poate că a rămas cu vaga impresie că a salvat un dușman de clasă care-a sărit din tren ca să nu fie demascat...

4

Astfel cu vreo câteva zile înaintea marilor sărbători socialiste, la aproape un an de la sosirea din altă lume, mă aflu pe același peron, de data aceasta venit din sens opus, dar de fapt închizând un cerc la același punct incipient. Nimic din ce nădăjduiam să realizez – realizat...

Poate doar făcând descoperirea (ușor de făcut!) că nimerisem într-un uriaș malaxor unde materia primă ești tu, dar de dragul a ce? în numele a ce? – fără răspuns.

Luând-o nițel înaintea evenimentelor (și au avut loc destule!): bănuielele mi-au fost pe deplin fondate după ce timp de vreo două-trei săptămâni, zi la zi am cercetat trenul care trebuia să mă ducă spre Moscova și mai departe și în cele din urmă am găsit-o pe însoțitoarea ceea de vagon.

M-a ascultat cam bănuitoare, nu prea își amintea, dar două hârtii a câte douăzeci și cinci de ruble i-au îmborsărit memoria:

– Ei ba nu! Mi-au zis că ai fost nevoit să cobori la Tiraspol! Mi-au arătat și o legitimație, parcă m-au lăsat s-o cîțesc? Ți-au luat și o geantă, aveai plăcinte acolo... Le-am mâncat eu...

Râse satisfăcută. Cocheta:

– Erau bune... Dar să vii la mine, ale mele nu-s mai proaste!

Păcat, nu mi-au plăcut niciodată femeile prea grase...

1

La orice m-aș fi putut aștepta, numai la vizita lui Ionuț nu. Și totuși am primit-o.

Eram la doar opt zile de la începutul „călătoriei“ mele, de patru zile abia mă întorsesem de la Tighina.

Maria Petrovna m-a întâmpinat speriată:

– Ce-i cu matale, Mihail Alexeevici, parcă nu ești viu?!...

Nici nu prea eram. I-am povestit tot. Bineînțeles fără să-i comunic și unele bănuieli ce mă frământau.

Femeia s-a dus până la ușă, s-a uitat în lungul coridorului, s-a întors și mi-a șoptit:

– Asta-i treaba enkavediștilor... S-au mai dus și alții să-și afle neamurile, dar unii n-au ajuns, alții nu s-au întors... Credeam că s-au mai astâmpărat. Din '49, după deportarea ceea, parcă umblă lumea... Se zice că acolo sunt zone unde nu se poate intra... Dar maica matale nu-i deportată! Numai că știi ce? Cel mai bun lucru să nu vorbești cu nimeni despre așa ceva. Oamenii se vând și se cumpără... Poate-a fost o întâmplare. Mulți nebuni pe lumea asta!...

Nu s-a lăsat până nu m-a alungat la doctori.

La policlinică mi-au confirmat întru totul diagnoza babei Lucreția. S-au mirat doar că nu m-am dus imediat la spital: „Și ce dacă nu ești colhoznic? Sora medicală trebuia să-i ceară președintelui o mașină ori o sanie și... Ah, cadrele noastre, cadrele...“ Și tratamentul recomandat de babă corespundea cu rețeta doctorului: antinevralgice...

Ionuț năvăli speriat, nu glumă:

– Ce-i cu tine? Ce s-a întâmplat? De ce ești aici?...

– Același lucru aș putea să te întreb eu.

– Mi-a spus baba... femeia asta... că te simți rău!

– A fost la facultate?

– Lasă bancurile... Am venit cu alte chestii... De ce nu ești la Kurgan?

– Din motive... Într-un cuvânt, cuiva nu i-a plăcut mutra mea... Am fost bătut și aruncat din tren...

– Ești nebun... Cine?

– Dacă aș ști...

– Ai anunțat miliția? Miliția feroviară?...

– Acolo unde m-am trezit n-am prea văzut așa ceva... Dar s-o lăsăm baltă. Ce cauți aici?

Ionuț nu-mi răspunse pe dată.

– Mda... Sper că ești întreg. Mamei i-ai scris că vii?

– Bineînțeles că nu.

– Corect. Acuma nu știu dacă mai are rost să te plângi...

– Dzigano, ai venit să mă interoghezi?

– Da. Am venit să văd cum stai. Am de gând să scriu un memoriu... Să ți se respecte drepturile. Ai drept la casă omească, nu la... la bordeiul ăsta... Ori nu te-ai plâns și tu?

– Mulțumesc. Dar paltonul tău...

– Dă-l naibii. Ai găsit și tu... Acuma ce facem? Nu ai nevoie de doctor?

– Aveam de gând să mă scol. Și s-o iau de la capăt.

– Ești nebun.

– Posibil. Dar...

– Nici un dar... Amână pentru primăvară. Înțeleg în ce stare sufletească ești, dar acolo unde nu pui și ceva rațiune...

Cred că avea dreptate.

– Și cum ne aflăm în preajma celei mai mari sărbători din țara asta, dragul meu Perciuni, află că vom petrece împreună. La mine. Ai s-o cunoști și pe Sveta, logodnica mea. Trebuie să-ți mai părăsești bârlogul din când în când...

2

Redacția cotidianului „Patria Sovietică” (nu prea excelează prin originalitate denumirile ziarelor de aici!), oficios al partidului și guvernului, se afla într-o clădire care, pe cât îmi pot aduce aminte, fusese pe vremurile adolescenței mele un club al cârnășarilor sau băcanilor. Destul de nearătoasă

pe dinafară, în interior fusese la sigur reconstruită: în lungul unui coridor interminabil se înșiruiău la fiecare doi-trei metri ușile tapițate cu dermatină ale birourilor. La prima ușă mi-am dat seama că uitasem numele slăbănogului și m-am apucat obraznic să le deschid pe toate la rând. Mi s-au aruncat priviri curioase și ostile, indiferente, dar nașul meu publicistic nu era de văzut. La capătul coridorului o tăblie de sticlă informa că redactor-șef al ziarului este Neculai Moțoca și că orele lui de primire sunt cu totul altele decât cele la care mă aflam eu pe acest coridor.

Am împins într-un noroc monumentală ușă de stejar încrustat.

De pe mașina de scris și-au înălțat privirile foarte severe doi ochi foarte căprui.

În demisezonul meu cam jerpelit nu eram omul care să impresioneze o ființă atât de serioasă.

– Ce dorește tovarășul?

He-he, duduia dragă, câte-ar fi dorit tovarășul! Dacă nu altele, cel puțin să știe pe ce lume trăiește...

– Am fost invitat la redactorul-șef...

– Numele, vă rog...

– Păi nu știți cum îi zice șefului?

Mă așteptam să zâmbească. S-a oțărât:

– Numele dumneavoastră.

– Olteanu...

A deschis un registru cât o enciclopedie, a trecut cu manichiura violentă peste câteva pagini:

– Nu v-am invitat.

– M-a invitat redactorul-șef!

– Personal?

– Nu, printr-un lucrător de-al redacției. I-am uitat numele...

De data asta zâmbi:

– Când o să vă amintiți cum îi zice...

În clipa aceea ușa străjuită de frumoasa cerberită se deschise în forță și un bărbat mărunț, într-un palton cu blană și căciulă brumărie, trecu val-vârtej pe alături. În mijlocul anticamerei se opri brusc:

– De ce vă bateți?
 Ființa diafană se ridică:
 – Tovarășul acesta pretinde, Nicolai Tomovici, că l-ați invitat. Dar...
 – Păi dacă pretinde... Cum zici că-ți zice?
 – Olteanu...
 – Olteanu... Olteanu...
 – Săptămâna trecută... N-am putut veni... A fost la mine tovarășul...
 – Păduche!
 – Exact! Tovarășul Paduti... Îi uitasem numele!
 Omulețul își scoase căciula și cu ea îmi indică ușa biroului:
 – Intră. Iar tu, către secretară, dă o sunare lui nevastă-mea și spune-i să scoată măliga de pe foc. Am să întârzii...
 – Dar... încercă să protesteze fata. Stomacul...
 – Ești doctorul meu?
 Intră după mine și trânte ușa.

3

Nu știu alții cum sunt, vorba humuleșteanului, dar nu cred să mă deosebesc prea tare de ceilalți. Poate doar la capitolul defecte: am destule, ceva mai multe decât s-ar cuveni. Și cu toate că acum, în acești ultimi ani, e atât de nemiloasă cu mine, nici de soartă nu mă pot plânge. Cel puțin de oamenii pe care mi i-a scos în cale. Pe cei răi, vorba ceea, îi aflu singur. Pe cei deosebiți numai o ursită generoasă ți-i poate găsi.

Mi-o amintesc pe doamna Rosi, gazda noastră din sătucul acela de la granița cu Tito. O femeie cu toate urgiile cerului pe capul ei: bărbatul și singurul fiu morți pe frontul de est, curtea și casa jefuite, singura fiică, fragila și melancolica Teresa, Rezi, împreună cu soțul ridicăți și duși în afundul Rusiei la săpat cărbuni și tăiat pădure... Ce-i mai trebuia unui om ca să devină o fiară încolțită, o conștiință plină de ură și desperare?... Ne-a primit și ne-a îngrijit cu atâta căldură, de parcă Domnul ne-ar fi trimis să-i înlocuim pe cei pierduți... Ca să ne piardă și pe noi... Ca soarta să-și con-

tinue loviturile. Cu câtă resemnare în glas: „Michael, teuer, Willy a murit anul trecut...”

Ce-o fi făcând? Mai trăiește?...

Sau înțeleptul, scepticul și sentimentalul conte S. Într-adevăr, numai cei aleși își pot păstra însemnele de om sub loviturile sorții. Cine-am fost eu pentru el? Nimeni. Sau al treilea fiu?... „Mihai, te duci în altă țară, nu! în altă lume. Politizată la culme, unde legea există doar pe hârtie. Unde omul nu înseamnă nimic. Nu mă crezi... I-au luat moșia, zici tu, și nu mai știe cum să-i muște mai tare... Te înșeli. Mulți știu ce se petrece la ei, dar cei mai mulți, majoritatea – nu! Nici chiar cei ce trăiesc acolo. Ești atât de nepregătit... Ai fost educat în alt spirit. În politică, nu te supăra, ești un... un naiv. Ce-ai să faci? Te duci să-ți găsești părinții... Sunt sigur că ai să faci tot posibilul să-i salvezi, deși... Cum ai s-o faci? Nu te îndemn la pași necugetați, dar încearcă să rămâi om... Va fi cel mai greu lucru pe care va trebui să-l faci...”

Cum și-ar fi numit el propriul ultim pas? Ori există totuși o limită a rezistenței în fața sorții?...

La început, cât m-am învățat printre muncitori, n-am prea luat în seamă lucrul acesta, altele le erau preocupările. L-am observat abia când am nimerit la Universitate, pentru că se manifesta mai ales în sfera conducătoare și în rândurile intelectualilor. E vorba de o linie de demarcație existentă între indivizii acestor două categorii. Linie, bineînțeles, neoficială, dar atât de distinctă încât putea purta și un nume: Nistru. Conducerea care nu era venită din Rusia era aproape în exclusivitate de peste acest fluviu. Cu foarte rare excepții. Cât privește intelectualitatea, aici lucrurile erau un pic mai încurcate. Puținii intelectuali basarabeni, fie din cei rămași (după refugiu sau după deportări și arestări), fie din cei proaspăt investiți (de exemplu Ionuț – după cinci clase de liceu direct la Institutul Pedagogic!), puteau pretinde doar posturi subalterne, cele de conducere aparținând malului stâng al apei numite. Cu motivația tacită că politicește pot face față cerințelor țării doar cei educați din fașă în spirit socialist... Nu pot ști care era situația sus, la guvern și partid, bănuiesc că nu se prea deosebea de starea de spirit

care domina intelectualitatea, cât îi privește pe cei de la urmă... Mai răsfoiam și eu ziarele din când în când și nu pot să uit darea de seamă de la o discuție ce-a avut loc între scriitori, crema intelectualității. O adunare unde un poet basarabean prezintă un poem interminabil (parțial citat în același ziar!) cu temă, firește, patriotică. Un alt condeier, crescut la sânul socialismului, observă că o astfel de lucrare ar fi putut fi scrisă numai de... Goebels. Proteste de o parte, aprobări de alta. Pune punct disputei un prozator: Goebels n-ar fi putut scrie așa ceva pentru că nu știa... moldovenește...

Adevărul e că îndoctrinării totale în paguba unei elementare culturi generale a celor veniți de peste Nistru basarabeni nu-i puteau opune cine știe ce ca urmare a numărului lor prea mic, dar și a calității pregătirii. Ca să nu mai pomenesc și filosoficul fripturism basarabenesec...

Ei bine, soarta a vrut să-mi demonstreze și de astă dată că mă are în vedere.

4

Cabinetul, în contrast cu aspectul exterior al clădirii, era aproape luxos. O masă cu vreo douăzeci de scaune se întindea în lungul geamurilor, într-un colț două fotolii de piele și o măsuță de cafea, în altul – un orologiu ticăind monoton și grav, iar pe parchetul bine lustruit – un covor moale, cu ornamente arabe. Nu lipsea nici obligatoria sofa tapițată cu dermatină neagră pe care stăpânul cabinetului își aruncă paltonul scos din mers.

Se așază pe un scaun de la masa lungă și îmi arată și mie unul.

– Dezbracă-te și stai jos!

Mă conformai.

– Acuma putem sta de vorbă de la egal la egal. Unde-ai crescut așa?

– M-a plouat.

– Se vede! Eu am crescut pe secetă. Uite care-i chestia. Să-mi răspunzi la toate întrebările. Fără fantazie... Am zis drept cuvântul?

Stătui o clipă la îndoială. Cine-i mai știe pe șefii ăștia mari. Oricum, purta insignă de deputat în Sovietul Suprem...

– Eu... eu aș zice „fantezie“.

– Da, da... așa-i... Uite ce, să mă îndrepti de fiecare dată, ai înțeles? Dar numai când suntem noi doi...

Avea un râs molipsitor.

– Uite care-i treaba: ai avut două articole astă-vară. Le-am citit nu demult și mi-au plăcut. Tu le-ai scris ori Păduche?

– Eu! Cum să mi le scrie cineva? Tovarășul Paduti...

– El îi așa Paduti cum îs eu Moțoca! Dar asta-i altă vorbă. Vasăzică, el ți le-a mai îndreptat... Se cunoaște. Mare stilist...

– Stilizator.

– Da? Scoase din buzunar un carnețel și își notă cuvântul. Stăm rău cu limba, frate. În lupta asta pentru socialism am uitat cu totul de dânsa. Mă tem că după ce-o să-l zidim o să rămânem muți!

Izbucni într-un râs cu icnete.

– Hai, povestește.

– Ce să povestesc?...

– Tot. De unde ești, de ce ești, tot, tot. Davai!

M-am străduit să-mi comprim biografia în cuvinte puține. Începeam să bănuiesc ce urmărește, dar n-avea nici un Dumnezeu să mi-o înfrumusețez: oricum aș fi ajuns la părinți...

– Așa, vasăzică... Grea întrebare... Începu să bată toba pe tăblia mesei. Cum dracu să faci o gazetă bună dacă n-ai cu cine? Cu Păduche?... Aici, măi băiete, suntem pe frontul ideologic. Cadrele trebuie alese prin sită! Dar ce să faci cu membrul de partid ori cu veteranul dacă el nu știe să citească, dar încă să mai scrie?... Zi și tu!

N-aveam ce zice.

Șeful sări de pe scaun și se repezi la ușă. O deschise:

– Melania! Adă ceai! Se întoarse spre mine: Ori poate votcă?...

– Mulțumesc, nu beau.

– Ceai?

– Ba votcă.

– Măi, păi tu ești... un... o...

– O găselniță.

– Cum ai spus? Scoase carnețelul din buzunar și își notă cuvântul. Găselniță, repetă el. Ia te uită!... Frumos.

Intră secretara cu un platou cu două cești uriașe și o farfurioară cu biscuiți. De mult le uitasem gustul.

– Tu mănâncă. Restul lasă-mă să-l fac eu. Vasăzică, îți dai examenele cât mai repede. După aceea vii la mine. Ai să lucrezi aici stil... aha, stilizator. Să dai o formă naturală tuturor prostiilor pe care le scriu oamenii mei. Ai înțeles?... Chiar dacă n-am să te pot lua de lucrător cu leafă, am să te plătesc din onorar...

– Onorar...

– Da, da... Nu mă întrerupe. Și cu timpul aranjăm să fie bine, parcă-s șef și eu, ori nu? Ajutorul meu are să fie tovarășul Stalin. Ai auzit? „Feciorii nu răspund pentru tații săi“. A?...

Mai auzisem fraza...

– Ce zici, batem palma? Cu părinții nu te pot ajuta... Dar cu restul aranjăm...

Ce-mi puteam dori mai mult? Întâlneam prima oară un om de rangul acesta și atâta atenție din partea lui... Unde mai pui că inspiră și încredere... Mă temeam doar să nu-mi trădez bucuria.

– Stai pe gânduri? Eu în locul tău n-aș sta... Eu sunt neamț, nu te îmbii de două ori...

La ieșire Melania îmi zâmbi ca unui vechi cunoscut. Sunt sigur că data viitoare o să mă găsească imediat în registrul ei.

Nu plecam cu mâna goală: în buzunarul paltonului duceam planul unui articol de fond pe care avea de gând să-l scrie redactorul cu ocazia sărbătorilor. „Ia să-mi arăți ce poți! Să citească lumea și să rămâie cu gura căscată!“

„Mai bun decât în „Pravda“, avea să-mi zică peste două zile când i l-am dus gata scris. „Du-te la buhgalterie! Am telefonat“.

„Contabilitate“ mi-am permis să-l corijez.

– Lasă că știu. Am vrut să te ispitesc.

Dar carnețelul tot l-a scos.

Numai eu știu câte noduri am înghițit pieptănând frazele despre grija față de om și alungând din fața ochilor icoana a cinci ființe dragi luptând cu gerul și poate chiar foamea de-acolo, de la capătul lumii; cum trebuia să-mi țintesc privirile în foaia de hârtie ca să nu văd hruba mizeră în care scriam despre un prezent măreț și un viitor și mai luminos...

Avea dreptate contele S.: între convingeri și interese oamenii normali aleg întotdeauna interesele. Numai idioții și geniile aleg principiile.

Îmi rămânea o singură consolare: că nu sunt idiot.

Și-apoi ce nu face omul în numele unui viitor plin de interese...

1

După un sfârșit de octombrie cu frig, ba chiar și cu zăpadă, toamna a pregătit o surpriză de zile mari: nu doar soare, ci și o căldură neobișnuită. Generalul care-a vorbit de la tribună n-a uitat să noteze și acest fenomen meteorologic drept o mare realizare a puterii și în primul rând a tovarășului... etc... De unde am dedus că oriunde, sub orice regim, militarii sunt născuți poeți, iar dacă trag cu tunul, o fac numai ca să nu se stingă soarele pe cer. După care a urmat o paradă destul de scurtă și nesemnificativă, atâta doar că cele vreo douăzeci de tancuri au făcut un zgomot infernal pe caldarâmul de granit al pieței, iar în vreo două locuri au sucit covrigi din șinele tramvaiului.

Demonstrațiile cam tot așa începeau să arate și acolo, dincolo (scriu cuvintele acestea și simt o strângere de inimă, de parcă aș putea apăsa un buton care să întoarcă timpul și mă tem să apăs! Nervii...), numai că erau ceva mai pestrițe, aduceau totuși a carnaval, nu a muncă patriotică...

Prezența era obligatorie. Mi-a picat să port portretul unui tip pe care, cu toată rușinea, nu-l știu nici azi cine a fost, l-am luat cu semnătură și tot cu semnătura l-am predat. O mică șmecherie a komsomolistului nostru ca nu care cumva s-o șteargă cineva...

Ionuț mă aștepta pe la trei, îmi promisese o surpriză, nu bănuiam ce are în vedere, dar știam că trebuie să mi-o prezinte pe logodnică-sa, așa că hotărâi după spartul târgului să nu mă mai întorc la bordei, ci să încerc imposibilul: să cumpăr undeva niște flori. O idee mai mult decât temerară... Am cutreierat străzile principale în lung și-n lat, am răscolit parcurile – zadarnic. Tot ce vrei, mese improvizate sau solide, acoperite la întâmplare cu pânză sau hârtie, de la care, dacă ai răbdare să faci coadă, poți cumpăra tot felul de

gogoși (se bucură de mare priză cei cu măruntaie tocate, dar nu stau mai prejos nici cei burdușiți cu mazăre sau orez, o premieră mondială!), chioșcuri sau butoaie ridicate pe butuci, de unde ți se oferă în halbe, pahare și borcane relativ curate „vinul emblematic al țării” – un trascău mai mult sau mai puțin spălat, în schimb ieftin și la discreție. Flori însă, nicăieri.

O vânzătoare de gogoși m-a îndreptat spre cimitir: la poarta lui a văzut ea cu ochii ei că se întâmplă să se vândă așa ceva. Dar sunt superstițios.

M-am rezumat la obișnuita sticlă de șampanie, cu care aici se circulă liber în zilele de sărbătoare. Și nu numai...

Am sosit aproape englezește.

M-au zărit de la porțiță și au ieșit amândoi în prag.

Îi puteam contempla pe amândoi la lumina bogată și caldă a soarelui. El înalt și subțire, „tras la șpiț”, cu o floare la butonieră (să întreb unde-a găsit-o!), ea până la umărul lui, cu o mutricică vag mongolă, smeadă și destul de bondocută ca să-mi pun întrebarea cam cât o să tragă la cântar peste vreo zece ani. Purta o rochie lungă, probabil din stocurile cu ajutoare de război sau pur și simplu călcată prost. Avea un zâmbet larg, destul de plăcut și ochii înguști.

– Felicitări, prietene, de ziua mării revoluții! – Ionuț arăta fericit.

– Ce-a spus? Îl întrebă logodnica. Nu știa decât rusește.

Ionuț îi traduse.

– Faceți cunoștință: Svetlana.

Svetlana îmi scutură bărbătește mâna, dar pe-a ei nu mă lăsă s-o sărut. Hotărât lucru, școala lui Ionuț încă nu se făcea simțită.

În odaie ea luă sticla mea de șampanie, o dezveli și zâmbi șmecher.

– Așa sunt toți bărbații de-aici? Beau sirop?

O rupeam destul de bine rusește, lucru care o bucură nespus pe tânăra siberiană.

– Sunt mari patrioți copiii Siberiei, interveni Ionuț. Socot că băuturile noastre sunt apă chioară pe lângă votca lor.

– Păi chiar este! – Îl susținu Svetlana.

– N-ai să mă crezi, adică de ce să mă crezi, ai să vezi: bea votcă cât beau eu vin și nu se îmbată!

Masa era pentru patru persoane.

– O să jucăm cu mână moartă? îl întrebai pe amfitrion.

– Ce-a spus? sări Svetlana.

El îi traduse, încercând să-i explice și regulile pocherului.

– Mihai, să vorbim rusește. Altfel o să pierdem mult timp...

Svetlana dădu în sfârșit de înțelesul „mâinii moarte“.

– Ba nu, ba o să fie patru! Mișa (firește, eu), închide ochii!

– Închide-i, închide-i! o susținu Ionuț. Așa, acum deschide-i!

De după o perdea de stambă agățată direct de perete și care trebuia să însemne un al doilea dulap pentru zestrea vestimentară a stăpânului, apăru Ea.

Șocul inițial a fost prea puternic ca să-mi pot controla reflexele și e de la sine înțeles că am rămas cu gura căscată. De mult nu mai avusesem ocazia să fiu aproape de alte femei decât secretare oțărâte sau personal medical secundar pe la comisiile comisariatului militar, și gândul născut imediat în afundul subconștientului că mă voi afla o vreme în asemenea companie îmi dădea aripi și îmi gâdila imaginația.

Teama de a nu imita lirica persană cu toate dulcegăriile ei mă oprește s-o descriu în amănunt. Era o blondă (desigur, naturală!), aproape de statul meu, cu un zâmbet născut special ca să-i sublinieze finețea trăsăturilor, nu să-i mascheze posibile defecte. Într-un cuvânt, era un exemplar uman care confirma total justetea teoriilor lui Pavlov cu privire la reflexele condiționate: îți lăsa gura apă...

Din ceața ce începea să-mi tulbure spațiul din fața ochilor răsună ca un clopoțel (oricum, dificil să renunți la Ferdousi sau Omar Khayyam!):

– Elvira...

Greu de imaginat că ar fi putut purta alt nume. Îi apucau mânuța întinsă cum aș fi primit însemnele unei Legiuni de onoare. Nu se împotrivi sărutului neimitat.

Și, ca o dovadă că mă mai aflu în stare de șoc, bâlbâii:

– Mișa...

Ea izbucni în râs. Un râs... (Vezi clasicii.)

– Lasă-l pe Mișa, știu că ești Mihai.

Îmi știa limba.

Svetlana sări la Ionuț:

– Ce spune?

Sărmanul băiat, cu asemenea minune în casă, de mult aș fi concediat bondoaca. Dar neînțelese-s căile dragostei anal-fabete...

Masa s-a dovedit a fi foarte bună, logodnicii nu făceau mare taină din faptul că autorul bucatelor este el și nici din oroarea ei față de plită. În rarele clipe când puteam sușoti neobservați Elvira încerca să și-l închipuie în viața viitoare pe Ionuț cu șorțuleț, cu linguroiul într-o mână și cu lucrările scrise ale studenților în alta. Svetlana făcea, la orice ocazie, mare caz de taică-su, important ștab undeva în Siberia (ea locuia aici, la o mătușă, ca să-și dreagă plămânii slabi și să termine Institutul Pedagogic) și n-a pierdut din vedere să ne spună de câteva ori că icrele negre și cele de Manciuira i-au fost trimise special de iubitorul părinte.

La drept vorbind, mâncam icre negre pentru prima oară în viață, la început nu mi s-au părut grozave, dar le-am prins repede gustul, am și declarat că mă tem să nu devin dependent de ele. La care Svetlana ne-a asigurat pe toți că atâta timp cât trăiește taică-su nu vom duce lipsă de așa ceva.

De la sine înțeles, am băut pentru viața lui cât mai lungă...

(Avea dreptate Il dzigano – mă rugase să nu-i divulg porecla față de logodnică! – durdulia nici nu s-a atins de șampanie: votca din sticlă scădea vertiginos fără urmări deosebite.)

Și iar de la sine înțeles că n-am putut pierde ocazia să mai bravez (ei bine, Elvira!) cu o anecdotă la temă. Și anume că în Anglia o companie de cinematografie și-a supus concetățenii unui interesant test de snobism. S-au instalat pe câteva artere principale ale Londrei niște mese încărcate cu icre negre, tartine, firește, oferite gratuit tuturor doritorilor, și filmându-se reacțiile acestora. Cei mai mulți se strâmbau și scuipau îmbucătura, după care erau întrebați dacă știau cu ce au fost tratați. Nu știau.

– Ați gustat caviar. Mai încercați?...

– O, caviar! Chiar caviar?...

Și reveneau ca să-și recupereze bucata sau să mai ia și alta nouă...

Elvira și Ionuț au început să râdă, spre uimirea Svetlanei:

– Nu văd de ce vă hliziți așa! Propagandă burgheză. Tot ce este sovietic le stă în gât.

Încep să bănuiesc că Ionuț are interese necunoscute dacă o ia pe sluta...

Cu toate insistențele Svetlanei, Elvira a refuzat să rămânem cu toții la ei până dimineată.

– Ia uită-te ce larg e patul, încăpem toți, proasto!

În drum spre casă, pentru că m-a lăsat s-o conduc, trebuia să trecem prin piața centrală a orașului. Era o mare de lume cu tot miezul nopții, cânta o fanfară militară, oamenii, tineri și bătrâni, dansau pe caldarâm fiecare cum îl ducea capul, din când în când răsunau împușcături vesele, săreau în toate părțile dopuri de șampanie, companii mai înfierbântate încercau să concureze fanfara, ne aflam în mijlocul unei mulțimi dornice de relaxare, care se relaxa.

– Rămânem aici un pic? mă invită mai degrabă Elvira.

Firește că voiam să mai rămânem.

Se ținea de brațul meu, abia mă atingea, dar o simțeam atât de aproape, simțeam căldura trupului ei cum trece prin mine ca un torent...

Nu știu dacă mă gândeam la asta, probabil nu, dar îmi era dor de cineva care să mă sprijine, să mă înțeleagă, să mă admită așa cum sunt...

A fost, în trecutul acela departe și pierdut definitiv, a fost Alice... Dar a fost numai un început, o însăilare abia vie, întreruptă brutal cu plecarea inexplicabilă în necunoscut a unuia dintre noi... Ce-o fi făcând acum mititica și cârna?...

Și e oare normal ca un bărbat la vârsta mea să aibă doar atât trecut sentimental cât cele două săruturi pe obraz ale lui Alice și declarația ei cu voce tremurată, de parcă ar fi răspuns la o lecție neînvățată: „Și eu te iubesc, Mihai...“?

Fără să mă întrebe, Elvira mă cuprinse și începu să mă învârtă în ritmul valsului pe care tocmai începuse să-l tune fanfara.

– Ești sigură că știu să valsez? o întrebai uluit, pentru că într-adevăr dansurile nu erau punctul meu forte.

– Ce importanță are? zâmbi ea și prăvăli capul pe spate de parcă ar fi fost în strânsoarea lui Fred Aster.

În zori, când hotărâram că e totuși vremea să fim copii ascultători, se lăsase un friguleț bunișor. Era într-un paradiesu elegant, dar subțirel, și nu refuză demisezonul meu jerpelit.

– Chiar ai fost în Anglia? mă întrebă.

– Eu? În Anglia? De unde ai scos-o?

– Ziceai despre experiența aceea cu caviarul... Ai povestit ca un martor!

Pufnii mândru:

– Din păcate, n-am fost. Dar asta nu înseamnă decât că sunt un mare povestitor!... Te poți mândri cu asemenea cunoștință.

– Lucru pe care o să-l și fac! Vrei să ne mai întâlnim?

Dacă voiam?

Visam!

– Îmi dai voie să mă gândesc profund la această propunere?

În drum spre casă m-am surprins de câteva ori fredonând melodii din cele ce le mai țineam minte, sărind într-un picior...

Din fericire, străzile erau pustii.

Mă oprise cu un colț înainte de casa ei.

– Nu e nevoie să ofer ocazii gratuite pentru flecăreala vecinilor. Nici așa nu le place că uneori vin de la slujbă dimineața...

I-am sărutat mâna și am câștigat un sărut pe obraz.

Bănuiesc, adică de ce bănuiesc, precis că obrații sunt cea mai merituoasă parte a personalității mele sentimentale.

– Voi fi liberă pe 14 noiembrie. La ora... 17, aici la colț?...

– Aici la colț.

Merita să trec pe lângă Maria Petrovna și să-i dau „bună dimineața“ pe motivul ariei contelui de Alma Viva din „Nunta...”

Zilele imediat următoare sărbătorilor le-am petrecut cu burta pe carte: voiam să mă prezint în fața tovarășului Moțoca cu cât mai multe examene în urmă. Ba și coastele se cam făceau simțite: și doctorul și baba Lucreția îmi recomandaseră un regim pe care nu l-am respectat. Dar încercă să mănânci cartea când de pe fiecare pagină, în clipele cele mai tensionate începe să se contureze ca dintr-un fum rozaliu un chip blond, care numai cu materialismul istoric n-avea tangențe...

Pe zece noiembrie francezul nu s-a arătat la facultate cum fusese înțelegerea, l-am prins în curte a doua zi, mi-a cerut matricola, mi-a pus nota maximă fără nici o vorbă chiar pe scara intrării de servicii, și am înțeles că gestul acesta plus suta-avans vor fi unica recompensă pentru truda mea la tălmăcirea trivialei autoreclame a politicianului Thorez.

Așa s-o pățească toți ageamiii care se bagă în politică!...

Peste o zi era cât pe ce s-o înfund la Creația populară orală, de unde am tras concluzia că nu există nimic mai just decât legea nescrisă a studenților din întreaga lume (lucru pe care ar fi trebuit să-l știu încă de-acolo, de dincolo!): un student normal nu trebuie să știe cu nici o iotă mai mult decât minimumul obligatoriu!

Vorba e că folcloristul nostru este mai întâi de toate frate cu nu știu care ministru, apoi absolvent încă înainte de război al nu știu cărei școli muzicale, apoi component (la clarnet) al tarafului care distrează publicul la restaurantul „Central” și abia la urmă profesorul nostru de folclor. Funcția asta de la urmă – ca un fel de hatâr în timpul liber.

Asistasem doar de vreo două ori la lecțiile lui devenite celebre în Universitate („Creația norodnică se arată la sate prin boirea hornurilor și prichiciurilor cu meri, prăsadi, jișâne și alte ori cu patlajele...”), și credeam că examenul individual va fi o bagatelă, dar n-am ținut cont de legea citată: am încercat să mă implic într-o dispută teoretică...

Vorba este că după ce i-am tot auzit „folclor norodnic, folclor norodnic”, am încercat, desigur cu tactul și respectul

cuvenit către o față academică, să-i sugerez că e vorba de o tautologie, că „Folk” și „Norod” înseamnă cam același lucru. La care mi s-a aruncat o privire ironico-disprețuitoare:

– Măi, tu n-ai luptat cu fașiștii, da’ eu am luptat! Iaca și la mână-s rănit, că altfel strumintul meu îi scripcal!

Putea să se termine rău, dar după ce am recunoscut cinstit că nu am fost pe front din motive de vârstă, m-am ales cu un „4” fără să mi se mai pună vreo întrebare:

– Na, ca să nu-ți taie stipendia...

În ajunul zilei de paisprezece, pe care nu mai aveam răbdare s-o aștept (de ce e liberă atât de rar?), în timp ce o luasem de la tramvai spre casă, mă oprește un cetățean pe strada aproape pustie:

– Tovarășul Olteanu?

– El. Cu cine am onoarea?

– Tovarășul Krasnovski vă așteaptă diseară la șapte fix la adresa asta.

Până să citesc adresa de pe bilețul cetățeanul dispăruse.

Nu voia să mă lase în pace. Termenul încă nu trecuse... Ori poate avea de gând să-mi facă o nouă surpriză? Poate chiar să-mi dea adresa tatei?... În orice caz trebuia să fac ceva, s-o termin cu rahatul ăsta. Dumnezeule, să fi avut cine-mi deschide ochii de la început!... Grecii, grecii aducători de daruri...

Și de-atâta timp nici o scrisoare... Nici o veste... Oare să mai existe cenzură?...

Maria Petrovna mă întâmpină îngândurată.

– Nu vreau să-ți stric inima, Mihail Alexeevici, dar azi l-am prins a doua oară... Jură-te pe sfânta cruce că n-ai să spui la nimeni!

Și aici treabă!

– L-am prins azi pe unul de-ai noștri cum îți cotrobăia prin valiză! Nu-i prima dată! Nu-ți spun cine, să mă tai! Vreau să mai trăiesc. Ia vezi mai bine dacă ți-a luat ceva...

Banii erau neatinși. Doar lucrurile amestecate. Până acum puneam dezordinea aceasta pe seama lui Timofei; ce nu face omul la beție! Acuma însă...

Bineînțeles că sunt ținut sub observație... O să am ocazia azi să mai pun și eu întrebări...

Dacă stau să mă gândesc mai serios, n-am nici un răspuns la întrebarea: de ce securitatea statului depinde de mine? De ce să le mai fiu informator și eu dacă până și infanțila Irină știe de urechile *șpionilor* răspândiți peste tot? O fi și pe-acolo o întrecere socialistă – cine are colaboratori mai mulți?

Apropo de Irina. Azi mi-a sărit de gât în coridor ca să-mi declare că e fericită. Credeam că eu sunt cauza – ne vedeam din ce în ce mai rar –, pe naiba: e îndrăgostită de unul de la Chimie. Mi-a arătat fotografia: ceva la minut, abia să deosebești ochii de urechi, dar nu s-a lăsat până n-am recunoscut că e un model de frumusețe masculină.

Oare chiar atât de bătrân să fiu?...

Adresa era a primei locuințe unde făcusem cunoștință.

De cum am ajuns în dreptul casei, ușa se deschise ca de la sine.

Același interior, același abajur, același Krasnovski plus Mișa.

Ne-am dat binețe și ne-am privit o vreme fără să ne mai spunem ceva. Și am înțeles că, dacă ratez ocazia aceasta, dacă las inițiativa de partea lui...

Am început chiar în momentul în care deschisese gura și el. Dar nici nu m-am gândit să-l fac pe binecrescutul, am continuat de parcă aș fi recitat o poezie:

– Tovarășe Krasnovski, m-am întors acasă nesilit de ni-meni. Ca repatriat mi s-au promis toate drepturile: și la casă, și la învățătură, și la muncă. Am pașaport, vasăzică sunt cetățean, îmi cunosc obligațiile, dar știu și ce mi se cuvine. Înțeleg că birocrația încă mai trăiește și de aceea stau în mizeria în care stau. Înțeleg că era cât pe ce să nu mi se permită învățătura. Și vă mulțumesc că m-ați ajutat. Cred că și asta intră în datoriile voastre, să nu se încalce legile... Dar de ce mă obligați să fac lucruri care sunt contrare principiilor mele? De ce? Nu vreau să fiu *copoi*, *denunțător* sau cum se mai zice... Nu vreau, altele-s interesele mele... N-am încălcat legea și nici n-am de gând s-o fac, așa că vă rog să nu contați pe mine!... Ori trebuie să răspund eu pentru vina imaginară a tatălui meu? El nu-i vinovat cu nimic! Și de ce trebuie să sufere familia mea, pe care nici măcar nu pot s-o văd?

Privit dintr-o parte, cred că arătam cam umflat, dar trebuia să le-o spun.

Câteva clipe au tăcut amândoi privindu-mă cu interes.

Apoi, aproape în șoaptă, Krasnovski:

– Ai terminat?

– Vă rog, pentru numele lui Dumnezeu, lăsați-mă să...

– Să ce? Adică du-te tu, Krasnovski, tu, Mișa, strângeți voi căcatul cu mâinile voastre, pentru că eu trebuie să citesc poezii fasciste muncitorilor de la uzinele „Lenin“. Așa-i?...

– Dar n-am citit...

– „De la Nistru pân-la Tisa..."

– N-am citit această poezie!

– Facem haită cu un bandit antisovietic care se strecoară aici și-l luăm sub aripă, avem interese comune, nu? Citim cărți interzise la Universitate și facem propagandă pentru o limbă străină, parcă nu avem limba noastră scrisă în constituție... Măi băiatule, numai ceea ce ai spus azi, că în țara noastră pot fi condamnați oameni nevinovați, numai pentru asta poți lua douăzeci și cinci de ani!... Aici ești în Uniunea Sovietică, și nu la Bucureștiul tău. Dacă nu vrei să lupți contra dușmanilor țării, înseamnă că lupți contra ei. Ori cu ei, ori cu noi! Și pentru cei care sunt contra noastră nu știm mila!... Ai înțeles?..

Am rămas trăsnit: adică să gândească enormitățile astea despre mine? Dar ce mă consideră ei, un copil? E șantaj curat ceea ce fac! Să bage spaima în mine ca să mă facă aliat?... Ce aliat le-aș putea fi? Doar complice...

– Tovarășe Krasnovski, dar mă acuzați pe degeaba! Vă pot dovedi oricând că n-am citit nimic subversiv, pe Grăciun l-am întâlnit de vreo două ori și habar nu am nici azi cu ce se ocupa... Cât despre tata, oricând voi spune că nu e vinovat, pentru că nu este. Asta înseamnă că aș defăima țara? Dar cu ce sunt vinovate mama și surorile mele?... În fața legii și a conștiinței mele sunt curat! N-am de ce să mă tem!..

Krasnovski începu să râdă, mai întâi încetișor, apoi cu hohote. Un râs forțat, aproape sadic:

– Unde crezi c-ai venit, tinere? În ce Africă? Să-ți spun eu: la noi, pentru încercarea de a pătrunde în zonele interzise este și pedeapsa cu moartea. Unde-ai vrut să te duci?

În clipa asta am simțit că mi se taie picioarele: ei!

– Dar orașul Kurgan nu-i zonă...

– Ah, orașul Kurgan te interesa! Turism, nu?...

N-aveam ce răspunde. Cinstit vorbind, pentru întâia oară simțeam frica. Adevărată. Aproape animalică.

Krasnovski se așeză la masă și aprinse o țigară. Îmi înținse și mie una. Mișa stătea în continuare rezemat de pervazul ferestrei. Nu făcuse nici o mișcare tot timpul. Probabil, învăța...

– Ia zi, Mihail, rupse tăcerea Krasnovski. Despre ce să-ți povestesc? Despre entuziasmul cu care vin tinerii în rândurile noastre? Sau poate despre oameni maturi, voinici, deștepți, *principiali*, care încearcă să-și trădeze țara și ajung pe mâna noastră, pentru că toți ajung? Cum sunt gata să-și mănânce propriile măruntaie, numai să... Ei gata, gata, nu te mai speria așa... Vasăzică, acum iei frumusețea o foiță de hârtie, uite-o, și ne scrii încetișor, fără grabă, că adică eu, cutare, mă angajez să...

Am sărit fără să-mi dau seama cu o clipă înainte că voi face acest lucru:

– Nu!

Mișa se dezlipi de pervaz și păși spre masă. Krasnovski îl opri cu un gest:

– Nu te speria, Mișa! Tovarășul încă nu s-a hotărât... Mai are timp. De fapt, prietene Olteanu, sau cum ești în pașaport, Oltian? măi, măi, ce mai agramați la starea civilă!... De fapt, voiam să-mi scrii angajamentul obișnuit că nu vei divulga nimic nimănui din cele discutate azi...

Era trecut de miezul nopții, străzile pustii sau mi se păreau mie, din când în când câte vreun câine din mahala credea că e de datoria lui să-și plătească bucata de pâine câștigată ziua, pe sub conurile de lumină ale rarelor felinare se zărea câte un fulg minuscul plutind nehotărât spre pământ și creierul nu era în stare să închege măcar un început de gând

sau altceva. Doar să repete papagalicește două nume: „Ionuț, Maria Petrovna, Ionuț, Maria Petrovna“...

Erau singurii doi care știau de plecarea mea spre Kurgan.

Maria Petrovna îmi deschise ușa înainte ca eu să fi bătut: îmi auzise pașii.

– Nu mi-ai plăcut azi toată ziua, Mihail Alexeevici. Ia hai la baba să bei un ceai și să guști niște colțunași cu brânză...

Ionuț?...

Stai, omule, nu te grăbi!

N-ai înțeles nici azi în ce mașinărie ești învârtit?...

Pobeda, 4 noiembrie 1952.

Mihăiță, băiatul meu drag, cred că de data aceasta ai să primești scrisoarea repede, va pleca de la Moscova, unde o va duce un om de suflet, invitat acolo de sărbătorile ce se apropie.

Acuma e noapte, fetele s-au culcat, am să-mi pot aduna gândurile în liniște și am să pot plânge cât au să mă țină lacrimile. Nu te supăra de începutul acesta nu prea vesel, dar vreau să-ți spun în sfârșit tot adevărul pe care tu, după câte înțeleg din scrisorile tale, nu-l știi, și pe care în alte condiții nu ți-l puteam scrie... Aproape tot ce trimitem noi și ce primim se cenzurează ori, mai bine zis, nu ajunge la adresat. Și vreau să mă folosesc de această ocazie. Numai te rog, pentru numele lui Dumnezeu, să nu faci nici o prostie! Ajunge prostia pe care ai făcut-o deja.

În primul rând nu suntem noi nici un fel de „decembriste“, cum ți s-a spus. Cum am trecut Prutul în noaptea aceea de septembrie, am fost despărțiți de tata, pe care de atunci nu l-am mai văzut. Am fost mutate într-un vagon de vite cu alți nenorociți și după aproape o lună de supliciu am ajuns aici. Dumnezeu bunul a avut grijă de noi, nu și de Tincuța. Frumoasa și buna ta surioară nu mai este. Pe noi ne-a iertat tifosul, dar pe dânsa nu... Aici localnicii ne-au primit rău, „vraghi naroda“, dar s-au găsit și printre ei oameni de omenie. Dacă n-ar fi fost ei și alți deportați mai de demult, poate că nu mai avea cine să-ți trimită veștile acestea triste. Despre tata am aflat abia acum vreo două luni, ți-am scris că trebuie să ne întâlnim doar ca să te liniștesc. Primul secretar despre care ți-am scris că m-a luat la lucru s-a interesat, dar n-a putut afla mai mult decât știi și tu: a fost condamnat la zece ani de lagăr fără drept de corespondență și întâlniri... Câte

scrisori am trimis pe la toate instanțele, chiar și lui I. V. Stalin, au rămas fără nici un răspuns. Lumea zice că asemenea corespondență nici nu pleacă de aici...

Iată, băiatul mamei drag, toată grozăvia pe care am avut să ți-o spun. Dacă o să ajungă scrisoarea la tine, să-ți dea Domnul să ai tăria să le primești pe toate așa cum sunt. Iar dacă o să se întâmple să nimerească în mâinile lor, apoi eu nu mă mai tem de nimic... Dar tu să nu îndrăznești să faci vreo prostie, auzi? Aici nu poate veni singur nimeni, zona este interzisă! Au încercat mulți, dar nu se mai știe de ei...

Fetele sunt bine, învață, Lenuța termină școala anul acesta, și primul secretar a promis s-o aranjeze la Kurgan, la institut. Anișoara umblă la școală, dar începe să cam uite românește. În general aici ești privit cu ochi răi dacă folosești altă limbă și fetele se jenează să vorbească chiar și cu mine. Scrie-le lor, Mihăiță, dă-le și tu niște sfaturi. Pe tine au să te asculte mai bine, le este dor de tine, măcar că Anuța mi-a spus într-o zi că nu mai ține minte cum arăți.

Așa-i, băiatul meu scump, ți-am stricat dispoziția, dar cui să mă mai plâng și eu dacă aici fiecare are de ce se plânge? Nu te supăra, dragul mamei, roagă-te cu noi pentru sănătatea tatei și poate s-o îndura Cel de Sus să dea o zi ca să ne strângem toți laolaltă cum am fost cândva.

Te sărută și te strâng la pieptul lor mama și fetele.

PS.

Încă o dată vreau să te implor să nu faci nici o prostie. Gata, și ce ai făcut tu și ce s-a întâmplat cu noi nu se mai poate îndrepta. Asta-i soarta noastră a basarabenilor. Nu suntem singurii puși la așa încercări. Mai rău că nimica nu ne învață minte: și aici se mănâncă ai noștri între ei ca și acasă. Îți scriu special lucrul acesta ca să te păzești: nu te prea încrede în toți. Cei mai mulți au ajuns aici din „grija” prietenilor și chiar a neamurilor. Fii atent, Mihăiță, încearcă măcar tu să-ți trăiești viața ca oamenii. Și să nu te temi pentru noi, eu sunt încă tare!

Mama.

1

Se zice că veștile foarte rele unora le limpezește mintea, altora le-o întuneacă.

Probabil fac parte dintr-o altă categorie, încă neomologată la forul „Se zice“. O totală eclipsă de creier și, imediat, o înfrigurată și lucidă căutare de variante de a mă rupe spre ai mei, ca până la urmă să le găsesc pe toate fanteziste și sortite unui eșec sigur. Și furia aceea oarbă, animalică, ce te cuprinde când nimerești într-o capcană fără ieșire...

Iar undeva, paralel cu rațiunea și contra ei, gândul la tot soiul de fleacuri existențiale, pantofii nereparați, examenul la ateismul științific...

Ateismul științific când ultima instanță care-ți mai rămâne este Dumnezeu!...

N-aș putea spune că m-am dus, mai degrabă m-am trezit în partea ceea a orașului, unde, fără să-mi dau seama, de undeva din subconștient mă orienta de-atâtea zile busola mea biologică. Rațiunea protesta, de întâlniri și vorbe lunecoase-ți arde? Retrage-te în bârlogul tău și linge-ți rănila, afundă-te în durerea ta la care nu pot participa alții...

Aerul, probabil încins peste zi, mai păstra căldura adunată, se întunecase de-a binelea, dar am recunoscut-o imediat, deși purta palton cu guler de blană, probabil înghețase bine data trecută.

Picioarele refuzau să se desprindă de trotuar.

Porni ea spre mine zâmbind:

– Punctualitatea... Cum se zice? Este politețea regilor?...

Îi sărutai mâna.

– Bună seara, Elvira...

– Bună... Dar pe tonul ăsta? S-au înecat corăbiile amiralului?..

– Nu-i una din zilele mele cele mai bune...

Ea deveni brusc serioasă:

– Da, iartă-mă... Zicea Ion că ai niște neplăceri...

Și fără să-mi mai aștepte răspunsul mă luă de braț:

– Hai să ne plimbăm un pic, mișcarea, știi, mai ajută...

De fapt, voiam să te invit la un concert... Am două bilete la un viorist care se zice că-i genial. Oistrah... Le aveam încă de atunci, de-atâta am ales ziua asta... Dar dacă...

– Să mergem la viorist. Nu întârziem?... Insist!

Filarmonica se afla în fosta sală unde veneam pe vremuri cu părinții la tot soiul de spectacole în turneu și din care nu înțelegeam mare lucru (țin minte doar mutra strașnică, visată câteva nopți la rând, a lui Ronald Bulfinski în rolul unui țigan care gătuie o blondă frumoasă pentru o batistă pierdută!) sau, în pauzele dintre turnee, singur, la iubii mei Stan și Bran ori Pat și Patachon...

Sala era aceeași. De lemn vopsit, cu stalul căptușit cu catifea roșie, roasă, și amfiteatrul aproape cilindric și incomod. Publicul însă... Demult, de-o sută de ani nu mai intrasem într-o sală de concert și nu mi-o puteam imagina altfel decât plină cu rochii de seară și redingote.

N-aveam nici un motiv să mă jenez de jalnicul meu costum. De fapt, nici nu mă gândeam la asta.

N-am înțeles decât începutul recitalului.

Ce-a urmat nu mai era muzică, era fondul pe care se așterneau rândurile din scrisoarea mamei, chipul chinuit al copilului aceluia ce se zbătea în ghearele nemiloase ale morții, bubuitul bulgărilor de pământ înghețat lovind în căsuța de veci a Tincuței mele... Și scârțâitul zăpezilor veșnice sub picioarele degerate ale tatei.

Simțeam, eram lucid, înțelegeam că înnebunesc.

M-am izbit de pe scaun și, călcând probabil peste picioarele vecinilor îngroziți, am ieșit din sală.

În foaier m-am trântit pe o bancă. Plasatoarea peste care am dat buzna la ușă m-a luat ușurel de braț:

– Vă simțiți rău? Să chem un doctor?

– Mulțumesc, îmi trece...

Îmi era rușine să ridic ochii.

Trebuia să fug, să mă mistui undeva, să mă ascund și să urlu până la reîntoarcerea în animalul acela care nu poate gândi, nu poate ști decât durerea fizică și foamea...

M-am pomenit la teigheaua bufetului cu un pahar mare plin ras cu votcă.

– Nu ajută, Mihai. O înghițitură ajunge.

Mi-a luat paharul din mână după ce-l sorbisem aproape pe jumătate fără să simt tăria alcoolului și l-a pus pe o măsuță. Apoi m-a așezat pe un scaun.

– Scuză-mă, i-am zis. Ți-am stricat bunătate de recital...

– Nu mi-ai stricat nimic. Vrei să-mi spui ce ți s-a întâmplat?

Am scos scrisoarea din buzunar și i-am întins-o.

A desfăcut-o, a parcurs primele rânduri și a ridicat spre mine ochii mirați, vrând parcă să întrebe dacă nu comite o indiscreție.

– Citește! Aproape că strigam. Citește tot!...

N-a mai ridicat privirile până n-a isprăvit lectura.

Mi-a apucat mâna și a strâns-o fără să scoată un cuvânt. Am dat să mă ridic.

– Cred că am să plec, Elvira. Rămâi la concert... Eu...

– Mihai...Mihai, nu vrei să ridici și paltonul meu de la garderobă?...

Am străbătut o jumătate de oraș în tăcere. De câte ori o luam spre casa ei, mă întorcea în altă parte. O simțeam alături caldă, bună, aveam senzația aproape palpabilă că o parte din durerea mea se scurge într-însa și mă întrebam dacă am dreptul, dacă e omeneste să mi-o fac părtașă: de când ne cunoaștem? Și cât?

– Mihai, a întrerupt într-un târziu tăcerea. Nu vrei să-mi povestești ceva de tine? Sau nu, povestește-mi de orașul tinereții tale... De prima dragoste...

Prima dragoste... Oare a fost? Un început abia conturat și un sfârșit brutal. Alice... A fost oare?...

A fost. În orașul vârstei aceleia care nu ține minte decât tot ce e frumos. Tinerețea. Străzile acelea trase cu rigla sau cu compasul, străjuite de clădiri aduse din cel mai îndepărtat trecut și din cel mai neștiut viitor, baroc, rococo, clasic, cubist, brâncovenesc, fantezist, toate alcătuind un

amalgam atât de armonios și firesc; oamenii aceia negrăbiți, negălăgioși, binevoitori, poate prea mulțumiți de sine, dar și pe bună dreptate; orașul acela unde trebuia să cauți locuri anume ca să poți auzi o înjurătură; catedrala aceea ciudată și măreață, neobișnuită oarecum, față în față cu opera, locurile a două spectacole atât de deosebite și atât de egal respectate și îndrăgite...

– Știi, mi-am amintit brusc și nu mai știam de ce, știi, Elvira, la sfințirea catedralei în '46, a venit regele. Eram într-a șaptea și ne-am luat clasa întreagă în uniforme, chiar și cu șepcile cu cozoroc pătrat pe care de obicei le ascundeam în buzunare, să-i facem galerie Majestății sale. Eram tineri, frumoși și veseli și ne-a observat. Mergea pe jos. Ne-a făcut din mână, apoi a ieșit din cortegiu și s-a apropiat de noi: „Vă salut, băieți! Noroc!“ Atât. Cum am urlat noi, nu mai spun. Dar se observa lesne că alături de el, înaltul și arătosul, pășea un tip mărunț de tot, bicisnic, într-un costum negru șifonat, însemnat bine cu pete de grăsime. Nu-i putea fi gardă de corp, cel mult chelner... Ce căuta alături? Mai târziu am aflat că e ministrul de interne, venit cu noul val de după „eliberare“... Un amănunt care nu știu de ce de fiecare dată când îmi aduc aminte de orașul acela iese la suprafață și parcă ar vrea să acopere totul... Poate de-atâta că din zilele acelea au început să se schimbe multe și în comportamentul oamenilor și mai ales în al celor chemați să-i dirijeze?...

– Ești monarhist, Mihai? părea șocată.

– Nu... nu cred. Pur și simplu mi se pare că oamenii au nevoie de conducători frumoși. Și fizic frumoși. Ia-l pe De Gaulle: unde-a adus Franța!...

– Unde?

– Dar a ridicat-o de la pământ!

– Cum crezi, Stalin este frumos?

Nu mă așteptam la asemenea întrebare, cred că am privit-o uluit un pic.

Ea a început să râdă:

– Hai, nu te mai speria. Am glumit. Bineînțeles că nu poate fi decât un răspuns.

Era doar cu un an mai tânără ca mine.

În '41 terminase clasa a patra foarte bine și fusese trimisă drept răsplată într-o tabără de pionieri din Crimeea. Acolo a prins-o războiul. Tabăra a fost evacuată la Buguruslan, un orașel prin părțile Orenburgului. Părinții, fie că se evacuasera și ei, fie că nu, n-au mai fost găsiți după măcel. Fata a rămas să termine școala în târgul acela al petroliștilor, ba și tehnicumul – un fel de colegiu – tot acolo l-a terminat. Cu diplomă de subinginer în ale rafinăriei a fost expediată la locul de baștină, unde se află de patru ani și lucrează...

– Îmi pare rău, Mihai, nu-ți pot spune unde lucrez. E o fabrică secretă, am dat în scris să păstrăm taina... Și pe-depslele sunt... o-ho-ho! Vrei să ne mai întâlnim?

Voiam.

La colțul de unde își avea drumul spre casă ne-am oprit ca să aflăm cu multă mirare că trecuse de mult de miezul nopții, că nu se mai zăresc nici trecători, nici ferestre luminate, și că nu e nevoie de o comandă specială ca să ne aruncăm în același timp unul în îmbrățișarea celuilalt.

– Pe mâine?...

Ușa de la intrare era crăpată.

Am încuiat-o încet: Maria Petrovna dormea cu lumina aprinsă. Biata femeie, m-o fi așteptat. De dimineață, cum am primit scrisoarea și am plecat în oraș încă neînțelegând ce se petrece cu mine, m-a rugat să mă păzesc. Oare au bătrânii un al optulea simț?

Dormea dus și Timofei. De data aceasta dezbrăcat și nu sforăia.

De unde putea ști Elvira, ființa aceasta gingașă, crescută și educată prin tabere de pionieri și comsomoliști, prin orfelinate, că ceea ce face Dumnezeu numai El Unul poate desface și că singurul lucru bun este să mă las în grija Lui?...

2

Am hotărât să amân pentru ianuarie, poate chiar pe mai târziu cele patru examene ce mi-au mai rămas. Nu cred că aș fi în stare să iau, adică să memorizez, voi încerca să dau,

bineînțeles dacă Moțoca nu s-a răzgândit și o să găsească ceva treabă pentru mine. Ar fi bine să mă ia stilizator, mă cuprinde groaza când mă gândesc că ar trebui să aflu cu-vinte pompoase, argumente credibile pentru succese inven-tate... Dar asta e moda. Deși, dacă voi fi nevoit s-o fac... În situația mea de acum e cel mai potrivit moment să mai las dracului greața față de politică, aici e politizat totul, chiar și apolitismul, „cine nu e cu noi e contra noastră”, și la un nivel atât de primitiv, încât poți fi decorat sau deveni erou național chiar și pentru cele mai gogonate trăznăi... (Vezi recordurile lui Stahanov!) Poate ar fi un mijloc, deocamdată iluzoriu, dar altul nu văd, să-i pot ajuta pe ai mei?... Închizi ochii și scrii, nu-i așa?... Fantezii...

Ionuț m-a avertizat: aici nu poți face nimic. Aici se află executanții. Cei care dau comanda sunt aiurea, și sunt atât de sus...

Dar cel care nu se clintește din loc nu se mișcă.

3

Când m-a văzut, Melania s-a făcut toată numai zâmbet.

– Luați loc, tovarășe Olteanu, tovarășul redactor sosește repede, i-am trimis mașina. O cafea? Un ceai?...

Cafeaua de aici are un mare plus: e mulsă de cofeină așa că poți bea câtă-ți pofteste inima.

Melania s-a așezat la birouașul ei cu mașină de scris, dar nu făcea impresia că ar interesa-o hârtiile din față.

– Mi-a spus redactorul că o să lucrați la noi. La ce ziar ați fost până acum?

– La nici unul. Sunt un talent încă nedescoperit.

Melaniei îi place jocul:

– Nu râdeți! Nicolai Tomovici într-adevăr știe să desco-pere talentele. Colectivul nostru e cel mai bun!

– Nici o îndoială. Cum v-a descoperit?

– Mai am un an și termin pedagogicul. Prin corespon-dență. Mi-a promis să rămân aici. Nici nu m-aș duce în altă parte. Aici mă mărit și de-aici mă duc la pensie!

– Pe când nunta?

Zâmbește cochet:

– Lipsește mirele... Sunteți însurat?

Ușa anticamerei se dădu de perete.

– Salut! Olteanu la mine. Melania, eu nu sunt. Nu există!

Șeful își aruncă paltonul pe sofa, era un tic probabil, se trânti într-un fotoliu și mi-l arătă pe celălalt:

– Ai venit când trebuie. Chiar mă gândeam să-l trimit pe Păduche să te caute... Iaca ultimele știri... Ai adus ancheta și autobiografia?

– Păi n-am știut... Credeam...

– Să nu crezi! Ai să le scrii pe urmă. Te-am luat la lucru, acuși dau ordinul. La primul secretar a avut loc o mică adunare cu scriitorii cei mai însemnați. Am fost și eu: s-a vorbit despre limbă și clasicii noștri. Înțelegeți? Eu de când le tot ziceam la șantiștii mei... Cum, nu știi ce înseamnă șantist?... Apoi să te lămuresc: au cei de prin părțile mele un cuvânt parazit „șanti”. Nu știu ce înseamnă... „Șanti m-am dus la apă”, „șanti când i-am dat un pumn”... Basarabeni ne-au poreclit șantiști... Și zic, le-am spus la șantiștii mei că limba noastră și a românilor seamănă, le-am zis că trebuie să-i învățăm pe Eminescu, pe Alecsandri, pe Creangă... Da’ parcă ai cu cine vorbi?... Acuma gata, le-am dat chișea... Noi o să fim primii! Ascultă bine, iaca planul meu...

Peste o oră aveam masa mea de scris (în biroul lui Paduti), ordin de numire în calitate de redactor stilizator și promisiunea că voi fi prezentat colectivului „după ce dăm lovitură”.

Mie personal „lovitura” mi se părea minoră: trebuia să scriu un articol, mai bine zis un crochiu, la venirea iernii, de dimineată începuse să ningă, ceva siropos-optimist, cu aluzii la realizările poporului sovietic, în care să folosesc cât mai mult, dar și subtil citate din clasicii proaspăt recunoscuți ca atare din generozitatea primului secretar..

Moțoca însă era de altă părere:

– Dacă începem cu o explozie mare, celelalte care au să vină din urmă au să fie ca niște bășini... Ș-apoi nu uita: primul secretar îi mare, da’ tu știi câți proști au și ei pu-

tere?... Eu știu ce spun, tu n-ai de unde să te cunoști cu politica noastră...

Și după cele ce au urmat s-a dovedit că avea dreptate...

Lui Paduti, cum am aflat mai târziu, i s-a interzis să mă deranjeze (ca și celorlalți din redacție!) și omul a fost nevoit să umble handra pe coridoare și prin oraș toată ziua. („Măi Oltian, eu te-am descoperit și tu vrei să mă dai în gât! Ia ajută-mă să termin materialul ista, că nu știu ce mă doare capul...”)

Spre seară, după ce dădusem gata muntele de sandviciuri și biscuiți cu care mă încărcase Melania, și, se-nțelege, uriașul termos de cafea, aveam crochiul gata.

Moțoca m-a pus să i-l citesc de două ori cursiv și apoi l-a luat pe fraze.

– Bine, Olteanule, foarte bine. Numai că trebuie să găsești un loc potrivit, știi tu cum, să punem rolul Partidului. Poate chiar și al tovarășului Stalin... De fapt, lasă că fac eu lucrul ista. Una la mână. Și a doua... Numai tu să mă ascuți bine...

Șeful era de părere că n-ar fi drept înțeles un cotidian de partid dacă ar apărea cu asemenea material important un autor, direct vorbind, necunoscut. „Îți închipui numa, ce mai țipete; iaca, a venit un românaș să ne învețe minte... Politicește ar avea dreptate...” Și că n-ar strica cel puțin un pseudonim. „Olteanu... Olteanu... De ce nu Moldovanu?”

În afara materialului propriu-zis mi-a mai fost acceptată o singură idee: ca semnătura sub crochiu, destul de întins de altfel, să aparțină unui autor bine cunoscut.

Am convenit că cel mai potrivit ar fi Nicolai Moțoca...

1

Ce-mi plăcea mai ales la Elvira era curiozitatea ei de-a dreptul copilărească. Indiferent despre ce discutam, știa să asculte cu atâta atenție, cu atâta participare, de parcă seriozitatea cu care își însușea cele auzite îi putea hotărî soarta.

Ne întâlneam zilnic, fie că mă aștepta ea în apropierea redacției, când apărea o puteam vedea pe fereastră, fie că o întâmpinam eu la colțul din apropierea casei unde locuia, hotărâsem de comun acord că e un loc aducător de noroc.

Era bucuroasă că lucram la redacție, „ești prea instruit ca să pierzi timpul la facultatea ceea, diploma ai s-o iei tu oricum, și-apoi ce înseamnă o diplomă? Ziaristica e și școală și teorie în același timp. Să fi avut eu talentul tău...”

Voia să mă îmbărbăteze?

Părea atât de sinceră în cele ce mi le spunea...

Nu știu cum aș fi rezistat loviturii dacă n-ar fi fost ea.

Soarta avea totuși grijă de mine.

La redacție treceam drept un aiurit inofensiv, un naiv picat din nori în ce privește cunoștințele despre realitatea înconjurătoare, dar și un tip căruia i te poți adresa oricând cu o rugămintă fără să fii refuzat. Știau toți cine e autorul articolașului care iscase un val de imitații dar și o aprigă polemică între cei „din stânga” și cei „din dreapta” Nistrului (unii: „nu poate exista o literatură națională fără clasici”, alții: „ce clasic moldovan Eminescu, dacă a scris românește, și care clasic Alecsandri, dacă era moșier, sau Creangă, care a fost popă“...), Moțoca mă saluta de fiecare dată când mă invita în cabinetul lui sau ne întâlneam pe coridor cu „în păduri trosnesc stejarii” și mă asigura că nu trebuie să am motive de îngrijorare când unii lucrători „de dincolo” protestează prea vehement contra redactării la care le supun „operele”: „Oltenele, să știi că atunci când Păduche are o păre-

re și primul secretar al Partidului alta – *istina* este întotdeauna de partea celui de al doilea!“ (Cred că l-a luat pe Paduti de exemplu la întâmplare: n-am văzut un tip mai cu nasul în vânt. Nu-și apără orbește materialele, le acceptă redactate chiar și în proporție de nouăzeci la sută! „Noi să fim sănătoși!“ Nu e mai puțin cinic decât stăpânul. O singură dată s-a proțăpit, dar asta s-a întâmplat până la a se afla părerea „Celui mare“.)

În cele trei săptămâni de ziaristică am aflat lucruri de care habar n-aveam până acum în decursul unui an de nouă cetățenie.

În apropierea redacției se afla un mic stabiliment, un fel de bistrou la subsol, destul de curățel, dar îndrăgit de o bună parte a colectivului redacțional, mai ales pentru că barmannul Berl, un evreu bătrân și mare flecar, dădea băutura și pe datorie. Firește că o bună parte din program se consuma la „Groapă“, fapt cunoscut și redactorului, dar trecut cu vederea, pentru că în felul acesta orice colaborator de care era nevoie urgentă putea fi găsit în două minute.

Dacă la început, refuzând să beau și coborând la „Groapă“ doar pentru a lua o gustărică, păream suspect colegilor („Mă băiatule, la noi cine nu bea înseamnă că are nevoie de cap limpede ca să țină minte tot ce aude și apoi să te toarne!“ – avea să mă lămurească un binevoitor), mai târziu s-au împăcat cu gândul că pot exista și asemenea specimeni și m-au acceptat în cercul lor. Deseori, când nu-și putea găsi un tovarăș, mă invita câte unul „așa, ca să-mi ții companie. Tu ai să ronțai un biscuit, eu am să răstorn un păhărel...“ Astfel am prins să-mi completez cunoștințele.

Conducea secția „Industrie“ a ziarului un fost inginer la „Malaxa“, un tip solid, urmărit de siguranță pentru vederile lui comuniste și fugit peste Nistru încă înainte de război. Făcuse ceva lagăr, fusese amnistiat, în orice caz nu mai făcea politică. Era unul dintre puținii ziariști buni și tolerați în colectiv cu toate că avea patima băutului. Ei bine, într-o zi făcându-i din întâmplare companie am fost pus în situația să-i ascult o povestioară în care-mi tot lăuda un tovarăș de

lagăr, „un balcar de un curaj nebun“. Cu toată rușinea am recunoscut că nu știu cine sunt balcarii.

– Tu din ce lună ai picat, tinere? Să nu știi de balcari? Nici de tătarii din Crimeea n-ai auzit? Nici de ceceni? Nici de inguși?...

– Tătarii din Crimeea... Parcă am făcut ceva istorie...

– Eu nu de istorie vorbesc! Vorbesc de cele câteva milioane de caucazieni care au fost deportați în toate ungherele Uniunii! N-ai auzit de asta?...

– Dar nu e un truc propagandistic al vestului? N-am dat atenție niciodată prostiilor astea...

El mă privi cu niște ochi pe care n-aș fi dorit să-i văd noaptea:

– Truc propagandistic? Dar eu cu cine am murit de foame și de frig? De la cine am aflat despre bătrâni, femei și copii arși de vii pentru că nu mai încăpeau în vagoanele aduse ca să-i deporteze?...

– Bine, dar dacă toate astea nu-s povești... Dacă ororile astea...

– Ei, dacă ororile astea?...

Eram zguduit. Dar nu puteam crede...

– Bine... Dar dacă a fost într-adevăr așa... Cred că și cei care știu, dar tac, sunt un fel de complici!...

– Adică ar trebui să dau alarma? Da? Eu am să scriu, tu ai să publici? Da?... Acuma ar trebui să te întreb: de ce ai venit în infernul ăsta? Da?

– Nu înțeleg...

El împinse cu un gest nervos cel de al doilea pahar comandat:

– Uite ce-i treaba, băiatule. Ceea ce faci tu se numește provocare. Și eu m-am prins ca un guguștiuc. Acuma sau eu trebuie să te denunț pentru incitare la fapte criminale, sau tu pe mine pentru colportare de știri antisovietice...

Am rămas cu gura căscată:

– Domnule...

– S-a zis cu ei, cu domnii. Eu sunt ultimul. Poți fi liniștit: n-am să te denunț. Cât despre tine – fă-ți datoria! Eu nu mă mai tem de nimic.

Privi lung în fața mea uluit-îngrozită de stupida lui bănuială și se întoarse pe călcăie.

Din ziua aceea nu l-am mai văzut vreo două săptămâni. Dar în redacție nici o panică: „A intrat în perioada lui trimestrială” – credea secretarul de redacție. „O să se sature de băut și se întoarce. Unde să se mai ducă?” Când i-am povestit Elvirei întâmplarea, ea m-a liniștit:

– Se zice că unii care au stat prea mult prin lagăre suferă de mania persecuției. Iar dacă pe deasupra mai și beau... Nu, n-am auzit nimic despre deportări așa masive... De fapt, cine știe...

Peste vreo două zile am exact un an de când am aterizat în noua mea patrie. Dacă m-ar întreba cineva cum mă simt, cum m-am acomodat, ce-mi place și ce nu, mă tem că ar trebui să stau mult pe gânduri înainte de a răspunde. Și nu doar din cauza bolii care bântuie aici, altfel n-o pot numi, de a căuta sensuri ascunse în orice cuvânt și de a lipi etichete (dacă ar fi numai ele!) pe fiecare frunte care își permite să nu radieze de prefăcută fericire. Nu doar de-atâta. Ci mai ales din cauză că răspunsul nu interesează pe nimeni... Poate doar pe cei câțiva apropiați...

Elvira consideră însă că e vorba de o dată ce-ar trebui înscrisă cu roșu în calendar.

E uluitoare fetița asta, în orice caz neordinară. Lipsită de părinți de la doisprezece ani, să-și păstreze astfel simțul umorului cu care, neapărat, a fost născută, să vorbească atât de bine, atât de armonios și corect limba, pe care mulți în situația ei au uitat-o sau și-au stălcit-o într-un hal de nedescris! Și atâta naturalețe în comportament, nici tu prefăcătorie, poate doar un pic de cochetărie, exact atât cât să-i adauge un plus de farmec. Nu cred că trebuie să caut prea mult prin lexicul ce-l posed ca să definesc sentimentul ce i-l port...

Are grijă de mine, totuși, soarta asta a mea! E cum ar fi ridicat brusc și pe neașteptate un zid în fața unui bolid ce gonea să mă fărâme.

Odată ce vine o sărbătoare se fac și pregătirile trebuincioase. Vom aniversa la reședința ei.

Am fost invitat oficial.

- Voi cunoaște și cuibul care adăpostește măiastra pasăre.
 - Ai nimerit-o bine: cuib. Visul meu cel mai grozav e să mă văd cloșcă...
- O fi vreo aluzie?...

2

Mi se pare mie, și nu doar mie, că Melania încearcă să-mi facă ochi dulci. Ba să mă și ia sub aripă. De câte ori cheamă pe cineva la șef apelează la telefon, pe mine vine personal să mă invite și de fiecare dată se reține la două-trei vorbe înainte de a-mi comunica scopul vizitei.

- Nu te teme, m-a liniștit într-o zi Paduti, hulpea asta ani-roasă banii de departe, peste vo câteva zile are să te lepede!

Curios ce psiholog poate fi o potaie ca Paduti, fost lucrător în comerț, construcții, director de pinacotecă și adjunct la cimitir, și păstrat în redacție doar pentru că știe să scoată din pământ datele și oamenii de care este nevoie.

Așteptând ca Moțoca să se elibereze, urmăream cum bate la mașină frumoasa dactilografă și, cum n-aveam ce face, i-am spus că are degete foarte fine și lungi. Atâta i-a trebuit. A lăsat baltă scrisoarea ce-o tipărea și, gesticulând chiar sub nasul meu, probabil ca să-mi confirme spusele, a început să-mi povestească ceva despre mâinile acestea care știu nu doar să lovească literele, ci să și...

- Să mângâie... am încercat s-o ajut.

Și atunci mi-a venit ideea să-l controlez pe Paduti.

- Mda... Dacă ar avea pe cine... oftă.

- Melania, văd că ești o fată isteată: n-ai vrea să mă ajuti într-o problemă?

- Cu plăcere!

- Ce aș putea să-i cumpăr fetei dragi de Anul Nou?

Ea plecă ochii:

- Ah, mai sunt bărbați care fac asemenea gesturi... De ce sumă dispui?

- Optzeci de ruble.

Nici n-am clipit din ochi.

Ea mă privi, continuând din inerție să mai zâmbască:

– De optzeci? se așează la mașină și prinse să îndrepte hârtia: De optzeci... I-aș cumpăra o pereche de coarne... pe care să ți le pună cu prima ocazie.

Astfel luă sfârșit scurtul flirt de la locul de muncă.

Al naibii Paduti!

Moțoca stătea la masa lui de lucru, i se vedeau nițel umerii și, firește, capul.

– Oltenașule! Plec la Moscova pe o lună, la niște cursuri. Iaca ce sfaturi... hm... sfaturi... cum dracu le traduci?

– Probabil prețioase, dacă vrei să glumiți.

– Vreau, dar nu glumesc. Iaca sfaturile: ți-am citit cele două materiale, merg. Da' trebuie să înțelegi și tu, te-am luat la lucru măcar că m-au sfătuit să nu te iau. Așa că, dragă, caută un pseudonim. De ce să facem vorbe? Încolo vezi, îndreaptă prostiile care le scriu ai noștri și fii sănătos.

– Am înțeles. M-am ridicat.

– Ba nu, stai. Iaca încă o trebușoară... Confede... confide... Ei, înțelegi tu, să rămâie între noi...

– Confidențială.

Își scoase carnetul și notă.

– Cum o zis popa cela: „Limba noastră-i o comoară...” Apoi uite, câteodată, când mă prinde urâtul scriu și eu ca tot omul niște prostii... Niște poezii...

Trase un sertar și puse pe masă o mapă destul de grosuță.

– Până la război și o carte am scos, dar tare erau rele... Ia să vezi tu, poate astea or fi mai ca lumea?

Aici puteam s-o pătesc:

– Poate ar fi mai bine s-o arătați unui poet?

– Cui? Nu știi că ei se mănâncă ca câinii printre gard? Zavistea!... Da' tu să vezi, poate or fi cuvinte nedrepte ori poate altă ceea... Tu ești doctor la noi! Pe la mijlocul lui ianuarie numai bine când oi veni, hop și tu cu poeziile... Și nu te rușina, fă tot ce trebuie!...

Se ridică, lucru care însemna că totul a fost hotărât și invitatul e liber.

Când să deschid ușa, el mă opri:

– Oltenaș! Nu uita: cine are limbă lungă are existență scurtă!

Și izbucni în hohotul lui de râs molipsitor.

1

Azi e ziua lui Stalin și ziua mea. A mea, bineînțeles, la figurat. Un an întreg răvășit haotic, fără să fi înțeles ce, unde, cum, de ce, când... Poate, totuși, ca să nu cad în extremă, cu două realizări mai omenește conturate: norocul (anume norocul, și nu meritul meu!) de-a o fi întâlnit pe Elvira și redacția, unde, deși ceea ce fac îmi displace – mare bucurie să dai forme mai mult sau mai puțin decente ca expresie unor clișee adeseori mincinoase! – mă simt totuși mai aproape de ceea ce aș fi putut face. Și-apoi este și perspectiva!... (Hai să visăm!)

Coșmarul de azi noapte – n-am reținut decât faptul că am avut un coșmar, fără amănunte! – s-a sfârșit neașteptat de optimist: când am deschis ochii, n-am văzut nici un monstru, nici vreo scenă de groază, l-am văzut pe... Fedea!

– Noroc, somnorosule! Cu cine stăteai de vorbă?

Am sărit din pat.

– Fedea! De unde te-ai luat? Ai venit să ne inviți la nuntă?

Fedea își dădu căciula pe ceafă:

– Cum găsim mireasă, cum te chemăm! Asta m-a lăsat, s-a dus la pușcărie pe vreo doi ani...

– Nu mai spune!

– Dacă-i ziceam proastei, mai lasă dracului cârnațul că mi s-au strepezit dinții! Nu m-a ascultat și iaca, a ajuns curul la bătaie...

– Și acum? Nenorocire...

– Ba, nenorocire! M-au dat afară din casă, că nu eram regiștrăți... Dar nu-i nimica, am eu una la ochi, lucrează la cusut cușme!... Tu n-ai grijă, până mă mut la dânsa am unde sta, n-am să vin înapoi.

La Maria Petrovna mă aștepta însă marea surpriză:

– Mihail Alexeevici, iar te cheamă la miliție. Iată, diseară la nouă. Ce vor ei de la sufletul matale, că totu-i în regulă...

Citația era de la aceeași circumscripție ca și prima dată.

Nu mă putea uita Krasnovski.

Și ziua o potrivise de minune.

Și ora...

Băgai citația în buzunar.

Să-i dau telefon că nu pot veni? Pe ce chestie? Pur și simplu, n-o să mă duc!

Asta-i: n-o să mă duc!

Și sper din tot sufletul că o să înțeleagă aluzia...

2

Locuința Elvirei se afla într-o clădire cu etaj, ridicată după război de prizonierii germani, o construcție șubredă și lipsită de orice pretenții.

O scară de lemn bine uscat și bine roasă în decursul anilor, dădea de veste întregului bloc că vine cineva și pe ici-colo se crăpau uși, fie din curiozitate, fie de nerăbdare. Un spion n-ar fi avut nici o șansă dacă ar fi trebuit să urce asemenea trepte pentru o întâlnire conspirativă...

În fața ușii de carton presat cu numărul 7 scris îngrijit cu vopsea verde m-am oprit să-mi trag sufletul. Mai precis – să mi-l adun.

Cu doi ani în urmă mă mai oprisem așa, dar în fața unei uși masive de stejar sculptat, cu numele stăpânului săpat pe o placă de alamă, și cu o verigă groasă, turnată în același metal, care trebuia să lovească tăblia ușii și să anunțe sosirea cine știe cărui oaspe. Nu mă așteptasem la așa ceva.

Dar era atât de departe în urmă ușa aceea! Nu se mai distingea prin negura trecutului nici chipul îmbujorat al lui Alice când a intrat în salon tatăl ei, fabricantul: „Iată-l, tăticule, Mihai, de care ți-am vorbit!"; nici tremurul vocii bărbatului: „Îmi pare bine, tinere bavarez. Bucurați-vă acum de ce mai este viață! Iată ce ne așteaptă..." și răsturnase pe masă sute de coli de timbre, zeci de mii de mărci: „Azi le-am dat trei milioane de lei! Cu ce să mai cumpăr materie primă? Cu ce să-mi plătesc oamenii? Cu hârtiuțele astea? Așa au grijă de muncitorii lor comuniști?..."

Și cât de departe ultima bătaie la ușa aceea, când în prag, fără să mai intru, i-am spus că plec...

„Și tata a dispărut... Acuma – tu...”

Ce-o fi făcând acum fiica celui exploatator?

Am fost ticălos?

Dar ce aș fi putut propune eu, un coate goale, unei prințese, care-avusese năstrușnica idee să intre la agronomie?

Și-apoi, părinții mei.

Două iubiri, de tânăr și de fiu...

Și de ce anume amintirile acestea triste să mă năpădească acum, când veneam pe alte aripi?

Ori poate e adevărat că iubirile neîmplinite se răzbună?...

Elvira stătea în cadrul ușii și mă privea mirată:

– De ce-ai stat atâta fără să bați? Ori crezi că aici poți ascunde ceva? Unde-ai găsit așa minunăție?

Florile erau cu adevărat minunate și numai Maria Petrovna putea ști unde le-a găsit. („Mihail Alexeevici, ți-ai aflat și matale partea! Slavă Domnului! Da’ casă are?... Că de flori să n-ai grijă!”).

Locuința Elvirei era de fapt o cămăruță pentru cel mult doi și o bucătărioară în care o gospodină mai plinuță s-ar fi putut învârti cu greu. Singurul element care ar fi putut-o apropia oarecum de secol era încălzirea centrală, reprezentată de un radiator de fontă, ingenios mascat.

Dar tot, absolut tot ce umplea acest spațiu mărunț purta pecetea unui bun gust perfect. Era fără discuție proiecția tuturor calităților pe care le știam ori le bănuiam în omul acesta.

– Hai, jos paltonul și fii binevenit în casa asta!

Avea buzele umede și moi, iar ochii ei, de la distanța sărutului, aduceau a jocul unui caleidoscop.

Masa din mijlocul odăii era întinsă, dar bucatele aco-perite cu un prosop.

– Pariez că ascunzi o salată de varză!

– Ai ghicit, zise ea și adună prosopul.

În mijlocul a tot neamul de bunătați trona un tort masiv, plat, pe care, cu cremă de cacao, stătea scris cu litere latine:

„Mihai – URSS. 1 an.“ Iar peste inscripție, cu altă cremă, zăbrele albe...

– Vrei să zici că asta mă așteaptă?

– Da de unde! E ceea ce ai căpătat. De ce n-ai rămas unde erai?...

– Crezi că te-aș fi întâlnit acolo?...

– Dacă asta ar fi fost hotărârea destinului...

– Destinul ni-l facem singuri, fatalisto! N-ai aprofundat marxismul, în consecință vom scăpa de amenințarea zăbrelelor!

– Cum?

– Mâncându-le!...

Nu cred că undeva în lume se mănâncă mai mult decât în țara asta unde oamenii fac cozi la pâine și alte cele.

Probabil din cauză că, aflați permanent sub tutela spiritului „Krasnovski“, cetățenii se vor sătui în clipa când spiritul acesta va pogorî și asupra lor...

Contrar tuturor așteptărilor și intențiilor, seara s-a dovedit a fi mai degrabă o dispută a doi prieteni animați de aceleași idei decât gângureala a doi îndrăgostiți (în ce mă privește, nu mă îndoiam de această ultimă ipostază!), dar trebuie să recunosc că nu simțeam nici o părere de rău: ca inteligență și judecată, Elvira o depășea chiar și pe gospodina cu acest nume.

Bineînțeles nu puteam să nu-i spun de ultima însărcinare ce mi-o dăduse Moțoca. Regretam, firește, că nu luasem cu mine vreo câteva mostre din produsul literar al șefului, dar memorizasem câte ceva.

– Ascultă, Elvira, cam ce trebuie „să aduc la condiție“: „Dar privit din avion/ Tot întregul meu raion/ Parcă și mai mare crește/ Și simpatîc înflorește,/ De Partid recultivat/ Și de Stalin dirijat.“ Simpatîc, nu?...

Nu mi se asocie la răs.

– Nimic strașnic, Mihai, citesc abracadabre de-acestea aproape zilnic. Și știi la ce mă gândesc? Redactorul tău e om deștept. Chiar dacă are această nevinovată manie, nu s-a repezit să publice, te-a găsit pe tine să-l mai ajuți. La noi șefii sunt obișnuiți să-și aleagă lucrători mai proști ca dâșii,

ca să strălucească pe fondul lor. Al tău nu se sfiește să te ia pe tine, un om nesigur din punct de vedere politic, dar care... În sfârșit... Ah, Mihai! Tragedia noastră, de data asta în literatură, nu-i că se scriu și se publică asemenea tâmpenii, ci că n-are cine râde de ei! Prostia-i corporativă, ia te uită ce mai urlete înalță când se află cineva să-i dea peste nas. Iar pe de altă parte... Ce faci tu? Ai să te faci luntre și punte ca să dai ceva luciu ineptiilor șefului și în felul acesta... Vai, Mihăiță, zău, e mai deștept ca tine redactorul tău... El ar trebui să râdă, nu tu.

– Să i le întorc cu scuzele de rigoare? Asta s-o fac?

– Depinde ce urmărești.

Nu urmăream nimic. Mă simțeam relativ bine la locul oferit cu atâta generozitate unui *paria* și îi eram îndatorat.

– Ai dreptate. Zâmbi: cedează întotdeauna cel mai deștept. Comod clișeu... Ne ridică în propriii ochi.

Nu știam ce să-i răspund. Tremuram numai la gândul că s-ar putea să sfârșim seara la nota asta stupidă, să punem drept paravan-barieră între două sentimente soarta grafo-manilor profitori.

Doamne, cât de greu este să revii la tonalitatea frivolă de început după ce te lansezi în discuții filosoficești! Dar bine-a spus cine-a spus că nu există intrări fără ieșire.

A mea se afla pe noptieră. Avea forma unei cutii alungite, înguste, putea fi luată drept trusă pentru machiaj, dar știam ce e, mai văzusem așa ceva.

– Elvira, dansezi numai când îți cântă fanfara militară?

– Ce vrei să spui?

Părea dezamăgită.

Îmi urmări privirea, apoi ridică ochii și râse:

– Patefonul?... L-am cumpărat la talcioc, ador muzica de orice fel, dar și să dansez pot. Preferi un tangou? Aici altceva nici nu încape.

Deschise ușa noptierei și scoase un vraf întreg de discuri.

– Chopin... Gluck... O, La Paloma... nu scrie autorul... Ți-ar plăcea?...

– Dacă i-a plăcut bietului Maximilian înainte de execuție...

Patefonul, de fapt o mică variantă portativă, interpreta un pic copilărește, strident sentimentală bucată și cu asta îi dădea un plus de farmec, neașteptat.

Elvira dansa cu capul pe umărul meu privind undeva în tavan.

– Știi, Elvira...

– Știu, zise ea. Dar lasă-mă mai întâi pe mine. Te iubesc, Mihai...

Până acum iubisem.

Oare puteam fi și eu iubit?...

3

Moțoca trebuia să plece în ajunul Crăciunului (Doamne, îmi mai amintesc sărbătorile!) și, cum mai rămâneau vreo trei zile, am hotărât să încerc marea cu degetul: nu doar să-i solicit o audiență (aveau acces liber numai adjuncții), ci să-i cer și o favoare.

– De ce-ai trimis-o pe hațapuța asta de Melania să te ceri la mine? în loc de bună ziua mă întâmpină el. Tu poți să deschizi când vrei. Adică când trebuie... Râse. Ei, ce zici de stihuri? N-ai murit?

– Nu... Încă nu le-am citit... E mult de lucru... Dar... o să fie bine...

– Atunci ce vrei?

Schimbarea asta neașteptată de ton mă descuraja. Și totuși, dacă ține atâta la opera proprie...

– Nicolai Tomovici (mă obișnuisem și eu să folosesc adresarea asta, era altceva decât recele și nesincerul „tovarășe“), plecați la Moscova... Oare nu v-ar fi greu, cu relațiile ce le aveți acolo și stima de care vă bucurați, să obțineți pentru mine permisiunea să-mi vizitez părinții? Măcar mama și surorile...

El se posomorî brusc. Tăcu o vreme.

– Măi Oltene, nu trebuie să-ți aduc răspuns de la Moscova. Pot să ți-l dau eu aici, chiar acum. Stai frumușel ca iepurele în spini și nu bârliga coada. Cu tine n-are nimeni

nimica aici? N-are. Spune spasiba și taci. Eu sunt și deputat și membru la comitetul central, dar dacă aş avea pe cineva deportat tot n-aş scoate o vorbă. De asta se ocupă un organ care-i mai bine să nu-l pomenesci... Nu te apuca cu ei... Ferşteen?... Tu încă nu ştii să trăieşti aici, învaţă-te!...

Era ultima instanță.

– Ei, asta-i tot? Du-te, și să ții minte: dacă poeziile n-au să iasă geniale am să-ți rup capul!

Nu mi se mai părea atât de molipsitor râsul lui.

4

Cât ar părea de ciudat, dar gestul meu cu ignorarea citației, adică ordinul lui Krasnovski de a mă prezenta, n-a implicat, cel puțin până acum, în ajunul Anului Nou, nici un fel de represalii. Poate în felul acesta ar fi trebuit să mă comport de la bun început? Cum se zice: frica păzește bostănăria! Cât de ușor se aruncă lupul asupra unui cal tremurând de frică, și cât de repede o șterge masivul urs din fața unei scroafe mărunte care-și apără puii! Olteanu contra MGB, poate-o să sune frumos cândva, ca un început temerar!

Înțeleg perfect că e o prostie, o utopie toată chestia asta, dar la urma urmei de ce să mă mai tem? Și-apoi, după câte înțeleg, au ei acum treburi mai importante decât lupta cu pigmeul de mine: au descoperit că doctorii din Uniune se ocupă cu altceva decât clizmele: s-au apucat să ucidă în mod științific tot soiul de oameni de stat și de cultură... Întâmplător sau nu, dar toți doctorii țin de evreime. Adică pogromurile rusești nu sunt chestiuni spontane, la beție, cum l-am citit pe cel de la Gogol, sunt o tradiție, ridicată acum la practică de stat! Și Berl, barmanul, și Nathan, fotoreporterul redacției, par niște stafii: calcă fără pas, nu mai fac bancuri, doar din când în când îl poți auzi pe bietul fotograf cum oftează și își spune singur: „Gata, a început. S-au luat și de noi... Parcă ceilalți n-au făcut destul...” Nu precizează care sunt ceilalți: frica, sireaca...

Berl, cum ne-am întâlnit odată singuri, m-a încredințat că acum urmează să fie descoperiți asemenea medici în toate

republicile, apoi în toate regiunile, vor urma orașele, iar când vor veni la rând colhozurile, va începe și deportarea generală.

– Ce știi mata, tovarășe dragă, eu am trăit cu ei toată viața, eu știu pe de rost și pe o sută de ani înainte ce-o să se întâmple. Nici un fel de variație...

Ca întotdeauna în aceste situații ziarul trebuie să dea dovadă de operativitate și reacție promptă la evenimente. Secretarul m-a prevenit că orice eroare, orice imprecizie poate fi fatală când e vorba de materialele pe această temă, și cum materiale sunt berechet (au apărut, post factum, o mulțime de prooroci!), stau și buchisesc ziua întreagă... Dezgustător spectacol să vezi oameni până ieri solizi, cum se aruncă asupra foștilor prieteni sau cunoscuți...

Elvira m-a sfătuit să nu mă bag în discuții pe tema asta.

– Probabil e ceva politică la mijloc. Cel puțin așa crede directorul nostru, om cu multe cunoștințe. El e sigur că o să se facă un pic de gălăgie și toate au să se lămurească de la sine... Tu de ce să te bagi în politică? Vrei să-ți rupi gâtul?...

Într-adevăr, ce pricep eu în politică?

Nu m-a interesat niciodată.

Și-apoi chiar azi, 31 decembrie una mie nouă sute cincizeci și doi, la ora 18 fix vom purcede împreună cu Elvira la căminul uzinei mecanice, de unde vom ridica 1 (una) valiză și 2 (două) pachete cu cărți și alte mărunțișuri pentru a le transporta în cealaltă parte a orașului, în apartamentul cu numărul 7 scris cu vopsea verde pe o ușă de carton presat.

Pentru că începând cu prima zi a anului nou una mie nouă sute cincizeci și trei vom începe să întâmpinăm diminețile și amurgurile, toamnele și primăverile, binele și răul împreună, în acest apartament.

Așa cum a dorit Elvira.

Așa cum nici n-am visat eu...

1

De multă vreme n-am mai dus-o așa: viață așezată, liniște, calm, dejun, cină, concerte, sărutul de dimineață, la plecare, degetele ei fine, răsfirându-mi părul când stau la masă cu hârtiile, fie că sunt idioatele materiale din redacție („Colhoznicii din colhozul „Drumul lui Lenin“ s-au apucat sub îndrumarea Partidului și cu entuziasm creator să dreagă drumul care...” etc...), fie că sunt poezelele lui Moțoca... (De preferat totuși primele...)

Doar uneori, când Elvira e nevoită să facă serviciul de noapte, mă apucă un fel de splin, ba nu, care splin? – deseperarea: nici o veste de la ai mei, toate scrisorile mele fără răspuns, tot ce mă ține în echilibru ziua – se năruie, se dărâmă de cum rămân cu mine însumi, e atât de incert totul, atât de șubred... Înțeleg că e ipohondrie, dar n-am avut, nu am suficiente motive să fi ajuns la starea asta? Un altul în locul meu... Ba pe naiba, nu sunt un caracter deosebit, în locul meu un altul ar fi știut să se ia în mâini...

Dar dimineața, când se întoarce ea, obosită, cu cearcăne sub ochi și totuși zâmbitoare, afectuoasă, atât de gingașă... Cum să nu repet că de multă vreme n-am mai dus-o așa...

Ce mai vorbă, mititica asta m-a făcut să mă îndrăgostesc lulea, nici că m-aș fi putut imagina în asemenea postură, probabil arăt destul de bleg...

Seara de astăzi va fi, totuși, tristă...

La redacție, tocmai terminam în „Pravda“ adusă de Paduti („Na, citește, n-am zis eu că așa are să fie?“), un articol care începea campania contra evreimii (de unde se putea deduce că doctorii „ucigași“ n-au fost decât un pretext!), când sună telefonul și din receptor se răsti o voce necunoscută:

– Oltian?

Eu eram.

– Aici Voltur. Vină la mine. Tot amu.

Era unul din cei trei adjuncți ai lui Moțoca. Nu-l văzusem și nu-l auzisem niciodată, știam însă ca toți ceilalți că e invalid de război, că are un picior de lemn pe care nu-l menajează, așa că își anunța de departe sosirea și că toate materialele ajunse la dânsul părăseau cabinetul cu numeroase semne de întrebare, de altfel ignorate (fără urmări!) de toți autorii... Și mai știau toți că o dată pe săptămână apărea în ziar un articol de fond al cărui autor se pretindea a fi el, deși în gazetele centrale rusești ceva asemănător (până la identitate!) se putuse citi cu câteva zile înainte...

Stătea la biroul lui și scria ceva, protejând hârtia cu palma, cum fac de obicei premianții ca să nu copieze vecinul. Era un tip chel, cu ochii înfundați în orbite.

– Tu ești Oltian?

Firește, eu.

– Du-te și ie leafa și de mâine dosfidania!

– Nu vă înțeleg...

– Apu' de mâine nu mai lucrezi la noi!

Am rămas tablou:

– Pot să aflu de ce?

Pe fața lui nu se putea citi nimic.

– Aicea-i frontul idiologic. Gata. Dosfidania.

– Bine, dar...

Își plecă privirile în hârtii, fără să schimbe tonul:

– Ți-am spus tot. Du-te la Malania și iscălește că ai înțeles.

Nu avea nici un rost să insist, ordinele trebuie executate și pe frontul ideologic...

Peste două zile vine Moțoca, o să se lămurească lucrurile. Nu mă simțeam vinovat de nimic, materiale originale n-aveam, stilizatorul nu poartă răspundere pentru erorile autorilor pe care-i piaptână.

Să fi fost folosită doar mâna lui? Moțoca nu putea face așa ceva, avea la mine manuscrisul care ar fi trebuit să-l consacre...

Doar dacă...

Mă temeam să mă gândesc la asta...

Doar dacă n-o fi la mijloc absența mea de la randevu-ul de ziua lui Stalin... Krasnovski...

Atotputernicul! Cum putea aranja o intrare la Universitate, la fel și un zburat de la slujbă...

Dar n-am de gând să cedez!

N-am încălcat legile țării, dimpotrivă, am acceptat ca ceva normal batjocura ei, și în ce privește părinții, și în ce privește condițiile de viață, nu vreau nimic altceva decât să mi se respecte drepturile scrise în constituție!

Nu cred că o canalie ca acest tip poate fi deasupra legilor!

Adio, Krasnovski, sunt nevoit să acționez.

Seara, Elvira m-a găsit la masa de scris. Tocmai terminasem scrisoarea către comitetul central al republicii și al Uniunii.

Era o misivă calmă, dar categorică. Mă străduisem să fiu cât mai concis și cât mai concret. Atrăgeam în mod special atenția înaltului for asupra faptului că un funcționar mărunț își permite să discrediteze o țară întreagă, că din cauza unora ca acesta lumea crede tot felul de năzbâtii despre soviete, că a obliga oamenii fără asemenea înclinații să facă spionaj printre prieteni și cunoscuți este înjositor, imoral și anticonstituțional și alte cele...

Eram mulțumit de felul cum o concepusem și o executasem. Nu putea rămâne fără răsunet.

Elvira, care înțelesese de la bun început că nu-i a bine – aveam mutra corespunzătoare! – o luă cu teamă.

– Ce s-a mai întâmplat, Mihai?

– Citește-o mai întâi!

O vedeam cum se schimbă la față pe măsură ce înainta cu lectură. În cele din urmă lăsa mâinile în jos și ridică spre mine ochii. Erau plini de lacrimi. O cuprinsei în brațe:

– Nu te teme, fetițo! Nu murim noi de foame! Ia te uită la mâinile astea: știi câte vagoane au descărcat? Câte milioane de cuie au bătut?...

– Mihai... Chiar ți-au propus să le fii informator? De ce nu mi-ai spus?...

– Le-am dat cuvântul să nu vorbesc... Și-apoi de ce ți-aș fi stricat inima? E un capitol încheiat. Basta!

Ea se desprinsese ușurel din îmbrățișarea mea:

– Capitolul încheiat?... Cu ei?... Dar nimeni nu poate scăpa de dâșșii, dacă se iau de tine... Nimeni!

– Ei hai, nu mai fă și tu o tragedie. Să se teamă cine vrea. Eu nu mă mai tem! Oamenii sunt înspăimântați și cedează în fața spaimei. Eu n-o să cedez...

Elvira se așează pe marginea patului. Își prinse capul în mâini. Vedeam lacrimile cum îi picură pe rochie.

– Mihai, dragul meu... Nu fă asta... Nu trimite scrisoarea... Au să te distrugă...

– Poate să mă duc la ei să le pup mâna? Să le spun tot ce-am auzit în rând la pâine, cum respiră vecinii, ce-am mai vorbit cu tine, soția mea?...

Ea mă privi înspăimântată:

– Soția?...

– Poate nu?

Ea se prăvăli brusc cu fața în pernă, înăbușindu-și hohotele de plâns.

– Doamne, de ce ne-am născut noi pe lumea asta!...

Nu m-am ținut de promisiunea ce i-am dat-o și dimineață, când a plecat la lucru, am tras pe curat două copii. Una am lăsat-o în cutia de la comitetul central. Cealaltă am prezentat-o la poștă.

Femeia de la ghișeu a citit atent adresa, mi-a aruncat o privire curioasă, a pus scrisoarea alături de celelalte plicuri, probabil cei care corespundea cu asemenea instanțe se bucură de o atenție aparte, și mi-a întins peticul de hârtie cuvenit la recomandate. L-am pus cu grijă în portmoneu.

Am hoinărit toată ziua prin oraș, încercând să-mi adun gândurile.

Nu, hotărât lucru, nu eram de acord cu Elvira.

Asemenea semnale nu puteau trece neobservate de către instanța unde se fierb toate, se decid toate, și care se îngrijește ca imaginea țării să fie cât mai atrăgătoare.

La urma urmei de când lumea și pământul sfinții sunt cei care te papă până ajungi la Dumnezeu. Dar odată informat Cel de Sus nu poate să nu reacționeze.

Informator ai vrut, cetățene Krasnovski?

Iată că l-ai căpătat:

Informează!

Moțoca m-a primit radios, ca pe un prieten vechi de care-a fost despărțit o veșnicie.

– Nu trage atenție la prostul ăsta...

N-am putut rezista:

– Nu-i da atenție...

– Ce?

– M-ați rugat să vă corectez ori de câte ori...

– A, da, da! Cum zici?

Și-a notat în carnețel, ca de obicei.

– Vasăzică, nu-i da atenție lui Voltur, a făcut și el ce l-a dus capul. Ieși la lucru și fă treabă. Avem prea mulți deștepți. Mai bine spune-mi: cum stăm cu opera mea? Este de ceva?

A răsfoit mapa în grabă, s-a uitat la cuprins.

– Zici că zece bucăți trebuiesc aruncate? Da' eu credeam că toate... După care, bineînțeles, a izbucnit în râsul lui molipsitor. Ia să vedem...

Am stat mai bine de o oră nemișcat până și-a citit manuscrisul din scoarță-n scoarță.

Când a închis mapa, m-a fixat cu ochii lui mijiți lungă vreme.

Nu știam ce să cred. Acuși, mă gândeam, acuși îmi dă cu opera în cap. Prea intrasem în inspirația lui, prea îl puteam atinge în amorul propriu.

S-a ridicat de pe scaunul lui, a dat ocol mesei și s-a oprit în fața mea cu mâna întinsă:

– Oltenășule, bodaproste! Ai făcut treabă bună. Oi fi eu șantist păcătos, dar așa lucruri nu le uit.

Mai știi, oi fi având și dar poetic!

În orice caz, din punctul lui de vedere, îl aveam.

Pe masa mea de lucru a început să curgă iar torentul de articole, note și alte piese gazetărești care necesitau intervenții stilistico-lexicografice; operam fără mânuși, mai mult prin lexic: viața sau moartea unui ziar depinde de operativitate mai mult decât de calitatea operației.

Mai rău stăteau lucrurile acasă!

Din seara cu scrisoarea Elvira parcă se schimbase: râdea rar, din bucătărioară nu mai răsuna gângureala ei veselă,

adeseori o surprindeam stând pe marginea patului sau pe un scaun absentă, afundată într-o stare vecină cu prostrația. Încetul cu încetul însă se părea că reușesc s-o readuc pe pă-mânt, în orice caz din discuțiile noastre eliminase orice element care i-ar fi putut strica dispoziția, nu mai pomeneam nici de lipsa veștilor de la mama, ca să nu mai zic de micile neplăceri fără de care munca la redacție este imposibilă.

Iar una din aceste „mici neplăceri“ avea să însemne chiar începutul primăverii anului una mie nouă sute cincizeci și trei...

Îl ascultam pe Paduti care tocmai se întorsese din oraș, unde adunase date și fapte pentru articolul de fond al șefului, articol vizând vigilența noastră a tuturor când avem de a face cu medicina criminală.

– Chiar eu, anțărt, m-am dus la un doctor dentar ca să-mi scoată un maschilar...

– Măi omule, îl întrerupsei: nu „dentar“, ci „dentist“, și „maxilar“, deși cred că ai vrut să scoți o măsea...

– Ia, vezi? Cum încep să grăiesc cultural, cum mă oprești! Cine te mai înțelege... se indignase omul, când se crăpă ușa și apăru capul Melaniei:

– Oltian, la șef! Repede!

N-am mai stat să aflu finalul aventurii padutiene și în minutul următor eram la Moțoca.

Șeful era vădit furios. Se plimba prin cabinet încolo-încoace, în cele din urmă îmi făcu vânt într-un fotoliu de era să dau alături și se proțăpi în fața mea:

– Măi prostănacule!...

Începutul părea promițător.

– Măi... nici nu știu cum să-ți spun... Stai jos!... Cine te-a pus să scrii tâmpenia ceea?... Cum n-ai scris nimic? Poate-am scris eu la comitetul central?

Vasăzică, ajunsese...

– Tu chiar nu-ți dai seama ce-ai făcut? N-ai dat în scris că nu ai să spui la nimeni?... Tu nu înțelegi că ai divă... divu...

– Divulgat.

– Da! Că ai divulgat un secret de stat? Cum ai putut să faci așa ceva?

– Bine, dar am scris la Partid, nu în America!

– Ha! Uitați-vă la dânsul, încă mai șăguiește! Tu nu știi că pentru asta sunt așa pedepse că tocmai mă tem să-ți spun... Ai dat în scris parcă: nu spui la nimeni! Nici la Partid, nici lui tat-tu...

Mirosea a urât. O băgasem pe mânecă...

Moțoca se calmă brusc și se așează pe un scaun.

– Măi Oltene... Dacă-mi spuneai mie, mai treacă-meargă, ți-aș fi închis eu gura și cu asta se termina. Dar acum... Nici nu știi ce să-ți spun... Roagă-te la Dumnezeu...

– Dar constituția...

– Lasă în pace constituția... Și legile... Ori nu știi că la noi tot ce se face pentru folosul norodului trudită este bine și este lege... Aiștia, pe care te plângi tu, au mare putere... Și ei cred că așa cum fac ei așa-i bine...

– Dar cum pot ei să mă oblige pe mine să fac ceea ce cred eu că-i amoral?

Moțoca chicoti:

– Să deie Dumnezeu, dacă este, să n-aibă urechi odaia asta... Dar poate ai să ai oleacă de noroc...

Trase scaunul lângă fotoliul meu și mi se aplecă la ureche:

– Chiar acum m-am întors de la comitetul central... Repede trebuie să auzim un comunicat oficial; tovarășul Stalin este pe moarte... Mare nenorocire, Oltene, mare! Cum o să trăim fără dânsul?...

Cred că avea lacrimi în glas.

– Dar poate cu tragedia asta or uita de tine...

1

Nu știu care-o fi pricina: că am un psihic labil, că sunt lipsit de caracter și personalitate, că nu-mi ajunge cultură, dar de multe ori mă surprind că împărtășesc sau resping în același timp idei și opinii diametral opuse.

Încă în copilărie, aveam vreo treisprezece ani, am găsit în biblioteca tatii o carte, nu mai țin minte autorul, ceva despre dictatorii Europei: Venizelos, Stalin și nu mai știu care. Așa că aveam idee cam cine este stăpânul Rusiei. Cele adăugate în timpul războiului nu intrau la socoteală, nu puteau fi obiective. Știam că e vorba de un om energic, autoritar, care voia să facă bine, dar fără mânuși, unei țări puse la pământ de primul război și de un măcel civil devastator. Adică un om de stat nu prea simpatic, dar pe care-l puteai înțelege și aproba.

Ceea ce am văzut și am înțeles aici însă răsturna din temelie clișeul cu care venisem. Nu era vorba de simpatie sau alte cele asemănătoare: era vorba de venerație, de idolatrie. Cred că fiecare al doilea avea pe cineva prin lagăre, închisori sau chiar gropi comune, și aproape fiecare al doilea pomenindu-și (nu chiar în gura mare!) apropiații reprimati se simțea dator să adauge: „Eh, dacă ar ști tovarășul Stalin!“ Și nu sunt sigur că aici se puteau aplica spusele contelui S. despre dragostea oarbă și încrederea totală a robului rus în infailibilitatea stăpânului: jumătate din locuitorii Uniunii Sovietice nu sunt ruși! Nu sunt posesorii așa-zisului „enigmatic suflet“...

(În paranteză fie spus, oare nu s-a întâmplat la fel și cu Napoleon Bonaparte? A dus la moarte milioane de francezi, și în numele a ce? – a distrus fondul genetic al națiunii, a împins Franța în mizerie, și... Încearcă azi, la aproape două sute de ani, să spui ceva rău despre *L'Empereur* dacă vrei să fii cotonogit... Apropo de „enigmaticul spirit rusesc“...)

Asta a fost și pricina că n-am urmat sfatul Mariei Petrovna „scrie-i lui Stalin“ (în problema locuinței, a familiei...): astfel venerat, bietul dictator, primește probabil vagoane de scrisori zilnic. Când ar mai fi deschis-o și pe a mea...

Știrea morții lui a scos lumea în străzi: aici se petrece și se plânge în colectiv. Fețe plânse sau cel puțin grave la tot pasul, discuții mai mult în șoaptă, de parcă răposatul ar fi fost expus undeva alături; cu ochii mei am văzut cum au fost trași de urechi (puteau fi și linșați dacă nu s-ar fi nimerit în mulțime vreo doi cetățeni mai rezonabili!) niște elevi care discutau și râdeau prea zgomotos.

M-a uluit Elvira:

– Gata, Mihai, nu mai putem aștepta nimic bun...

Nu mai puțin interesant mi s-a părut Ionuț. Avea ochii plini de lacrimi, m-a luat la o parte și zece minute încheiate mi-a vorbit despre imensele servicii aduse de răposat țării și omenirii. Și nici un cuvânt că l-a ucis pe taică-su pentru o anecdotă... L-aș fi crezut cu dragă inimă dacă n-aș fi studiat și eu pentru examene biografia conducătorului: a citat-o din belșug fără să indice sursa...

Anume în zilele acestea am înțeles un lucru: dictatorii nu se nasc, nu se impun. Ei sunt creați și impuși. E atât de ușoară viața mai departe: nu te mai contrazice nimeni când în capul sau coada fiecărei fraze, fiecărei prostii ce-o debitezi, pui: „cum a zis tovarășul...“, „cum ne învață tovarășul“...

După zilele de jale și debusolare de la redacție, după „pomenirile“ nezmomotoase din Groapa lui Berl (el, bietul, la fel de tăcut și pierdut ca la începutul campaniei ce-l viza și pe dânsul, deși nu-i chiar medic...), lucrurile au reintrat în normal: ziarul continuă să tipărească o dată la două zile „șuvoiul de salutări“, felicitările trimise acum patru ani tovarășului Stalin la aniversarea a șaptezecua, colhoznicii fericiți continuă să semene și să recolteze înainte de termen, lucru pe care îl comunică cititorilor prin intermediul lui Paduti sau altor gazetari (stilizator – M. Olteanu), fabricile și uzinele sparg normele...

Moțoca, omul care știe tot cu cel puțin o zi înaintea tuturor muritorilor, e de părere că a avut dreptate:

– Ți-am spus eu, Oltenașule, că pierderea asta poate să te scape pe tine! Mare noroc ai avut: acumă se reorganizează ministerele, se unesc. Are să fie numai unul: Ministerul treburilor dinăuntru... Au să uite de tine.

Ca un trăsnet din senin a căzut vestea că medicii criminali nu mai sunt criminali și că ordinul „Lenin” cu care fusese decorată denunțătoarea lor a fost retras.

Pe chestia asta Berl a dat o adevărată recepție, s-a băut și s-a mâncat la Groapă pe gratis, gazeta era pe punctul să iasă din graficul tipografiei.

Moțoca a descoperit brusc, la una din adunările săptămânale, că ziarul a devenit un fel de colecție de osanale realității și că realitatea e un pic alta, cu alte cuvinte – că e nevoie și de materiale cu probleme, chiar critice.

Din care motiv m-am pomenit și eu în rândul celor ce trebuie să iasă pe teren și să revină cu articole care ar mai fi trezit un pic opinia publică... .

– Cititorilor li s-a urât de atâta autolăudare...

Și nouă...

2

Maria Petrovna stătea la masă și bea ceai cu dulceață de cireșe albe, arma secretă a Elvirei. Pe un colț al mesei sărea în ochi o stivă de plicuri cu urmele unei călătorii lungi și chinuite. Elvira privea mândră la femeia care-i savura vădit produsul culinar.

Nu mai știu dacă am spus bună seara, m-am repezit la misive ca un tigră. Aveau ștampile diferite, se vedea cu ochiul liber că au mai fost citite, iar cititorul nici măcar nu se îngrijise să le lipească la loc omenește, dar ce mai conta! Era scrisul mamei și asta trăgea la toate cântarele!

Erau șapte și am ales-o pe cea cu data ultimă. Am deschis plicul: era scrisă la Pobeda pe 14 martie. Un record! Făcuse abia cinci zile de drum.

Băiatul mamei, frățiorul nostru drag!

Cât se poate să mai așteptăm vești de la tine? Ni se rupe inima când ne gândim că putea să ți se întâmple ceva, nu dea Domnul, să te fi îmbolnăvit. Am pierdut șirul scrisorilor ce ți le-am trimis și nu vine nici un răspuns. Oare într-adevăr să nu aibă oamenii atâta suflet și să le oprească pe undeva? De ce? Parcă scriem ceva ce nu se poate? Iată, și aceasta de față ți-o trimitem de la Kurgan, prin bunăvoința unui om foarte cumsecade, așa fac toți.

Unii primesc și răspunsurile acolo, dar eu nu am la cine să-mi scrii. Ce pot să-ți mal spun decât să repet a nu știu câta oară că suntem bine, sănătoase toate trei, că Lenuța termină școala anul acesta și se duce la Kurgan la Institut, Anișoara trece într-a treia.

Lumea de aici vorbește că repede or să fie niște schimbări, mă și tem să spun ce anume, cred că înțelegi. Cei de aici leagă aceste schimbări de evenimentul trist ce a avut loc de curând. Tu cum crezi? Poate dă bunul Dumnezeu...

Ce mă neliniștește este că fetele cam uită limba, și așa se întâmplă cu toți. Primul mi-a promis să facă tot posibilul să-l vad pe tata, dar nu mai știu. Eu stau mai mult prin câmp, mă lupt cu cei ce trebuie să oprească zăpada pentru semănatul de primăvară, dar tare mai beau oamenii.

De-acum am să-ți scriu mai mult prin Kurgan, poate așa ai să primești mai repede veștile noastre. Termin, pentru că omul se grăbește.

Te sărutăm cu drag, mama și fetele.

Femeile priveau la mine în tăcere.

– Slavă Domnului, le-am zis. Totul e bine. Sănătoase.

Maria Petrovna își făcu semnul crucii:

– Poate s-or întoarce? Acuma că s-a dus aista... Stalin...

Elvira tuși.

– Da' nu te mai teme matală, nu spun asta la străini!

Lumea îi tot căta în coarne, da' eu cred că el le-a făcut pe toate! Cine altul putea să zămintască atâta norod?

Când secretarul de redacție m-a întrebat ce raion sau ce sat aleg, n-am stat pe gânduri nici o clipă. Bineînțeles, satul natal al tatei, oarecum natal și al meu!

Până la centrul raional aveam autobuz, mai departe – norocul unui camion întâmplător, al unei căruțe, sau – mai sigur – apostolorum...

Dar ce pot însemna paisprezece kilometri când e vorba nu atât de un drum cât de o întoarcere în timp!

Până la raion am reușit să mă conving că nemții, mult lăudații tehnicieni, habar n-au să facă autobuze pentru șoselele noastre, la coborâre am stat vreun ceas în stație până să-mi adun la loc măruntaiele. Ca după aceea să descopăr că ultimul camion pe direcția dorită a fost văzut în toamnă, că și căruțele nu se prea înghesuie, așa că metoda apostolilor este unică.

Primăvara intra impetuos în drepturile ei, un vânticel de sud linsese de mult puțină zăpadă, zvântase drumurile, așa că se putea merge cu spor și cântec.

O jumătate de drum urca, altă jumătate cobora, astfel că în medie se putea spune că ai calea dreaptă, neobositoare, cu atât mai mult că te însuflețea ba ici, ba colo și câte un zarzăr înflorit, și câte un tril de pasăre afirmându-și disponibilitatea pentru construirea unui cuib comun.

Intrând în pădure am zărit în față un car. „Scârțâind din roți alene“, cum se cântă. Nu a fost nevoie de un efort deosebit să-l ajung. Moșul care mâna boii stătea pe loitre și își scosesese cușma roasă ca să expună soarelui cele câteva plete sure. Îmi arată cu coada biciuștii fundul carului, să mă așez.

- Bună, moșule!
- Așa să-ți fie inima.
- Departe, moșule?
- La colhoz...
- Care colhoz?
- Pobeda, care...

Abia acum mă fulgeră: pobeda aici, pobeda la Kurgan...
Mistică...

Era colhozul meu.

– Cum merg treburile pe-acolo?

– Bine.

Nu părea cine știe ce vorbăreț. Mă privea bănuitor pe sub sprâncene.

– Și eu într-acolo merg, mă duci și pe mine?

– Ești *polnomocinîi*?

– Asta ce-o mai fi?

– Inspector, că nu știi!

– Ba nu-s. Sunt gazetar...

– A-a, de-aceia cu minciuni...

Dat naibii moșul.

– De-aceia! Ia spune, văd că nu ești așa tânăr... Poate-ți aduci aminte... Ați avut aici în sat un profesor... Agronom... Avea o casă...

Moșul se învioră brusc. Mă întrerupse:

– De-a lui Olteanu? He-hei, săracul. S-a prăpădit. L-au luat nemții la dâșii să le pună vii și livezi... Că strașnic se mai pricepea! S-au supărat rușii că n-a rămas să-i învețe și pe dâșii, au venit și-au întrebat de el și erau supărați...

Sărmanul tata, dacă ar putea auzi!

Din vârful dealului, de la mori, satul n-a apărut nici pe departe cum mă așteptam: înecat tot în albul rozoviu al caișilor înfloriți. Doar pe ici colo câte o pată jucăușă, în rest negrul-sur al primăverii abia pornite.

– D-apoi cine să țină zarzări ori meri, ori prăsazi dacă trebuie să plătească impozit pe tot copacul. Iaca, la țințirim mai sunt, că de la aceia nu iau ruble...

Pe la prânz, când m-am dat jos din car lângă direcția gospodăriei, moșul a încercat să mă ispitească:

– Da' nu ești cumva de-a lui domnul Olteanu? Că avea un băiet cam de sama matale...

Era prima oară în viață că mă lepădam de ai mei.

Venisem în calitate de gazetar, nu pentru curiozitatea satului...

La Direcție, se înțelege, – nimeni. Președintele era plecat din noapte la raion cu cerutul, ceilalți – care încotro. Cu

mare greu l-am descoperit pe secretarul komsomolului. Un băiețaș care nu prea știa pe ce lume se află, dar bun de gură. Cum gazetarul era de la ziarul partidului, credea că cel mai bun lucru este să-i descrie perspectivele mărețe ale colhozului abia aflat în construcție, și să-i descrie entuziasmul de care sunt cuprinși membrii colectivului.

– Realizări?... se scărpină la ceafă: Am să vă duc la ferma de vaci. Pe urmă mergem la o fripturică și la un păhăruț... Am cheia de la beci...

Știa tipicul. Probabil, din dese repetiții.

Materialul pe care l-am scris a stat pe masa lui Moțoca – el citea neapărat tot ce putea pune probleme – vreo câteva zile. În cele din urmă m-a chemat.

– Ce zici, Oltene, tu în locul meu l-ai publica?

– Depinde ce urmăriți. (Sigur că eram obraznic.) Vreți să se ia măsuri și să se îndrepte lucrurile sau să rămână mizeria pe care am descris-o?

Moțoca râse:

– Mare demagog ești! Tu scrii, Moțoca pune curul la bătaie!... Așa-i?

– Așa-i.

– Ai ascultat ieri cuvântarea lui Hrușciiov?

– Sincer vorbind, nu...

– Parcă răspunde una cu alta. Adică ce-ai scris și ce-a spus el... Alege-ți alt nume, ce-i cu Pantelimon aista? În Orhei ai fost, vasăzică Orheianu...

În ușă m-a oprit:

– Dacă ne trimăți la păscut vacile după asta, ai să mă lași să dorm mai mult?...

Contrar așteptărilor articolul a fost lăudat sus, dat exemplu, și autorul premiat cu o jumătate de salariu.

Și a mai fost autorul și prin alte raioane, și a mai scris zeci de asemenea materiale, și toate mergeau bine și acasă, și la slujbă, se aducea vorba chiar de o avansare (ca excepție: nu eram membru de partid), până când a dat nefericita de zi a cincisprezecea din luna iulie...

Poate cea mai neagră zi din viața mea...

1

Orașul fierbea.

Și la propriu, și la figurat: după un mai și un iunie demne de o toamnă târzie, cu ploi mărunte, plicticoase și reci, dăduse o caniculă îndrăcită, se topea asfaltul și așa destul de puțin, copacii stăteau cu frunzele pleoștite ca niște urechi de copoi și doar din când în când se mai vedea câte un trecător temerar târându-și trupul vlăguit pe partea cu ceva umbră a străzii.

Pricina celui alt clocot erau zvonurile: vine amnistia!

Și vine nu amnistia aceea simbolică, repetată an de an, când se crapă un pic porțile lagărelor și închisorilor ca să facă loc la câteva mii de șperțari mărunți, vânzători de vin spălat sau ouă de crocodil falsificate. Vine, și vine neapărat, amnistia cea mare, în primul rând pentru cei ce-au păcătuit în fața țării fie căzând prizonieri în război, fie colportând zvonuri și povestind anecdote, fie activând ca spioni imaginari pentru nu mai puțin imaginare agenturi...

Uriășul balon al zvonurilor s-a dovedit însă a fi de săpun. Indulgența a luat sub aripa ei salvatoare doar delincvenții de drept comun, care, zăpăciți de neașteptata pleșcă picată pe capul lor, au invadat orașele cu atâta entuziasm și poftă de activitate, încât se temea lumea să mai iasă din case.

Cei „politici” rămâneau să-și poarte mai departe crucea, zvonurile despre anume înlesniri sau slăbire a hățurilor în ceea ce privește regimul devenind tot mai palide. Cum și deportații trebuiau căutați tot la capitolul „politici”, nu se prea aștepta vreo schimbare nici în statutul lor...

Dimineața lui 15 nu prevedea schimbări: nădușeală imposibilă din zori, după o noapte nu mai proaspătă, Elvira pregătise dejunul și tocmai se gătea să plece la servici, când se auzi o bătaie insistentă la ușă: „Mihail Alexeevici!”

Era Maria Petrovna.

Trase ușa, se opri în prag și șopti:

– Nu-i bine, Mihail Alexeevici... și îmi întinse niște hârtii.

Erau o telegramă și o scrisoare.

Desfăcui telegrama. Dar n-aveam curajul s-o citesc.

Mi-o luă din mână Elvira:

– Kurgan, cinci iulie... Mama grav bolnavă... Adresa noastră... Urmează scrisoarea... Lena, Ana...

Mi-a trebuit un efort serios ca s-o mai citesc și eu. Apoi am deschis scrisoarea...

Orașul Kurgan. 8 iulie, 1953

Iubitul nostru frățior Mihăiță!

Ieri, la 7 iulie, am înmormântat-o pe mămica noastră. Ea a murit de cum ți-am trimis telegrama și tu n-ai mai venit. A avut encefalită de taiga, așa se cheamă boala și nu are scăpare. Ea vine de la o căpușă pe care mama a căpătat-o la munca ei. A fost adusă la spitalul din Kurgan, chiar primul secretar a adus-o, dar degaba.

Noi eram aici cu Anișoara, la o rudă de-a poștăriței de la Pobeda, o femeie bună, care ne-a ajutat și cu înmormântarea. Eu aici am venit să mă gătesc de examene la Institutul Pedagogic, că de medicină nu-i. Mă ajută la limba rusă Ghenadii, feciorul tiotei Anfisa, gazda noastră. El este locotenent superior în armată.

Să nu uiți adresa dacă ai să vii: or. Kurgan, str. Ceapaiev 8, ap. 18. Tiotea Anfisa a spus că eu pot să rămân la dânsa dacă am să-i dau pensia pe care primul secretar a promis că o s-o primesc pentru mama. Iar de Anișoara zice să o dăm la o casă de copii. Dar eu pe Anișoara n-o las nicăieri.

Of, Mihăiță, dacă ai ști cât am plâns zilele astea! Și acum abia mă țin ca să-ți scriu ție. Tare-i trist.

Nu ne uita, Mihai, vino cu noi, ori mai bine să ne iei de-aici!

Te sărută cu dor surorile tale întristate, Lena și Ana.

Când i-am deschis ușa, Moțoca tocmai ascundea în safeu o sticlă de votcă din care-și turnase de vreo trei degete într-un pahar măricel.

– Oltenașule, ți-am spus să intri când vrei, dar să bați la ușă...

I-am întins telegrama și scrisoarea.

A citit telegrama:

– Poate scapă... Poate s-au speriat?

Dar cum mă văzu schimbat la față, desfăcu și scrisoarea.

– Da... Îmi pare rău, Oltenene... Ai nevoie de bani?

– Ce să fac cu ei? Zona este interzisă. Poate vorbiți...

S-a așezat la masă, a luat receptorul de la telefonul care știa că este „direct“:

– Oltenașule, du-te și te liniștește. Și vină înapoi peste un sfert de oră...

M-am dus în birou, m-am așezat la masă, mi-am scos ceasul și l-am fixat cu ochii, de parcă de el ar fi depins totul.

– La câte ceasuri trebuie să merji la curvă? se interesă Paduti.

N-avea nici un rost să-l reped...

Moțoca nu ridică ochii:

– Dragul meu, nici șeful de la lăuntrice nu poate face nimica... Zonă oprită, numai Moscova poate face o excepție... A făgăduit să-i roage...

– Dar e vorba de niște copii! Care se pot pierde!... Copii nevinovați!

– Nu mai spune și tu, nu se mai pierd! Iaca și secretarul nostru al doilea, de la comitetul central! Într-o casă de copii a crescut!... Așteaptă v'o două zile, poate-au să facă o excepție!... Hai, fii tare!

Nici peste două, nici peste cinci zile nu s-a mai făcut excepția...

Mașina avea regimul ei care nu putea fi deranjat.

Și atunci am făcut prostia pe care nu se putea să n-o fac.

Auzeam distinct zumerul, impulsurile plecau unul după altul, dar nimeni nu se îndura să ridice receptorul din furcă.

Dar tocmai când să renunț, se auzi la celălalt capăt un clinchet și o voce plictisită mârâi:

– Alo... Unde sunați?...

Era Mișa, umbra lui Krasnovski.

– Aș dori să vorbesc cu tovarășul Krasnovski.

– Da? Krasnovski nu mai lucrează aici... Și după o pauză scurtă: Tu ești, Oltian?

N-aveam încotro. Mă hotărâsem doar!

– Eu sunt. Dumneavoastră sunteți Mișa?

Altă pauză.

– Eu. Mihail Afanasievici, de fapt.

– Mihail Afanasievici, sunteți în locul lui Krasnovski?

Vocea de la celălalt capăt al firului pufni:

– De fapt, sunt la locul meu. Evreii nu erau la locul lor și i-am mai dat afară! N-ai aflat?

Râse.

– Mihail Afanasievici, aș vrea să vorbim.

– Vorbește!

– Nu... Între patru ochi...

– Zău? De ce n-ai vorbit când trebuia? A?...

– Vedeți care-i treaba... Mi-a murit mama...

El tăcu mai mult de data asta.

– Mda... Și crezi că dacă o să ne întâlnim ea o să învie, de fapt?...

1

În august canicula mai continua, deși personal n-o simteam decât seara, când după o zi de alergătură fără rezultate eram nevoit să-mi storc cămașa.

Am bătut la toate ușile unde aș fi putut găsi ceva și la cele unde nu mă puteam aștepta la nimic, dar mi s-au deschis puține. „Ministerul neprimejduirii“ fuzionase cu cel al internelor, era în perioada de reconstrucție și nimeni nu știa nimic. De altfel, nici nu putusem pătrunde mai departe de o cămăruță unde se serveau informații. Biroul pentru problemele repatriaiților nu mai exista, funcțiile lui fuseseră transmise nu știu cui, care nici măcar nu se afla în oraș din motive de... căldură: concediul... La comitetul central al partidului reușisem să stau de vorbă cu un funcționar mărunț, care, după ce mă ascultă foarte atent, nu găsi de cuviință decât să mă întrebe cum de-am ajuns să lucrez la gazeta lor... Iar la rugămintea mea de a mi se acorda o audiență la Primul secretar mă privi speriat: ești în toate mințile, adică?

Dacă mă mai ținea ceva, mai precis – cineva, pe linia de plutire, era Elvira. Dar și atențiile ei discrete, nesubliniate mă scoteau din pepeni uneori, – iată, gândeam, iată un subdezvoltat care nu se poate redresa singur, nu-i în stare de ceva supraomenesc la urma urmei ca să-i scoată din primejdia morții pe cei apropiați. Un animal s-ar fi aruncat cu capul în orice foc ca să-și salveze puii...

Începusem să mă gândesc serios la repetarea aventurii din toamnă.

O călătorie până la Moscova. De-acolo mi se pierde urma. Pe cine poate interesa umila mea persoană? Sunt zeci de haimanale care calcă în cruce întinsurile țării astea atât de lățite pe glob, n-ai de unde lua supraveghetori pentru toți... Că vorbesc prost rusește? Dar și rușii, după cum mă asigură

radioul, îşi vorbesc tot mai prost limba... Nici nu putea fi altfel în babilonul ăsta de plurilingvism: tu, rusule, îmi strici uzbeka mea, eu, Ivane, dau la cap limbii tale... Match nul...

Aveam şi planul pus la punct: o deplasare oficială la, să zicem, Tiraspol, de acolo un tren la Odesa sau Kiev, de acolo avionul la Moscova. Mai departe – linie liberă pentru un cetăţean liber (potrivit Constituţiei!), nedat în urmărire generală, neînarmat decât cu intenţia de a se întâlni cu surorile şi, în cel mai nefericit caz, de a le împărtăşi soarta.

Dar ca în orice situaţie desperată se întâmplă să te mai regăsească şi raţiunea: dacă acel „mai departe de Siberia nu poţi fi dus“ se va transforma în vreo cinci-zece ani de inter-nare într-unul din lagărele acelei Siberii? Ai să le mai poţi ajuta cu ceva, decât cu gândul că în afară de un tată deţinut mai au şi un frate? De-aici le poţi scrie, cel puţin, câte două scrisori pe zi, să le mai dai un sfat, să le mai îmbărbătezi...

Doamne, Doamne, dacă aş fi ştiut, dacă aş fi putut judeca lucid să înţeleg că bietele mele surioare, floricelele acelea chinuite pe nedrept de soartă, mai au un duşman, un vrăjmaş nemilos de care rareori te poţi apăra singur: propria lor vârstă...

2

Vizita lui Ionuţ din ajunul noului an şcolar era neaş-teptată şi n-aş putea spune că mă bucura nespus.

În primul rând starea mea. Nici la gazetă nu mai eram bun de nimic, chiar stilizările mă puneau uneori în încurcă-tură, nu mă puteam concentra, şi secretarul credea că e mo-mentul potrivit să iau un concediu, în al doilea rând nu-mi plăcea Elvira: de patru zile stătea acasă, la întrebările mele răspundea oarecum evaziv, un fel de concediu – zicea, evita discuţiile de orice fel şi îşi făcea de lucru prin bucătărie anume când mă întorceam eu de la slujbă. De câteva ori mi s-a părut totuşi că ar vrea să-mi spună ceva, dar tot de atâtea ori mi s-a părut că renunţă...

Ionuţ a păşit în odaie sigur de sine, dar văzându-mi mutra nu tocmai radioasă îşi compuse repede şi el una asemănătoare.

– Mihai, frate, condoleanțele mele... e o pierdere grozavă... Dacă sentimentele mele de compasiune te pot ajuta cât de cât...

Elvira ieși din bucătărioară:

– Oaspe rar.

– Rar, rar... Dar am crezut că e de datoria mea în clipele acestea...

Încercă să-i sărute mâna, dar Elvira și-o retrase aproape brutal.

Ionuț se așeză pe un scaun lângă masă.

– Nu stați mai rău ca mine... Destul de simpatic.

– Ionuț, îl întrerupsei eu. Probabil, ai venit cu o știre proastă... Nu te jena... Fără predoslovii... Te-a părăsit cumva Svetlana?

– Pușchea pe limbă-ți, faraonule! Taică-su a fost transferat la Moscova.

– Pedepsit?

– Firește. Sveta zice, adică ce zice! – mă asigură că doctoratul mi-l iau în capitală! O să se facă luntre și punte...

– Cine? interveni Elvira. Taică-su?

Ionuț o fulgeră cu privirea.

– Sunteți cam agresivi azi... Ceva probleme? Mai adaug și eu una...

– Ei?...

El tăcu o vreme.

– Da... Cred că ai să fii exmatriculat pentru restanțe... Am încercat să fac ceva, dar nu știu ce-o să iasă din toată istoria...

– O să dea restanțele, zise Elvira. Nimeni nu poate fi exmatriculat fără să fi fost prevenit.

– Da, zâmbi Ionuț, așa-i regulamentul. Dar știi cum se întâmplă la noi...

– Cum? se interesă Elvira.

– Cum, cum... Mai întâi te dă afară, apoi aleargă să te restabilești... .

– Și de asta ai venit să-l previi?

Ionuț rămase cu gura căscată și nu se pricepea ce să răspundă.

De fapt, mă preocupa prea puțin facultatea. Meseria pe care o îmbrățișasem cerea mai mult cultură și erudiție decât diplomă oficială. Din care cauză mă și mira această agresivitate a Elvirei.

Ar fi fost desigur cazul să-i propunem lui Dzigano un păhăruț ceva, măcar un ceai, dar Elvira tăcea. Eu pur și simplu mă gândeam la alte cele.

Ionuț se ridică. Era vădit debusolat.

– Eu, fraților, trebuie să plec. E târziu și străzile nu-s chiar sigure...

Abia când conteni scârțâitul scărilor mă fulgeră: de unde știa Ionuț despre moartea mamei? Nu ne mai întâlniserăm de la sesia de primăvară. La Universitate n-aveam ce căuta vara, iar la redacție nu fusese niciodată...

– Elvira, tu i-ai spus lui Ionuț de moartea mamei?

– Nu. Nu l-am mai văzut de-atunci, de la serata lor... Dar cred că știu de unde-a aflat.

– Și de unde, mă rog?

Elvira își scoase cu un gest energic șorțul și se trânti pe marginea patului:

– Așază-te pe scaun, Mihai, o să afli multe, posibil să te apese.

Mă așezai automat, n-o prea înțelegeam.

– Mihai, sincer: mă mai iubești?

Draga de ea!

– Poate mai mult ca oricând, Elviro...

Dădui să mă ridic, s-o îmbrățișez, dar ea mă opri aproape strigând.

– Stai jos! Mihai... De vreo zece ori mi-ai propus să ne căsătorim și de fiecă dată ba am întors-o în glumă, ba n-am luat-o în serios. Mi-au permis totul, nu și căsătoria...

– Ce zici? Cine nu ți-a permis?... Ce?...

– Stai jos! Mihai, ascultă-mă... N-a fost nici un Buguruslan, nici orfană nu sunt... Părinții mei trăiesc, slavă Domnului. Tata a fost până la război agent la CAM – Casa autonomă a monopolurilor, se ocupa de tutun, mama preda lucrul manual la cursul complementar... Nu ne-am mișcat de-aici nici în '40, nici în '44... Aveam câteva clase la „Regina

Maria“, iar în ‘47 absolveam tot aici Școala de zece ani nr. 1... Înțelegi tot ce spun?

Cinstit vorbind – nu prea...

– Elvira...

– Stai, mai este un pic...

Trase mult aer în piept, de parcă s-ar fi pregătit să sară în apă. Mai departe nu ridică niciodată ochii din podea.

– Părinții s-au îngrijit frumos de mine, învățam bine, chiar foarte, vorbeam o limbă curată și anume limba, cred eu, m-a nenorocit... În clasa a zecea mi s-a propus să intru la o Academie de unde absolvenții se împrăstie cu slujba în toată lumea... Să poți umbla prin lume și să nu te legi de perspectiva asta?... La șaptesprezece ani?... Academia era a MGB-ului. Eram pregătită pentru România, deși studiam aprofundat și franceza. Mai mult nu-ți pot spune. N-am dreptul... În ultimul an am fost violată de un profesor. Probabil ai remarcat că n-am fost fată mare... M-am plâns. Ca rezultat profesorul a fost mutat la Moscova, eu, cu toată diploma „Magna cum...” am ajuns de unde am plecat. Aici nu știau ce să facă cu mine. Am fost numită la secția specială a uzinei unde-am lucrat până acum o săptămână.

Am sărit de pe scaun:

– Cum? Te-au dat...

– Stai jos, Mihai... N-am terminat...

Avea o voce obosită, aproape lipsită de intonații.

– Printre altele, fusesem prevenită, puteam fi folosită și la misiuni paralele, cum a fost cazul tău. I-ai interesat foarte, și au ținut cu orice preț să afle tot ce ascunzi. Prima mea misiune. Ții minte cum am făcut cunoștință...

– Adică și Ionuț...

– Nu știu, Mihai. Au și ei o morală a lor: cine părăsește organizația moare ținându-și limba. Altfel poate nimeri sub o mașină, sub un tramvai... Poate să-și pună singur lațul în gât... Nu mă întreba. Spun tot ce pot spune... Marea mea neșansă a fost... a fost... Poți să mă crezi, Mihai, poți să nu mă crezi... Neșansa mea a fost că te-am îndrăgit cu adevărat din prima zi... Și am făcut totul ca să te păzesc... Mi-au permis să ne... să trăim împreună... Când le-am comunicat

hotărârea mea fermă de a mă căsători cu tine... Am fost eliberată... nu, alungată cu formula „pentru pierdere de credibilitate“... Ce-o să fie mai departe, nu știu... Ei nu iartă... Iată, Mihai, cine ai vrut să-ți fie soție...

Stătea pe marginea patului nemișcată, cu ochii în pământ, se părea că nici nu respiră. Era atât de mică în acest uriaș gol ce se crease în cămăruță...

Tăcu lungă vreme, apoi șopti:

– Propriul tău călău...

Nu știam ce să spun. Eram prea copleșit.

S-a ridicat încet, a grăbit pasul pe lângă mine și s-a aruncat spre ușa în care cheia refuza să deschidă.

Am prins-o dintr-un salt.

Am strâns-o la pieptul meu de parcă cineva încerca să mi-o smulgă.

Veneam din două părți diferite, contrare.

Și am devenit brusc unul.

O singură soartă sclipuită din două vieți înjumătățite.

Vieți?...

1

Sunt în a treia zi de „concediu“, probabil trebuie să-mi gădesc o ocupație ceva: să tai lemne, să sap pământul, să vopsesc niște garduri. Orice, numai să nu stau lungit pe otomana asta cu ochii în tavan și gândurile într-un punct.

– Odihnește-te, mi-a spus Moțoca. Omul nu-i câine, cu toate se-mpacă! Ai să te întorci și o să facem o gazetă prima întâi! Numai că îți scriem concediul așa ca să fie ca o liberare de la lucru. Așa trebuie și nu mai întreba! Vină peste o lună, are să fie totul bine...

Interesant om Moțoca ăsta cu cinismul lui vesel, cu inteligența lui nativă neîngrijită dintru bun început, cu îndrăzneala lui aproape obraznică și lipsa de scrupule, lucruri probabil prețuite în sferele înalte unde se învâрте și trece drept un candidat sigur la secretariatul cel de sus...

Oare voi fi având și eu ceva din calitățile lui dacă mă țin sub aripă?

Nu mă pot gândi decât la spoarta fetițelor. Neputincios, cu mâinile legate, și cu sfatul (ușor de dat!) al lui Moțoca:

– Oltene, n-ai ce face. Trebuie să aștepți... Am eu niște semne că lucrurile au să se îndrepte...

Aș putea să-l cred, pe unde umblă el se mai știe câte ceva. Dar așteptarea...

Ticăloasa meserie a așteptatului, cea mai mizerabilă stare!...

Din „ziua mărturisirii“ Elvira pare, nu știu cum, înstrăinată parcă. O înțeleg: să nu poți scuipa veninul din tine? Idioată conjurație a tăcerii! Și de ce s-ar putea găsi vinovată? Că s-a lăsat ademenită de visul altor lumi ce i s-ar fi deschis? Că s-a lăsat racolată la vârsta când tot ce strălucește...

Ea crede că se poate angaja la slujbă într-o organizație de construcții, știe la perfecție stenodactilografia (cu atâta

bun s-a ales din școala ei, cum se forțează să rădă), și zile întregi tot aleargă cu cereri, autobiografii și alte hârtoage, lăsându-mi mie suficient timp liber pentru gânduri negre.

Zicea contele S.: „Sinuciderea e un act de suprem egoism. E ultima șansă la care apelează oamenii fără caracter ca să fugă de durere și responsabilități“. Oare funestul său gest s-a datorat faptului că prin pierderea copiilor s-a simțit eliberat de responsabilități? Că durere înghițise destulă...

Dar nu, nu-i de mine nici gândul acesta!..

Voi apela și la cele mai, hai să le zic așa, josnice mijloace ca să-mi salvez fetele!

Așadar, Mișa. Mihail Afanasievici...

Trebuie să mă gândesc bine, să mă concentrez asupra acestui mijloc...

Gata cu principiile „burgheze“.

2

La început nici n-am auzit bătaia în ușă, deși ar fi putut trezi toată casa. Auzeam numai duduitul roților trenului ce avea să mă ducă, totuși, spre Kurgan. Visam.

În prag stătea un tip înalt și slab, într-o haină mai mult decât ponosită, zâmbind destul de întins ca să descopere un șir de dinți înnegriți și pe jumătate ruinați. Părul cărunț îi atârna smocuri, obraji cu câteva cicatrice îi avea însă bine bărbieriți. „Iată, m-am gândit, un cerșetor civilizat.“

Instinctiv am dus mâna la buzunar să caut ceva mărunțiș.

– Sunteți domnul Mihai Olteanu?

Am rămas cu gura căscată: un glas din trecutul îndepărtat?

– Aș spune mai degrabă tovarășul... Da, Olteanu. Cu cine am onoarea?

El scoase din buzunar o hârtie și mi-o întinse: era ceva oficial, n-am prins ce anume, eliberat cetățeanului Ivan Ramba.

– Pot să intru?

– Da... Mă rog.

Se așeză pe un scaun. Eu rămasei în picioare în fața lui.

– Sunteți sigur că pe mine mă căutați? Cum ați aflat unde stau?

– Foarte simplu: la biroul de adrese mi-au dat căminul uzinei, de-acolo – ziarul, de la ziar adresa de-aici.

Mă așezai și eu:

– Vă ascult.

– Mă cheamă Ion Ramba, am fost inginer la ape, până când acum cinci ani, un vecin care voia camera mea m-a turnat unde trebuie că, să mă iertați, m-am șters la cur cu un ziar unde era portretul lui Stalin. M-au înșfăcat de la lucru, mi-au dat trei ani fără să mă întrebe ceva. Când am protestat și am cerut să se facă, să mă iertați, expertiza căcatului de pe portret, mi-au mai adăugat doi ani. Și iată, în vara asta am fost eliberat odată cu amnistiații. Unul dintre puținii „politici”... și vă tot caut de vreo două săptămâni ca să mă țin de cuvântul pe care l-am dat lui tăticul dumneavoastră... Tare mai semănați...

Am simțit că mă ia amețeala.

– Tata... Tata... trăiește? Unde-i?...

Omul oftă:

– Din păcate, nu pot să vă bucur... Încă în ianuarie, în cincizeci, când a fost adus la noi la Vorkuta, cu etapa, a fost tăiat de bandiți... N-a vrut să le facă pe plac... Îl puneau să danseze... Nu știa încă legile lagărului...

Mai departe țin minte puțin din ce-a mai spus.

Că a murit câteva zile... că l-a rugat să-i găsească familia... că are un fiu în România...

Nu mai știu dacă m-am ridicat să-l conduc.

Am rămas multă vreme pe scaun, cu ochii ațintiți asupra peticelului de hârtie ce mi-l lăsase: adresa lagărului și numărul 861 al mormântului pe care e foarte posibil să nu-l găsesc niciodată.

– Tot ce băgam în pământ iarna, vara ieșea afară... Zonă de îngheț veșnic, acolo pământul are cu totul alte legi... Poți spune c-a avut noroc, în zilele acelea n-au mai fost morți și n-a nimerit în groapă comună... N-ai ceva de băut?...

I-am arătat bufetul.

A luat sticla de coniac și două pahare pentru ceai.

– De sufletul domnului profesor, a zis și a golit paharul întreg.

N-am putut face nici o înghițitură.

– Se poate? și fără să mai aștepte să-i spun ceva l-a golit și pe al meu. Rămâi sănătos. Și nu te mai omorî: așa-i viața...

Chiar nu mai știu dacă l-am condus.

Cred că mă gândeam la vremile celea de demult, din altă viață, din altă lume, când o sticlă de secărică ajungea și pentru masa de Crăciun și pentru cea de Paști.

Dar de ce mă gândeam la lucrul acesta?...

De ce nu-mi puteam aminti nicidecum chipul tatei?

3

Elvira stătea de vreo câteva zile la părinți: maică-sa nu se simțea tocmai bine și n-avea cine îngriji de taică-su, paralizatul.

Nu-i cunoscusem încă părinții, ne înțeleseserăm să facem lucrul acesta în preajma sărbătorilor din octombrie, când se va fi lămurit și cu noua ei slujbă (de unde la început constructorii se declaraseră încântați de candidatura ei, acum, neștiut de ce – chipurile! – o tot amâna), ba și cu statutul meu... Altfel, în starea în care ne aflam amândoi nu cred că ar fi fost momentul cel mai indicat.

Voiam tocmai să ies în stradă până la un telefon public; trebuia să fac ultima încercare cu Mișa. Nu mă sfătuisem cu Elvira, sunt sigur că nu m-ar fi aprobat. Dar, la urma urmei, cred că cel puțin jumătate din relațiile noastre (în general, nu ale mele cu dânsa!) se sprijină pe mărunte minciuni, pe „nu văd, nu aud” și pe „noi să fim sănătoși”. Aici, cu atât mai mult, compromisul cu propria conștiință, cu propriile convingeri par a fi unicul mod de existență. Supraviețuiesc și prosperă cei care scuipe pe mofturile astea burgheze (deși scrise și în programul lor...)

Și-apoi cine ar îndrăzni, cine ar avea curajul să te acuze de „neprincipialitate”, „trădare a demnității” și alte bazaconii, când pier două suflete nevinovate și salvarea lor depinde numai și numai de lepădarea ta de sine?...

Făcusem abia doi pași în stradă când dădui nas în nas cu Timofei.

– *Privet!* urlă el de credeam că dă râmă casa.

– Timofei! De unde te-ai luat? Cu ce ocazie?

– Mai, vurbește rumaneste, cum așa sa învăț?

Era ceva nou.

– Ai băut, Timofei?

– Nu ai băut! Ai lasat baut!.. *Gotovo!*

Ceva și mai nou!

– S-a întâmplat ceva serios?

Mai departe nu-l ajuta vocabularul și trecu la limba lui. Se făcuse roșu:

– Am să-ți spun numai ție. La noi nu ai încredere în nimeni... M-am îndrăgostit. Și ea a zis că dacă nu mă las eu, mă lasă ea. Măi, ce fată!

– Și de mult te-ai lăsat?

– Trei săptămâni! Un veac!..

– Să te-ajute Cel de Sus...

– Știi, chiar ar trebui. Dar iată de ce-am venit. Scoase un plic din buzunar: Maria Petrovna are ceva cu picioarele. Și m-a trimis pe mine...

Era scrisul Lenutei. Și ștampila din Kurgan abia de vreo patru zile. Voiam s-o citesc în liniște.

– Vii până la noi, să vezi unde stau?

– Ehe, nu! Mulțumesc! Ai să dai de băut. Știu eu... Da' ce crezi, numai tu ai voie să te însori? Altă dată!

Și dispăru după colț.

4

Or. Kurgan, 26 septembrie

Dragă Mihai!

Să nu te miri că îți scriu rusește, dar Ghena spune că dacă scrim într-o limbă străină se poate întâmpla ca scrisorile nici să nu mai ajungă. De la scrisoarea unde ți-am spus de sărmana mama nu am mai avut cum să scriu, m-am pregătit de examene, dar n-am reușit, nu mi-a ajuns o jumătate de notă.

Dar Ghena spune că nu-i nimic, o să intru, dar femeile prea învățate sunt periculoase... Anișoara-i sănătoasă, umblă la școală, aici se învață numai rusește. Primul secretar de la raionul Pobeda a făcut așa că noi primim pensie. Dar pensia o dăm toată tiotei Anfisa, ea ne hrănește și ne ține în casa ei. Noi cu Ghenadie, dragă frate, am hotărât să ne căsătorim la anul, când am să împlinesc eu șaptesprezece, cât a mai rămas? Dar până atunci avem camera noastră, iar Anișoara stă cu tiotea Anfisa în altă cameră. Ghenocika lucrează o zi și o noapte, iar două zile și două nopți stă acasă, așa-i în armata lui. El zice că o să facem o nuntă mare, poate are să facă așa ca să vii și tu. Dar pe noi să nu ne aștepți, chiar dacă are să fie voie, ce să căutăm acolo? El zice că toți care pleacă de aici se întorc iar. Nu-i mai bine să rămânem de bunăvoie? Ghena este foarte atent, mi-a cumpărat și mie și Anișoarei câte o pereche de pantofi, repede are să ne ia și paltoane. El zice că de la anul nou o să putem primi pachete cu lucruri și chiar bani prin mandat, dacă are să fie așa am să-ți scriu ce să ne trimiți.

Aici abia se cosește secara și ovăsul, noaptea se întâmplă să mai pice bruma, dar se poate trăi bine. Ghena zice că de tata nu știe nimic, dar are să se intereseze, măcar că-i dușman al poporului.

Ce să-ți mai scriu? Da, am fost de două ori la cimitir, la mama și la Tinca, dar e foarte departe și mă cam tem. Dacă ai să ne scrii, să pui pe adresă pentru Nikiforova Lena, așa-i numele de familie al lui Ghenadie și al meu. Și dacă poți, scrie și tu rusește. Și tiotea Anfisa și Ghena se supără dacă vorbim cu Anișoara pe-a noastră. Așteptăm să ne scrii și tu.

Te sărutăm cu drag Lena, Ana și Ghenadie.

P.S.

După ce i-am citit scrisoarea și lui Ghena, el a început să râdă, cică asta-i trebuie, să se mai pupe și cu bărbați. Așa-i el vesel.

L.

1

Nu-i un mare secret, știu toți cine ține pârghiile puterii în țara asta. Partidul cu ideologia, organizația cu care am atâta de furcă (fără să știu de ce) – cu restul. Cât ar fi de influent Moțoca acolo sus unde se învâрте și cât ar ține la mine (deși știu prea bine că mă păstrează sub aripă în măsura în care poate scoate din mine tot ce-i lipsește lui), până și el ridică din umeri când e vorba să intervină în favoarea a doi copii nevinovați prinși în gheara MGB-ului sau cum s-o mai fi chemând acum.

Un singur principiu pare să guverneze societatea în care am nimerit: denunță primul! Sau denunță ca să nu fii denunțat. Și toarnă-i pe toți, oricine-ți vine la mână! Toarnă-l pentru că a tușit la o adunare solemnă, toarnă-l pentru că a tras apa tocmai când vorbea tovarășul Molotov la radio sau că s-a pișat la rădăcina unui mesteacăn, copacul național al marelui popor...

Și iată-mă, după toate nenorocirile ce s-au abătut asupra mea, la răscrucea răscrucilor: ori ștreangul de gât, ori...

Ori ce?...

Cine-mi poate oferi o șansă cât de mărunță ca să scot cele două copile, cu mintea lor crudă, cu naiva lor încredere în primul întâlnit din prăpastia în care se prăbușesc?

Pun pe balanță soarta lor și principiile mele, ah, ce mai saltă a gol talerul meu!

Vorba lui Dostoievski, cu lacrima unui copil și prețul ei...

Dacă pot salva copilele cu prețul onoarei, al conștiinței, al vieții mele, să mă mai îndoiesc oare că trebuie, sunt obligat să plătesc acest preț?...

Știind cu cine am a face, înțeleg că și prețul acesta poate să nu fie acceptat, dar ce-ar fi viața mea de mai departe dacă nu aș încerca să-l plătesc?

Iată conținutul aproape stenografic al convorbirii telefonice dintre mine și Mișa. Mihail Afanasievici.

– Alo, cu Mihail Afanasievici, vă rog.

– Ei?

– Mihail Afanasievici, sunt eu, Olt..

– Știu. Ți-a mai murit cineva?

(Aici i-aș fi putut răspunde ferm: conștiința.)

– Aș vrea, Mihail Afanasievici...

– Știu, ai vrea să ne întâlnim. Așa vor toți până la urmă... Dar poate că nu vreau eu!

– ...

– Ei, ce-ai luat apă în gură?

– M-am hotărât, știți... Sunt gata să semnez ceea ce mi-ați cerut...

– De unde telefonezi?

– Dintr-o cabină... pe stradă...

– Bine... Și nu țipa... Mai caută-mă o dată peste douăzeci de minute...

Cred că pentru prima oară în lume ar fi putut vedea oamenii un semen de-al lor rugându-se lui Dumnezeu să-l ajute a deveni ticălos. Să-l ajute la încheierea unui pact cu diavolul...

– Mihail Afanasievici?

– El. Cam târziu te-ai trezit. Dar bine că ți-au venit mințile la cap. Ascultă atent. Nimănui nici un cuvânt. Nici că-țeaua ceea a ta să nu știe. Azi seară, la orele douăzeci și două fix, la capătul liniei de tramvai dinspre bariera Sculenilor. Știi mașina, Opelul cea?

– O știu.

– Pe diseară! *Budi zdorov...*

Din fericire, Elvira nu-i acasă. La părinți, se întoarce doar mâine. Nu cred că aș fi putut-o minți. („Căteaua“, mizerabilul!) Pentru orice eventualitate îi las un bilețel că revin după miezul nopții. Biata fată, dacă ar ști la ce m-am hotărât...

Nu prea știu ce se petrece în capul meu, dar simt nevoia
nebună să iau cu mine un topor..

Dar atunci cum ar rămâne cu Anișoara?

Cu Lenuța?

Cu Elvira?...

Ah, oare pactizând cu diavolul, poți ajunge înger?...

Aici se sfârșesc însemnările din caietul tânărului Mihai Olteanu.

*Epilog sau, mai precis, câteva
lămuriri asupra celor citite*

Am intrat în posesia caietului, adică acelor două caiete cusute împreună, aparținând lui Mihai Olteanu, în toamna anului 1991, după ce o bună parte din provincia Basarabia a devenit statul independent și suveran Republica Moldova.

Pe valul de euforie aproape generală, eliberați de spaimele care i-au obligat atâta amar de ani să-și pună lacăt la gură, numeroși cetățeni au tăbărit pe biata presă, devenită și ea liberă, cu tot soiul de amintiri, relatări și, de multe ori, fantezii, de-ți venea la un moment dat să te întrebi: cu atâția disidenți cum de n-am doborât balaurul comunismului cu cel puțin zece-douăzeci de ani mai devreme?

Cum se știe prea bine cine apucă primul prăjina, eram destul de rezervat în a înghiți tot ce mi se servea („dom-le, eu îți dau subiectul, dumneata fă-l roman, nuvelă etc...“), dar bătrânica ce mi-a bătut la ușă într-o după-amiază de noiembrie mi s-a părut dintru bun început ca făcând parte din altă categorie de vizitatori. I-am dat la prima vedere vreo optzeci de ani, deși nu avea decât puțin peste șaiszeci și cu toate acestea pe chipul ei se mai puteau distinge semnele unei trecute frumuseți clasice.

Teama că aparențele pot fi totuși înșelătoare mi-a dispărut de îndată ce-a început să vorbească.

– Mă numesc Elvira Olteanu, nu este numele meu din buletin, dar nici vina mea că nu-l port oficial. V-am adus un caiet în care acum aproape patruzeci de ani soțul meu sau, mai precis, cel ce n-a ajuns să-mi fie soț de drept, Mihai Olteanu, pe atunci ziarist, a făcut unele însemnări. El a fost ucis de securitate, deși versiunea oficială a fost sinucidere...

N-a stat să facă fasoanele obișnuite când i-am propus o cafea, iar felul în care ducea ceșcuța la gură, și felul în care sorbea băutura erau suficient dovada unei educații alese,

posibil și a unei origini, cum ar fi spus bolșevicii, „nesănătoase“...

– Până de curând nici vorbă de o reabilitare, adică recunoașterea unui omor, nu a unei sinucideri, fapt care ar permite cel puțin o slujbă religioasă la mormântul lui, dar nici acum nu se prea găsesc amatori să se ocupe de cazul acesta. Mare lucru, au fost nimicite atâtea milioane, să-ți mai bați capul cu unul singur!... Ceea ce vreau să vă rog: citiți caietul. Atât. Și dacă o să găsiți de cuviință... De fapt, citiți-l mai întâi...

S-a ridicat să plece.

Eram contrariat: asemenea vizitatori se nimeresc unul la zece mii! Nici tu autobiografie bogat romanțată, nici tu rugăminți imposibile...

– Doamna Olteanu (a tresărit, probabil nu auzea prea des acest apelativ), nu mi-ați spus nimic de dumneavoastră...

S-a așezat pe scaun din nou.

– Da, sigur... Ar trebui să vă las adresa: când veți fi citit, poate trimiteți pe cineva să mă anunțe. Nu vă supărați, nu mă prea țin picioarele, și un drum în plus... Iat-o, adresa. Cât privește ceea ce mă întrebați, adică despre mine... Mihai a notat totul în caiet. Ceea ce n-a putut nota... După... după așa-zisa lui sinucidere... Eram tânără, eram îndrăgostită... Și disperată.

Într-un cuvânt, a doua zi după înmormântarea tânărului Olteanu ea, mireasa lui văduvă, a întâmpinat la ieșirea din minister un ștab securist și i-a aruncat în fața și așa ciupită de vărsat un borcănaș cu vitriol.

A fost judecată „în familie“ și internată într-un ospiciu-închisoare unde și-a trăit, dacă se poate spune așa, douăzeci de ani de viață. Eliberată ca „inofensivă“, a umblat pe la judecăți timp de trei ani să-și recapete locuința doar ca să poată recupera caietul bine tencuit într-o nișă sub pervaz.

Atât.

Prins în numeroase probleme mai mult sau mai puțin sâcâitoare, am ajuns să citesc acest caiet doar peste vreo două luni și imediat după lectura care mi-a luat o noapte

(spre rușinea mea: parcă n-aș fi putut să gădesc noaptea aceea mai devreme?), am bătut la ușa cu numărul șapte de la adresa lăsată.

Nu mi-a deschis nimeni, în schimb s-au crăpat alte vreo două uși prin vecini ca să aflu că venisem la doamna Elvira la numai cinci zile de la înmormântarea ei.

De la bun început am găsit de datoria mea să aduc acest document la cunoștința publică. Cu alte cuvinte, să-l editez. Dar pentru asemenea lucru aveam nevoie de asentimentul moștenitorilor de drept ai autorului. Fără să intru în amănunte, voi spune că am cheltuit timp și energie destule... ca să nu aflu nimic. Familia Oltian în regiunea Kurgan putea fi găsită, și pe jumătate ștearsă, doar pe două morminte: unul în centrul raional Pobeda, altul în orașul capitală de gubernie.

Cu ajutorul unui coleg din acel oraș am dat totuși de o urmă, dar... poate-ar fi fost mai bine să n-o aflu: adresa unui colonel-pensionar cu numele Nikiforov Ghenadii. Iată răspunsul (în traducere), primit de la cel care pe vremuri sucise mințile unei copile orfane și naive:

Cetățene B.

La scrisoarea ta răspund că persoanele de care te interesezi au plecat din viața mea în lume, pentru că nu poți face oameni sovietici din dușmani ai norodului.

Din toată inima nădăjduiesc că au pierit undeva sub un gard. Și vouă, care ați distrus așa Uniune minunată, vă doresc la fel.

Colonel (r) în armatele de pază și escortă

G.V. Nikiforov

Investigațiile în cealaltă direcție s-au dovedit a fi mai fructuoase. Interesându-mă la ziariștii mai în vârstă dacă îl mai țin minte pe Mihai Olteanu, am făcut o descoperire uluitoare: l-am găsit pe redactorul binevoitor Nicolae Moțoca!

Și cum l-am găsit!

De prin '54-55 s-a consacrat literelor și este destul de cunoscut ca poet (slăbuț!) ascuns în dosul pseudonimului N. Munteanu, participant nelipsit la toate adunările, sindrofiile și alte manifestări pur scriitoricești, unde mai veselește lumea cu naivele lui stihuri ocazionale, reușind chiar și în anii aceștia de criză să scoată carte după carte. (Datorită vârstei sale cvasimatusalemice – nu prea certat de critică...)

Cum îl cunosc de o sută de ani (ce-i drept, după șefia lui), l-am luat direct:

– Nea Nicolae, îți spune ceva numele Mihai Olteanu?

S-a întunecat pe-o clipă, apoi mi-a zâmbit prietenos:

– Dacă îți trebuie tare, mă rog: de nu era el, nu era poetul Munteanu. Era un șef de partid Moțoca, și amu toți vă ștergeați picioarele de dânsul. Da' așa, când s-a spânzurat, mi-a stricat și mie cariera politică. Cei de la KGB ziceau că-i șpion, iar eu l-am ajutat. Numai că nu mai era el nici un șpion, era un om cult, ar fi ieșit dintr-însul un gazetar primantâi. Om necăjit... Să știi că n-am nici o ciudă că din cauza lui am ajuns scriitor!

Avea un râs într-adevăr molipsitor.

Și un limbaj pe care nu l-ar fi putut îndrepta nici o sută din legendarele lui carnețele în care-și nota dese descoperiri lexicale.

Datorită strădaniilor unui prieten magistrat, am ținut în mână și dosarul penal deschis la descoperirea cadavrului sinucigașului într-o pădure de la marginea orașului, în apropierea barierei Sculenilor.

Conținea două foi: procesul-verbal și certificatul medicului legist. În procesul verbal se putea citi o frază ciudată: „Scrisoarea cu chemările antisovietice găsită asupra sinucigașului a fost expediată la expertiza grafologică“, dar nici urmă de copie a scrisorii sau concluziei grafologilor. Certificatul medicului legist era și el cât se poate de concis: „moarte prin asfixiere, urmare a strangulării“ și „echimozele de pe brațe și antebrate urmare a loviturilor de la crengile copacului în care s-a urcat“.

Dosarul fusese deschis la 3 noiembrie 1953.
Clasat la 4 noiembrie 1953.

Mai departe trebuia să urmeze uitarea.

P.S. Dacă după apariția acestei cărți se vor descoperi unul sau mai mulți moștenitori ai lui Mihai A. Olteanu, sunt gata să-i repun în drepturile legale fără vreo pretenție bănească sau de altă natură.

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE

COROBAN: Problema distanțării de lume, zugrăvirea unor aspecte de viață ce nu intră direct în experiența scriitorului, descrierea unor personaje în acțiune care fac parte din ambiante diferite se poate rezolva numai printr-o lărgire considerabilă a puterii de imaginație. Acest lucru se poate rezolva în cazul unei culturi a scrisului, iar la mijloc e vorba și de inteligența scriitorului, de puterea lui de a sintetiza cele văzute, de a crea o lume imaginară prin analogie cu cea reală, nedeformând-o totodată.

Romanele *Singur în fața dragostei* și *Unchiul din Paris* se conformează în mare măsură acestei „cerințe” de detașare prin imaginație. Scriitorul vede lumea ca un spectacol, în care își joacă rolul fiecare potrivit firii sale. Spre deosebire de anumiți prozatori care introduc persoana lor proprie în acțiune, camuflând-o sub un nume poetic și acordându-i funcția de mentor, A. Busuioc se retrage îndărătul cortinei, lăsându-i pe eroi să-și croiască singuri drum în viață. Aceasta nu înseamnă însă o dispoziție totală autoricească – rămâne punctul de vedere personal, care străluminează sensul cărții.

Detașarea lui A. Busuioc se înfăptuiește firesc datorită ironiei, mijloc eficient împotriva înfrumusețării sau, mai bine zis, calofiliei; scriitorul cu bagaj sărac de cultură e înclinat îndeosebi spre comicul trivial. [...]

Distanțierea artistică contribuie la o mai adâncă tipizare a fenomenelor și oamenilor. De obicei, cititorul se supără când își vede caricaturizată profesia sau când sunt descoperite în adevăr păcate grave în activitatea unui colectiv. Tipizarea simplă nu lasă personajul împlântat într-un anumit mediu concret, ci îl înalță la rangul de general-uman, făcând ca în persoana directorului de școală cabotin să vedem o imagine a cabotinajului de pretutindeni. Această încercare de generalizare se observă în ambele romane ale lui A. Busuioc.

Unchiul din Paris e un roman bine conceput, la temelia lui stă un contrast izbitor, contrastul dintre două epoci diferite. Unchiul

vede o lume nouă și bogată acolo unde altădată sărăcimea murea înrădăcinată pentru vecie. [...]

A. Busuioc și de data aceasta ironizează comoditatea și suficiența nepotului și a rudelor, care nu observă schimbările, preferențele profunde.

În proza lui A. Busuioc se simte un climat de intelectualitate, fenomen mai rar întâlnit în proza cu subiecte patriarhale de rutină. [...]

Vasile COROBAN. *Romancierul (Despre romanele Singur în fața dragostei și Unchiul din Paris.)* – „Literatura și arta“, 26 octombrie, 1978, nr. 43.

COROBAN: Un om poate fi perfect instruit, orientându-se enciclopedic în toate ramurile de activitate omenească, poate fi extrem de corect, punctual și moralicește integru, și totuși să aibă o viață interioară spirituală cam redusă, dacă nu chiar sterilă. Cultura presupune o mare forță spirituală, epică, dacă vreți. Acesta e punctul de plecare al lui Busuioc, estetic și etic. Particularul apare la Busuioc tot în altă formă; el renunță la ideea unui om energetic (în parte numai! căci și el cedează prin Maier), care schimbă radical lucrurile, și își pune întrebarea dacă sunt înșiși învățătorii destul de instruiți și educați ca să-i lumineze pe alții, dacă nu se adaptează la mediu [...] uitând ce-au învățat și devenind niște meseriași, străini de cultură și efort intelectual. Tabloul acesta îl schițează cu ironie mușcătoare Radu Negrescu în fața Vioricăi Vrabie, învățătoare de franceză, nou-venită la școală. [...]

Partea profesională a lucrului îl interesează pe Busuioc și o evidențiază, dar nu o limitează numai la această latură a vieții, căutând să pătrundă în mentalitatea oamenilor, și el constată că o mentalitate retrogradă poate înăbuși orice gând nobil, orice pornire a inimii spre bine și spre sferele mai înalte ale vieții spirituale. Un om schilod sufletește va aplica cel mai ideal principiu de educație în așa mod, încât el va deveni reversul sensului său. Directorul retrograd din *Singur în fața dragostei*, de pildă, nu observă energia tinerei învățătoare Viorica Vrabie, nu ține seama de cultura ei, de avântul tineresc; pe dânsul îl șochează în primul rând ținuta vestimentară la modă a învățătoarei. [...]

Eroul principal al romanului *Singur în fața dragostei*, Radu Negrescu, autorul îi dă deplină libertate de acțiune, eliberându-l mai întâi de certitudine infatuată și de catalogul obișnuit al poveștelor didactice și al ideilor primite. Adoptând o conduită de

histrion, Radu Negrescu își poate permite observații ascuțite despre mediul în care se mișcă, despre sine însuși, adesea autoironizându-se. Eroul joacă rolul bufonului din comedii de altădată, care, sub masca voioșiei, a glumei și a observației juculare, spune adevăruri supărătoare. Acesta e de fapt conținutul romanului *Singur în fața dragostei*, care vizează ironic multe neajunsuri în școală, în procesul de instruire și de educare, în viața spirituală a unor învățători. Încrâncenat împotriva ignoranței și a închistării în tipare stătute de viață și de lucru, Radu Negrescu adesea le demască prin formele paradoxale. [...]

Romanul *Singur în fața dragostei* dă o lovitură destul de serioasă unor scheme literare, rupte de realitate; romanul e interesant prin faptul că autorul nu-și face chipuri cioplite, zugrăvind pe ele virtuți idilice abstracte, pentru ca să bată mătânii în fața lor, ci privește mai real, mai obiectiv la lucruri și la oameni.

Vasile COROBAN. *Romanul moldovenesc contemporan*, Chișinău, Cartea moldovenească, 1969, p. 221, 223, 225, 227, 228.

CIMPOI: Arta de romancier a lui Busuioc e arta punerii în lumină a ridicolului, a paradoxului, prin alternarea situațiilor contrastante, prin însușirea unor paranteze ușor persiflante, dar cu un caracter buf frapant (aparatele viitorului menite să afle gândurile „o să tacă jenate o clipă în fața lui Spânu... ca după aceea să enunțe tabla înmulțirii și regula de trei simple“; „Cum aș fi vrut să fie arsă canalia aceasta, Spânu, cum aș fi dansat pe cenușa lui, deși prostia și meschinăria pot imita întru totul nobila pasăre Phoenix...“). [...]

Romanul *Singur în fața dragostei*, luat în ansamblu, e o parabolă ce sugerează imposibilitatea realizării absolute a unor aspirații, veleități în condiția umană a unui cotidian mărunț, necurățat de rutină, inerție, meschinărie, obtuzitate, elemente retrograde.

Singur în fața dragostei e ca o bucată de muzică ușoară: sprinten, plăcut, ușor, transparent, ieftin, tulburător pe alocuri... El nu rămâne nicicum un joc inteligent al unui poet...

Mihai CIMPOI. *Prospețime, inteligență, sobrietate*, „Cultura“, 11 septembrie, 1965, nr. 24.

Proza și dramaturgia sunt ale unui poet, dat fiind deficitul de substanță epică și construcție dramaturgică, recuperat însă de sentimentul dramaticității vieții. Dotat cu inteligență și spirit de observație și umor, Busuioc reprezintă tipul rar de scriitor „urban“

care valorifică cu predilecție un material de viață rural. Proza sa refuză relatarea domoală moldovenească, fiind dinamică, „cinematografică”, eseistică și având nerv ironic. Perspectiva observației acide permite o creionare rapidă a fișelor caracterologice: creierul unui director de școală „are două circumvoluțiuni”. Încercarea de a pune problema societății contemporane e pe alocuri timidă, dar prin prisma ironiei aspectele urâte sau chiar monstruoase apar oricum în relief. Un erou memorabil este Radu Negrescu din *Singur în fața dragostei*, proiectat pe fundalul unui mediu sătesc dominat de ignoranță, lăncezeală socială, frazeologie goală, prostie, ipocrizie. După ce îmbracă mai întâi masca unui Don Quijote al satului basarabean, personajul se vindecă de „romantism”, lasă în pace morile de vânt, așteptând „marele semnal” – chemarea la aspirantură, la oraș. Este singura soluție salvatoare din acest mediu afectat de idioțenie, mediocritate, rutină și optuzitate. Romanul utilizează procedeul „scrisorilor” celor doi eroi îndrăgostiți, recurgând la fațetie, speculație metafizică spumoasă, gratuită.

Mihai CIMPOI. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Chișinău, ARC, 1997, p. 184.

CIOCANU: Romanul *Singur în fața dragostei* este o expresie preponderent ironică, până la urmă nelipsită de gravitatea necesară, a vieții unui colectiv de pedagogi în care pe neașteptate vine un profesor nou, inteligent, în măsură să introducă un minim de aer primenitor în activitatea școlii. Adică așa se întâmplă în majoritatea nuvelor și romanelor de până la *Singur în fața dragostei* (tip: *Lasă vântul să mă bată...* de Ana Lupan). Aureliu Busuioc îl prezintă pe Radu Negrescu drept venit în sat numai pentru a-și satisface stagiul obligator și a aștepta invitația la Academie („marele semnal”). Acesta e primul semn al parodiei. Radu Negrescu nu-și propune o primenire a stării de lucruri din școală, el nu se dorește un profesor-minune, nici nu se gândește să rămână pedagog.

Intenția scriitorului de a răsturna o situație devenită între timp șablon în proza timpului l-a determinat pe eruditul critic Vasile Coroban să numească romanul lui Aureliu Busuioc *fațetie* (de la latinescul *facetia* – glumă, umor; în italiană, *fax* – făclie, flacăra) – specie literară umoristică, nuvelă sau anecdotă cu final surprinzător, spiritual.

Scriitorul a abordat o schemă răspândită în proza anilor '50 pentru a o discredita oarecum din interior. Romanul său constituie o replică la atare scheme.

Ion CIOCANU. *Aureliu Busuioc – romancierul*, în revista „Limba Română“, 1997, nr. 5, p. 133.

BILEȚCHI: *Singur în fața dragostei* e o replică ironică la romanele în care conflictele erau atât de mult la suprafață, încât cititorul știa dinainte orice deznodământ posibil și nu se mai aștepta la nimic inedit nici în plan tematic, nici artistic. „Nu vreau, zice Radu Negrescu, să par altcineva decât sunt, dar într-adevăr, citesc puțină, cum să-i zic... beletristică. Mă enervează uneori prea multa ei asemănare cu viața, ori alteori mă scoate din sărite siropul pe care-l servește drept viață...” [...]

Pentru Radu lumea e ca paharul de apă privit la microscop. Ceea ce constituie două părți de hidrogen și o parte de oxigen e formula ideală. Formula reală, însă, include pe lângă cea ideală, numeroase depuneri și stratificări, ceea ce o face întrucâtva de altă compoziție. Orice întâlnire cu viața e pentru el un prilej de confruntare a acestor formule. Drept formulă ideală, Radu, ca anti-erou, ia propriul univers interior. După confruntarea acestui univers cu universul primei soții, Lida, „...a urmat deziluzia“. În sufletul Vioricăi, dimpotrivă, s-a regăsit: „O iubesc pentru că mă iubesc într-însa...“. Colectivul e stimat de el pe atât, pe cât acesta corespunde universului său interior: „Ca membru al unui colectiv, e altă gâscă: când ideile și tendințele lui corespund cu ale mele, sunt cu el; când avem păreri felurite, sunt eu“.

Viața fixată în formulă și viața în stare naturală se dovedesc a fi în multe privințe noțiuni diferite. Radu – antieroul și Radu – omul, care se ciocnește de dramatismul policrom al vieții, trebuiau să discute în contradictoriu.

Dincolo de aceste dezbateri interioare se mai resimte în roman o viziune – cea a mentalității eroului pozitiv, conform căreia răul trebuie să întâmpine numaidecât rezistența idealului pozitiv. În roman ea domină. De ea, chiar dacă n-ar vrea, nu poate să nu țină cont și Radu Negrescu. De aici și o nouă dedublare a lui – pe de o parte, ca antierou, el consideră o ineptie să intri în conflict cu Spânu și cu cei „... formați la școala lui...“: „Nu pot suferi prostia și-mi bat joc de ea, dar nici atât de caraghios nu-s ca să pornesc o cruciadă împotriva ei“, iar, pe de altă parte, el simte că, ignorând tradiția de a ataca răul, ce ține de eroul pozitiv, apare într-o

lumină nefavorabilă. De aici vin și acuzările cu care e tratat și autoflagelările la care se expune el însuși: egoist, individualist, orgolios, sceptic etc.

Farmecul acestui personaj constă anume în faptul că, atât în plan intim cât și exterior, el rupe, riscând de a i se aduce orice învinuiri, cu o tradiție de împotrivire a răului mult prea încetățenită și de aceea inertă.. În acest sens el e antierou. [...]

Tot astfel și Viorica nu atât acționează, cât se deschide din interior. Aceste trăiri au prețioasă calitate de a condensa la maximum timpul și evenimentele. „În trei zile, constată Viorica în momentul când a înțeles definitiv că e îndrăgostită de Radu, am trăit o viață și am nevoie de o altă viață ca să înțeleg ce-am trăit!“

Consemnările din zilnicul Vioricăi reproduc aproape în întregime conflictul romanului, numai că el e prezentat în manifestările lui exclusiv intime. Acest mod de expunere imprimă narațiunii o densitate aidoma replicii dramatice. [...]

Singur în fața dragostei de A. Busuioc a rezolvat două probleme, ce stăteau în fața romanului: a dat expresie necesității unui nou tip de erou și, prin intermediul monologului interior, a reușit să comprime la maximum timpul.

Nicolae BILEȚCHI. *Romanul și contemporaneitatea*, Chișinău, Știința, 1984, p. 233–239.

DOLGAN: ... Spre deosebire de alte lucrări cu tema intelectualității de la țară, romanul *Singur în fața dragostei* are în centrul atenției sale nu atât acțiunile săvârșite de eroi, cât trăirile, reacțiile psihologice și zbuciumul lor sufletesc. Dacă în romanele anterioare eroii centrali sunt, în majoritatea cazurilor, oameni cu un scop bine definit, apoi eroii romanului *Singur în fața dragostei* sunt cu totul de altă natură. [...]

Dezvăluirea personajelor centrale – Radu Negrescu, învățător de matematică, și Viorica Vrabie, învățătoare de limba franceză, – autorul o face cu măiestrie, servindu-se de două modalități artistice eficiente de zugrăvire: narațiunea la persoana întâi (Radu) și reproducerea notițelor de jurnal (Viorica). [...]

O trăsătură dominantă a caracterului lui Radu este scepticismul lui, uneori cam exagerat. [...]

Considerându-se superior în comparație cu muritorii de rând, Radu privește la ei (și atunci când o merită, și atunci când nu!) cu un oarecare dispreț și cu o permanentă ironie înțepătoare. În goană după „neobișnuit“, după poză, el e gata să pună la îndoială până și unele adevăruri adevărate, săvârșind în acest fel „prostii“.

În fond, Radu rămâne un om bun la suflet: el iubește tot ce e bun în oamenii buni. O admiră, bunăoară, pe Viorica, atunci când aceasta se ia la harță cu directorul. [...]

Radu e un sceptic și un dezamăgit, care mai mult raționează despre dragoste (chiar și atunci când o are în față!) și mai puțin pune în ea sentimente adevărate, care ar putea să-l facă fericit; de aceea el și rămâne, până la urmă, singur în fața dragostei. [...]

Până la un punct, Radu e un erou-excepție, adică nu poate fi numit tipic. A făcut oare bine A. Busuioc atunci când l-a situat pe Radu în centrul romanului? Balzac spunea că „... eroii romanului niciodată nu trebuie să fie excepții” și că „excepția întotdeauna trebuie să joace în roman numai un rol secundar”. Aceasta din cauza că „... orice personaj tipic devine grandios anume în virtutea caracterului său tipic”.

Cu toate neajunsurile, însă, Radu izbutește să câștige o anumită simpatie.

Îl avem aproape de noi mai ales pentru faptul că el e sincer și cu sine, și cu ceilalți eroi, și cu cititorul; iar atunci când omul e sincer, el tinde și spre bine, spre puritate sufletească. Ce-i drept, în același timp eroul ne displace prin egoismul și individualismul său cras, prin scepticismul ironic și oarecum răutăcios, prin indiferența sa, prin lipsa de scop și acțiune. Și atunci nu putem să nu-i reproșăm autorului o complacere în a poza în toate, până și în limbajul eroilor. ă...î

Romanul *Singur în fața dragostei* abundă în sentințe și maxime inedite, îndărătul cărora descoperim o bogată experiență de viață a scriitorului. Aceste cristale de înțelepciune fac romanul mai concentrat și în același timp mai sugestiv.

Romanul [...] se impune prin spirit și inteligență, prin ironie și umor, prin subtilitate stilistică, prin eroi înzestrați cu un interesant univers intelectual.

Mihai DOLGAN. *Marginalii critice*. Chișinău, Cartea moldovenească, 1973, p. 179–185.

BOTEZATU: ...Prima încercare a epicii de ample proporții e romanul *Singur în fața dragostei*, urmat de *Unchiul din Paris*. În ambele se relevă spiritul de observație al scriitorului, arta dialogului, un mod analitic, concentrat și susținut, mobilitatea intelectuală a unor eroi, prinși în reacțiile și manifestările lor esențiale. Radu Negrescu și Viorica Vrabie, Alexandru Stanca și Riki îmbogătesc galeria personajelor complexe din proza moldovenească,

romanele arătând preocupările scriitorului pentru problematica morală (inclusiv pentru căutările etice ale tinerei generații), proiectată pe un fundal social-uman bine cunoscut și bine reprezentat. Pline de culoare și autenticitate, captivante ca problematică, subiecte și modalități concise, scrierile acestea erau veritabile mostre de analiză lucidă a unor cazuri umane cu semnificații relevante, ocupând în ierarhia prozei contemporane un loc de prim-plan. Ele afirmă un scriitor dotat din plin cu inteligență narativă, cu virtuți de nuanțat observator al naturii umane, cu un mod al său de a percepe realitatea, cu evidente aptitudini de ironist.

Eliza BOTEZATU. *Literatura moldovenească* (Manual pentru instituțiile de învățământ superior), Chișinău, Lumina, 1984, p. 185–186.

CHIRA: Apariția romanului *Singur în fața dragostei* a stârnit discuții aprinse în rândul cititorilor și criticilor nu numai datorită problemei importante pe care o abordează, ci și modalității artistice folosite de autor. Romanul este alcătuit dintr-un jurnal intim, dintr-o destăinuire a eroului principal. Nu știu dacă alegerea confesiunii intelectuale trădează o modalitate epică sau numai plăcerea de a produce idei și de a le emite în deplină libertate. Cert este că intelectualul joacă un rol deosebit în compunerea acestei proze de o rară acuratețe și rafinată pătrundere psihologică. [...]

S-ar părea că A. Busuioc și-a conceput lucrarea în aceeași manieră întâlnită și în alte lucrări scrise pe această temă. După terminarea facultății Radu Negrescu, eroul romanului, refuză propunerea de a rămâne la aspirantură și pleacă să lucreze într-o școală din sat... Colectivul din Recea-Veche, unde nimerise, nu e dintre cele mai exemplare. Directorul școlii, Spânu, și-a înjghebat un colectiv pe potriva lui, iar el, după părerea lui Negrescu, era un om care „n-avea decât două circumvoluțiuni pe creier“.

A vrut la început să se opună. „Și eu 1-am jucat pe Don Quijote la început“, îi spune el Vioricăi. Degrabă, însă, se resemnase. [...]

Odată cu intrarea Vioricăi în acțiune, romanul, care la început părea modest și obișnuit, capătă dintr-o dată o anumită densitate analitică, autorul simțindu-se în largul său, manifestă deosebite calități de analist și creator de caractere puternice. Radu o îndrăgește pe Viorica pentru fermitatea cu care aceasta înfruntă tot ce e perimat și plafonat. Meritul cărții constă în schimbările care au loc în conștiința lui Radu. Ca tip, Radu nu e nou în literatura noastră pe această temă. El se impune însă prin autenticitatea drumului

parcurs. Intrat într-un mediu oarecum străin, Radu dobândește treptat conștiința propriei sale puteri. Această evoluție firească este reflectată literar printr-o concretizare într-un mediu de o mare diversitate umană, departe de a fi numai un simplu cadru mai mult sau mai puțin favorizant. [...]

Imaginea pe care și-a făcut-o Radu despre sine îl împiedică să devină el însuși. În timp ce credea că domină, el era de fapt dominat. Și până la urmă, ajunge să înțeleagă că trebuie să se regăsească. [...]

Eroul romanului nu trece decât aparent printr-o criză erotică. Sub învelișul simbolic al iubirii în conștiința învățătorului Negrescu are loc un salt de natură etică. El are revelația participării efective la viața socială. Iubirea sa pentru Viorica este așadar un catalizator sau poate o simplă coincidență, căci necesitatea ce modifică psihologia lui este una socială. Alături de semnificația lor etică, neliniștile și căutările eroului au și sens specific psihologiei intelectuale.

Romanul *Singur în fața dragostei* denotă o acută eferescență intelectuală și o frământare problematică, atât în plan social, cât și în psihologia individuală a personajelor. Eroii nu mai devin exemplificări, cazuri „tipice”, ci individualități complexe, de o mare intensitate psihologică și afectivă, care în fața unor transformări reacționează diferit, deloc previzibil, în funcție de personalitatea lor, de împrejurările concrete în care trăiește. Chipurile eroilor se impun convingător, cu multă pregnanță, manifestările lor sunt verosimile, situațiile pe care le străbat în mediul și în conștiința proprie creează o reală tensiune dramatică.

Gheorghe CHIRA. *Profiluri literare*, Chișinău, Lumina, 1972, p. 82–85.

GAVRILOV: ...Radu și Viorica sunt doi tineri intelectuali care repudiază un mod de viață impersonal, la nivelul unor impulsuri și trebuințe primare, guvernat de „principiul adaptării la mediu”, la adăpostul unor obișnuințe comune; pentru ei dragostea este nu numai o atracție erotică reciprocă, ci o unitate de convingeri, de principii. Or, tocmai de această unitate ei se îndoiesc, ba chiar sunt convinși la început de polaritatea poziției lor. Cum putem să-i pretindem autorului să zugrăvească o trăire mai emotivă a dragostei de către eroi, când el ne descrie anume lupta cu sentimentul de dragoste, ambii căutând în fel și chip de a i se opune, ridicând în calea sentimentului lor diferite baraje de raționamente de tot felul? Tocmai faptul că dragostea eroilor săi nu se consumă în sfera sentimentului, ci se ridică din sfera trăirii erotice subconștiente în

sfera cugetărilor analitice asupra sensurilor vieții, ale obligațiilor sociale, constituie, credem, mai curând un merit al autorului. Anume atitudinea raționalistă („teoria“ egoismului) a lui Radu față de sentimentul de dragoste este acea ușită tainică, prin care putem pătrunde în lumea internă a eroului, cunoscând-o fără „floricelele“ pozelor sale afișate. [...]

Critica a urmărit două ipostaze de manifestare a lui Radu Negrescu: afișarea ostentativă a pozelor („Pozezi numai atunci când ai spectatori...“, nota Viorica în jurnalul său printre primele impresii contradictorii ce i le-a lăsat Radu) și mărturisirile pe care eroul ni le face „între patru ochi“, sinceritatea cărora ne poate induce în eroare, luând aceste mărturisiri drept caracterizări obiective, înfăptuite de autor prin gura personajului. Or, toată intriga acestui caracter rezidă, în ultimă instanță, în a treia ipostază a sa – în acea luptă interioară cu sine însuși, care se desfășoară pe trei sferturi în subconștient și care își găsește în conștiința de sine a eroului, în reflecțiile și „teoriile“ lui deseori o „imagine răsturnată“. [...]

Dacă Radu luptă cu sentimentul său de dragoste, defăimând însuși idealul de dragoste, definind-o ca o manifestare a egoismului, Viorica pune în calea atracției sale crescânde față de Negrescu idealul unei dragoste adevărate, care nu se reduce la sentimentul erotic, ci presupune o unitate de principii de viață. Ai tot ce-ai putea constitui idealul unei găsculițe, ba chiar și al unei femei serioase, dar nu poți fi, n-ai să fii niciodată idealul meu!“, notează ea în jurnalul său, drept concluzie la părerile sale critice despre comportarea lui Negrescu. Treptat, însă, caracteristicile negative cedează tot mai mult locul celor pozitive... Până la urmă relațiile intime ale eroilor ajung la punctul culminant, când ambii nu-și mai pot ascunde dragostea lor. [...]

Radu, însă, se retrage din fața dragostei și încearcă din nou să se claustreze în „cercul strâmt și rece“ al individualismului egocentric. În zadar încearcă Radu să-și înjosească dragostea sa, să se convingă că în dragoste principalul este eul său egocentric, iar în locul Vioricăi poate fi oricare alta. Pentru că iubirea este mai curând uitarea de sine decât dragostea de sine. În orice caz, Radu nu-și mai poate regăsi liniștea, claustrându-se într-un eu egocentric, fiindcă nu-și mai poate ascunde dedublarea în „eu, cel de sus“, și „eu, cel de jos“, care fac un „schimb de păreri sincere și tovarășești-critice“. [...]

Astfel, respingând didacticismul ilustrativist, rectiliniar ce caracteriza un tip de erou pozitiv frecvent în literatura noastră de atunci [...], A. Busuioc a zugrăvit, prin tipul de erou anterior al unui personaj de o complexitate tipologică și caracterologică rară la noi încă, eșecul interior al individualismului supus examenului dragostei, zugrăvită nu doar ca un fenomen sentimental, ci într-un plan filosofico-moral susținut convingător de chipurile artistice ale eroilor principali – doi tineri cu personalitate și cu o dezvoltată conștiință de sine, la care dragostea declanșează un proces de conștiință, o confruntare inteligentă și originală de opinii asupra unor principii fundamentale de comportare umană.

Anatol GAVRILOV. *Singur în fața dragostei la o nouă lectură*. Revista *Nistru*, 1983, nr. 2, p. 131–141.

ȚURCANU: Rafinat, un pic sceptic și mai mult persiflant, ironic (de cele mai multe ori autoironic), creator de închipuiri și tot el un necruțător dărmător al lor, Riki (numele acesta nu este numai un diminutiv arbitrar!) ne comunică confidențial (o confidență de salon) cu gravitatea-i în care ușor sesizăm masca bonomiei: „Vine unchiul din Franța. De la Paris“. Evenimentul, care la început lua proporții în imaginația lui (Riki sperând că din aceasta se va alege cu ceva), coboară mai apoi la un amănunt fără vreo importanță, plictisitor și banal. Imaginația și de data aceasta lucrează în tactul ei egal, menținut permanent de o poză ironico-sceptică, în direcția opusă, reprezentând un fotoliu cu roți de bicicletă și pe unchi în locul „Mercedesului-220“ sau a „Jaguarului“ sperat.

Însă din prima clipă, când unchiul coboară din tren și se apropie de el (în primul rând de el – sic!) până la ultima scenă a romanului – moartea unchiului – lui Riki i se relevă un adevăr perplex, cu atât mai perplex și mai revelator cu cât Riki e tentat mereu să ironizeze în presupunerile sale privind personalitatea și viața trecută a unchiului. Realitatea apare astfel mai credibilă, fiind pusă permanent la îndoială, adevărurile aflându-se întotdeauna sub semnul întrebării. Cele două atitudini în fața vieții sunt dezvăluite meticulos, una desenând o curbă ascendentă, cealaltă aflată în descendență, dar ajungând ca într-un punct să se întretaie și să se contopească într-un destin eroic comun – acel al unchiului. Atitudinea inițială a lui Riki nu este o certitudine (în sens uman, nu artistic), nu-i constituită într-un destin, el n-are o personalitate, sau, mai exact, caracteristica lui este lipsa de personalitate. Să nu fim însă greșit înțeleși: el prezintă, totuși, un caracter literar și

este hazardat să-i cerem scriitorului o includere mai activă a eroului său în viață. Discrepanța dintre Riki din prima parte a romanului și Andrei (același personaj) din partea a doua este mai întâi una de calitate și, implicit, de cantitate. Riki schițează inițial unele eforturi de a se debarasa de diminutivul său, dar nu face mai mult decât un gest de epatare printr-o ținută ironică. Abia în final ajunge să-și merite numele adevărat, Andrei, destinul lui dintr-o potență incertă se face o realitate obiectivă. E de notat că spre sfârșit atitudinea ironică dispare, făcând loc ieșirilor patetice și confesiunilor lirice. Ironia este de la bun început o mască a incertitudinii. Riki e superior lui (să ne ierte autorul pentru acest „lui“ împrumutat de la el) Mimi, „copil al naturii“, care vegetează elementar, el se știe capabil de ceva mai mult, dar vegetează și dânsul într-o inactivitate lipsită de griji și complicații mai serioase. De aici și nesiguranța valorii sale, în particular (persiflările atât de abundente la propria-i persoană nu sunt numai niște glume spirituale) și a posibilităților de existență a altor valori superioare, în general (atitudinea ironică o spune atât de elocvent!). Deocamdată, el e capabil numai de aceasta, adică de o poză ironică, ce voalează propria incertitudine. Ironia încă nu s-a convertit în scepticism: douăzeci și unu de ani e o vârstă totuși prea fragedă pentru aceasta (probabil că Radu Negrescu arată tot așa la anii lui Riki). Îi lipsește lui Riki o conștiință de sine clară, care o va căpăta abia după comunicarea spirituală cu unchiul Alexandru Stanca. Întors în țară, unchiul nu va aduce cu sine nostalgia după un oraș cu atâtea locuri și oameni celebri, după cum se aștepta Riki, ci povestirea dramatică (ce e drept, pe alocuri cam aridă și declarată) a vieții sale: un trecut eroic și o conștiință tragică a înstrăinatului. [...]

Andrei ȚURCANU. *Aureliu Busuioc: Unchiul din Paris*. Revista *Nistru*, 1973, nr. 6, p. 138–139.

SUMAR

<i>Tabel cronologic</i>	<i>7</i>
<i>Singur în fața dragostei</i>	<i>21</i>
<i>Pactizând cu diavolul</i>	<i>131</i>
<i>Referințe istorico-literare</i>	<i>330</i>